GAYSTIGE ERTSYHUNG FUN KIND

Hannah G. Salutsky

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

גייסטיגע ערציהונג פון קינד

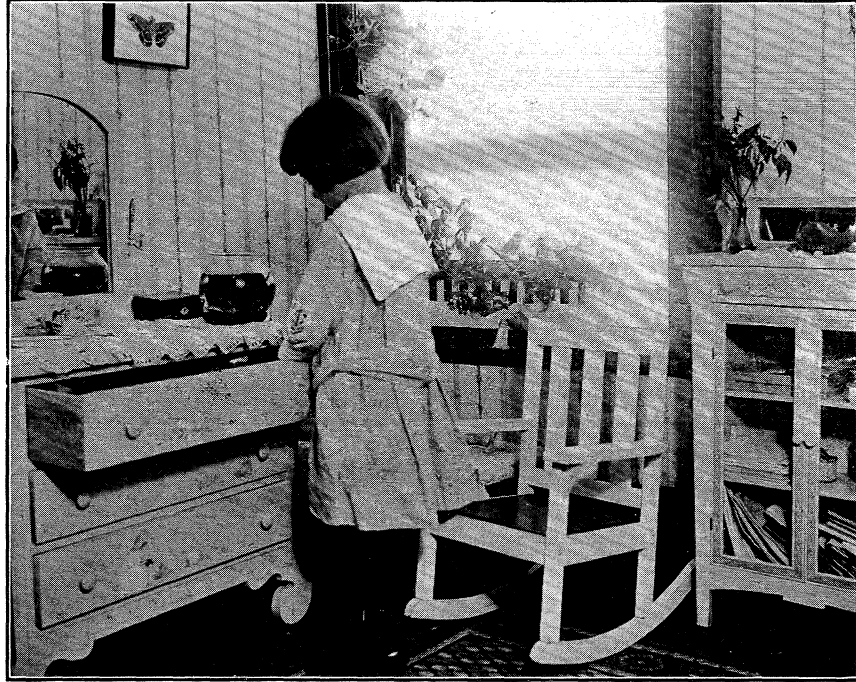
קינדער-פסיכאלאגיע — ערציהונגס-באדינגונגען.

פון

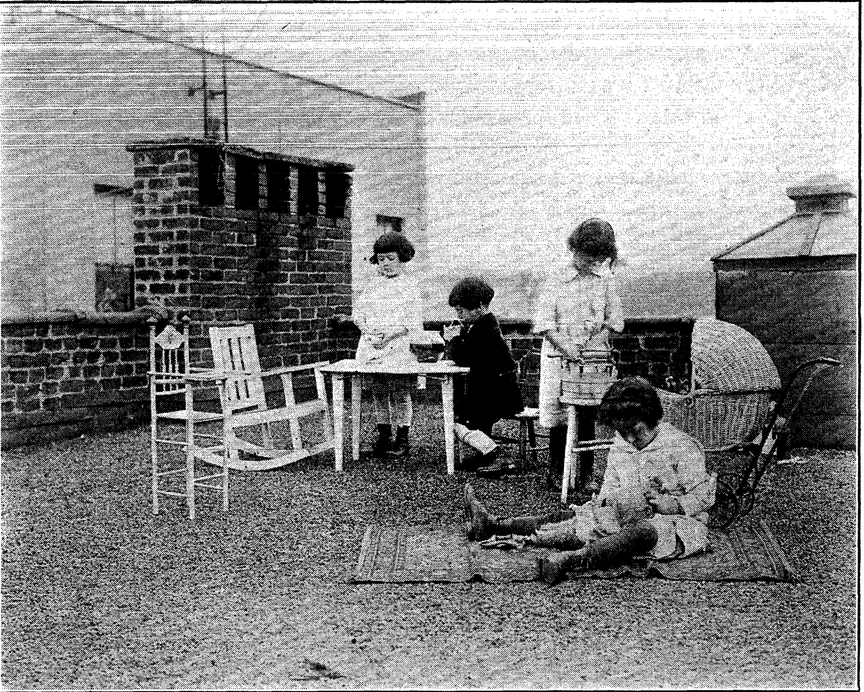
האננאה ג. סאלוצקי

ארויסגעגעבען פון פארלאג „דאס קינד",
נויארק, 1920.

געווידמעט די קליינע קינדער וואס האבען זיך
געלאזט אריינקוקען אין זייערע לויטערע אויגען.

אַ ווינקעל אין אַ קינד׳ס צימער, וואו די גאַנצע אומגעבונג איז צוגעפּאַסט צום קינד׳ס וואוקס. (זעה זייט 121)

אַ פּאַסענדע קינדערשע אומגעבונג אויף אַ דאַך פון אַ טענעמענט־הויז. דאָס מעבעל און די שפּיעל־צייג זיינען אַזעלכע, וואָס העלפען די קינדער ענטוויקלען זיך דורך שפּיעל.

אינהאלט:

ערשטער טייל.
קינדער־פּסיכאָלאָגיע.

ערשטער קאפּיטעל:
די חושים

צווייטער קאפּיטעל:
די אינסטינקטען

דריטער קאַפּיטעל:

דער פאַרשטאַנד

פערטער קאַפּיטעל:

דער ווילען

פינפטער קאַפּיטעל:

געוואוינהייט

זעקסטער קאַפּיטעל:

נאָכאַהמונג

צווייטער טייל.

ערציהונגס־באדינגונגען.

זיבעטער קאפיטעל:
פרייהייט

אכטער קאפיטעל:
געהארכזאמקייט

ניינטער קאפיטעל:
זעלבסטשטענדיגקייט און אונאפהענגיגקייט

צעהנטער קאפּיטעל:

שפּיעל און ארבייט

פאָרוואָרט

פרידריך פרעבעל (דייטשער פעדאגאָג און דענקער, דער גרינ־דער פון קינדערגאָרטען סיסטעם, 1782-1852) זאָגט ערגיץ:

„דער קינדערשער גייסט איז אן אוצר, וואס ליגט פארשלאָסען אין א קעסטעלע; דער מוטער'ס ליעבע איז דער פאר'כשופ'טער שליסעל צו דיזען קעסטעלע. מיט איהר אויג איז זי בכוח ארייג־צוקוקען טיעף אין קינד'ס נשמה; איהר שארפער אויער קען שנעל אונטערשיידען די פארשיידענע קלאנגען פון איהר קינד'ס געשריי, וואס קלינגען אזוי איינטאָניג פאר דעם זייטיגען מענשען. אבער דעם אוצר, דעם קינד'ס גייסט, דארף מען באארבייטען און פאר דעם איז ליעבע אליין ניט גענוג; מען מוז דערצו האָבען א גענוי־גענדע פאָרבערייטונג, מען מוז קענען די נאטור פון קינד. דער־פאר איילט זיך ניט דער גוטער ערציהער צו ציהען זיינע שלו־סען; ער קוקט טיעף אריין אין קינד'ס גייסט, און שטיצענדיג זיך אויף זיין ערפאהרונג און זיינע קענטניסען, זוכט ער די אורזאכען פון דעם קינד'ס האנדלונגען".

דערווייל טוען דאס נאָך זעהר ווייניגע. די מעהרסטע ערלוי־בען זיך ארויסצוזאגען א מיינונג וועגען א קינד און צו באהאנדלען א קינד, אזוי ווי עס וואָלט ניט געווען קיין לעבעדיגער, פיהלענדער מענש, נאָר עפעס א געפיהללאָזע זאך.

דיזער בוך איז געשריבען אין דער האָפנונג צו העלפען מוטערס וואָס באזיצען דעם „פאר'כשופ'טען שליסעל" און אנדערע מענ־שען, וואָס באזיצען ניט דעם פאר'כשופ'טען שליסעל, אָבער זיי ליעבען די קליינוואַרג, בעסער צוו פאהשטעהן דעם גייסט פון קינד. און אויב זיי וועלען בעסער פארשטעהן, וועלען זיי שוין

פמילא אזהר קענען אויפטאָן פאַר די קינדער, און העלפען זיי אין זייער שווערער אויפגאַבע צו ווערען מענשען.

איינינע שטעלען ווענען פיזישען שפיעל און פיזישער ענטוויקער לונג זיינען כמעט נענצליך ענטנומען פון אן אנדער בוך פון זעלבען פאַרפאַסער, וואס רופט זיך: „דאָס קינד, זיין פיזישע ערציהונג", און איז ארויסגענעבען פון דעם בילדונגס קאָמיטעט פון ארבייטער רינג. דאס ווערט געטאָן דערפאַר וואס די באַטרעפענדע שטעלען זיינען גלייך וויכטיג פאַר די לעזער פון איינעם ווי פאַר די לעזער פון'ם צווייטען בוך.

ה. נ. ס.

ערשטער טייל:

קינדער־פּסיכאָלאָגיע.

ערשטער קאפיטעל

די חושים

ווי די חושים באווייזען זיך.

קיינער האט אונז נאך ניט דערצעהלט, וואס ער האט גע־פיהלט, ווען ער איז נאר וואס ארויס אויף דער ווייסער וועלט, וואס פאר אן איינדרוק עס האבען אויף איהם געמאכט אונזער שעהנע, געבענשטע נאטור און אונזערע מענשען־געמאכטע איינ־ריכטונגען. ווארשיינליך וועט פאר אונז אויף אייביג בלייבען א געהיימנים דער ערשטער איינדרוק, וואס אויף אונז מאכט דאס ערדישע מענשליכע לעבען. אלענפאלס, ווייסען מיר, אז דאס ניי־געבוירענע קינד האט זעהר ווייניג פעהיגקייטען צו באנעהמען וואס ארום איהם טוט זיך און צו פארשטעהן אין וואס פאר א מין וועלט עס געפינט זיך. ניט נאר פעהלט איהם דער שכל דערצו, נאר זיינע חושים זיינען נאך גאנץ שוואך ענטוויקעלט, און די חושים ווערען גערופען די טירען צום מענשענ׳ס גייסט.

נאר דאס וואס גרייכט אונזערע חושים קען אריינקומען אין מוח און ענטוויקלען אונזער געדאנק. נעמען מיר, צום ביישפיעל, א בלינדען. ווי קלוג און ענטוויקעלט ער זאל ניט זיין, וועט ער דאך ניט פארשטעהן ווי אפצושעצען דעם קאלירען־פראכט פון דעם רעגענבויגען. זיין אויג האט דעם רעגענבויגען ניט געזעהן און פאלגליך איז ער פאר זיין פארשטאנד אפגעשלאסען אונטער זיבען זיגלען.

צוליעב דער שוואכקייט פון זיינע חושים איז דאס קינד די ערשטע צייט גייסטיג־בלינד, ניט קוקענדיג דערויף וואס עס קען אין זיך טראגען די נאטירליכע אנגאבען פון א צוקינפטיגען חכם אדער זאגאר א זשעני. צו ביסלעך אבער עפענען זיך די גייסטיגע טירען וואס ברייטער און ברייטער, דאס קינד באקומט די מעגליכ־קייט וואס מעהר און מעהר צו באנעהמען די וועלט און איהרע איינריכטונגען. עס הויבט אן הערען, זעהען, אנטאפען און אויף

אזא אופן דערגעהט עס די פארשיידענע אייגענשאפטען פון די זאכען וואס געפינען זיך אין זיין אומגעבונג. וואס שטארקער עס זיינען די חושים אלץ בעסערע פעהיגקייטען האט דאס קינד צו לערנען און צו פארשטעהן.

ווען מען וויל וויסען אויף וויפיעל א געוויסער חוש איז ענט־וויקעלט מוז מען אויפמערקזאם און סיסטעמאטיש נאכפאלגען וואס פאר אן איינדרוק א געוויסער אנרעגונגס מיטעל מאכט אויף דעם חוש ארגאן. אויב, צום ביישפיעל, איהר פאכט מיט א ברע־נענדיג ליכט פאר דעם קינד׳ס אויגען, און דאס קינד פאלגט נאך דאס ליכט פון רעכטס צו לינקס און פון אויבען ארונטער, אדער פארקערט פון לינקס צו רעכטס און פון אונטען ארויף, איז א סימן אז דאס קינד זעהט דאס ליכט. אדער ווען איהר שטעלט זיך אוועק אן א זייט און הויבט אן ריידען, אדער זינגען, און דאס קינד קוקט זיך ארום צו אייך, איז א סימן אז עס הערט פון וואנען די שטימע קומט.

ג ע ש מ א ק. — פרובירענדיג אויף אזא שטייגער דעם קינד׳ס ארגאנען האבען זיך די פסיכאלאגען איבערצייגט, אז צוערשט ענטוויקעלט זיך דער חוש פון געשמאק. איינער פון די גרעסטע קינדער־פארשער, א דייטש, מיט דעם נאמען פרייער, שרייבט: „עס איז גאנץ לייכט צו באמערקען, אז דאס קינד האט ליעב זיס גלייך ווי עס ווערט געבוירען. ווען מען באנעצט דעם צונג פון א ניי־געבוירענעם קינד מיט גליצערין אדער מיט זעהר זיסען צוקער־וואסער, וועט זיין געזיכט כמעט אימער אויסדריקען פארגעניגען. זאל מען אבער א שמיר טאן דאס צינגעל מיט כינע, זאלץ אדער א שטארקע זויערקייט, וועלען זיינע באוועגונגען אויס־דריקען עקעל, דאס געזיכט וועט אויסזעהן אונצופרידען און דאס קינד וועט גלייך אנהויבען וויינען“.

ר י ח. — דער חוש הריח איז ענג פארבונדען מיט׳ן געשמאק און ענטוויקעלט זיך אויך זעהר שנעל. זאגט ווייטער פרייער: „דאס נארמאלע קינד קען ריכטיג דערשמעקען זאכען, ווען עס איז אלט עטליכע שטונדען אדער העכסטענס איניגע טעג; זיין געזיכט נעמט אן אן אונאנגענעמען אויסדרוק גלייך ווי מען גיט איהם עטוואס מיט א שלעכטען גרוך, אדער ווען מען לעגט איהם צו

צו אַן אונריינער ברוסט, און עס באַקומט אַן אויסדרוק פון פאַרגע־
ניגען, ווען עס דערשמעקט גוטע מילך אָדער אַ ריינע ברוסט".

דער חוש פון אָנטאַפּען. — ביז צו אַ גע־
וויסען גראַד איז דיזער חוש שוין דאַ ביי דעם ניי־געבוירענעם
קינד. דאָס ווערט באַוויזען דערמיט, וואָס דאָס קינד האָט ליעב
צו קומען אין באַריהרונג מיט געגענשטאַנדען, וואָס זיינען ווייך
און וואַרעם. דער חוש פון אָנטאַפּען אָדער באַריהרען איז אויך
זעהר פריה ענטוויקעלט אין די ליפּען און צונג; דאָס קלייניגקע
קינד שלעפּט דעריבער יעדע זאַך אין מויל אַריין.

וואָס מעהר דער חוש פון אָנטאַפּען ענטוויקעלט זיך אין דער
האַנט, אַלץ וויינינער וועט דאָס קינד כאַפּען זאַכען אין מויל אַריין.
ווען עס ווערט אַלט דריי, פיער מאָנאַטען און צוזאַמען מיט דעם
חוש פון אָנטאַפּען ענטוויקלען זיך אויך די מוסקולען פון זיינע
הענט, הויבט עס אָן זעהר פיעל לערנען פון דעם, וואָס עס טאַפּט
אַרום אַלץ וואָס איהם קומט אין די הענט אַריין.

זעהן. — שטאַרקע ליכט האָט אַ געוויסע ווירקונג אויף דעם
קינד'ס אויג גלייך ווי עס ווערט געבוירען. ווען עס דערזעהט
דאָס ליכט, פאַרמאַכט עס שנעל די אויגען און זעהט אויס אונ־
צופרידען. ווייטער פון דעם גערט עס אָבער דערוויל ניט. די
אויגען זיינען די מעהרסטע צייט פאַרמאַכט, ווייל דאָס קינד
שלאָפט ביי צוואַנציג שטונדען אין מעת־לעת. ווען די אויגען זיינען
אָפען, איז דאָס אויך געוועהנליך ניט מעהר ווי אויף אַ העלפט. דער
קוק דריקט גאָרניט אויס און איז אויף קיין באַשטימטער זאַך ניט
געווענדעט. דאָס קינד קוקט גלאַט אַזוי, אין דער וועלט אַריין.
ביידע אויגען באַוועגען זיך אונאָפּהענגיג איינס פון צווייטען און
קוקען אָפט קרום. דערפאַר ווייזט זיך אַמאָל אויס, אַז דאָס קינד האָט
קרומע אויגען.

דורכשניטליך הויבט אַ קינד אָן נאַכצופאָלגען אַ ליכט, ווען
מען באַוועגט דאָס פאַר זיינע אויגען, אויף דער דריטער וואָך פון
זיין לעבען. דאָס מיינט, אַז עס קען שוין ווירקליך עפּעס
זעהן. באַלד הויבט עס אָן קוקען אויף מענשען, וואָס דרעהען
זיך אַרום אין צימער, און אויף פאַרשיידענע געגענשטאַנדען, וואָס
באַוועגען זיך ניט וויים פון איהם. עס נעמט ניט לאַנג און דאָס

קינד הויבט אָן דערקענען קאָלירען און מענשליכע געזיכטער. עס ווערט מלא שמחה, ווען די מוטער באווייזט זיך נאָהענט און ווילט שטארק אָן, ווען מען צייגט איהם א העלען געגענשטאנד, באזונדערס — רויט.

ג ע ה ע ר. — הגם א קלאפּ מיט דער טיר אָדער אן עהנליכער שטארקער גערויש וועט אָפּט מאכען אן איינדרוק אויף א פּיצעלע קינד פון א פּאָר טעג, אָדער אמאָל זאָגאר פון א פּאָר שעה, דאָך איז דאָס קינד טויב ביז עס ווערט אלט איינינגע וואכען. מען דענקט, אז די צייטווייליגע טויבקייט איז א גרויסע טובה פאר דעם קליינעם מענשעלע, ווייל עס העלפט איהם שלאָפען געשמאק און אונגעשטערט.

ווען דאָס קינד הויבט זיך אָן ארומקוקען צום אָרט, פון וואנען עס קומען קלאנגען, אָדער עס ווייזט ארויס אויף אן אנדער אופן, אז קלאנגען מאכען אויף איהם אן איינדרוק, ווייס מען, אז עס הערט שוין. דאָס הערען פארשאפט איהם פיעל פארגעניגען און די ארומיגע פארשטעהען געוועהנליך ווי אויסצונוצען אָט דיזען געפיהל. מיט א ליעדעל פוילט מען ביים קינד, עס זאָל ליגען רוהיג, מיט א קלונג אין א גלעקעל רופט מען ארויס א שמייכעל און פּאָר קלאפּען מיט א לעפעלע אָן א גלאָז קען מען ביי איהם אָפּקויפען די בכורה. גרויס פארגעניגען באקומט אויך דאָס קינד פון הערען זיין איינענע שטימע.

די וויכטיגקייט פון יעדען חוש באזונדער.

די לעצטע צוויי חושים פון הערען און זעהען רעכענען זיך פאר די וויכטיגסטע געצייג, וואָס דער מענש באקומט פון דער נאטור צו באנעמען די וועלט און וואָס אין איהר קומט פאָר. ווען א קינד ווערט געבוירען בלינד קאָן עס קיין מאָל ניט פארשטעהן דעם אונטערשייד צווישען פינסטער און ליכטיג. די נאטור מיט איהר גאנצען פראכט פון קאָלירען, מיט איהרע פארשיידענארטיגע פאָרמען קומט ניט אריין אין זיינע גייסטיגע אוצרות. פאר זיין אויג, און פאלגליך פאר זיין געדאנק איז פארשלאָסען די מאלעריי, ארכיטעקטור און אלע

אנדערע שאפונגען פון מענשליכער קונסט, וועלכע מען מוז צום אלעם ערשט זעהן אום זיי צו קענען פארשטעהן. פיעלעס פון דער אנגעזאמעלטער מענשליכער ארבייט פון טויזענדער יאהרען בלייבט אהן שום נוצען פאר דעם, וואס קען זיי ניט זעהן.

ניט בעסער ווי מיט דעם בלינדען איז עס מיט דעם טויבען. פאר איהם איז ניט נאר טויט די וועלט פון קלאנגען, איהם פעהלט אויך דער נאטירליכער פארקעהרמיטעל צווישען מענש און מענש, איהם פעהלט די שפראך. אויב קיין קלאנג קומט צו זיין מוח ניט צו, איז דאך פארשטענדליך, אז ער קען זיינע פעהיגקייטען ניט באנוצען כדי נאכצורייִדען די ווערטער, וואס ווערען ארום איהם גערעדט. זיין גייסט ווערט ניט באאיינפלוסט, ניט פון נאטירליכען געזאנג, ניט פון קינסטליכער מוזיק, ניט פון די הארצרייסענדע קלאנגען פון געוויין, ניט פון די גליקליכע קלאנגען פון געלעכטער. איהם פעהלט דאס נאטירליכע געצייג מיטצוטיילען א צווייטען זיינע געפיהלען אדער אויסצודריקען זיינע געדאנקען.

זיינען ביי א מענשען פאראן די חושים פון זעהן און הערען, דאן זיינען די טירען פון זיין גייסט אפען אריינצולאזען גענוג אויסערליכע איינדרוקען, אום זיין מוח זאל קענען באגרייפען, אנאליזירען און פארשטעהן די ארומיגע וועלט. געוועהנליך מוז דערביי אויך דער מוח זיין נארמאל ענטוויקעלט.

דערפאר וואס דאס זעהן און הערען באפרידיגען אזוי פיעל דעם מענשענס גייסט, טוט מען ניט פיעל צו ענטוויקלען דעם חוש פון אנטאפען. עס געבען אבער פעלע פון בלינדע אדער טויב־שטומע, ביי וועמען דער חוש פון אנטאפען איז דער איינציגער מיטעל אויסצובילדען און רייך צו מאכען זייער גייסטיגען לעבען. אין אזעלכע פעלע קען מען זעהן דעם פולען ווערט פון דיזען חוש. די וויסענשאפט פון בילדען בלינדע און טויב־שטומע איז אזוי וויט אוועק, אז די באוואוסטע שריפטשטעלערין העללען קעלער, וועלכע איז בלינד און טויב־שטום זינט זי איז אלט געוועזען נייִנצעהן מאנאטען, האט ערדייכט צו דער הויכער שטופע פון איהר גייסטיגער ענטוויקלונג דורך דעם איינציגען חוש פון אנטאפען. און עס איז זיך שווער פארצושטעלען אז זי וואלט ערדייכט מעהר ווען זי וואלט געווען פאלקאם נארמאל.

באנרינדענדיג זיך אויף דעם פאל פון פריילין קעלער און אויף אנדערע עהנליכע ביישפילען, דענקט דר. מאריע מאנטעסארי, אז ווען ערציהערס זאלען שענקען מעהר אויפמערקזאמקייט צו דעם חוש פון אנטאפען, ווי זיי טוען דאס איצט, און נארמאלע קינדער זאלען זיך אויך לערנען „זעהן מיט די פינגער", וואלט דעם מענשענס גייסט דערפון זעהר פיעל געוואונען.

די חושים פון געשמאק און ריח שפיעלען נאר א קליינע ראלע אין דער גייסטיגער ערציהונג. זיי קומען נאר צונוץ אין ספעציעלע פעלע. אזוי, צום ביישפיעל, שפיעלט דער חוש הריח נאר א גרויסע ראלע ביי אזעלכע, וואס האבען צו טאן מיט ריחות פון בלומען אדער כעמישע שטאפען. דער חוש הטעם ווידער קומט שטארק צונוץ ביי מענשען, וואס דארפען זיין מבינים אויף געטראנקען און עסענוואַרגען.

אין אלגעמיין זיינען די צוויי חושים ענג פארבונדען איינער מיט דעם צווייטען. אפט ווייזט אונז אוים א זאך געשמאק, ווייל עס האט א גוטען ריח, און אמאל איז אונז אנגענעם דער ריח פון א בא'טעם'טען מאכל, ווייל דער ריח דערמאנט דעם טעם.

דיזע צוויי חושים, הגם ניט קיין גרויסע גייסטיגע מיוחסים, שפיעלען א גרויסע ראלע פאר דעם פיזישען וואוילזיין פון מענשען. געוועהנליך זיינען די בא'טעם'טע עסענוואַרגען און געטראנקען און די וואויל־שמעקענדע זאכען גוט פאר אונזער געזונט. די אייַנציגע אויסנאמען זיינען הייל־מיטלען. זיי זיינען ניט געשמאק און דאך נויטיג פאר אונזער פיזישען וואוילזיין. אבער אויך דא איז דער שלעכטער טעם א מעלה. פיעלע פון די היילמיטלען זיינען סם'ען און, ווען זיי וואלטען זיין געשמאק און דער מענש וואלט זיי נעמען פריי און אין א גרויסער מאס וואלטען זיי איהם געבראכט פיעל שאדען.

די אויסבילדונג פון די חושים.

אין אלגעמיין טוט נאך דערוויל די ערציהונג ניט אזוי פיעל פאר די חושים, ווי עס וואלט געקענט געטאן ווערען. צו זעהר ווע־ניגע פון אונז דערגעהען אלע שטילע טענער פון מוזיק, אויך הערען

מיר ניט ווי עס דארף צו זיין דעם וואונדערבארען געזאנג פון די פויגלען און די אנדערע קלאנגען, מיט וועלכע די נאטור איז פול. היינט וויפיעל פון אונז זעהען די דינע שטריכען פון דעם מאהלער'ס ווערק? וויפיעל באמערקען די שאטירונגען פון דער רויז? און ווי אפט באמערקען מיר די אומבייטונגען אין די קאלירען פון הימעל און וואסער?

מיר זעהען געוועהנליך נאר דאס אין וואס מיר האבען א ספעציעלען אינטערעס. ווען א בוך־הענדלער קומט אריין אין א הויז, דערזעהט ער באלד, וואס פאר ביכער ביי יענעם געפינען זיך, און א בילדער־מאהלער באמערקט באלד די ווערט פון די בילדער. א געוועהנליכער מענש אבער קריגט דעם אלגעמיינעם איינדרוק פון הויז און זעהט גאנץ ווייניג די דעטאלען, אויסער דאן ווען ער פארגיט זיך מיט א ספעציעלען צוועק דאס צו זעהן. ווען עס קומט צום אנטאפען, זיינען מיר שוין גאר טעמפ. ניט פיעלע פון אונז, אויסער הענדלער, וועלען אנטאפען דעם אונטערשייד צווישען לייווענד און לייווענד אדער סאמעט און סאמעט, אויב דער אונטערשייד איז ניט קיין גרויסער. און וויפיעל וועלען „זעהן" מיט די פינגער דעם חילוק צווישען קריסטאל און איינפאכע גלאז?

אהן צווייפעל וואלטען מיר געווען גייסטיג רייכער ווען מיר וואלטען אלס קינדער באקומען מעהר סיסטעמאטישע איבונגען אין זעהן, הערען און טאפען. דער בעסטער פלאץ דורכצופיהרען אזעלכע איבונגען וואלט דארפען זיין די שולע, וועלכע איז נאך דערוויייל אין דער הינזיכט ניט ווייט אוועק. יעדענפאלס אבער הויבט זיך אן די ווירקונג פון דער שולע אויף דעם קינד, ווען עס איז שוין אלט עטליכע יאהר, בעת די ענטוויקלונג פון זיינע חושים הויבט זיך אן ווען עס איז אלט איניגע וואכען אדער א פאר מאנאטען.

אום לייכטער צו מאכען דעם קינד'ס גאנג אין זיין גייסטיגער ענטוויקלונג, איז העכסט וויכטיג דאס זיינע חושים זאלען גלייך פון אנהויב אן ניט פארנאכלעסיגט ווערען.

ערשטענס, מוז מען זעהן זיינע חוש־ארגאנען זאלען זיין אין גוטער ארדנונג. די אויגען מוזען אפגעהיט ווערען פון שארפען ליכט און פון זאכען וואס האבען א שטארקען גלאנץ. זיי דארפען ניט קוקען אויף געגענשטאנדען, וואס באוועגען זיך שנעל. מען דארף

אויף אויסהיטען די אויגען פון ענטצינדונג אדער וועלכער עס איז אנדער אונארדנונג.

מען דארף פארהיטען דעם קינד'ס אויער פון צו שארפע אדער הויכע קלאנגען. אויב עס ליידט פון וועהטאגען אין אויער טאר מען דאס ניט פארלאזען, מען מוז דאס זעהן אויסקורירען. ווי נאר מען באמערקט, אז דעם קינד'ס זעה־קראפט, אדער הער־קראפט איז ניט ווי עס דארף צו זיין, זאל מען זיך גלייך בעראטען מיט א דאקטאר און באזייטיגען די אורזאכע פון דער אונארדנונג.

צווייטענס קומט די פראגע פון ענטוויקלען זיינע חושים, וועלכע איז שוין ענג פארבונדען מיט זיין גייסטיגער ערציהונג. דאס נארמאלע קינד האט א נאטירליכע נייגונג אלעם אויסצוגע־פינען, אלעם צו „שטודירען". די גאנצע צייט, וואס עס איז וואכענדיג, האלט עס אין איין טאפען וואס איהם קומט אין דער האנד, אין איין פארען זיך מיט עפעס. עס פארזוכט וואס נאר עס קען אריינקריגען אין מויל אריין. עס זוכט צו דערקענען די פאר־שיידענע קאלירען, וועלכע עס זעהט אויף דער וועלט. עס באטראכט אויפמערקזאם די פארשיידענארטיגע פארמען פון די געגענשטאנדען, וואס געפינען זיך ארום איהם. אויך הערט עס זיך צו צו די אלע מינים קלאנגען וואס דערגעהען צו זיין אויער.

דאס קליינע קינד דארף האבען וואס מעהר שעהנע און ווייכע קלאנגען. אויב די מוטער קען זינגען, איז געוויס גוט. באזיצט זי אבער גראד ניט קיין קאנצערט־שטימע, זאל זי זינגען ווי ניט איז. דעם קינד'ס אויער נויטיגט זיך אין מעלאדיע. אויך האט דאס קינד ליעב ריטהם. עס איז גאר ניט קיין נארישקייט צו דעקלאמירען פאר א קינד פון זעקס מאנאטען א שעהנע געדיכט. די באדייטונג פון די ווערטער איז ניט וויכטיג, די ריטהמישע שעהנקייט אבער ווערט ניט פארלוירען.

ענג פארבונדען מיט דעם קינד'ס אויער איז זיין שפראך, און עס דארף דעריבער אימער הערען א גוטע, ריכטיגע שפראך. נאך איידער עס קען די ווערטער ווידערהאלען, באקומט עס א באגריף וואס איז אזוינס שפראך, און עס פארשטעהט וואס מען רעדט צו איהם. זאל זשע דאס קינד געוואוינען זיך צו אזא שפראך, וועלכע עס איז כדאי נאכצוריידען. צום קינד דארף מען ריידען לאנגזאם

און דייטליך, אום עס זאָל הערען יעדען קלאַנג, יעדע זילבע. און נים נאָר דארף אָפגעהיט ווערען די ריינקיים פון דער שפּראַך, נאָר אויך די שעהנקייט און ווייכקיים פון דער שטימע. אָפט ווען אַ קינד זיך צואווייגען ווען עס דערהערט אונאַנגענעמע געשרייען, אָדער אַ גראָבע, נים אַנגענעמע שטימע. פאַרוואָס נים באַגעגענען זיין נאַטירליכען געשמאַק מיט דעם, וואָס מען גיט איהם ווייכע, מילדע קלאַנגען אין געשפּרעך?

אַ חוץ שטימע, דאַרף דעם קינד'ס אויער אויך קריגען אַנדערע קלאַנגען. אויב אין הויז איז פאַראַן אַן אינסטרומענט און ווער עס זאָל אויף איהם שפּיעלען, איז כדאי אויסצוקליבען לייכטע, איינפאַכע מאָטיווען און שפּיעלען טאַקע ספּעציעל פאַר דעם קינד. פיעלע פּצאַלעך הויבען זיך אָן באַוועגען אין טאַקט, און דאָס איז אַ צייכען, אַז עס הערט און פיהלט די מוזיק. דאָס יונגענקע קינד האָט אויך ליעב גלעקלעך און קלאַפּערלעך. דיזע לעצטע אינסטרומענטען דאַרפען זיין אַזעלכע, וואָס עס זאָל אליין קענען באַהערשען. דער פאַקט, אַז עס באַקומט דעם קלאַנג פון זיין אייגענער באַריהרונג האָט אַ גרויסע באַדייטונג. עס באַקומט זיך אויף אַזאַ אופן אַ קאָמבינאַציע פון פאַרשיידענע חושים. עס טאַפּט אָן דעם געגענשטאַנד, באַטראַכט איהם מיט די אויגען און הערט דעם קלאַנג.

שפּעטער, ווען דאָס קינד ווערט עלטער, איז גוט אַמאָל צו ציהען זיין אויפמערקזאַמקייט צו די קלאַנגען אין דער נאַטור. „לאָמיר זיין זעהר שטיל און זיך צוהערען, ווי די פויגלען זינגען". „דו הערסט ווי דער ווינד בלאָזט די בלעטער אויף דעם בוים?" „הער, ווי דער רעגען קלאַפּט אין פענסטער". און אַזוי ווייטער. אויף אַזאַ אופן לערענט זיך דאָס קינד באַאָבאַכטען נאַטירליכע קלאַנגען. זיין אייגענער שטיל זיין באַקומט ביי איהם אַ זין, ווייל עס גיט איהם די מעגליכקייט צו הערען בעסער וואָס אַרום איהם קומט פאָר.

דעם קינד'ס אויג זעהט פאַר זיך אַ ים מיט געגענשטאַנדען און אַלעס האָט פאָרמע, קאָליר, ליכט און שאָטען. דאָס אויג האָט פאַר זיך גענוג צו ווערען נים נאָר אָנגעזעטיגט, נאָר איבערזעטיגט. גוט, וואָס מען דאַרף אַזוי פיעל שלאָפען די ערשטע צייט, זאָנסט וואָלט מען שרעקליך מיעד געוואָרען קוקענדיג. עס

איז אָבער נויטיג, דאָס קינד זאָל אָפט קוקען אויף זאַכען, וואָס האָבען אַ ספּעציעלע באַדייטונג פאַר זיין ענטוויקלונג. די הויפּטזאַך זיינען קאָלירען. אָפט פאַרשטעהען די קינדער קאָלירען, נאָר זיי קענען זיי ניט אונטערשיידען, ווייל זיי קענען ניט צופּאַסען די ריכטיגע נעמען, עס איז דעריבער וויכטיג דאָס קינד זאָל ניט נאָר קוקען אויף קאָלירען, נאָר מען זאָל צו איהם אויך ריידען אין קאָלירען. „איך האָב דיר געבראַכט אַ רויטע בלום", „גיב מיר די בלויע פּילקע", און אַ. וו. בלומען און קינסטלערישע בילדער פון בלומען געבען דעם קינד אַ גוטע געלעגענהייט צו באַאָבאַכטען קאָלירען און שאַטירונגען. עס איז אויך גוט דאָס קינד זאָל האָבען שפּיעל־צייג מיט איינפאַרביגע קאָלירען, אַ רויטע פּילקע, אַ בלויען קלאָפּע־רעל, א. וו., ווייל אין די בלומען זיינען די קאָלירען מיט שאַטי־רונגען און געמישט מיט די גרינע בלעטער און שטענגעלעך, וועל־כעס מאַכט אַביסעל שווערליך דאָס „שטודירען".

אין אַלגעמיין, אויב דאָס קינד וועט פאַר זיך זעהן שעהנע זאַכען אין הויז, געשמאַקפולע סליידער אויף די אַרומיגע, שעהנע גאַסען, קונסטווערק, און דער מוטער־נאַטורס פּראַכט, וועט עס ליכט ענטוויקלען זיין עסטעטישען געשמאַק, זיין אויג וועט שאַר־פען זיין גייסט.

דאָס גאָר קליינע קינד האָט ניט קיין באַגריף פון ווייטקייט, דאָס הייסט, עס קען די שטרעקע ניט מעסטען מיט דעם אויג. עס וועט זיך אַמאָל הייסען געבען די לבנה, אָדער עס וועט אויסשטרעקען די הענט צו דערלאַנגען אַ גאָר ווייטען געגענשטאַנד. לאָזט מען עס אָבער זיך פריי פאָרען מיט געגענשטאַנדען, דערלאַנגען, דערטאַפּ־פען, העלפט מען איהם באַקומען דיזען באַגריף שנעלער. דאָס העלפט איהם אויך דערקענען מיט דעם אויג פאַרשיידענע איינצעל־שטעלען פון זאַכען. צום ביישפּיעל, דאָס קינד פאָרעט זיך מיט אַ רויט שטיקעל פּאַפּיער און מיט אַ רויט שטיקעל לייווענד. פרי־הער האָבען איהםביידע אויסגעזעהן גלייך, ווייל עס האָט נאָר באַטראַכט דעם רויטען קאָליר. איצט האָט עס אָבער אויסגעפונען, אַז פּאַפּיער רייסט זיך און לייווענד ניט; אַז לייווענד איז שטאַרקער פון פּאַפּיער, אויב מען האָט פאַרגאַסען אַביסעל וואַסער איז דאָס פּאַפּיער צוואַווייקט געוואָרען און די לייווענד ניט. נאָכדעם ווי

דאָס קינד וועט האָבען גענוג ערפאַהרונג מיט ביידע, וועט פאַר איהם זיין גענוג אַ קוק צו טאָן אויף פּאַפּיער און לייוונט, אַז איהם זאָלען זיך גלייך פאָרשטעלען די פאַרשיידענע איינענשאַפטען פון ביידע.

דער חוש פון אָנטאַפּען ענטוויקעלט זיך אַם בעסטען, ווען מען לאָזט דאָס קינד פריי אָנריהרען און אָנטאַפּען יעדען געגענ־שטאַנד, וואָס קומט איהם אין דער האַנט. ווען עס ווערט אַביסעל עלטער, ביי דריי יאָהר, קען מען איהם געבען ספּעציעלע געגענשטאַנ־דען מיט פאַרשיידענע אויבערפלעכען, גלאַטע און שאַרפע, ווייכע און האַרטע, און ציהען זיין אויפמערקזאַמקייט צו די פאַרשיידענע איינענשאַפטען; צום ביישפּיעל די אונטערשיידען צווישען שטאָ־פען, אָדער מעטאַל, גלאָז, האָלץ און א. וו. וואָס מעהר דאָס קינד טאַפּט, שלעפּט, דרעהט, וואַרפט, אַלץ מעהר העלפען איהם זיינע הענט בילדען אַ פאָרשטעלונג וועגען די זאַכען, וואָס געפינען זיך אַרום איהם. דער בעסטער וועג צו עפענען די טירען פון דער אויסערער וועלט צום קינד'ס גייסט איז צו לאָזען עס פריי פאַרען זיך מיט אַלעם וואָס געפינט זיך אין זיין אומגעבונג, געוועהנליך אויסהיטענדיג עס דערביי פון געפאַהר. יעדער געגענשטאַנד וועט אויף אַזאַ אופן האָבען אַ ווערט סיי פאַר דעם חוש פון אָנטאַפּען סיי פאַר דעם אויג, און אָפט וועט דאָס אויך העלפען דעם געהער, ענט־וועדער ווייל די זאַך איז אַזאַ, וואָס לאָזט אַרויס אַ קלאַנג אַן און פאַר זיך, ווי אין פאַל פון אַ גלעקעל, אָדער ווייל דער קלאַנג קומט פון באַריהרען אַ צווייטען געגענשטאַנד, ווי דאָס קלאַפּען מיט אַ לעפעל אָן אַ טעלער אָדער דאָס פאַלען פון עפּעס אויף דעם דיל.

וואָס בעסער עס זיינען ענטוויקעלט דעם קינד'ס חושים, אַלץ לייכטער איז זיין וועג צו העכערער גייסטיגער ענטוויקלונג.

צווייטער קאפיטעל

די אינסטינקטען

די ענטשטעהונג פון אינסטינקטען.

דער מענש דארף ניט לערנען אָדער דערגעהן דורך ערפאהרונג אלע באוועגונגען, וועלכע ער מאכט. ער קומט אויף דער וועלט באוואפענט מיט נאָר פיעלע געפיהלען און נאטירליכע באוועגונגען אויסצודריקען און צופרידען צו שטעלען די זע געפיהלען. אזוי, למשל, קען זיך דער מענש אויסלערנען עסען ש ע ה ן, מיט גוטע מאנערען. ער קען זיך אויסלערנען צו זיצען גראציעז ביים טיש, צו נוצען א לעפעל, א גאָפעל, א מעסער, א סערוועטקע, א. א. וו. ער דארף זיך אָבער ניט לערנען ע ס ע ן. הונגער איז נאטירליך. און אזוי איז אויך דעם קינד'ס געשריי, מיט וועלכען עס לאָזט וויסען וועגען זיין הונגער אָדער די באוועגונגען, וואָס עס מאכט בשעת עס זויגט אָדער עס עסט. ניי־געבוירענע קינדער דארפען געוועהנליך עטליכע מאָל קריגען די ברוסט אין מויל ביז זיי געוואוינען זיך אזוי צו זויגען, אז די מילך זאָל פריי פליסען אין מויל אריין. קיינער דארף זיי אָבער די מלאכה ניט לערנען. די נאטור אליין לערענט זיי ווי זיך צו נאהרען, ווען זיי זיינען הונגעריג.

אָט די געפיהלען און באוועגונגען רופט מען אינסטינקטיווע. דאָס הייסט, דער מענש דארף זיי פון קיינעם ניט לערנען, ער ווערט מיט זיי געבוירען. ער ווערט געבוירען מיט דער נייגונג צו פיהלען און האנדלען אויף א געוויסען שטייגער אונטער געוויסע אומשטענדען.

די אינסטינקטען באקומט דער מענש בירושה פון דורי דורות און זעהר פיעלע פון זיי באזיצט ניט נאָר ער אליין, נאָר אויך יעדער אנדער מין לעבעדיגע באשעפעניש אויף דער וועלט.

צוועקען פון די אינסטינקטען.

די אינסטינקטען זיינען נויטיג צום לעבען און צו דער ענט־וויקלונג.

1) פון דעם איינצעלנעם,

2) פון דער געזעלשאפט פון איינ־צעלנע,

און 3) פון דעם גאנצען מין.

פיעלע אינסטינקטען דיענען אלע דריי, אדער, צוויי צוועקען אין איינער און דערזעלבער צייט. אזוי צום ביישפיעל, ווען לעבע־דינע באשעפענישען וואלטען ניט געהאט די נאטור צו נאהרען זיך, וואלטען זיי אונטערגעגאנגען גלייך ווי זיי ווערען געבוירען, דאן וואלט ניט מעגליך געווען דאס לעבען פון איינצעלנעם און פאלג־ליך וואלטען ניט געווען קיין געזעלשאפטען פון איינצעלנע. אדער נעמען מיר א ביישפיעל מיט דעם שרעק אינסטינקט, וועלכער העלפט זיך אויסצובאהאלטען פון געפאהר. דער שעפס זאל זיך ניט שרעקען פאר דעם וואלף און זיך גלייך לאזען אויפעסען, וואלט ניט נאר דער איינצעלנער שעפס אונטערגעגאנגען, נאר דער גאנצער מין וואלט מיט דער צייט פארניכטעט געווארען צווישען דעם וואלף'ס ציינער און פון שעפסענעם געזעלשאפטליכען לעבען וואלט געווים ניט געווען וואס צו ריידען.

אויף וויפיעל עס איז אבער דאך מעגליך צו באשטימען דעם הויפט צוועק פון געוויסע אינסטינקטען ווערען זיי צוטיילט אין די אויבענדערמאנטע דריי גרופען.

אזוי, צום ביישפיעל, זיינען די הונגער־און נאהרונגס־אינ־סטינקטען אבסאלוט און הויפטזעכליך נויטיג פאר דעם לעבען און וואוקס פון יעדען איינצעלנעם מענשען, אזוי גוט ווי פאר יעדער אנדערער לעבעדיגער באשעפעניש און ווערען דעריבער גערופען אינדיווידועלע אינסטינקטען.

אהן דעם אינסטינקט, וואס ציהט אונז צו זיין צווישען מענ־שען און מיט זיי זיך צוזאמענלעבען, וואלט ניט מעגליך געווען, וואס מיר רופען דאס געזעלשאפטליכע לעבען. וואלט יעדער געלעבט

אפגעזונדערט, פאר זיך אליין, וואלט ניט געקענט זיין אזא זאך ווי א געזעלשאפט.

דער אינסטינקט פון וועלען זיך צוזאמענלעבען מיט אנדערע באשעפענישען ווערט דערפאר באצייכענט אלס ס א צ י א ל ע ר א י נ ס ט י נ ק ט.

דער געשלעכטליכער אינסטינקט איז נויטיג פאר יעדען מין צו שאפען נייע אינדיווידען און אויף אזא אופן פארטצוזעצען די עקזיסטענץ פון דעם מין. ווען פויגלען, צ. ב. זאלען ניט האבען קיין געשלעכטליכען אינסטינקט, וואלט דער מין פון פויגלען אין גאנצען אונטערגעגאנגען. דער געשלעכטליכער אדער פארמעהרונגס־אינסטינקט דיענט ה ו י פ ט ז ע כ ל י ך פאר דעם צוועק מעגליך צו מאכען די פארטזעצונג פון דעם מין, פון דער גאנצער ראסע און רופט זיך ר א ס ע ן ־ א י נ ס ט י נ ק ט.

די אינסטינקטען זיינען, אלזא, א פונדאמענטאלער פאקט אינ'ם לעבען פון מענשען, ווי פון אלע אנדערע לעבעדיגע וועזענס.

באשרענקונג פון דעם מענשענס אינסטינקטען.

ביי די חיות, ביי וועמען עס איז ניטא אזא זאך ווי גייסטיגע ענטוויקלונג, דריקען זיך די אינסטינקטען אימער אויס פריי און אונגעשטערט און דיענען אלס איינצעלנער מאטיוו פאר אלע זייערע האנדלונגען. ביי דעם מענשען אבער ווערען די אינסטינקטען זעהר פיעל מאדיפיצירט דורך זיין גייסטיגער ענטוויקלונג. מיר קענען אפט ניט זאגען אויף וויפיעל א געוויסע טאט איז דער רעזולטאט פון אינסטינקט און אויף וויפיעל דאס איז דער רעזול־טאט פון ערציהונג. דאס ציוויליזירטע לעבען פון דעם מענשען און דער מענשליכער געזעלשאפט שטעלט א סך פון די אינסטינק־טען אונטער א געוויסען קאנטראל אדער צאהם. עס קומט דערפאר אויס ניט זעלטען, אז אינסטינקטען מוזען ווערען באשרענקט. און די ערציהונג פון קינד באשטעהט אין א גרויסער מאס פון באשרענ־קען דעם פרייען שפיעל פון מאנכע אינסטינקטען.

אזוי, צ. ב. איז דער אינסטינקט פון עסען און דאס עסען גופא א נוטע זאך, אבער א מענש וואס האט צופיעל הנאה פון עסען

ווערט באטראכט אלס פרעסער, זויפער, און מען האט צו איהם ניט קיין גרויס אכטונג אין דיזער הינזיכט. אין דער ציוויליזירטער געזעלשאפט ווערט אלזא דער אינסטינקט באשרענקט.

דער געשלעכטס־אינסטינקט איז ניצליך, וויכטיג און אין א געוויסען זין שעהן. אבער א מאן, וואס יאגט זיך תמיד נאך קליידלעך, רופט ארויס א געפיהל פון ערווידערונג. דער אינ־סטינקט ווערט, אלזא, אין דער מענשליכער געזעלשאפט געשטעלט אין געוויסע צאהמען.

דער אינסטינקט פון זאמלען און אפהיטען ברענגט פיעל נוצען דער געזעלשאפט. ער מאכט מעגליך די אנזאמלונג פון נאציא־נאלע רייכטימער, פארהימונגס און ענטוויקלונגס מיטלען, בילדונג און גענוס מיטלען, ווי ביבליאטעקען, מוזעאומס, היסטארישע ארכיוועו און דענקמעלער. און דעריבער שעצט מען איהם. מעהרסטענס באציהט מען זיך מיט רעספעקט ניט נאר צו דער געזעלשאפט וואס זאמעלט, נאר אויך צום רייכען, וואס זאמעלט פאר זיך און זיין משפחה. דער קארגער אבער, וואס זאמעלט אהן וועלכע עס איז נוצען פאר ווענען עס איז, ווערט פאראכטעט.

צווישען ציוויליזירטע מענשען נעהט, אלזא, אימער אן א פראצעס פון באקעמפען אינסטינקטען, פון קאנטראלירען נאטיר־ליכע נייגונגען און טאן דאס וואס איז אנגענומען אלס שעהן און גוט.

דער ריכטיגער וועג צו באקעמפען אדער קאנטראלירען אינ־סטינקטען באשטעהט אין ענטוויקלען אינ׳ם קינד די געוואוינהייט ניט אימער צו טאן דאס, וואס דער געפיהל פאדערט, נאר וואס דער שכל הייסט. אט דער פראצעס פון באקעמפען אינסטינקטען דורך ענטוויקלען געוואוינהייטען געהט אן אויף אזוי פיעל, אז עס איז אפט שווער צו זאגען צי א מענש האנדעלט אינסטינקטיוו, אדער לויט א געוואוינהייט, וואס האט זיך אין איהם שפעטער ענטוויקעלט.

אזוי איז עס א שטייגער מיט דעם שרעק־אינסטינקט. ווען מען באגעגענט א מענש, וואס איז בראוו, ניט קיין בעל פחד, קען מען קיינמאל ניט וויסען, צי איז טאקע דער שרעק־אינסטינקט אין איהם ניט שטארק, אדער ער האט איהם אזוי באקעמפט אין זיך,

אז מען זעהט איהם ניט ארויס. ניט נאר דער באאבאכטער, דער בעל דבר אליין קען אויף זיכער ניט וויסען, ווי שטארק זיין נאטירליכער אינסטינקט וואלט געווען, ווען דער שכל און די געוואוינהייט שפיעלען ניט דערביי די ראל, וואס זיי האבען געשפיעלט.

אין א גרויסען געפאהר אבער פארלירט דער ציוויליזירטער מענש זיין גאנצען מאראלען פוץ און עס ווייזט זיך ארויס דער איינגעבוירענער אינסטינקט. אזוי מאכט זיך, אז אין צייט פון א פייער אדער ווען א שיף טרינקט זיך אין ים, ווערען די בעסטע ערצויגענע מענער און פרויען פארוואנדעלט אין ווילדע חיות. זייער אינסטינקט פון זעלבסט־פארהיטונג איז אזוי שטארק, אז זיי רייסען און בייסען איינער דעם צווייטען אום צו ראטעווען זייערע אייגענע לעבענס. אויך טרעפט, אז ווען א מענש איז אויפ'ן וועג צו באגעהן זעלבסטמארד, אנטלויפט ער ערשט פון א טויט־געפאהר, ווייל זיין נאטירליכער אינסטינקט צו פארהיטען זיין לעבען איז אין מאמענט פון געפאהר שטארקער פון זיין באשלוס זיך צו פארניכטען. אין גרויסע געפאהרען ציינען זיך אויך מאנכע מענשען ארויס אלס אמת'ע העלדען, ווייל אין יענע מענשען איז דער אינסטינקט פון מיטגעפיהל און די נאטירליכע נייגונג צו מקריב זיין מיט זיך פאר דעם גליק פון א צווייטען פיעל שטארקער, ווי דער אינסטינקט אפצוהיטען דעם אייגענעם גוף.

אפילו ביי דעם קליינעם קינד האבען ניט אלע אינסטינקטען די מעגליכקייט זיך ארויסצוצייגען אין זייער פולער נאקעטער פארמע, ווייל דאס קינד קומט שוין אריין אין א וועלט, וואס איז פאר איהם צוגעגרייט אויף אזא אופן, אז אונענדליך פיעלע באדינגונגען אויסער אינסטינקטען האבען א ווירקונג אויף זיינע האנדלונגען. מען ווייס א שטייגער, אז געהן אויף די פיס איז ביים קינד אן אינסטינקטיווע נייגונג, ווייל ווי עס שטעלט זיך אויף די פיסלעך, שטעלט עס א פיסעל פאר א פיסעל ווי צום געהן. און דאס קומט פאר פיעל פריהער, ווי עס קען זיין באאיינפלוסט פון נאכאהמונג. עס איז אבער קיין צווייפעל ניט, אז טיילווייז לערענט זיך דאס קינד צו געהן פון דעם וואס עס זעהט ווי די אנדערע שטעלען פיס, און אזוי שנעל, ווי עס האט די נויטיגע פיזישע כחות, הויבט עס אן צו געהן. וויפיעל עס איז אין דעם די שולד

פון אינסטינקט און וויפיעל פון אויסבילדונג דורך נאכטאן די ער־וואקסענע איז שווער צו זאגען. א קינד שרעקט זיך שטארק פאר דער פינסטער. קיינער קען אבער ניט זאגען, אויף וויפיעל דאס געהמט זיך פון זיין אינסטינקטיווער נייגונג צו שרעקען זיך און אויף וויפיעל דאס קומט דערפון, וואס עס האט באקומען א באשטימ־טען איינדרוק דורך א מעשה'לע, אן אויסגעשריי פון אן ערוואק־סענעם, אדער דורך וועלכע אנדערע אויסערליכע באדינגונגען, וואס האבען זיך אין זיין געדאנק פארבונדען מיט דעם איינדרוק פון פינסטערניש, ווייל דאס איז פארגעקומען אין דער פינסטער.

אינסטינקטען זיינען פאראן זעהר א סך. מיר וועלען זיך אפשטעלען נאר אויף איינינע, וועלכע שפיעלען א באזונדער וויכ־טיגע ראלע אין דער קינדער־ערציהונג.

זעלבסט-פארהיטונג.

די אינסטינקטען פון זעלבסט-פארהיטונג זיינען די וואס דיענען הויפטזעכליך דעם וואוילזיין פון דעם איינצעלנעם. עס פארשטעהט זיך, אז ווען דיזע אינסטינקטען זאלען פעהלען ביי וועלכער עס איז באשעפעניש, וואלט זי ניט געקענט בלייבען לעבען אויף דער וועלט. יעדע לעבעדיגע זאך מוז זיך נאהרען און מוז זיך פארטיידיגען פון געפאהר. דיזע אינסטינקטען זיינען אויך די ערשטע און די וויכטיגסטע ביים קליינעם קינד.

די אנדערע, וואס דיענען צום וואוילזיין פון כלל וואלטען דעם יונגען באשעפעניש קיין נוצען ניט געבראכט. עס איז נאך צו שוואך צו טאן וואס פאר א צווייטען און מוז אויסנוצען אלע זיינע כחות צו פארפאלקאמען זיך אליין, סיי פייזש סיי גייסטיג. דערפאר זיינען קליינע קינדער אזעלכע גרויסע עגאאיסטען. זיי טוען נאר דאס, וואס זיי געפעלט און ווילען זיך פאר קיינעם ניט מקריב זיין.

אמת, דער אינסטינקט פון זעלבסט-פארהיטונג איז אויך זעהר שטארק ביי דעם ערוואקסענעם, אבער די אנדערע אינסטינקטען פון מיטגעפיהל, פון וועלען נושא חן זיין ביי מענשען און דעסגליי־כען, אין פארבינדונג מיט די מאראלע באגריפען וואס דער מענש ערווערבט שפעטער, העלפען איהם אפט קאנטראלירען זיין עגא־

איזם. דער מוטערליכער אינסטינקט א שטייגער איז אזוי שטארק, אז ער פארשטעלט כמעט אינגאנצען דעם אינסטינקט פון זעלבסט־פארהיטונג.

ווי געזאגט, באזיצט דאס קליינע קינד ניט די אלע עדלע געפיהלען און מען טאר פון איהם ניט פאדערען מעהר, ווי עס קען געבען. בעת אבער מען קען פון א קינד ניט ערווארטען עס זאל זיך מקריב זיין פאר א צווייטען, דארף מען עס לערנען עס זאל אם ווענינגסטען ניט עקספּלואטירען דעם צווייטען מעהר, ווי עס איז אבסאלוט נויטיג פאר זיין נארמאלער ענטוויקלונג. זאגאר די מוטערס צווישען פויגלען, קיה, הינט און אנדערע חיות ענטזאגען זיך צו העלפען זייערע קינדער אזוי שנעל, ווי זיי זיינען בכח אויף זיך אליין אויפצופאסען. אנשטאט אימער צו ברענגען דאס עסען צו די פויגעלעך אין נעסט, לערענט די מוטער־פויגעל איהר קינד אליין צו פליהען און באקומען זיין שפּייז. די מוטער־מענש זינדיגט אין דער הינזיכט זעהר פיעל דערמיט, וואס זי גיט נאך דעם קינד'ס ענגאאיסטישען אינסטינקט מעהר, ווי עס איז נויטיג. אויף וויפיעל ס'איז נאר מעגליך, דארף מען געוואוינען דאס קינד צו פאדערען זיינס אין אן עדעלער פארמע, און הויפטזעכליך צו זיין זעלבסטשטענדיג און טאן אליין אלעס, וואס עס איז בכח פאר זיך צו טאן.

די אינסטינקטען וואס דיענען צום שוץ פון איינצעלנעם, זיינען הויפטזעכליך:

1) די הונגער און נאהרונגס־אינסטינקטען;

2) די שרעק־אינסטינקטען;

און 3) די קאמף־אינסטינקטען.

הונגער און נאהרונגס־אינסטינקטען.

דער ערשטער אינסטינקט וואס באווייזט זיך ביי דעם נייגעבוירענעם קינד, איז דער הונגער־אינסטינקט. עס מאכט אויך גלייך די אינסטינקטיווע באוועגונגען צו לאזען וויסען וועגען זיין הונגער; דורך זיין געשריי זאגט עס אן דער מוטער, אז עס נוי־

טינט זיך אין איהר הילף. און באקומט עס די ברוסט, פיהרט דער איינגעבוירענעם אינסטינקט דאס קינד ווייטער אויף דעם ריכטיגען וועג, און עס מאכט באלד די באוועגונגען צו באקומען די מילך. אזוי אויך ווען עס ווערט עלטער און עס הויבט אן עסען אנדערע שפייז, איז גענוג צו געבען איהם די שפייז און עס מאכט שוין אליין אלע באוועגונגען, וואס זיינען נויטיג ארייננצוקריגען דאס עסען אין מאגען אריין.

אין דיזער הינזיכט דיענט דער אינסטינקט דער חיה פיעל בעסער ווי דעם מענשען. די יונגענקע חיה ווייסט ניט נאר ווי צו עסען, נאר דער אינסטינקט זאגט איהר אויך ווי אזוי צו באקו־מען דאס עסען. דאס מענשליכע קינד איז זעהר הילפלאז און ענגט אויף א לאנגער צייט אפ פון די עלטערען, זיי זאלען אויס־קלייבען און דערלאנגען איהם די שפייז. איין מאל באקומט עס שוין אבער דעם ריכטיגען ביסען אין מויל, דארף מען עס ווייטער ניט לערנען.

דאס קינד קריגט אלזא פון דער נאטור סיי דאס הונגער־געפיהל, סיי די אינסטינקטיווע באוועגונגען, וועלכע זיינען נויטיג צום עסען אדער טרינקען, און אויך דעם חוש פון געשמאק, וועלכער העלפט דעם מענשען צו אונטערשיידען צווישען גוטע און שלעכטע עסענווארגען אדער געטרענקע. אין דאך הענגט עס זעהר פיעל אפ פון דער ערציהונג, ווי אזוי דאס קינד וועט זיך נאהרען ווען עס וועט אויפוואקסען. אין א געוויסער מאס קען מען ווירקען אויף דעם קינדס אפעטיט אזוי גוט ווי אויף זיין געשמאק.

דאס ערשטע דארף מען זעהן, אז פון ערשטען טאג אן זאל דאס קינד באקומען זיין שפייז אימער אין דער זעלבער צייט. דער מאגען פאדערט א געוויסע צייט איבערצוקאכען דאס עסען. דאס קינד האט אבער ליעב דעם פראצעס פון זויגען און זיין אינסטינקט זאגט איהם ניט פינקטליך אונטער, ווען אן איבריגער ביסען וועט ברענגען שאדען. עס זויגט און עס ברעכט און זויגט ווייטער. א חוץ וואס אזא סארט נאהרען זיך שאדעט זיין געזונד גלייך זויף אן ארט, ווערט אויך זיין אפעטיט פארדארבען. עס עסט ניט ווען די פריהערדיגע שפייז איז איבערגעקאכט און דער מאגען פאדערט נייע שפייז, נאר ווען מען גיט איהם דאס עסען, ווי אפט דאס זאל

ניט אויסקומען. זיין אפעטיט ווערט דעריבער ניט רעגולירט לויט זיינע נארמאלע פאדערונגען. באקומט עס אבער אימער זיין נאהרונג אין א באשטימטער צייט און ניט עפטער, ווי דאס איז נויטיג, האט עס אפעטיט צום עסען און דער מאגען קאכט פיעל בעסער.

געוועהנליך, ווען דאס קינד ווערט עלטער דארף מען פאלגען דעם זעלבען געזעץ פון געבען איהם עסען נאר אין באשטימטע צייטען. אויף אזא אופן וועט דער אפעטיט זיין רעגולירט און דאס קינד וועט דערפון א סך געווינען.

א חוץ דעם רעגולירען די צייט איז אויך זעהר וויכטיג צו קאנטראלירען די שפייז אזוי, אז דאס קינד זאל נאר קריגען צו עסען אזעלכע מאכלים, וואס זיינען נויטיג פאר זיין געזונד. ווען מען ערלויבט, א שטייגער דעם קינד צו עסען שאקאלאד ווען עס איז הונגעריג, וועט מען זיכער אוועק'הרג'ענען זיין אפעטיט פאר נאהראפטע שפייז. ווען עס קומט די צייט פאר דעם קינד'ס מאהלצייט דארף מען איהם געבען די שפייז, וואס פאר איהם איז נויטיג און נאשערייען לאזען אויף נאך דעם עסען, ווען עס איז שוין ניטא קיין געפאהר אז דעם קינד'ס אפעטיט וועט רואינירט ווערען.

דער שרעק־אינסטינקט.

דער שרעק־אינסטינקט העלפט דעם מענשען אזוי גוט ווי דער חיה צו פארמיידען געפאהר. ווען דער מענש זאל זיך ניט שרעקען פאר דער ווילדער חיה, וואלט ער קיינמאל ניט געווען געזוכט אלע מיטלען זי צו באקעמפען און וואלט שוין לאנג געווען אונטערגעגאנגען. ווען די מויז וואלט זיך ניט שרעקען פאר דער קאץ און וואלט זיך ניט באהאלטען אין איהר לאך, וואלטען די בעל־הבית'טעס אהן צווייפעל געווען זעהר צופרידין, אבער די מייזען־ראסע וואלט שוין לאנג אויף דער וועלט ניט געווען.

דער שרעק־אינסטינקט דריקט זיך אויס אויף פארשיידענע אופנים. דורך געשריי, אנטלויפען, באהאלטען זיך, פארהאלטען דעם אטעם, ווערען בלאס, ווערען רויט, ווערען באגאסען מיט

שוויס, אָנהויבען ציטערען, וואַרפען זיך און א .וו. די אַלע אויס־דריקע זיינען אינסטינקטיווע, ניט קיין געמאכטע.

די שרעק־אינסטינקטען זיינען פארשיידענע און באווייזען זיך אין פארשיידענע צייטען. דאָס גאָר פיצעלע קינד האָט מורא פאַר הויכע קלאַנגען. דער מין שרעק געהט פאָראיבער און עס קומען אנדערע: שרעק פאַר געגענשטאנדען, וואָס באַוועגען זיך שנעל, שרעק פאַר חיות, שרעק פאַר פוטער, שרעק פאַר פינסטער־ניש. דאָס זיינען אַלץ אינסטינקטען וואָס באַווייזען זיך אין א געוויסער צייט און, אויב נאָר מען רייצט זיי ניט, פארשווינדען זיי נאָך אייניגע טעג, וואָכען אָדער מאָנאַטען. אייניגע שרעק אינ־סטינקטען שטעלען זיך אָפּ אויף דעם גאנצען לעבען, אויסער אין די פעלע, וואו דער מענש קומט אָפּט אין באַריהרונג מיט דעם געגענשטאנד, וואָס ערוועקט שרעק. אזוי איז דער פּחד אראָפּצו־קוקען פון א הויכען אָרט, דער פּחד פאַר קריכיגע באַשעפעגישען און פארשיידענע שפּרינגענדיגע חיה'לעך און די שרעק פאַר דעם טויט און טויטע.

דער גרעסטער פריידענקער, וואָס נעמט אַלעס פון וויסענ־שאַפטליכען שטאַנדפּונקט און ווייסט אויף זיכער, אז די טויטע וועלען פון זייערע קברים ניט ארויסקומען, וועט זיך דאָך פיהלען זעהר ניט באַקוועם צו שפּאַצירען אַליין אויף א בית עולם אין א פינסטערער נאכט, אויסער אויב ער קומט אַהין אָפּט און איז געוואוינט צו אַזעלכע שפּאַצירגענג. די מעהרסטע פרויען האָבען מורא פאַר מייז, און ווי קלוג זיי זאָלען ניט זיין און פארשטעהן, אַז דאָס מייזעל וועט זיי ניט אויפעסען, וועלען זיי דאָך שפּרינגען און קוויטשען ווען זיי דערזעהען דאָס קליינע באַשעפעגישעל.

שרעק איז אַמאָל פאַר אונז געווען זעהר א ניצליכער אינ־סטינקט. דער מענש האָט געדאַרפט אימער באַקעמפען די נאַטור און עס האָבען אויף איהם אָפּט געלויערט גרויסע לעבענס געפאַה־רען. דער שרעק־אינסטינקט האָט איהם אָנגעזאָגט וועגען אַזעלכע געפאהרען און איהם אויף אזא אופן געוואָרענט, אַז ער דאַרף זיך פאַרטיידיגען.

אין דער איצטיגער ציוויליזירטער וועלט שפּיעלט דיזער אינ־סטינקט ניט אַזאַ גרויסע ראָלע ווי אַמאָל. ווילדע חיות זעהט

מען אין די שטייגען אין זאאלאגישען גארטען, און אויף הויכע בערג פאהרט מען מיט א צוג. די וואס פאנגען די חיות האבען דאס נויטיגע געוועהר די חיה בייצוקומען און האבען פאר איהר ניט וואס מורא צו האבען. די וואס ווילען, אדער דארפען קלעטערען אויף בערג האבען די ריכטיגע שטעקענס און שיך דערצו און דארפען ניט מורא האבען פאר ארונטערקייקלען זיך.

דאס קינד ווידער ווערט אזוי אפגעהיט, אז קיין שלעכטס זאל צו איהם ניט צושטעהן, אז עס קען זיך אויך באגעהן אהן שרעק. מען דארף זעהן אויסצונוצען דעם שרעק אינסטינקט אזוי, אז ער זאל זיך פארוואנדלען אין פארזיכטיגקייט, דאס הייסט, מען דארף אנווייזען דעם קינד ווי אזוי צו היטען זיך פאר געפאהר. עס איז אבער אבסאלוט נויטיג צו באקעמפען די נערוועזע שרעק, וועלכע צוברעכט אפט א מענשליך לעבען.

וואס דארף מען טאן דערצו? ערשטענס ניט ערוועקען קיין שרעק, צווייטענס העלפען דעם קינד קאנטראלירען זיינע נאטירליכע שרעק אינסטינקטען. עס איז ניט נאר א נארישקייט, נאר אויך א פארברעכען צו דערצעהלען דעם קינד אזוינע מעשיות ווי:

„דו הערסט, ווי דער הונט האווקעט? אז דו וועסט וויינען וועט ער דיך אויפעסען". אדער,

„קום שנעל אוועק, יענער מאן וועט דיך שלאגען".

עס איז זעהר א לייכטע זאך צו פועל'ן ביים קינד וואס מען וויל, אז מען שפיעלט אויף זיינע שרעק־אינסטינקטען. עס איז אבער א מעטאד, וועלכער רואינירט דעם קינד'ס נערווען אויף אימער. פיעלע נערוועזע קראנקהייטען ביי ערוואקסענע זיינען דער רעזולטאט פון שרעק אין די קינדערשע יאהרען. וואס וועניגער א מענש שרעקט זיך אלץ פריימוטיגער און גליקליכער קען ער זיך פיהלען.

ווען ביים קינד באווייזט זיך א שרעק אינסטינקט דארף מען אין זיין אנוועזענהייט וועגען דעם קיין באמערקונגען ניט מאכען. דאס וועט העלפען דעם אינסטינקט שנעלער פארבייגעהן. דאן דארף מען, אהן שום רייד וועגען דעם, ווייזען דעם קינד, אז עס איז ניטא פאר וואס צו שרעקען זיך. צום ביישפיעל, א קינד הויבט אן מורא האבען פאר דעם פינסטער. איינינגע ווע͏לען אין

אזא פאל פרובירען צווינגען דאס קינד געהן אליין אין א פינסטע־רען צימער. מען וועט זאגען:

„געה, נארעלע, געה אריין און ברענג מיר א בוך פון דארט, דארפסט קיין מורא ניט האבען, דארט איז קיינער ניטא“.

אזא רעדע וועט דאס קינד אין גארניט איבערצייגען. אויב עס וועט זיך שוין אננעמען מיט מוט און אריינגעהן אין צימער וועט זיין פאנטאזיע איהם ערשט מאלען שרעקענס געשטאלטען. דער פאקט, אז די פינסטערניש באדעקט אלעס מיט אזא טיפען שלייער און מען זעהט גאר ניט ארוים, מאכט מעגליך צו זעהן דארט אלע אונמעגליכע זאכען. וואס נאר די אויפגערעגטע נערוועז מאלען, דאס ענטשטעהט פאר דעם קינד׳ס אויגען. ווען מען לאזט אבער דאס קינד ניט באמערקען, אז מען ווייסט גאר וועגען אזא זאך ווי פחד פאר פינסטערניש און מען געהט מיט איהם אינאיינעם אריין אין א פינסטערען צימער, וועט דאס קינד זיך פיהלען זיכערער אין דער געזעלשאפט פון דעם ערוואקסענעם און וועט מיט רוהיגע נערוועז קאנען באטראכטען וואס דארט קומט פאר. דערצו דארף מען זעהן ניט דערצעהלען דעם קינד פון טרויע־ריגע אדער שרעקענס געשיכטען אין דער פינסטער. בעסער זאלען זיך ביי איהם אין גדאנק מיט דעם איינדרוק פון פינסטער פאר־בינדען שעהנע, פרייליכע געשיכטען. דאס וועט איהם העלפען באקעמפען זיין איינגעבוירענע שרעק פאר דער געהיימניספולער פינסטערניש.

אויף אן עהנליכען אופן קען מען אויך העלפען דעם קינד באקעמפען אנדערע שרעק אינסטינקטען. זאל עס ניט קריגען דעם ערשטען איינדרוק פון א מויז דאן, ווען די מוטער דער־שרעקט זיך פלוצלינג פאר אזא באשעפעניש און שפרינגט אין דער לופטען. אויב די מוטער אדער די אנדערע ארומיגע האבען מורא פאר מייז זאלען זיי זעהן אויף ווי ווייט מעגליך דאס האלטען בסוד פון קינד. זאל מען איהם דערצעהלען וועגען „מייזלעך“ אין א רוהיגען טאן, איהם צייגען דאס באשעפענישעל אויף בילדער, אדער נאך בעסער, איהם לאזען באטראכטען לעבעדיגע מייז אין די שטייגלאך אין א מוזעי אדער זאאלאגישען גארטען. אויף אזא אופן וועט מען איהם צוגרייטען צו דער באגעגניש, און דאס קינד

ווערט דערפון פיעל געווינען. אויך איז ראטזאם צו ערמוטיגען דאס קינד צו שפיעלען מיט אלערליי לעבעדיגע באשעפעגישען, פון א ווארים ביז א הונט. דאס ווערט אוועקנעמען ביי איהם די שרעק פאר קלייגינקע און גרעסערע ברואים.

לאזען דאס קינד פריי שפרינגען, טאנצען, קלעטערען ווערט עס מאכען בראוו און שרעקלאז אין פיעלע אנדערע הינזיכטען.

שעמעוודיגקייט. — א מילדע פארמע פון דעם שרעק־אינסטינקט איז שעמעוודיגקייט. אנהויבענדיג מיט רויט ווערען, ווען מען דארף ריידען צו א פרעמדען מענשען און ענדיגענדיג מיט ווערען צומומעלט און ניט וויסען וואס צו זאגען, ווען מען שטעהט אויף דער פלאטפארמע און מען דערזעהט פאר זיך א גרויסען עולם, — זיינען דאס אלץ אזעלכע מאמענטען, אין וועלכע דער מענש איז ניט ביי זיך אין דער האנט. דער איינגעבוי־רענער שרעק־אינסטינקט האט די איבערהאנט און דער קאלטער שכל קען דערביי גאר ניט העלפען. דער איינציגער הייל־מיטעל איז געוואוינהייט.

פיעלע רעדנער, וואס האבען זיך מיט דער צייט ערווארבען גרויסע נעמען אלס פעהיגע אדער זאגאר טאלאנטפולע אראטארס, האבען צו דערצעהלען „איוב׳ס יסורים״ וועגען זייערע ערשטע ארויסטרעטונגען. מען גרייט צו א רעדע, מען שטודירט זי איין מיט יעדער פינטעלע, און מען איז אזוי זיכער אין איהר שעהנקייט, שטארקייט און אין דער איבערצייגענדער ווירקונג פון יעדען ארגו־מענט. דאכט זיך, וואס קען זיין לייכטער, ווי אט די מייסטער־האפטע, איבערצייגענדע שטיקעל אראטאריע איבערזאגען פאר דעם עולם? קומט מען אבער אויף דער פלאטפארמע און מען ווארפט נאר איין בליק אויף דער פיעל־קעפיגער מאסע און אלעס פאר־שווינדט. די געדאנקען טומלען זיך, די קניע בייגען זיך און מען ווערט באגאסען מיט קאלטען שוויים. פיעלע שרייבען אן זייערע ערשטע רעדעס און לעזען זיי שנעל דורך, ניט קוקענדיג אויפ׳ן עולם. אזוי לאנג ווי זיי זעהען ניט קיינעם, פיהלען זיי זיך אביסעל היימישער; אבער טוען זיי א קוק, איז גע׳הרג׳עט דער עסק. און ניט נאר רעדנער פאר גרויסע מאסען, נאר זאגאר פראפעסארען, וועמען עס קומט אוים צו ריידען צו אן ענגען קרייז סטודענטען,

וועלכע קומען זיך צוהערען צו יעדען ווארט און ניט צו קריטיקירען, האבען דיזעלבע ערפאהרונגען. דיזע שעמעוודיגע אנפאנגער ווע־רען מיט דער צייט גאר היימיש מיט'ן עולם און פיהלען זיך אויף דער פלאטפארמע אדער אויפ'ן פראפעסאר־שטול, ווי ביי זיך אין דער היים. דאס ווערט אבער נאר דערגרייכט דורך ווידער־האלטע ארויסטרעטונגען, דורך געוואוינהייט.

דאס גאר קליינע קינד וויים ניט פון דיזען געפיהל. אבער ווי עס ווערט צוויי־דריי יאהר אלט, הויבט עס זיך אן צו שעמען. דאס ערגסטע, וואס מען קען דאן טאן, איז ציהען דעם שעמעוודי־גען קינד'ס אויפמערקזאמקייט צו זיין צושטאנד. דאס רייצט און פארשטארקט דעם געפיהל ביז גאר. עס איז גענוג פאר פיעלע ערוואקסענע צו הערען די ווערטער: „ער איז רויט געווארען", אדער „זי איז רויט געווארען", אז דאס געזיכט זאל ביי זיי אנהוי־בען ברענען. דאס שעמעוודיגע קינד קאן זיך גאר קיין ארט ניט געפינען, ווען עס הערט אזוינע באמערקונגען ווי: „שעם זיך ניט", „עס איז ניט שעהן צו זיין שעמעוודיג", „פארוואס רעדסטו ניט?", „האסט מיך ניט ליעב, וואס דו ענטפערסט מיר ניט?" און עהנליכע פראזען, מיט וועלכע מען באמבאדירט געוועהנליך דאס קינד, וואס זוכט זיך צו באהאלטען פאר א פרעמדען מענ־שען. זיי פאלען ווי קוילען אויף זיין נשמה. אפט מאכען זיי טיעפע וואונדען, וועלכע לאזען א סימן אויף א לאנגער צייט.

דער איינציגער וועג צו האנדלען מיט א שעמעוודיג קינד, איז איהם ניט צו באמערקען. דאס איז, אגב אורחא, גוט פאר אלערליי קינדער. מען ברענגט דאס קינד, א שטייגער, צו גאסט אין א ניי הויז. דאס אונערפאהרענע מענשעלע געפינט זיך אונטער נאר א נייער אומגעבונג, כמעט אזוי פרעמד ווי פאר אונז ערוואק־סענע איז א ניי לאנד. לאזט מען איהם צורוה, אהן שום באמער־קונגען, וועט עס זיך אין די מעהרסטע פעלע פאראינטערעסירען מיט אלע אדער מיט איינינע נייע געגענשטאנדען, עס וועט זיך אנהויבען צוקוקען, אויספארשען. עס וועט דערזעהן א פאר באקאנ־טע זאכען. די נייע וועלען אויך אנהויבען אויסזעהן באקאנט, ווייל דאס אויג געוואוינט זיך צו זיי אביסעל צו. ביסלעכווייז וועט זיך דער גאסט דערפיהלען היימישער און די מורא

פאר דאס אונבאקאנטע וועט אין גאנצען פארשווינדען. דאס קינד וועט אנהויבען האנדלען פריי און וואגענד, כמעט ווי ביי זיך אין דער היים. דאן וועט עס שוין אליין צוריידען זיך און ארויס־זאגען אלערליי חכמות, פון וועלכע די ערוואקסענע קוועלען אזוי אן.

ווען מען וועט אבער ניט געבען דעם קינד די מעגליכקייט צוצוגעוואוינען זיך צו דער נייער אומגעבונג, און אנשטאט דעם ציהען זיין אויפמערקזאמקייט צו זיין אייגענער לאגע, וועט זיך דער גאסט פיהלען זעהר שלעכט. אלעס וועט איהם אויסזעהן אזוי פרעמד און פיינדליך. זיין נאטירליכער פארלאנג צו פארשען די נייע געגענשטאנדען וועט פארטונקעלט ווערען פון דעם געפיהל פון מורא פאר דער אונבארמהערציגער פרעמדקייט, און דער רעזול־טאט וועט זיין א קאפריזנע, אויפגערעגטע שטימונג און ווארשיינ־ליך א פארלאנג צו קומען וואס שנעלער אהיים. נאך א פאר עהנליכע ערפאהרונגען, וועט דאס קינד זיך אזוי אנהויבען שרעקען פאר פרעמדע, אז עס וועט צו זיך קיינעם ניט צולאזען. סיי דאס קינד, סיי די מוטער וועלען פיעל ליידען דערפון.

קאמף־אינסטינקט.

דער קאמף־אינסטינקט איז דעם מענשען, ווי דער חיה פיעל צוניץ געקומען סיי אין פארטיידיגען דעם יחיד סיי אין פארטיידיגען דעם כלל. דיזער אינסטינקט דריקט זיך אויס אין שלאגען זיך, אין קאנקורירען אויף פארשיידענע אופנים, אין דיסקוטירען, אין קריגען זיך.

ביים קינד באוויזט זיך צוערשט דער אינסטינקט אלס כעס, ווען אימיצער שטעלט עס ניט צופרידען. אין אנהויב דריקט זיך דער כעס אויס אין וויינען, אוועקקעהרען דעם קאפ, אין אוועקשטו־פען דעם שולדיגען; און שפעטער אין שלאגען זיך, קלאפען מיט די פיס, און אפט אין ווארפען זיך אויפ'ן דיל. אין אלגעמיין ווערט דאס קינד פיעל גיכער צורייצט ווי אן ערוואקסענער און דער כעס געהט אויך פיעל שנעלער פאראיבער.

אום דיזער אינסטינקט זאל אין קינד ניט צו וויים אוועק,

דארף מען עס פארהיטען פון אויפרעגונג. פיעלע האָבען זיך ליעב צו רייצען מיט קינדער. דאָס רעגט זיי אויף און רופט ביי זיי אַלץ מעהר און מעהר ארויס דעם אינסטינקט פון כעס. מענשען מיט שכל דארפען זיך היטען פון אזא פארגעניגען. דאָס יונגע מענשעלע ליידט פון דעם שטארק און דאָס פארדארבט זיין כאראקטער. מען טאָר אויך קיין מאָל ניט ענטפערען אויף כעס מיט כעס, ווייל דאָס הייסט נאָר גיסען בוימאויל אויפ'ן פייער. ווען אַ קינד ווערט אין כעס, דארף מען עס צורוה לאָזען ביז דער כעס געהט פאָראיבער. אויב עס איז געזונט, דארף מען אָבער אויך ניט נאָכגעבען זיין כעס. ווען דעם קינד'ס כעס געהט פאָראיבער און עס זעהט, אז עס האט דערמיט גאָר ניט אויסגעפיהרט, וועט עס זיך אַן אנדערס מאָל אַליין קאָנטראָלירען.

ווען דאָס קינד וואקסט אונטער און מען קאָן מיט איהם שוין ריידען מעשה מענש, דארף מען זעהן ווירקען אויף איהם, אז עס זאָל זיין קאמף־אינסטינקט קאָנטראָלירען אויף וויפיעל עס איז נויטיג. מען טאָר אָבער ניט דערלאָזען אז דאָס קינד זאָל זיין אַ פייגלינג, און אימער לאָזען זיינס איבערגעהן. עס איז ניט קלוג צו זאָגען: „זאָלסט זיך קיין מאָל ניט שלאָגען". מען דארף איהם געבען נערעכט, ווען עס שלאָגט זיך אין זעלבסט־פארטיידיגונג, און איהם באווייזען, אז עס איז ניט ריכטיג אָנצופאלען אויף אַן אונשולדיגען. געוועהנליך, ווען מען לאָזט די קינדער צורוה לעזט זיך דאָס פראָבלעם אליין, ווייל די חברים לאָזען זיך „אין דער קאשע ניט שפייען", און מען קעמפט שוין ווי עס איז אויס צווישען זיך. דאָס בעסטע איז זיך אין גאנצען ניט מישען אין קינדערשע מחלוקות בשעת מעשה. קיינער פון די צדדים קען זיך דאן ניט צוהערען און נאָך וועניגער זיך אונטערגעבען. שפּעטער, ווען דאָס הייסע בלוט איז אָפּגעקיהלט, קען מען זיך גאנץ געמיטליך דורכריידען מיט דעם קינד וועגען מענשליכע באציהונגען. מען דארף איהם אָבער בשום אופן ניט שטראָפען, ווייל דאָס רעגט נאָר מעהר אויף און פארשארפט דעם ניט סימפאטישען אינסטינקט.

דער קאמף־אינסטינקט קומט אויך צום אויסדרוק אין זעהר פיעל סימפאטישע און העלדישע טאטען. אזוי איז דער פאַל אין

אן אלגעמיינעם קאמף, ווי א רעוואלוציאן, א סטרייק און אנדערע שטורמישע געזעלשאפטליכע מאמענטען. ביים איינצעלנעם ווייזען זיך אזעלכע קאמפס־מאמענטען אין פאל פון פארטיידיגען א שוואַ־כערען פון זיך, צוריק ווייזען א באליידיגונג און דאס גלייכען. אויף ווי ווייט מען קען אויף דעם קינד ווירקען, דארף מען ערמוטיגען אזעלכע העלדענטאטען, אויף וועלכע דאס קינד איז פעהיג, לויט זיין עלטער און כאראקטער.

פיעלע פרעדיגען דעם קינד וועגען קאנקורענץ, וועגען אריבער־שטייגען דעם צווייטען.

„ווען דו וועסט זיך גוט לערנען, וועלען אלע זאגען, אז דו ביזט דאס בעסטע איינגעל אין קלאס“.

„איך האב בעסער ליעב דיין שוועסטערל, ווייל זי איז א גוט מיידעל. אז דו וועסט מיך פאלגען, וועל איך דיך בעסער ליעב האבען“.

דאס איז געשפיעלט אויף די ניט סימפאטישע סטרונעס פון דעם קאמף־אינסטינקט. דאס איז ניט געמאכט פון קאמף א העל־דען־טאט, נאר באנוצט איהם פאר קליינליכע, פערזענליכע געווינ־סען. דאס קינד באזיצט אנדערע, בעסערע, נאטירליכע נייגונגען אזוי ווי דער איינגעבוירענער הונגער נאך וויסען, דער אינסטינקט צו לעבען אין דער געזעלשאפט פון אנדערע און דער פארלאנג צו ווערען געשעצט און געליעבט. עס איז פיעל בעסער צו באנוצען זיך מיט דיזע אייגענשאפטען אום צו ערמוטיגען דאס קינד צו געהן אויף דעם ריכטיגען וועג, ווי צו ווירקען אויף דעם קאנקו־רענץ־אינסטינקט.

אינסטינקטיווע נייגעריגקייט.

די אינסטינקטיווע נייגעריגקייט, דער נאטירליכער הונגער נאך וויסען דיענט צו פארפאלקאמען דעם איינצעלנעם אזוי גוט ווי צו ענטוויקלען די גאנצע געזעלשאפט. דורך דעם וואס איינער פארשט, לערנט, קומט צו געוויסע שליסע, מאכט ענטדעקונגען, ווערט דער גאנצער כלל רייכער און גליקליכער. דער ערנסטער, געבילדעטער דאקטאר איז ניט נאר א פאלקאמענערער מענש, ער

רעטעט אויך די לעבענס פון פיעלע פון זיינע מיטמענשען. א מאן ווי עדיסאן איז ניט נאר גרויס אלס אינדיווידום, ער האט אויך רייכער געמאכט די מענשהייט דורך זיינע ערפינדונגען. און דאס זעלבע איז אין א גרעסערער אדער קלענערער מאס אמת אין יעדען פאל פון א מענשען וואס פארשט, זוכט, לערענט. אויב זיין איינפלוס נעהט ניט ווייט און באשרענקט זיך נאר אויף א קליינעם קרייז, איז דאס אבער יעדענפאלס א געווינס פאר דיזען קליינעם טייל פון דער געזעלשאפט. נייגעריגקייט קען אלזא מיט רעכט באטראכט ווערען אלס געזעלשאפטליכער אינסטינקט.

די נייגעריגקייט באווייזט זיך ביים קינד זעהר פריה. ווי עס איז שוין אנגעוויזען געווארען אין קאפיטעל וועגען די חושים, האלט דאס קלייננקע קינד אין איין פארשען זיין אומגעבונג. עס באטראכט, באטאפט, הערט זיך צו, און וואס מעהר עס ענטוויקלען זיך זיינע חושים און זיין פארשטאנד אלץ מעהר וואקסט זיין נאטירליכער הונגער נאך וויסען. עס איז אבסאלוט ניט נויטיג צו צווינגען דאס קינד, אז עס זאל לערנען, פונקט ווי עס איז ניט נויטיג איהם צו צווינגען עסען. נייגעריגקייט איז פונקט אזא איינגעבוירענער אינסטינקט ווי אפעטיט צום עסען.

אויב מען גיט נאר דעם קינד די ריכטיגע שפייז און מען פארדארבט ניט זיין אפעטיט, וועט דאס קינד עסען פריי, ניט געצוואונגענערייד. פאסט מען צו פאר דעם קינד די ריכטיגע גייסטיגע שפייז צו באפרידיגען זיין נייגעריגקייט און מען פארדארבט ניט זיין גייסטיגען אפעטיט, וועט דאס קינד אליין פארשען און לערנען, און עס וועט קיין מאל ניט נויטיג זיין צו צווינגען איהם דערצו. אפעטיטען זיינען אבער פארשיידען סיי אין פיזישען, סיי אין גייסטיגען זין. ווי צוצופאסען די שפייז צו יעדען אפעטיט באזונדער איז זעהר אן ערנסטע פראבלעם. אין פיזישען זין איז דאס פראבלעם פיעל מעהר געשליכטעט ווי אין גייסטיגען. ערשטענס, איז די וויסענשאפט וואס גיט זיך אפ מיט שפייזען דעם פיזישען הונגער פיעל מעהר ענטוויקעלט, ווי די וויסענשאפט, וואס גיט זיך אפ מיט שפייזען גייסטיגען הונגער. צווייטענס, קען יעדער איינפאכער מענש לייכטער באגרייפען דעם קינד'ס פיזישען צושטאנד, ווי זיין גייסטיגען צושטאנד.

דורך ריכטיג שפייזען דעם קינד'ס הונגער נאָך וויסען קען מען ברייננען יעדעס קינד צו דער העכסטער שטופע פון בילדונג, אויף וועלכער דאָס קינד איז פעהיג. מיר וועלען דעם געגענשטאנד נענויער באהאנדלען אין די לעצטע טיילען פון בוך.

מיטגעפיהל־אינסטינקט.

איינער פון די וויכטיגסטע אינסטינקטען וואָס העלפען אויפ־צוהאַלטען דעם געזעלשאפטליכען בנין איז דער אינסטינקט פון מיטגעפיהל. ניט ביי אַלעמען איז דיזער אינסטינקט גלייך ענטוויקעלט. עס איז אָבער א פאקט אז די מעהרסטע נאָרמאַלע מענשען האָבען אן איינגעבוירענעם געפיהל פון רחמנות ווען זיי זעהען א צווייטענס ליידען, אזוי גוט ווי א נאטירליכען געפיהל פון פרייד, ווען זיי זעהען א צווייטען אין א גליקליכער לאגע. אָפט מאָל איז דער אינסטינקט פון מיטגעפיהל אזוי שטארק, אז ער באוועגט א מענשען מקריב צו זיין זיין אייגען לעבען פאר דער טובה פון איינעם אָדער מעהרערע פון זיינע מיטמענשען. און דאָס קומט פאָר ניט קוקענדיג דערויף וואָס ביי יעדען איז זעהר שטארק דער אינסטינקט פון זעלבסט פארטיידיגונג, דער אינסטינקט פון וועלען לעבען.

אָט דער שעהנער אינסטינקט איז זעהר וועניג ענטוויקעלט ביים קליינעם קינד, און עס איז דערפאר גוטלאָז צו פאָדערען פון א קינד אז עס זאָל עפעס טאָן געגען זיינע איבריגע אינסטינקטען, ווייל דאָס וועט זיין נוצליך פאר אנדערע. וואָס מען דארף אָבער יא טאָן איז אימער ווייזען דעם קינד א ביישפיעל פון גוטסקייט און פון אָפפערוויליגקייט, אזוי אז ווען זיין אינסטינקט פון מיט־געפיהל וועט זיך באווייזען זאָל עס שוין האָבען געוויסע מאָראלע באגריפע, וואָס וועלען העלפען דעם אינסטינקט זיך פארשטארקען. אזוי, למשל, אויב דאָס קינד באמערקט, אז דער פאטער איז אימער גרייט צו פארברייננען אן אָוועגד אין דער היים און טאָן דער מוטערס ארבייט, אום די מוטער זאָל קענען געהן אין טעאטער, צו באזוך אָדער אירגענד וואו אין אַן אנדער אָרט זוכען פארגעני־גען. די מוטער שפּאָרט ניט קיין ארבייט אום איהר הויז זאָל זיין ציכטיג, די קינדער און זי זאָלען זיין ריין און פריילעך, ווען דער

פאַטער קומט פון דער ארבייט, ווייל דאָס פאַרשאַפט איהם פאַרגעניגען. דערצו זעהט דאָס יונגע מענשעל, אז מען זאָרגט אין הויז וועגען א קראַנקען שכן, וועגען אן ארעמער קרובה, און אז. וו., בילדעט זיך ביי איהם אויף אזא אופן אויס א באַגריף וועגען דעם, אז מיטגעפיהל שפּיעלט א גרויסע ראָלע אין מענשליכע באַציהונגען, און ווען עס ווערט אביסעל עלטער און זיין הארץ איז פול מיט ליעבע און מיטגעפיהל האָט עס א פעסטען באָדען אויף וועלכען צו בויען זיינע אידעאַלען וועגען מענשליכע באַציהונגען.

אויב אָבער דאָס קינד וואַקסט אין אן אטמאָספערע פון עגאָאיזם, הארט־הערציגקייט, קאַרגשאַפט און ז. וו. קריגט עס דעם פאַרקערטען איינדרוק, אז דאָס לעבען איז א קאַמף פאַר איינענע באַקוועמליכקייטען און אייגענע געניסען. אַלעס, וואָס זיינע מיטמענשען טוען ערוועקט אין איהם דעם פאַרדאַכט, אז זיי מיינען זייער אייגענעם געווינס. אמת, אז פיעלע קינדער, וועלכע וואַקסען אין אן עהנליכער אומגעבונג, באַפרייען זיך פון דעם שלעכטען איינפלוס און באַציהען זיך צו זייערע מיטמענשען א סך בעסער, ווי זייערע עלטערען. דאָס פאַסירט אָבער נאָר דאַן, ווען דעם קינד'ס מיטגעפיהל־אינסטינקט איז אזוי שטאַרק, אז ער קען ביישטעהן די אלע שטערונגען פון דער ערציהונג.

דער אינסטינקטיווער פאַרלאַנג צו געפעלען.

דער אינסטינקטיווער פאַרלאַנג געפעלען צו ווערען איז ביי איינינע מענשען אזוי שטאַרק, אז דאָס דיענט אלס הויפּט־מאָטיוו פאַר אלע זייערע האַנדלונגען. „א קניפּ אין באַק, נור די פאַרב זאָל שטעהן", וואָס מען זאָל ניט דאַרפען ליידען, אבי דער שכן וועט מיינען, אז מען איז פיינע מענשען. דאָס יאָגען זיך נאָך געזעלשאַפטליכער מיינונג פאַראורזאַכט זעהר פיעל היפּאָקריטסטוואָ, פאַלשקייט און אנדערע אזעלכע מעלות טובות. אָפט ערמוטיגט אָבער דער זעלבער אינסטינקט צו טאָן גוטע זאַכען. די ליעבע צו אַפּלאָדיסמענטען באַגייסטערט ניט איין קינסטלער, און דער באַגעהר נאָך א גוטען נאָמען רופט אַרויס ניט איין ווירקליך שעהנע, גרויסע טאַט.

נאך איידער דאס קינד קען ריידען האט עס שוין שטארק הנאה פון ווערען געלויבט. ווען עס ווערט אביסעלע עלטער, קען מען ביי איהם זעהר פיעל פועל'ען ווען מען ווייזט מיט ליב ווער־טער אז זייגע גוטע טאטען ווערען ריכטיג אפגעשאצט.

עס איז גאנץ גוט צו מאכען דעם קינד א פאהרדיענטען קאמ־פלימענט, און דורך ליב־ווערטער עס ערמוטיגען אין נוטצע טאטען. עס איז אבער דא א געפאהר אין אריבערכאפען די מאס. ווען דאס קינד באקומט צופיעל קאמפלימענטען, ווערט עס אוי־בערפלעכליך און דאס יאגען זיך נאך ליב ווערט דער הויפט מא־טיוו פון זיינע האנדלונגען. ערוואקסענע באקומען אזוי פיעל פארגעניגען פון דעם קינד'ס חכמות אז זיי איילען זיך געוועהנליך צו טיילען זייער פרייד מיט אנדערע, און טאקע אין קינד'ס אנוועז־זענהייט. ווי עס באווייזט עפעס א חכמה אנאנסירט מען עס באלד אין דער הויך און אלע פרעהען זיך און „צוצוקערען" יעדעס ווארט. דאס קינד הערט זיך צו, סמאקעוועט זיך און נעמט זיך אלץ מעהר קאקעטירען, טאן וואס אנדערע געפעלט, „שפיעלען צו דער גא־לעריע". וואס מעהר מען וויל דאס קינד זאל זיין באשיידען און טריי צו זיך אליין, אלץ ווייניגער דארף מען דערצעהלען זייגע חכמות בשעת עס געפינט זיך דערביי.

געזעלשאפטליכער אינסטינקט.

דער געזעלשאפטליכער אינסטינקט איז די טרייב־קראפט, וואס העלפט פארטזעצען דעם שטאם פון כמעט יעדער לעבעדיגער בא־שעפעניש. ווען ניט דיזער אינסטינקט, וואלטען מענשען, אזוי גוט ווי חיות, ניט געוואוסט פון קיין פארגאנגענע און צוקונפטיגע דורות. אפגעלעבט און אפגעשטארבען און קיין זכר ניט פארבלי־בען. ווי עס איז, קומען אימער די קינדער צו פארנעמען דאס ארט פון די עלטערען און די וועלט געהט זיך איהר גאנג.

דער געזעלשאפטליכער אינסטינקט ווערט באצייכענט אלס ראסען אינסטינקט, ווייל א דאנק איהם ווערט יעדער ראסע פאר טגעזעצט. אין דער מענשליכער ראסע איז דער געזעלשאפטליכער אינסטינקט א קוואל פון באגייסטערונג פאר די ערהאבענסטע טאטען, פאר די

גרעסטע און שעהנסטע קונסט ווערק. ווען ניט די געשלעכטליכע ליעבע וואלט אפשר דער דיכטער ניט געדיכטעט, דער מו־זיקער ניט געשפּיעלט און דער מאלער ניט געמאלען. דער זעלבער אינסטינקט פאראורזאכט אויך די שרעקליכסטע טראגעדיעס אין מענשליכען לעבען. ער באוועגט דעם מענשען צו באגעהן די גי־דעריגסטע און שמוציגסטע פארברעכענס, ער צוברעכט אפט די שעהנסטע לעבענס און צושמעטערט די גרעסטע אידעאלען.

דער געשלעכטס אינסטינקט באווייזט זיך אין זיין פולער מאס אין דער פריהער יוגענד, ווען דער מענש ווערט געשלעכטליך רייף און באקומט די פעהיגקייט צו פארמעהרען זיך, אויפצוהאלטען דעם שטאם דורך ארויסברענגען נייע מענשען. צווישען פלאנצען און חיות, וואו די נאטור איז פריי און ניט געצוואונגען איז די צייט פון געשלעכטליכער רייפקייט אויך די צייט פון נייעם גע־בורט. אין דער ציוויליזירטער מענשליכער געזעלשאפט אבער איז שאפען א פאמיליע א פיעל קאמפּליצירטערער און מעהר פאר־אנטווארטליכער פּראצעס, און דערפאר ווערט עס געוועהנליך אפּ־געלעגט אויף א באקוועמער צייט. פאר דעם מענש איז ניט גענוג זיך צו פּארען, עס איז אויך א פראגע מיט וועמען זיך צו פּארען, אונטער וואס פאר א באדינגונגען, און מיט וואס פאר אויסזיכ־טען אויף צו באזארגען דעם צווייטען דור.

דער עלטערען־אינסטינקט, וועלכער איז ענג פארבונדען מיט דעם געשלעכטס אינסטינקט איז אויך ענטוויקעלט ביי דער חיה. אזוי ווי זייער לעבען איז אבער זעהר איינפאך, געהט עס ניט וויי־טער ווי באשיצען דאס קינד ביז עס קען זיך שטעלען אויף די פיס און אליין אפּזוכען זיינע לעבענס מיטלען. דעם מענשען קומט זיך אויס צוצופּאסען צו זעהר א קאמפּליצירטען סארט לעבען, וואו עסען און אפילו באהאלטען זיך אין א נעסט איז ניט גענוג. א חוץ וואס דאס עסען מיט דער נעסט קומען שווער אן, מוז מען אויפטאן נאך פיעל שווערערע זאכען, אום צו זיין א מענש מיט מענשען גלייך. די עלטערען פון מענשליכען מין האבען דעריבער א שווערער שטיקעל ארבייט ווי די אנדערע. ניט נאר ערציהט מען דאס קינד, נאר מען זוכט עס אויך צו באזארגען מיט בילדונג, מיט א קאריערע און וואס מעהר מען קען ערפאדערען, אלץ מעהר

לעגט מען אריין אין איהם. דערפאר איז דאס האבען קינדער ניט קיין שפיעלבעל און מען איילט זיך ניט חתונה צו האבען.

און אז מען וואקסט שוין אוים אין א געזעלשאפט מיט אזוי פיעל פארדערונגען, ניט אין א לאך אין א וואלד און ניט אין א נעסט אויף א בוים, איז טאקע זעהר וויכטיג מיט וועמען מען האט חתונה. הגם דער געשלעכטליכער אינסטינקט שפיעלט די הויפטראל ביים פארליעבען זיך, וויל מען דאס גארניט צוגעבען. ער פארליעבט זיך אין איהר פאעטישער נשמה און זי אין זיין קלוגען קאפ. אז עס זאלען זיך באגעגענען ניט קערפערס, נאר נשמות מיט קעפ דארפען זיך שאפען פאסענדע באדינגונגען, גליקליכע צופאלען און דאס אלעס נעמט צייט. דער קעניג פון אלע חיות, דער מענש, קען זיך אלזא ניט פארגינען אזא לוקסוס ווי לאזען פריי שפיעלען דעם אינסטינקט פון שאפען לעבען.

אזוי ווי קאנטראלירען זיך איז ניט גרינג, זוכען דאס פיעלע צו באפרידיגען אויף צווייערליי אופנים, ענטוועדער דורך פראסטיטוציע אדער אויף אן אונגאטירליכען אופן, דורך זעלבסט-מיסברויכונג.

פראסטיטוציע איז א געזעלשאפטליכע צרה, וואס האט צו טאן הויפטזעכליך מיט דעם עקאנאמישען צושטאנד און אזוי זייגען אויך שפעטע הייראטען. דאס זיינען פראבלעמען, וועלכע מען קען ניט לעזען דורך ערציהונג און מיר וועלען זיך אויף זיי ניט אפשטעלען.

זעלבסט-מיסברויכונג אבער איז שוין יע א פראבלעם פאר דער ערציהונג און זאגאר אין דער צייט ווען דאס קינד איז נאך גאנץ יונג. עס פאסירט, אז גאר א פיצעלע קינד וועט זיך א קראץ טאן צווישען די פיסלאך אדער עפעס וועט איהם דארט רייבען. עס דערפיהלט דערביי א געוויסע באפריעדיגונג און עס פרובירט א צווייטען מאל און א דריטען מאל אינמיסטען זיך פארען מיט זיין געשלעכטליכען ארגאן. אויף אזא אופן ענטוויקעלט עס די געוואוינהייט פון זעלבסט-מיסברויכונג. ווען מען שענקט דאריף ניט קיין אויפמערקזאמקייט, ענטוויקעלט זיך דיזע שעדליכע געוואוינהייט, און אמאל זיינען די רעזולטאטען זעהר טרויעריג. די זעלבסטמיסברויכונג רייצט אלץ שטארקער און

שטארקער דעם געשלעכטס אינסטינקט און אלץ מעהר זוכט דאס קינד צו באפריעדיגען דעם אינסטינקט אויף אן אונגאטירליכען אופן. אויב דאס געהט זעהר ווייט שטערט דאס דעם קינד'ס פע־הינקייטען צו לערנען, עס ציהט אפ זיין אויפמערקזאמקייט פון ניצליכער ארבייט, עס שוואכט אפ זיינע כוחות און זיינע נער־ווען און אמאל, אין גאר שלעכטע פעלע, פאראורזאכט דאס אויך לונגען און הארץ־קראנקהייטען.

דאס פראבלעם פון פארמיידען אדער, וואו עס איז שוין צו שפעט צו פארמיידען, פון רעטען דאס קינד פון זעלבסט־מיסברוי־כונג איז גאנץ ערנסט. ווען דאס קינד איז נאך גאר א קליינע מוז מען זעהן:

1) האלטען ריין די געשלעכטס ארגאנען. ווען דאס ווערט נים געטאן, פאסירען אפט לייכטע ענטצינדונגען און דאס באוועגט דאס קינד אפט צו קראצען און באריהרען דאס ענטצינדעטע ארט.

2) דער דייפער (ווינדאלע) זאל זיך נים אפלעגען צו דיק צווישען די פיסלאך אום דאס זאל נים רייבען.

3) בשעת מען וואשט דאס קינד, וואס וועניגער באריהרען די געשלעכטס ארגאנען מיט דער האנט.

אויב דאס קליינע הויבט דאך אן צו ווייזען א נעגונג צו זעלבסט־מיסברויכונג, דארף מען איהם פשוט פארבינדען די הענט־לאך, ווען מען לעגט עס שלאפען און ווי עס כאפט זיך אויף עס גלייך ארויסנעמען פון בעט.

ביי אן עלטער קינד ענטוויקעלט זיך אמאל די נייגונג צו זעלבסט־מיסברויכונג דורך פאהרען רייטענדיג אויף א וועלאסיפעד, א הילצערען פערדעל אדער דורך וועלכע אנדערע קערפערליכע אי־בונגען וואס רייבען צווישען די פיס. אויך נעמט עס זיך פון ווערען געשלעכטליך אויפגערייצט דורך הערען אדער לעזען גע־וויסע געשיכטען. און גאר אפט קומט עס פון פאלגען א חבר'ס א ביישפיעל.

דאס בעסטע מיטעל צו פארמיידען זעלבסט־מיסברויכונג ביי עלטערע קינדער איז:

1) גוטע, געהרהאפטע שפייזען און וואס וועניגער אזעלכע עסענווארגען אדער געטרענקע וואס רעגען אויף.

2) שלאָפען אין א קיהלען, לופטיגען צימער; אין א הארט
בעט, קיינע ווייכע איבערבעטען; א גאנץ לייכטען צודעק.

3) פריה אויפשטעהן.

4) פיזישע איבונגען אויף דער פרישער לופט.

5) וואשען זיך מיט קאלטע וואסער און קאלטע דושען.

6) גענוג אינטערעסאנטע ארבייט צו האלטען דאָס קינד באַ־
שעפטיגט.

ווען מען באמערקט אז דאָס קינד הויבט אָן צו ענטוויקלען די געוואוינהייט, דארף מען זעהן אוועקנעמען ביי איהם אלע שפּיעלצייג וואָס רייבען צווישען די פיס. אויך שטרענג אָנווענ־דען די אלע אויסגערעכענטע מיטלען. א חוץ דארף מען איהם ערקלערען ווי שעדליך דאָס איז. דאָס מוז אָבער געטאָן ווערען זעהר פּאָרזיכטיג און מיט טאקט. מען דארף זעהן ניט פארשעמען דאָס קינד און איהם ניט וועה טאָן. די הויפּטזאך איז צו קריגען זיין פולען צוטרוי. מען מוז אויפפּאסען, דאָס קינד זאָל ניט ליגען אין בעט ווען עס שלאָפט ניט. דאָס מוז אָבער אויך געטאָן ווערען אזוי, אז דאָס קינד זאָל ניט פיהלען אז מען היט עס. וואָס ווייני־גער עס וועט דענקען וועגען זיין חסרון אלץ גיכער וועט עס ווערען אויסגעקורירט.

אלעס דארף אָנגעווענדעט ווערען אז דעם קינד'ס געשלעכט־ליכער אינסטינקט זאָל זיך ענטוויקלען נאָרמאל.

א חוץ דער פראגע וועגען זעלבסט־מיסברויכונג, שטעהט פאר דעם ערציהער נאָך זעהר א וויכטיג פּראָבלעם און דאָס איז, ווי צו געבען דעם קינד א ריכטיגען און ווירדיגען באגריף וועגען גע־שלעכטס־לעבען.

צוליעב דעם וואָס דער געשלעכטס־אינסטינקט שפּיעלט אזא וויכטיגע ראָל אין לעבען פון דעם איינצעלנעם, אזוי גוט ווי אין לעבען פון כלל, און צוליעב דעם, וואָס דער מענש דארף איהם אָפּט קאָנטראָלירען, איז דיזער אינסטינקט אימער געשטאנען ווי א ביין אין האלז אין אונזער ציוויליזאציע. מען האָט געדענקט, אז דאָס בעסטע מיטעל איז אינגאנצען צו האלטען בסוד פון קינד, אז עס איז דאָ אזא זאך ווי א געשלעכטס־אינסטינקט. מען האָט דערצעהלט די יונגע חברה, אז א קינד קויפט מען אין א קראָם, אז

מלאכים ברייננגען עס פון הימעל, אָדער גאָר אז א שטראוס־פויגעל וואַרפט עס גלייך אין בעט אריין. עלטערען, וואָס היטען זייערע קינדער פון א ליגען, ווי פון פייער אויף אַלע אנדערע געביעטען, דערצעהלען איהם דאָך אַלע מעגליכע און אונמעגליכע ליגענס, אבי נור עס זאָל זיך חלילה ניט דערוויסען, ווער זיינע ריכטיגע טאַטע־מאַמע זיינען. די נאַטור לאָזט זיך אָבער ניט נאַרען. דעם קינד'ס נאַטירליכע נייגעריגקייט צו דערוויסען זיך דעם אמת וועגען דעם, פון וואנען עס קומט, לאָזט זיך מיט קיין אויסגעטראַכטע מעשות ניט באַפריעדיגען. עס פרעגט און פרעגט ביז עס דערפרעגט זיך. די אויסקינפטע וועגען געשלעכטס לעבען באַקומט עס ענטוועדער פון די אונערפאַרענע חברים אין גאַס, אָדער פון אַן ערוואַקסענעם, וועלכער דריקט זיך געוועהנליך אויס אין ניט גאַנץ זויבערע גלייכ־ווערטלעך, אָדער אין צווייזייטיגע אָנצוהערענישען. דאָס קינד באַקומט א ניט קלאָרען און אָפט ניט שעהנעם באַגריף וועגען דאָס שעהנסטע און הייליגסטע, וואָס די נאַטור האָט געגעבען דעם מענ־שען — די קראַפט צו שאַפען נייע לעבען. די ניט־קלאָרקייט רייצט נאָך מעהר און מעהר דעם קינד'ס אינסטינקט. מיט די עלטערען שעמט עס זיך צו ריידען, ווייל זיי האָבען דורך זייערע ליגענס גע־שאַפען דעם איינדרוק, אז דעם אמת איז א שאַנדע אויסצוזאָגען. עס רוהט ניט, עס זוכט מעהר צו וויסען און אויף אַן אונגאַטירליכען אופן צו באַפריעדיגען דעם „שענדליכען" געשלעכטס אינסטינקט.

א דאַנק דיזע אומשטענדען, וואָס מאַכען צו שאַנדע און צו שפּאָט דעם פּראַכט פון דער נאַטור'ס שאַפונג, ווערט אויך ביי'ם קינד אָפט קאָרופּטירט דער באַגריף וועגען צווייטען געשלעכט. מען קוקט איינס אויפ'ן צווייטען, באַזונדערס די איינגלאַך אויף די מיידלאַך, ווי אויף א מאַטעריאַל צו באַפריעדיגען א מיאוס'ען, זינדיגען געפיהל. צאַהללאָזע יונגע מיידלאַך און איינגלאַך זינקען געשלעכטליך, און צוליעב דעם אויך אין פיעלע אנדערע הינזיכטען, הויפּטזעכליך דערפאַר וואָס זיי האָבען זייערע אויסקינפטע וועגען געשלעכטס לעבען ניט באַקומען פון ריכטיגען קוואַל.

די פּאַסענדסטע פּערזאָנען צו באַפרידיגען דעם קינד'ס הונ־גער צו וויסען וועגען דעם שורש פון זיין אייגענעם לעבען, זיינען

די וואָס האָבען איהם דיזעס לעבען געגעבען, זיינע אייגענע על־טערען.

ווען דאָס קינד ווערט א יאָהר דריי־פיער הויבט עס זיך אָן צו אינטערעסירען מיט אזוינע פראגען, ווי „פון וואנען בין איך גע־קומען?" „וואו בין איך געווען ווען די מאמע איז געווען א קליין מיידעל?" „ווען וועט די מאמע האָבען א ברודערעל?" און אז. וו. אין יענער צייט איז נאָך דאָס קינד פול מיט צוטרוי צו די על־טערען. עס וויים נאָך ניט, אז מען קען עס נארען, און עס גלויבט דערפאר אלעם וואָס מען זאָגט איהם. אין יענער צייט איז נאָך ביי'ם קינד אויך זעהר שוואך ענטוויקעלט דער געשלעכטס איג־סטינקט, און די אויסקינפטע, וואָס עס באקומט קען עס גאנץ רוהיג אויסהערען און פארדייען, אויב נור דיזע אויסקינפטע ווערען ריכ־טיג געגעבען. עס איז נאַטירליך נאָך ניט די צייט צו פארשטעהן דעם גאנצען שאפונגס פראָצעס און דערפאר דארף מען דעם קינד דערצעהלען נור אזוי פיעל, ווי פיעל עס איז בכוח צו באגרייפען. מען מוז איהם אָבער זאָגען נור דעם אמת. מען קען זיך, צ. ב., פאָרשטעלען אזא געשפרעך צווישען א פיער יעהריגען יורש אָדער יורש'טע מיט דער מוטער:

— מאמע, פון וואנען בין איך צו דיר געקומען?

— איך האָב דיך געבוירען.

— וואָס הייסט, דו האָסט מיך געבוירען?

— איך האָב דיך געהאַט, דו ביזט פון מיר ארויסגעקומען.

— פון וואנען, פון דיין מויל?

— ניין, פון מיין בויך.

— ווי בין איך אהין געקומען?

— דו ביזט דאָרט אויסגעוואקסען.

— וואו בין איך געווען איידער איך בין אויסגעוואקסען?

— דאָס וועל איך דיר אַן אנדערס מאָל דערצעהלען, יעצט וועסט דו עס נאָך ניט פארשטעהן, דו ביזט נאָך צו יונג.

יעדעס מאָל, וואָס אזא געשפרעך קומט פאָר קען די מוטער צו ביסלעך צוגרייטען דאָס קינד צו דערוויסען זיך דעם אמת און ווען עס וועט אלט זיין זיעבען־אכט יאָהר וועט עס אלעם וויסען.

אין זיין קינדערשער אונשולד וועט עס זעהן אין פּראָצעס פון שאַפען לעבען נור דאָס שעהנע און נאַטירליכע.

דער סאָרט געשפּרעכען אליין זיינען אָבער ניט גענוג אז דאָס קינד זאָל קענען באַגרייפען דעם גאַנצען געגענשטאַנד. מען מוז איהם אויך געבען אַ וויסענשאַפטליכע פּאַרבּאַרייטונג דורך ציהן זיין אויפמערקזאַמקייט צו דעם פאַרמעהרונגס פּראָצעס פון אנדערע לעבעדיגע זאכען — פלאַנצען און חיות.

די געבילדעטע מוטער וועט דאָס טאָן מיט מעהר ערפאָלג, ווייל זי ווייסט מעהר וועגען די זאַכען. אָבער זאָגאַר די איינפאַכע מוטער קען זיך אויך אַביסעל באַקאַנען מיט דעם ווי בלומען וואַקסען, ווי די הוהן לעגט אַן איי און דאָס ווערט פאַרוואַנדעלט אין אַ הענדעלע און ד. גל. וואָס מעהר מען וועט דעם קינד דערצעהלען וועגען פּאַר־מעהרונגס פּראָצעסען אין אַן איינפאַכער, פאַרשטענדליכער פאָרמע, אַלץ מעהר וועט מען עס צוגרייטען צו פאַרשטעהן דאָס מענשליכע געשלעכטס לעבען.

דערביי דאַרף מען דאָס קינד אויך באַקאַנט מאַכען מיט זיינע איינענע געשלעכטס אָרגאַנען, אזוי גוט ווי מיט די געשלעכטס אָרגאַ־נען פון די אַנדערע באַשעפענישען, מיט וועלכע דאָס קינד פאַר־אינטערעסירט זיך. מען דאַרף עס אויפמערקזאַם מאַכען ווי נוי־טיג עס איז צו האַלטען די געשלעכטס אָרגאַנען ריין, אָפּצוהיטען זיי פון יעדען שאָדען, וואָס מען קען זיי ברענגען דורך אונפאָרזיכ־טיגער באַריהרונג און אז. וו.

נעוועהנליך קומט אויס זיך צו רעכענען מיט יעדען קינד באַ־זונדער, ווי אזוי און ווען צו ריידען וועגען אזוינע זאַכען. אַ קינד וואָס אינטערעסירט זיך מעהר, דאַרף באַקומען מעהר ענטפערס. אַ קינד וואָס פרעגט ניט, קען מען לאַנגזאַמער פּאַרבערייטען. אזוי צו אזוי, איין געזעץ מוז דורכגעפיהרט ווערען: דאָס קינד דאַרף באַקומען אַ שעהנעם און אמת׳ען באַגריף וועגען געשלעכטס לע־בען. דאַן וועט עס שטאַלץ און זיכער קוקען אויף זיין צוקונפטיגער אויפגאַבע פאָרטצוזעצען זיין שטאַם. זיין געשלעכטס־אינסטינקט וועט ניט גערייצט ווערען פון אימער גריבלען זיך אום צו דערגעהן דעם סוד. דאָס געשלעכטס לעבען וועט ניט ערשיינען אלס שמוציג און זינדיג, נור אַלס נאַטירליך און שאַפענד.

דריטער קאפיטעל

דער פארשטאנד

דער וואוקס פון קאָפּ.

די ענטוויקלונג פון קינד'ס פארשטאנד הענגט זעהר פיעל אָפּ פון זיין אַלגעמיינעם פיזישען וואוקס און באזונדער פון דער נאָר־מאלער ענטוויקלונג פון דעם מארך פון קאָפּ, פאָלגליך אויך פון דעם קאָפּ־שארבען, וועלכער ענטהאלט אין זיך דעם מארך. ווען עס טרעפט, אז די ענטוויקלונג פון מארך שטעלט זיך אָפּ צוליעב וועל־כער עס איז קראנקהייט, בלייבט דאן אויך שטעהן די ענטוויקלונג פון זיין פארשטאנד.

אם שטארקסטען וואקסען דער קאָפּ און דער מארך דאָס ער־שטע יאָהר. דורך יענער צייט וואקסט דער מארך אוים אויף מעהר ווי א העלפט פון דעם, וואָס ער וועט אויסוואקסען דורך דער גאנ־צער איבעריגער צייט פון מענשענס לעבען. און דאָס ערשטע יאָהר ענטוויקעלט זיך אויך דעם קינד'ס גאנצער אָרגאניזם זעהר שנעל.

עס נעמט צו ביי צוויי הונדערט פּראָצענט אין וואָג, דאָס הייסט צו ענדע פון יאָהר וועגט עס ביי דריי מאָל אזוי פיעל ווי עס האָט געוואויגען, ווען עס איז געבוירען געוואָרען.

עס קריגט די ערשטע עטליכע צייהנער און עס הויבט אָן צו לעבען אויף „אייגענע קעסט". עס הענגט מעהר ניט אָפּ פון דער מוטער'ס מילך, (אָדער פון דער מילך וואָס איז קינסטליך צוגע־גרייט צו זיין עהנליך צו דער מוטער'ס), ווייל ווי נאָר עס באוויי־זען זיך די ערשטע צייהנער, ענטוויקלען זיך אויך שטארק דעם קינד'ס פארדייאונגס־פעהיגקייטען.

צו ענדע יאָהר קאָן עס שוין ארויסריידען אייניגע ווער־טער, עס ווערט געלעגט דער פונדאמענט פון קענען באנוצען זיך מיט שפּראך.

דער צווייטער פעריאָד פון שטארקען וואוקס ציהט זיך פון

איין יאָהר ביז זעקס אָדער זיבען, וועןביים קינד הויבען זיך אָן בייטען די צייהנער. אויך דאן וואקסען זעהר שנעל דער קאָפּ און דער מארך. נאָך זיבען יאָהר וואקסט שוין דער מארך זעהר לאנג־זאם.

די פאָלגענדע ציפערען געבען א דייטליכען באגריף וועגען דעם וואוקס פון דעם מענשליכען קאָפּ.

דער אומקרייז, דאָס הייסט, די מאָס ארום קינד'ס קאָפּ איז 13½ אינטשעס ביים געבוירען, 18 אינטשעס צום יאָהר, 20½ אינטשעס צו פינף יאָהר און 21½ אינטשעס ביי אן ערוואקסענעם מענשען.

מען דארף זיך ניט שרעקען אויב דעם קינד'ס קאָפּ האלט ניט פינקטליך די אָנגעגעבענע מאָס. די ציפערען זיינען פאר דעם דורכשניטליכען קינד. עס זיינען פאראן א סך נאָר־מאלע קינדער, וועמעס קעפּ זיינען עטוואס קלענער אָדער עטוואָס גרעסער.

די אייגענשאפטען פון דעם מענשליכען פארשטאנד

צום יאָהר באזיצט שוין דאָס קינד אלע אייגענשאפטען וואָס זיינען נויטיג פאר זיין אינטעלעקטועלער ענטוויקלונג.

עס קאָן באמערקען און מאכען פארבינדונ־גען צווישען די איינדריקע, וואָס עס באקומט דורך זיינע חושים.

עס קאָן געדענקען די געגענשטאנדען אָדער פאקטען וועלכע קומען אריין אין זיין ערפאהרונג.

עס קאָן פאָרשען און זוכען צו באקענען זיך מיט זיין אומגעבונג.

עס קאָן זיך פאראינטערעסירען מיט באשטימ־טע ערשיינונגען און זיי שענקען זיין אויפמערקזאמ־קייט.

עס באזיצט די פאָרשטעלונגס קראפט צו באַ־גרייפען ערשיינונגען וועלכע עס זעהט ניט פאר זיינע אויגען, און צו שאפען נייע בילדער און נייע באדינגונגען באגרינדעט אויף זיין ערפאהרונג.

און עס איז בכוח צו אורטיילען ווענגען זאכען און ערשיינונגען און באשליסען וואס צו טאן אונטער באַשטימטע באדינגונגען.

נאטירליך, זיינען נאך די אלע אויסגערעכענטע מעלות ניט פאלקאם ענטוויקעלט, עס איז אבער פאראן דער אנהויב.

וואס מעהר עס וואקסט דער מארך אלץ מעהר ענטוויקלען זיך די פארשיידענע פעהיגקייטען, וועלכע שטעלען צונויף דעם מענש־ליכען פארשטאנד.

אויב דעם קינד'ס חושים, די טירען צום פאר־שטאנד — אזוי גוט ווי זיין מארך, די וואוקסונג פון זיין פארשטאנד, ענטוויקלען זיך נארמאל, דאן באווייזען זיך סמנים פון פארשטאנד, ווען עס איז א מאנאטען דריי, פיער אלט.

דאס קינד הויבט אן צו מאכען געוויסע פארבינדונ־גען צווישען די איינדריקע וואס עס באקומט. דאס זעהט מען ארויס פון זיין שפיעל. צום ביישפיעל, עס באוועגט מיט דער האנט און פאלגט נאך די באוועגונגען מיט די אויגען. דאס ווייזט, אז דאס קינד פאנגט אן צו באמערקען, אז עס איז דא א פארבינ־דונג צווישען דער באוועגונג פון דער האנט און דער באוועגונג פון אויג. נאכדעם קומען נאך מעהר קאמפליצירטע פארבינדונגען פון אויסערליכע איינדריקע. אזוי, למשל, ווען דאס קינד הויבט אן שפיעלען מיט א קלאפערעל פארבינדט עס דאס אויסזעהן פון דעם קלאפערעל מיט די קלאנגען וואס דאס גיט ארויס אזוי גוט, ווי מיט די באוועגונגען, וועלכע עס מאכט אום ארויסצוברייגנען די קלאנגען און מיט די פארשיידענע איי־גענשאפטען פון קלאפערעל, וועלכע עס טאפט אן מיט די ליפען אדער, מיט די הענט, ווי די הארטקייט, גלאטקייט אדער רונדקייט פון קלאפערעל.

דער ערשטער סימן, אז ביים קינד הויבט זיך אן צו ענטוויק־לען דער זכרון איז דער פאקט אז עס דערקענט די מוטער. דאס ווייזט, אז ניט נור האט עס איהר געזעהן נור עס גע־דענקט אויך איהר אויסזעהן. שפעטער אביסעל הויבט עס אן צו דערקענען אנדערע אויסער דער מוטער, עס דערקענט אויך פאר־

שיידענע ערטער אין זיין אומגעבונג אזוי גוט ווי געגענשטאנדען. אזוי, צום ביישפיעל, וועט א קינד פון פינף־זעקס מאָנאטען פאַר־שטעהן ווען מען קלייבט זיך איהם געבען עסען. צי די מוטער וועט זיך צוגרייטען איהם געבען די ברוסט, צי זי וועט זיך באווייזען מיט דעם פלעשעל מילך אין דער האנט, אויב דאָס קינד זויגט פון פלעשעל, יעדענפאלס וועט עס באלד דערקענען, אז זי מיינט צו באפרידיגען זיין הונגער. אויב עס ווערט קינסטליך גענאהרט, וועט עס אָפט זיך ציהן צום אייז־קאסטען, וואו די פלעשלאך שטעהען אָדער צום אויווען, וואו מען וואַרעמט זיי געוועהנליך, איידער מען גיט איהם עסען. אין אזא פאַל געדענקט עס שוין אלזא ניט נור די ברוסט אָדער דאָס פלעשעל, פון וועלכען עס באקומט דירעקט די שפייז, נור עס האָט אויך באמערקט און עס האלט אין זכרון דעם פלאַץ, פון וועלכען די מילך קומט.

אויך דער הונגער נאָך וויסען, די נייגע־ריגקייט צו באקאנען זיך מיט נייע געגענשטאנדען און זייע־רע אייגענשאפטען באווייזט זיך זעהר פריה. דאָס איז שוין אָנגעוויזען געוואָרען אין דער ספעציעלער אָפּ־האנדלונג וועגען אינסטינקטיווער נייגעריגקייט, אין קאפּיטעל „אינסטינקטען“.

וואָס עלטער עס ווערט אַלץ מעהר זוכט עס צו דערגעהן די סודות פון אַלעס וואָס טוט זיך ארום איהם. כאראקטער־ריסטיש איז דער אויסדרוק פון געזיכט ביי א קינד פון פינף ביז אכט־ניין מאָנאטען. עס זעהט כמעט אימער אויס ווי א פראגע צייכען. פרעגען קען עס ניט, אָבער אויף׳ן געזיכט זעהט מען, אז עס איז פארוואונדערט פון אַלעס און עס האָט פאַר זיך די גרויסע פּראָבלעם צו דערגעהן, „וואָס איז דאָס? וואָס קומט דאָ פאַר ארום מיר?“ שפּעטער ווען עס הויבט אָן צו דערוויסען זיך אַלץ נייע און נייע זאכען דורך אייגענער ערפאהרונג און דערביי ווערט עס אויך שטארק פארנומען מיט פארשיידענע טעטיגקייטען, פאַר־שווינדט אביסעל דער פראגע צייכען פון געזיכט. ווי אָבער דאָס קינד קען נור ריידען, אזוי הויבט עס אָן צו שיטען מיט פראגען ביז מען ווערט מיעד ענטפערענדיג. עס הויבט זיך אָן מיט „וואָס איז דאָס?“ און „ווער איז דאָס?“ דאַן קומט „פארוואָס איז דאָס?“

וואס מעהר עס ענטוויקעלט זיך, אלץ פיעלזייטיגער ווערען נע־וועהנליך די פראגען. אלעס מוז אבער האבען א „פארוואס".

„וואס איז דאס?" — „א בלום. — „פארוואס א בלום?"
„פארוואס ניט א בוים?"

„וואס טוסטו?" — „איך עס". — „פארוואס עסטו?" —
„ווייל איך בין הונגעריג". — „פארוואס ביזטו הונגעריג?" —
און אזוי ווייטער. עס איז קיין סוף ניטא צו די פארוואס'ען. און אזוי האלט עס אין איין פרעגען און אין איין פארשען מיט אייגענע כוחות.

אויפמערקזאמקייט באווייזט זיך ביים קינד ווען עס איז א מאנאטען פינף־זעקס אלט. עס וועט זיך צוהערען צו א געוויסען קלאנג מיט א באזונדער אינטערעס, אבוואהל עס וועלען זיך הערען פארשיידענע אנדערע קלאנגען. פון גאס הערט זיך דאס פייפען פון אן אטאמאביל פייפעל, דאס קלינגען פון א טראמוואי גלעקעל און, דאך באמערקט דאס פיצעלע דאס אלעס ניט און הערט זיך נאר צו צום קלאנג וואס די מו־טער, לאמיר זאגען, מאכט מיט א לעפעלע אן א גלאז. דאס ווייזט, אז פון אלע ארומיגע קלאנגען האט זיך דאס קינד פאראינטערע־סירט נאר אין איינעם און צו יענעם שענקט עס זיין אויפמערק־זאמקייט. אדער עס וועט זיך צוקוקען צו א רויטער שמאטקע. הגם ארום איהם געפינען זיך פארשיידענע אנדערע געגענשטאנדען האט איהם אבער דער רויטער קאליר פאראינטערעסירט מעהר ווי אלעס און אויף דעם האט עס קאנצענטרירט זיין אויפמערק־זאמקייט.

דעם קינד'ס אויפמערקזאמקייט איז געוועהנליך זעהר איבער־לויפענד. זעלטען ווען א זאך פאראינטערעסירט עס אויף לאנג. אט איז עס, דאכט זיך, טיעף פארטאן אין לעגען א קלעצעלע אויף א קלעצעלע און בויען א טורם, און אין א מינוט ארום איז דער גאנצער טורם צושלייַדערט און עס פאהרט שוין רייטענדיג אויף א ביינקעל. און באלד ווארפט עס א פילקע אין דער לופטען, אום עס ווידער גלייך צו פארבייטען מיט עפעס אן אנדער שפיעל. אוועקזעצען זיך און ארבייטען אויף דער זעלבער זאך א לענגערע צייט אום ווירקליך צו דערגעהן עפעס א טאלק אין דער ארבייט

איז פאר א קליין קינד זעהר א שווערע זאך. ווי אזוי ארויסצורו־
פען דעם קינד'ס דויערענדען אינטערעס און זיין דויערענדע אויפ־
מערקזאמקייט איז איינס פון די הויפט פראבלעמען אין דער קינ־
דער־ערציהונג. מיר וועלען וועגען דעם נאך פארהאנדלען אין וויי־
טערע אפטיילונגען.

דעם קינדס פ א ר ש ט ע ל ו נ ג ס ק ר א פ ט איז זעהר
פיעל פארבונדען מיט זיין זכרון. אום זיך עפעס פארצושטעלען
מוז עס אין געדאנק האבען א בילד פון געוויסע פאקטען, דאס הייסט,
עס מוז נ ע ד ע נ ק ע ן פאקטען וואס זיינען עהנליך צו די,
וואס עס שטעלט זיך פאר. אין אנהויב איז די פארשטעלונגס
קראפט באגרענעצט אויסשליסליך אויף די פאקטען, וועלכע דאס
קינד האט דורכאויס דורכגעלעבט. אזוי, למשל, ווען א קינד פון
צעהן מאנאטען ציהט אייך צו דער טיר און ווייזט אייך מיט פאר־
שיידענע סמנים, אז עס וויל, איהר זאלט עס ארויסנעמען אין גאס,
האט עס א פארשטעלונג וועגען דעם, וואס עס וועט דורכלעבען ווען
עס וועט זיין אויפ'ן גאס, לויט דער ערפאהרונג וואס
עס האט פריהער געהאט. דאס קינד זעהט אין זיין
געדאנק א בילד פון די מענשען, וואס באוועגען זיך אין גאס,
פון די פערד, די קעץ, די הינט וועלכע עס האט דארט אפט געזעהן,
פון דער נאטור, וואס ס'האט ארום זיך באמערקט, א. אז. וו. עס
שטעלט זיך אלזא פאר אלעס דאס, וואס עס האט שוין געזעהן
און וואס עס געדענקט.

שפעטער ווען דאס קינד קריגט מעהר ערפאהרונג אין לעבען
און עס קריגט די פעהיגקייט צו קאמבינירען, פארבינדען פארשיי־
דענע פאקטען איינס מיט'ן צווייטען, הויבט עס אן „צונויפפיהרען
א וואנט מיט א וואנט“. האט עס געזעהן די מאמע אין א געוויסען
הוט, הייסט עס ניט אז זיין געדאנק קאן נאר מאלען א בילד פון
דער זעלבער מאמע מיט דעם זעלבען הוט. מען נעמט דעם איינ־
ציגען פאקט וואס רופט זיך הוט, מען טוט עס אן אויפ'ן אייגענעם
קאפ און מען ווערט אליין א מאמע. און האט מען געזעהן ווי א
רייטער פאהרט אויף א פערד, דארף מען ניט פונקט א פערד צו
פאהרען רייטענדיג דארויף. א שטעקען איז פונקט אזוי גוט, ווען
ער ווערט באלעבט פון דעם קינדס פארשטעלונגס קראפט. ער בא־

קומט באַלד אַ פערדישע נשמה און טראָגט זיך מיט'ן רייטער איבער דעם פרייען פעלד, אויב דאָס קינד האָט אַ באַגריף פון אַ פעלד, אָדער איבער די הויכע בערג, אויב דער רייטער האָט אַזעלכע געזעהן.

דעם קינדס פאַרשטעלונגס־קראַפט קאָן ניט שאַפען קיין אַבסאָלוט נייע זאַכען, וועלכע עס האָט קיינמאָל ניט באַגעגענט אין זיין ערפאַהרונג. זי מוז בויען אויף ערפאַהרונג פונקט ווי די פאַרשטעלונגס־קראַפט פון דעם ערוואַקסענעם. זי קאָן אָבער אַזוי פאַרבינדען איין פאַקט מיט'ן צווייטען, אַז עס זאָל זיך שאַפען אַ נייער רעזולטאַט.

דער גרעסטער טייל פון דעם קינדס שפּיעל איז געבויט אויף פאַרשטעלונג. אָט שפּיעלט עס איין ראָל און אָט שפּיעלט עס אַ צווייטע. און אַזוי אויך די חברים אָדער די געגענשטאַנדען מיט וועלכע עס שפּיעלט, ווערען זעהר אָפט פאַרוואַנדעלט אין פאַרשיידענאַרטיגע העלדען.

עס איז שווער צו זאָגען באַשטימט ווען דאָס קינד קריגט צוערשט די פעהיגקייט צו א ו ר ט ײ ל ע ן און צו פאַסען ב אַ ש ל י ס ע. יעדענפאַלס באַווייזען זיך דיזע העכערע אינטעלעקטועלע פּראָצעסען אויך ווען דאָס קינד איז נאָך גאַנץ יונג.

ווען, צום בייספּיעל, איהר דערלאַנגט אַ קינד צוויי שטיקלאַך לעקאַך, איינס אַ גרעסערס און איינס אַ קלענערס, און דאָס קינד קלייבט ב אַ ו ו אַ ו ס ט ז י נ י ג אויס דאָס גרעסערע, ווייזט עס אַז דאָס קינד האָט ג ע אַ ו ר ט ײ ל ט אַז דאָס גרעסערע ענטהאַלט מעהר, און עס האָט דאַריבער ב אַ ש ל אָ ס ע ן אויסצוקלייבען דאָס גרעסערע. אַזוי פיעל ענטוויקלונג באַזיצט שוין אָפט אַ קינד פון ניין — צעהן מאָנאַטען.

ווען עס ווערט אַביסעל עלטער, קאָן עס שוין אורטיילען ניט נאָר וועגען ג ע ג ע נ ש ט אַ נ ד ע ן, וואָס געפינען זיך פאַר זיינע אויגען, נאָר אויך וועגען א ו מ ש ט ע נ ד ע ן, אין וועלכע עס האָט אַ מ אָ ל געהאַט אַן ערפאַהרונג. דאָ פאָדערט זיך שוין אַלזאָ די הילף פון דער פאַרשטעלונגס־קראַפט.

דאָס קינד ע., צום בייספּיעל, וועלכעס איז אַלט געוועזן אַ יאָהר מיט צוויי וואָכען, האָט זיך געוואָלט פּליושקען אין דעם וואַסער פון שפּיי־קעסטעל. די מוטער איז אָבער געזעסען דערביי און פון

פריהערדיגער ערפאהרונג האט ע„ געוואוסט, אז די מאמע ערלויבט ניט דיזע אנציהענדע שפיעל. זי האט דערפאר אלץ געראטען דער מוטער אריינצוקוקען אין בוך, און יעדעס מאל וואס די מוטער האט זיך פארקוקט אין בוך האט זיך ע., געכאפט פאר דעם שפיי־קעסטעל. ווי אבער די מוטער האט אויפ־געהויבען די אויגען האט דאס קינד אפגעלאזען די שפיעל און איהר ווידער געהייסען קוקען אין בוך. אין דיזען פאל האט דאס קינד *געאורטיילט*, באגרינדענדיג זיך אויף ערפאהרונג, אז זי קאן נאר שפיעלען מיט דעם שפיי־קעסטעל, ווען די מוטער זעהט ניט; זי האט זיך *פארגעשטעלט*, ווי זי וועט שפיעלען ווען די מוטער וועט זיך פארקוקען, און זי האט *באשלאסען* צו ערדרייבען איהר צוועק דורך דעם, וואס זי וועט באוועגען די מוטער צו קוקען אין בוך אנשטאט קוקען אויף איהר שפיעל.

די לעצטע צוויי איינגענשאפטען, *אורטיילען* און *באשליסען* זיינען פון העכסטער וויכטינקייט פאר דעם מענשענס זעלבסטשטענדינקייט, און עס איז דערפאר כדי צו געבען דעם קינד אלע מעגליכקייטען דיזע מעלות צו ענטוויקלען. גענויע־רעס וועגען דיזער פראגע אין די קאפיטלען „דער ווילען“ און „פריי־הייט און זעלבסטשטענדיגקייט“.

פיערטער קאפיטעל

דער ווילע

צוויי זייטען פון דעם מענשען׳ס ווילען.

דער מענשליכער ווילען דריקט זיך אוים אויף צוויי אופנים. ערשטענס דורך טאטען, צווייטענס דורך צוריקהאלטען זיך פון באשטימטע טאטען.

ווי שטארק עס זאל ניט זיין איינעמס פארלאנג צו טאן א געוויסע זאך, אויב ער טוט עס ניט, קענען מיר אין דעם פארלאנג אליין ניט ארויסזעהן קיין אויסדרוק פון ווילען. איהר האט למשל אן אומגליקליכען פריינד. אום דעם פריינד צו העלפען דארפט איהר מקריב זיין אייער אייגענע באקוועמליכקייטען. איהר האלט עס פאר מענשליך און ריכטיג צו ברייגנען דעם קרבן, איהר האט א פארלאנג צו האנדלען לויט ווי איהר האלט פאר ריכטיג און דאך טוט איהר עס ניט. דאס הייסט, אז איהר האט א שוואכע ווילענס־קראפט, איהר זייט ניט בכוח צו טאן דאס, וואס איהר וואלט לויט אייער איבערציייגונג געדארפט טאן. אדער, לאמיר זאגען, אימיצער באליידיגט אייך. איהר פיהלט, אז דאס בעסטע איז צוריקווארפען די באליידיגונג, צו ענטפערן אין א שארפען טאן, און דאך שטעהט איהר א פארלוירענער און שווייגט. אייער אבזיכט איז גוט, אבער אייך פעהלט דער שטארקער ווילען דאס דורכצופיהרען. מען זאגט אז „דער וועג צום גהינם איז געפלאסטערט מיט גוטע אבזיכטען“. גוטע אבזיכטען אליין קענען אלזא קיין גוטס ניט ברענגען. דערצו זיינען נויטיג די טאטען, דער אויסדרוק פון דעם מענשליכען ווילען.

פון דער אנדערער זייט קומט אוים, אז וואס שטארקער ס׳איז א מענשענס ווילען, אלץ מעהר קען ער זיך צוריקהאלטען פון טאן וואס מ׳דארף ניט, ער קען זיך קאנטראלירען. ווען איינער

ווערט אַפט אויפגערעגט און ווייזט עס אַרויס, הגם ער ווייסט, אַז מען דאַרף עס ניט טאָן, איז עס אַ סימן פון שוואַכען ווילען. ער קען זיך ניט צוריקהאַלטען פון אַ אימפולסיווער טאַט. ווי ער האָט באַקומען דעם אינערליכען אַנשטויס ארויסצוגיסען זיין צאָרן, האָט ער עס געטאָן, טראָץ דעם וואָס ער ווייסט, אַז עס וועט איהם באַנג טאָן. עס פּ ע ה ל ט איהם די שטאַרקע ווילענס־קראַפט צו קענען קאָנטראָלירען זיינע אימפּולסען.

דער ווילען ביי'ם יונגען קינד.

דער טייל פון ווילען וואָס דריקט זיך אויס דורך טאַט באַווייזט זיך ביים קינד זעהר פריה. שוין דאַן ווען עס ווייזט אַרויס, אַז עס ציהט פאַר איין שפּיעלכעל צום צווייטען, און כאַפּט זיך צו דעם שפּיעלכעל ניט ווייל עס איז גראַד אין זיין וועג, נאָר ווייל עס געפעלט איהם בעסער פון די אַנדערע, פיהרט עס דורך זיין ווילען.

דער ווילען ניט צו טאָן, צוריקצוהאַלטען זיך פון אַ טאַט באַווייזט זיך ביים קינד באַזונדער שטאַרק דאַן, ווען עס קען קאָנטראָלירען זיינע מוסקולען ניט צו לאָזען קיין וואַסער און ניט צו האָבען קיין שטולגאַנג. דאָך זיינען פאַראַן פיעלע קינדער, וואָס וואַרשפּעטיגען זיך אין דיזער הינזיכט, אָבוואָהל זייער ווילען איז שוין גאַנץ שטאַרק אין אַנדערע הינזיכטען. אויך זיינען פאַראַן אַזעלכע וואָס האַלטען זיך ריין זעהר יונג, וועהרענד אין אַנדערע הינזיכטען איז זייער ווילען שוואַך. דאָס האָט פיעל צו טאָן מיט דעם ווי מען ענטוויקעלט דעם קינד'ס געוואוינהייט, ווען עס איז נאָך נאָר יונג. יעדענפאַלס פאָדערט זיך ביים קינד אַ באַדייטענדע ווילענס־קראַפט צו קענען זיך קאָנטראָלירען אויף אַזא אופן.

אין אַלגעמיין איז אַ קינד'ס ווילען ניט זעהר שטאַרק, באַזונ־דער אין דעם טייל, וואָס האָט צו טאָן מיט צוריקהאַלטען זיך. קינ־דער ווערען לייכט, זיי לאַכען לייכט, זיי ווערען שנעל אין כעס און בעטען זיך שנעל איבער. עס איז זיי גאַנץ שווער צו באַהערשען זייערע אימפּולסען.

אויך קען אַ קינד לייכט ווערען באַאיינפלוסט, עס איז איהם גרינג ארויפצופיהרען אויף פאַרשיידענע געדאַנקען, אָדער טאַטען.

ווי איהר וועט זיך נעמען פאר עפעס אן ארבייט אדער עפעס א שפיעל וועט עס גלייך נאכטאן. ברענגט איהר א קינד אריין אין א נייער אומגעבונג, זעהט איהר באלד דעם איינפלוס וואס די אומ־געבונג האט אויף איהם. ווי איהר קלייבט זיך אריבער אין א נייעם געגענד, כאפט דאס קינד די מדות פון די קינדער פון יענעם געגענד. דעם קינדס ווילען איז צו שוואך צו ווידערשטעהן דעם איינפלוס און דער געזעלשאפטליכער מיינונג פון די אנדערע קינ־דער, און עס ווערט עהנליך צו די איבריגע. פיעלע מוטערס ווייסען וויפיעל יסורים זייער איינגעלע האט, אויב ער איז ווייכער אין זיין באנעהמונג פון די אנדערע איינגלאך, אדער ער זעהט אויס שענער, אויסגעפוצטער און מען רופט איהם אין נאס, מיידעל, „סיסי“. און פונקט אזוי פיעל ליידט דאס מיידעלע, אויב זי טראגט ראמפערס און מען רופט איהר איינגעל. רק זיי ווילען זיין ווי אנדערע, די שוואכע באשעפענישלאך. אום צו זיין אריגינעל, אנדערש פון די ארומיגע פאדערט זיך א שטארקע ווילענס־קראפט, וועלכע זיי באַ־זיצען נאך נים.

ווילען און עקשנות.

נאך א שוואכקייט פון קינדס ווילען איז אפט זיין איינגע־שפארטקייט, זיין ע ק ש נ ו ת. ווען איינער איז זיכער, אז ער טוט ריכטיג און לאזט זיך פון וועג נים אראפפיהרען, איז עס אן אויסדרוק פון ווילען. אויף אזא מענשען, זאגען מיר, אז ער האט א שטארקען כאראקטער, ער לאזט זיך נים איינרעדען. ווען אבער איינער ווייסט, אז ער טוט נים ריכטיג, און האט נים קיין ארגו־מענטען צו פארענטפערען זיין טאט, און דאך באשטעהט ער אויף זיינעם, און טוט, ווי ער האט געטאן, רופען מיר איהם אן עקשן. עקשנות און א שוואכקייט, א שוואכקייט פון ווילען דורכצופיהרען דאס, וואס מען רעכענט פאר ריכטיג אדער צוריקהאלטען זיך פון דאס, וואס לויט דער אייגענער איבערצייגונג איז נים ריכטיג. צום ביישפיעל, דאס קינד האט זיך פאראינטערעסירט אין א שפיעל און עס וויל נאך נים געהן שלאפען. איהר רופט עס, איהר בעט עס, און דאך וויל עס נים הערען און זעצט זיך פאר די שפיעל

מיט גרויס אינטערעס. דאָס קינד אין דעם פאַל וויל אַזוי די שפּיעל, עס איז אַזוי פאַראינטערעסירט, אַז עס פיהלט גאָר ניט קיין שלעפערדיגקייט; זיין ווילען צו דער שפּיעל קעמפט געגען דער מוטערס ווילען צו לעגען איהם שלאָפען. וואָס א שטאַרקער־רען ווילען דאָס קינד באַזיצט, אַלץ לענגער וועט עס אויפהאַלטען דעם קאַמף.

מאַכט זיך אָבער אָפט אַז אַ קינד איז מיעד און שלעפערדיג, עס איז מיט גאָרניט פאַרנומען און דאָך „האַקט עס און בראָקט עס" וויל עס ניט געהן שלאָפען. עס וויינט, עס איז קאַפּריזנע, און דאָך איז איהם שווער איינצורייידען, עס זאָל זיך געהן לעגען. דאָס איז ריינע עקשנות, אויף להכעיס אַ זיך אַ דער מאַמען. און וואָס נערוועזער, וואָס אָפּגעשוואַכטער דאָס קינד איז, אַלץ מעהר איז עס אין אַזא פאַל פאַר'עקשן'ט. ווייסען ווייסט עס טאַקע, אַז עס האַנדעלט ניט ריכטיג, נאָר עס פעהלט דער ווילען צו נעמען זיך אין די הענט אריין.

אָפט קענען עלטערען ניט אורטיילען ווען דאָס קינד דריקט אויס זיין ווילען און ווען עס איז פאַר'עקשן'ט, ווייל זיי זיינען אימער גענייגט צו רעכענען זיך פאַר גערעכט און דאָס קינד פאַר אומגערעכט; דערפאַר הייסט עס מעהרסטענס, אַז דאָס קינד פאָלגט ניט, ווייל עס האָט זיך פאַר'עקשן'ט. די גרעסטע אונגע־רעכטיגקייטען צום קינד קומען פאָר אויף דיזען געביעט. פאָלגענ־דע ביישפּיעלען וועלען קלאָרער מאַכען דעם זין פון דער באַ־הויפּטונג.

מ. איז געוועזען אַ אינגעל פון אַ יאָהר אַכט. ער איז געוועזען פון די אינגלעך, מיט וועלכע עס איז שווער צו האַנדלען. נאָר זיי באַשטעהען אויף זייערען און פון פאָלגען אַן עלטערען ווילען זיי ניט הערען. איין מאָל האָט דער אינגעל אַהיים געבראַכט מיט זיך אַן אורח צו מיטאַג. ער איז געקומען פון שול אָפּעסען, און נאָך איהם איז אַריינגעקומען אַ צופּודעלטער, ניט איבריג זויבערער הונט.

— וואו האָסט דו געקראַגען דעם שעהנעם חבר? — פרעגט די מוטער.

— ער איז געלעגען לעבען הויז, איך האָב געזעהן אַז ער איז

פארהונגערט, האָב איך איהם ארויסגעבראכט אַפּעסען מיט מיר אינאיינעם.

— טרייב שוין ארויס דעם הונט, וואש זיך איין און זעץ זיך עסען, — האָט באַפוילען די מוטער.

— איך וויל עסען מיט'ן הונט אינאיינעם.

— איך וויל ניט האָבען אַט די שמוציגע חיה ביי מיר אין הויז, טרייב איהם שוין ארויס און געה עסען. ווען דו וועסט אָפּעסען, וועסט דו איהם ארויסטראָגען וואָס עס וועט איבער־בלייבען.

— איך וויל ניט עסען, אויב דו וועסט איהם ניט לאָזען עסען גלייך מיט מיר.

— ניין, דאָס פיהרסט דו ניט אויס ביי מיר, עקשן פינסטערער.

דער אינגעל האָט א כאַפּ געטאָן א שטיקעל ברויט פון טיש און איז ארויס מיט דעם הונט אינאיינעם.

אין אייניגע מינוטען ארום, ווען מען איז ארויסגעקומען איהם זוכען, איז ער געזעסען לעבען הונט און געוויינט. דאָס ברויט האָט ער אוועקגעגעבען זיין נייעם פריינד. ער האָט בשום אופן ניט געוואָלט אריינגעהן עסען און א פארהונגערטער איז ער אוועק אין שולע.

וויפיעל שטארקייט עס האָט זיך געפאָדערט צו קאָנטראָלירען אייגענעם הונגער אום צו באַשיצען און אָנקאָרמענען דעם הונגעריגען הונט! וויפיעל ווילענס־קראפט עס האָט זיך אויס־געדריקט אין דעם אוועקגעהן אין שול ניט געגעסען, אום צו פּראָ־טעסטירען פאר זיין באַליידיגטען שטאָלץ!

און דאָך וויפיעל אַזעלכע טאטען וועוען באטראכט אַלס עקשנות, איינגעשפארטקייט.

ל., איז געווען א דריי־יעהריגע מיידעלע. זי איז געזעסען אויפ'ן דיל און „געצייכענט" מיט א בלייששטיפט אויף א שטיקעל פּאַפּיער. עס איז געווען זונטאג בייטאָג און די פאמיליע האָט גע־דארפט געהן צו באזוך. טאטע־מאמע זיינען שוין געווען גרייט צום געהן. זיי האָבען דאָס קינד א פּאָר מאָל גערופען, זי איז אָבער ניט געקומען. די מוטער האָט זי א נעם געטאָן אויף די הענט און מיט גוואַלד גענומען זיך ארויפציהען אויף איהר די בגדים.

דאָס קינד האָט זיך געוואָרפען, געשריען, אז זי וויל ניט געהן. די עלטערען האָבען זיך דורכגערעדט וועגען דעם, ווי שווער עס איז מיט'ן קינד צו האנדלען.

„זי וואקסט א שרעקליכער עקשן. זי האָט אימער ליעב צו געהן אין גאס, נאָר גראד ווייל מיר ווילען זי זאָל געהן, וויל זי אויף להכעיס בלייבען אין הויז".

דאָס קינד איז ארויס אין גאס און האָט זיך אביסעל צור־שטרייעט. זי איז געוואָרען פרעהליכער. איידער מען איז ארויף צו באזוכען די פריינד, האָט זיך דער פאטער גענומען פרעדיגען.

— זעהסט, ווי גוט עס איז צו זיין א גוט מיידעלע און פאָלגען די מאמע מיט'ן טאטען. ווען דו געהסט ניט, האָסט דו ניט די אלע פארגעניגען, וואָס דו האָסט געהאט אויפ'ן וועג. און יעצט וועסט דו ערשט זעהן, וואָס פאר א גוטע זאכען דו וועסט דאָרט באקומען. דו וועסט מעהר ניט זיין קיין עקשן? דו וועסט טאָן וואָס די מאמע וועט הייסען?

— זי האָט מיך ניט געלאָזט ענדיגען דאָס הויז וואָס איך האָב געמאכט מיט'ן בליישטיפט, — איז געוועזען דער ענטפער.

דאָס קינד האָט געהאלטען אין צייכנען א הויז, מען האָט צושטערט איהר ארבייט, מען האָט איהר ניט געלאָזט עררייכען איהר צוועק. זי האָט געגען דעם פראָטעסטירט. דערפאר האָט מען זי ערקלערט פאר אן עקשן.

די צוויי ציטירטע פעלע זיינען אזעלכע וואו די קינדער האָבען געוואָלט דורכפיהרען זייערע אינערליכע שטרעבונגען און האָבען זיך פון קיינעם ניט געלאָזט אָפּהאלטען אָהן א פּראָטעסט. זיי האָבען אלזאָ ניט געלאָזט ברעכען זייער ווילען.

עקשנות האָט אָבער ניט צו טאָן ניט מיט קיין אינערליכע שטרעבונגען און ניט מיט קיין אמת'ע איבערצייגונגען. אן עקשן באשטעהט אויף זיינעם אויסשליסליך דערפאר, וואָס ער וויל טאָן פונקט פארקערט ווי דער צווייטער זאָגט. עס פעהלט איהם דער ו ו י ל ע ן צו טאָן וואָס איז ריכטיג, ניט קוקענדיג דארויף ווער עס זאָגט עס, צו ער, צו דער צווייטער.

אָפט באקומט א קינד א פארלאנג צו רייצען זיך, צו טאָן להכעיס. ווען מען שענקט דערצו ניט קיין אויפמערקזאמקייט,

נעהמט דאָס נעוועהנליך פאַראיבער, אָדער עס פארוואנדעלט זיך אין א שפּאָס, א שפּיעל. די זעלבע מדה קען זיך פארוואנדלען אין עקשנות, ווען מען שפּארט זיך מיט'ן קינד, מען נעמט זיך מיט איהם ארגומענטירען און איהם דערווייזען ווער עס איז עלטער. די הויפּט אורזאַכע אָבער פאַרוואָס ביים קינד ענטוויקעלט זיך עקשנות איז, ווייל מען לאָזט איהם ניט דורכפיהרען זיין ווילען, מען לאָזט זיין ווילען זיך ניט ענטוויקלען.

וואָס טוט מען אַלזאָ דאָס קינד זאָל האָבען די פולע מעגליכ־קייט צו ענטוויקלען זיין ווילען?

ענטוויקלונג פון ווילען.

יעדער טייל פון מענשליכען קערפּער מוז זיך איבען אין די פונקציעס, פאר וועלכע ער איז געבוירען אום צו זיין שטארק און ענטוויקעלט. ווען איהר זאָלט א געזונטע האנט פארבינדען אזוי, אז זי זאָל זיך א לאַנגע צייט ניט קענען ריהרען וועט זי מוזען ווערען אָפּגעשוואכט. און פונקט ווי מיט דעם קערפּער אזוי איז מיט דעם מענשליכען גייסט. פאר א דורכשניטליכען פויער, וואס האָט קיין מאָל גאָר ניט געלערענט, איז פיעל שווערער אויסצולערנען זיך א פאָר ווערטער פון א פרעמדער שפּראַך, ווי פאר א דורכשניטליכען ציוויליזירטען מענשען. ביידע זיינען געבוירען געוואָרען מיט די זעלבע פעהיגקייטען, נאָר איינער האָט זיך געאיבט אין שטודירען, און דער צווייטער ניט. אָדער נעמען מיר אַן אנדער ביישפּיעל, א גוטע שטימע. שוין געווים א געבוירענע זאַך, „גאָט'ס מתנה“, דאָך מוז די שטימע ווערען געאיבט אום צו ערדייכען איהר פאָלקאָ־מענהייט. ווען ניט קלינגט זי רויה, ניט ענטוויקעלט.

און אזוי ווי אין די אַלע אויסגערעכענטע ביישפּיעלען אזוי איז אויך מיט דעם קינדס ווילען. אום זיך צו פארשטארקען, אום זיך צו פארפאָלקאָמען מוז ער האָבען גענוג איבונג. די איבונגען דאר־פען זיין איןביידע הינזיכטען, סיי אין טאַטען, סיי אין צוריקהאלטען זיך פון געוויסע טאַטען.

איבונגען אין ווילען מוזען אָבער דורכאויס פאָרקומען אונטער פ ר י י ע ב א ד י נ ג ו נ ג ע ן. ווען מען צווינגט דאָס קינד

צוריקצוהאלטען זיך פון געוויסע טאטען, איז דאס ניט קיין פרייע איבונג אין צוריקהאלטען זיך, דאס איז א פארגוואלדיגונג פון זיין ווילען. אום דאס קינד זאל קענען פריי ענטוויקלען זיין ווילענסקראפט דארף עס ערשטענס האבען אזא *אומגעבונג*, אז עס זאל זיך איהם ווילען טאן זאכען, וואס זיינען גוט פאר איהם, אנשטאט צו טאן זאכען, פון וועלכע עס קומט אויס איהם אפט צוריקצוהאלטען. צווייטענס דארף עס באקומען וואס *וועניגער באפעהלען* אדער אנווייזונגען וואס צו טאן. עס דארף אליין *אורטיילען* און *באשליסען* וואס צו טאן. עס דארף האנדלען *זעלבסטשטענדיג*. קוקט זיך למשל צו צו א גרופע קינדער, וואס שפיעלען זיך זומער אויפ'ן ברעג פון ים אנגעטאן אין זייערע באד־קליידער. די קינדער האבען גענוג פלאץ און פרייהייט צו באוועגען זיך, ווי זיי ווילען. די מאמעס האבען קיין מורא ניט, אז די קינדערס קליידער וועלען זיך איינשמוצען. זיי דארפען זיך אויך ניט שרעקען, אז א וואגען וועט זיי איבערפאהרען, אן אטאמאביל וועט אנלויפען, אדער אז וועלכער אנדערער אומגליק, וואס קען טרעפען אין גאס וועט טרעפען ביים ים. די זאמד מיט די שטיינדלאך און די פארשיידענע ראקאווינעס פאראינטערעסירען די קינדער. עס ענטוויקלען זיך ביי זיי אלערליי פלענער, ווי אזוי צו ארבייטען מיט דיזע אנציהענדע מאטעריאלען. די אלע באדינגונגען שאפען אזא אומגעבונג, אז דאס קינד קען פריי און אונגעשטערט *איבען זיין ווילען*. עס קען אליין *אורטיילען*, *אויסקלייבען* און *באשליסען* וואס צו טאן. עס קען האנדלען ווי עס וויל און דערביי ניט אפט ערוועקען דער מוטערס צארן.

עס זיינען אויך דא גענוג באדינגונגען, וואס מאכען נויטיג פאר דעם קינד, אז עס זאל זיך צוריקהאלטען פון טאן געוויסע זאכען. ערשטענס, דער ים אליין, ער לאקט, ער ציהט און דאך קומט גאר ניט לאנג און דאס קינד פארשטעהט, אז מען טאר צו ווייט ניט געהן, מען מוז זיך קאנטראלירען און בלייבען נאהענט צום ברעג. דאן זיינען פאראן די אנדערע קינדער, צו וועלכע מען מוז זיך צופאסען. דא טאר מען ניטווארפען קיין זאמד אין דער לופט, ווייל עס שטערט דעם צווייטען קינד, און דאס צווייטע קינד־

איז קיין בעלן ניט מען זאָל איהם שטערען. דאָ טאָר מען קיין מונעל ניט בויען, ווייל די אנדערע קינדער האָבען גראד אויף יענעם אָרט אויפגעשטעלט זייער זאמד־פּאלאץ. מען מוז זיך אַלזאָ צוריקהאַלטען פון טאָן געווויסע זאכען, ווייל דאָס שטערט די אנדערע. עס מיינט אָבער ניט, אַז מען איז געצוואונגען זיך צו לאנגוויילען און טראכטען מיט פארדרוס, אַז אימיצער שטערט, אַז אָהן יענעם אימעצען וואָלט זיך בעסער געלעבט. עס איז דאָ גענוג פּלאץ, גענוג רויהער מאטעריאל, גענוג נאטירליכע פּראכט צו שאַפען די נויטיגע שטימונג. געה, מיין קינד, לעב, שפּיעל און זיי גליקליך. צוריקגעהאלטען זיך פון איין טאט, געאיבט דעם ווילען אויף אזא אופן, און שוין איז דאָ דער פארלאנג און די מעגליכקייט צו טאָן עפּעס אנדערש, צו איבען דעם ווילען דורך טאַט.

אויב נאָר די מאַמעס זיינען ניט צו נערוועז און האָבען ניט די מבע צו טשעפּען זיך צום קינד אויף יעדען שריט און טריט, דערצעהלען זיי געוועהנליך, אַז ביים ים לעבען זיי אָפּ. די קינדער זיינען דאָרט בעסער, רוהיגער. עס געהען אָפּט טעג אוועק און מען פארגעסט גאָר צו מען האָט אַ קינד; עס שפּיעלט זיך, עס האָט וועניגער קאפּריזען, וועניגער עקשנות און מען דאַרף אויף איהם אויך וועניגער אויפּפּאַסען ווי אין שטאָט.

נעמט מען אָבער דאָס זעלבע קינד מיט דער זעלבער מאַמע אין אַן ענגער אָרימער היים אין שטאָט. אין הויז איז הייס, שטיקענד, מען קען זיך קיין אָרט ניט געפינען. דאָס קינד פיהלט זיך ניט באַקוועם, עס טוט אָפּט אַזוינע זאכען, וואָס שטערען די ארומיגע. צווינגט מען עס ניט צו שטערען, האָט עס אָבער ניט קיין אנדער טעטיגקייט, וואָס זאָל איהם פּאראינטערעסירען. ווערט עס קאַפּריזנע, פּאַר'עקשן'ט זיך אויף יעדען שריט און טריט, טוט אַלץ להכעיס. געהט מען אַראָפּ אין גאַס, איז הייס, שטויביג, שמוציג. דאָס קינד וויל זיך שפּיעלען, האָט עס ניט וואו. וואַרפט עס אַ פּילקע, וועט עס טרעפען אין אַ פענסטער, וואַרפט עס אַ שטיינדעל וועט עס טרעפען אַ פארבייגעהער. וויל עס זיך צוריקהאַלטען פון דעם סאָרט שפּיעל, האָט עס אָבער קיין אנדער זאַך ניט וואָס צו טאָן. די מאַמע לאָזט עס פריי, געה טו וואָס דו ווילסט. עס האָט אָבער ניט די אומגעבונג, וואָס זאָל מאַכען מעגליך פאַר איהם

צו טאָן וואָס איז גוט און נוצליך און דערביי האָבען פון דעם פאָר־געניגען. דאָס קינד איז געשטערט אין דורכפיהרען זיין ווילען. עס ווערט שוואך, נערוועז, עקשנות'דיג, גייסטיג פארקריפעלט.

און דער ביישפיעל האַלט גוט ניט נאָר פאר דעם אָרימען קינד. עס זיינען פאראן פיעלע קינדער אין פארמעגליכע היימען, וועלכע האָבען פונקט אזוי ווענינ פרייהייט ווי דאָס אָרימע קינד אויף דער שמוציגער גאַס. דאכט זיך אין דרויסען, אויף דער לופט און דאָך גייסטיג געפאנגען, געפענטעט, ניטאָ קיין מעגליכ־קייט פאר פרייעם אויסדרוק, פאר פרייער שפיעל פון ווילען. פונקט אזוי אין יענע היימען. דאכט זיך אַלעס איז דאָ, גרויסע ריינע צימערען, שעהנע מעבעל, גוטע קאוויאָרען, און ז. וו. אָבער דאָס אַלעס איז צוגעפאסט פאר די גרויסע, ניטאָ קיין ווינקעל, וואו דאָס קינד קען באפרידיגען ז י י נ ע גייסטיגע שטרעבונגען. עס פעהלט דעם קינד'ס אומגעבונג, עס פעהלען די מאטעריאלען, וואס זאָלען דאָס קינד פאראינטערעסירען, וואָס זאָלען איהם צושמידען צו עפעס א שטיקעל ארבייט. און דערצו שטערען אזוי די ארו־מיגע. דאָס ניט טו, דאָ ניט שטעל, דאָ ניט לעג, אָדער פארקערט, טו גראד אזוי און אזוי, זיץ פונקט ווי איך הייס דיר, שטעה פונקט ווי איך באפעהל. אונטער אזעלכע באדינגונגען האָט דער ווילען ניט קיין פרייעם אויסדרוק.

די אָרומיגע פארשטעהען ניט, מען וואונדערט זיך, פארוואָס איז דאָס קינד אזוי שלעכט, אזוי פאר'עקשן'ט, פארוואָס איז עס ניט פריימוטיג, פארוואָס איז איהם אזוי שווער זיך צו קאָנטראָ־לירען? ניטאָ דער ברעג פון ים, ניטאָ די זאמד מיט די שעהנע קאָלירטע שטיינדעלאך, ניטאָ די מוזיק און די שעהנקייט פון די רוי־שענדע וועלען, ניטאָ דאָס, וואָס מאכט מעגליך פאר דעם קינד פריי און אונגעשטערט צו איבען זיין ווילען, צו שטארקען זיין כאראקטער.

פארשטעהט זיך אז דער ברעג פון ים אין א הייסען זומערדיגען טאָג איז נאָר גענומען פאר א ביישפיעל, ווייל דאָרט האָט די נאטור אַליין צוגעגרייט די אומגעבונג אָהן וועמעס עס איז זייטיגע חכמות. פונקט אזא אינטערעסאנטע און זאָגאר א מעהר ווירקונגספולע אומ־געבונג קען צוגעגרייט ווערען פאר דעם קינד אין שטאָדט און זאָגאר אין קינדס היים. צו דעם פאָרגעבען זיך אָבער א פאָר קליינינקיי־

טען, וועלכע ניט אלע קינדער פארמאגען גראד. דאָס זיינען, ערשטענס, אינטעליגענטע עלטערען, צווייטענס, גוטע מאַטעריעלע באדינגונגען. דריטענס, מוזען די אינטעליגענטע, מאַטעריעל פארזאָרגטע עלטערען באַזודער פּאָרשען און גוט פארשטעהן זייער קינד'ס פּסיכאָלאָגיע און זיי מוזען באזיצען סיי דאָס געדולד, סיי די ענערגיע צוצופּאַסען דעם קינד'ס אומגעבונג פּונקט צו זיינע אינדיווידועלע פּסיכאָלאָגישע פּאָדערונגען. איין קינד, זאָגען מיר, וועט פּאָדערען מעהר מעגליכקייט צו איבען זיין ווילען דורך פיזישער ארבייט, און אַן אנדער קינד וועט געפינען מעהר באפרידיגונג אין גייסטיגער טעטיגקייט.

אַן אלגעמיינער כלל, וואָס קען אָנגענומען ווערען פאר אלע קינדער איז, אַז זיי מוזען האָבען וואָס מעהר מעגליכקייטען צו טאָן זאכען זעלבסטשטענדיג, אָהן דער אַריינמישונג פון ערוואקסענע. עסען אליין, אָנטאָן זיך אליין, אליין זיך נעמען אלעס וואָס מען דארף, אליין זיך שפּיעלען, אליין טאָן פארשיידענע ארבייטען, מיט איין וואָרט, ווי ווייט די עלטער און די כוחות ערלויבען שטעהן אויף אייגענע פיס. אונטער אַזעלכע אומשטענדען וועט דאָס קינד האָבען די מעגליכקייט אליין צו *אורטיילען*, *באשליסען* און *אויסקלייבען* וואָס צו טאָן, און זיין ווילען וועט דורך דעם ווערען געשטארקט.

פינפטער קאפיטעל

גענאנינהייט

די ראָל פון געוואוינהייט אין מענשען׳ס האַנדלונגען.

„געוואוינהייט איז די צווייטע נאַטור", זאָגט מען אַ גלייכ־ווערטעל, און זעהר פיעל אין מענשען׳ס לעבען הענגט אָפּ פון זיינע געוואוינהייטען. וויפיעל מענשליכע לעבענס ווערען רואינירט דורך שלעכטע געוואוינהייטען, ווי שכרות, קאָרטען־שפּיעלען, און ד. גל. און דערביי ווען אַ געוואוינהייט פלאַנצט זיך איין אין אַ מענשען, איז פון איהר ניט פּטור צו ווערען. דערפון שטאַמט טאַקע מסתמא דאָס גלייכווערטעל, אַז „געוואוינהייט איז די צווייטע נאַטור". געוואוינהייטען לאָזען אין אונז אַזוינע טיעפע וואָרצלען אַז עס איז זיך פון זיי כמעט אַזוי שווער צו באַפרייען ווי פון דער נאַטור אליין. אַ געבוירענער נאַר וועט קיין מאָל קלוג ניט ווערען, און איינער וואָס ווערט שכור דורך געוואוינהייט קאָן זיך פון זיין שכרות זעלטען באַפרייען. און באַפרייט ער זיך פון איהר, מוז ער זיך שטאַרק היטען פאַר דער געזעלשאַפט פון שכורים, ווייל ער איז אימער אין געפאַהר, אַז ווי ער וועט זיך נאָר געפינען צווי־שען שכורים, וועט ער צוריק פאַרשקלאַפט ווערען צום טייוועל פון טרונק. פאַרשטעהט זיך אַז וועהרענד פון אַ נאַטירליכער איינגע־שאַפט באַפרייט מען זיך קיין מאָל ניט, ווערט מען דאָך אַמאָל אויסגעקורירט פון אַ געוואוינהייט און דערפאַר איז עס טאַקע די געוואוינהייט נאָר אַ צווייטע נאַטור, און ניט גלייך מיט דער נאַטור.

פּונקט ווי אַ שלעכטע געוואוינהייט ווערט כמעט נאַ־טירליך, אַזוי איז עס אויך מיט גוטע געוואוינהייטען. פאַראַן אַ שטייגער מענשען מיט שעהנע מאַנערען; זיי זיצען שעהן ביים טיש, זיי עסען שעהן, זיי באַנעמען זיך העפליך, און דאָס קאָסט זיי גאָר קיין באַמיהונג ניט. אַזוי זיינען זיי געוואוינט צו טאָן און

אזוי טוען זיי. זיי פארטראכטען זיך אפילו אויף קיין רגע ניט צי מען דארף עס אזוי צי ניט. עס קומט שוין צו זיי נאטירליך. פאסירט אבער אז א מענש פון א קרייז, וואו גוטע מאנערען זייגען ניט אזא אנגענומענער מנהג, קומט אריין אין דער געזעלשאפט פון וואויל־ערצויגענע מענשען. זייער באנעמונג געפעלט איהם, און ער וויל זיי אויך געפעלען. ער באשליסט דערפאר אז ער מוז זיך אויסלערנען ריידען ווי זיי, עסען ווי זיי, געהן ווי זיי, מיט איין ווארט, ער מוז ווערען, ווי דער דייטש זאגט „צירליך, מאנירליך". דער מענש איז א פעהיגער, א אינטעליגענטער און אויבערפלעכליך זעהט עס אויס, אז אבי ער האט באשלאסען אזוי צו זיין, איז — איינס־צוויי, און ער ווערט עס. אבער, אז עס קומט צו עפעס, הויבט עס זיך גארניט אן. אויף יעדען שריט און טריט פארגעסט ער זיינע גוטע מאנערען. דא כאפט ער זיך, אז ער רעדט צו הויך; דא האט ער א צוווייטען איבערגעשלאגען די רייד; דא האט ער זיך צוערשט אריינגעלעגט א שטיקעל צוקער אין דער טעע, אנשטאט צוערשט צו דערלאנגען די צוקער פושקע די איבריגע געסט ביים טיש. עס איז גאר קיין ענדע ניט צו די „זינד", וועלכע קלייבען זיך אן אויף זיין געוויסען, און ניט חלילה, ווייל ער ווייסט ניט, ווי מען דארף האנדלען, נאר ווייל עס איז פאר איהם נאך ניט נאטירליך אזוי צו האנדלען, ער איז ניט ג ע וו א ו י נ ט דערצו. ביי איינעם נעמט עס יאהרען לאנג, איידער ער געוואוינט זיך צו, און א צוווייטער שטארבט טאקע אן עם הארץ, ווי פיעל ער זאל זיך ניט לערנען פון אנדערע. עס קלעבט זיך ניט, כאטש צוריים זיך.

געוואוינהייט און בילדונג.

א חוץ וואס די געוואוינהייט פארנעמט אין אלגעמיין אזא וויכטיגען ארט אין מענשליכען לעבען, שפילט זי אויך א גרויסע און וויכטיגע ראלע אין בילדונג. א סך למודים באשטעהען הויפט־זעכליך פון ווידערהאלען געוויסע איבונגען אזוי לאנג, ביז מיר ג ע וו א ו י נ ע ן זיך טאן א באשטימטע זאך אויף א באשטימטען אופן. צום ביישפיל, שרייבען אויף דער שרייב־מאשין הענגט גרעסטענטיילס אפ פון געוואוינהייט. מען איבט זיך אזוי פיעל אין

קלאַפּען מיט די פינגער איבער די בוכשטאַבען און געפינען יעדען בוכשטאַב אויף אַ געוויסען פּלאַץ, אַז דער מאַשין־שרייבער דאַרף שוין גאָר ניט זוכען די בוכשטאַבען. זיינע פינגער „קוקען". ווי ער פאַרטראַכט נאָר אַ וואָרט, פליהען שוין די פינגער געשווינד איבער די נויטיגע בוכשטאַבען. די פינגער זיינען *אַזוי געוואוינט* צו טאָן די אַרבייט, אַז עס איז פאַר זיי נאַטירליך צו פאָלגען דעם געדאַנק אויף אַ געוויסען אופן.

ווי שווער אונז קומט אָן ווען מיר הויבען אָן לערנען אַ נייע זאַך, שרייבען, לעזען, טאַנצען, שווימען, א. ז. וו. ווי אָבער מיר *געוואוינען* זיך צו טאָן די זאַך דורך ווידערהאָלטע איבונגען, ווערט עס פאַר אונז גאָר לייכט, כמעט *נאַטירליך*. די אויגען לויפען איבער די בלעטער און לעזען אַזוי געשווינד, אַז מיר האָבען אָפט אפילו קיין צייט ניט צו באַמערקען, ווען דער זעצער מאַכט אַ טעות און לאָזט דורך אַ בוכשטאַב, אָדער ער שטעלט אריין אָן איבעריגען בוכשטאַב. מיר באַמערקען מעהר ניט קיין איינצעלנע בוכשטאַבען, מיר מערקען נאָר ווערטער, און פעהלט אַמאָל אַ וואָרט איז אויך קיין בייז ניט. מיר זיינען שוין אַזוי *געוואוינט* צום בוי פון די פראַזען, אַז מיר שטעלען אַליין אריין דאָס וואָרט, ניט באַמערקענדיג אַז עס פעהלט דאָרט, ווייל עס איז פאַר אונז געוואָרען *נאַטירליך* צו געברויכען די ווערטער אין אַ געוויסער אָרדנונג און פאַרבינדונג.

בשעת'ן שרייבען לויפען די פינגער איבער דעם פּאַפּיר זיך ניט אָפּשטעלענדיג, און איהר דאַרפט נאָר טראַכטען, וואָס איהר ווילט שרייבען, אָבער ניט וועלכע בוכשטאַבען איהר דאַרפט מאַכען. דורך באַשטענדיגע איבונגען, דורך *געוואוינהייט* איז עס געוואָרען נאַטירליך פאַר אייך צו שרייבען באַשטימטע בוכשטאַבען, ווען איהר ווילט צונויפשטעלען באַשטימטע ווערטער.

דאָס זעלבע איז מיט דער לייכטקייט פון שווימען און טאַנצען. דער קערפּער האָט זיך *צוגעוואוינט* צו מאַכען געוויסע באַוועגונגען, ווי נאָר איהר לעגט זיך אויפ'ן וואַסער, און דאָס שווימען איז פאַר אייך ניט פאַרבונדען מיט קיין שוועריגקייטען. דער גוטער טאַנצער איז לייכט און גראַציעז אין זיינע באַוועגונגען, ניט טראַכטענדיג גאָר וועגען דעם, צו ער טאַנצט גוט צו ניט. ער

האט זיך דערצו ג ע ו ו א ו י נ ט, עס איז פאר איהם געוואָרען ג א ט י ר ל י ך.

אין בילדען אַ קליין קינד איז עס פון העכסטער וויכטיגקייט צוצוקלייבען אַזעלכע גענענשטאנדען, וואָס וועלען ביי איהם ארויס־רופען דעם חשק צו ווידערהאָלען א באַשטימטע טעטיגקייט פיעלע, פיעלע מאָל אזוי, אַז עס זאָל ענטוויקלען די ג ע ו ו א ו י נ ה י י ט צו טאָן אַ באַשטימטע זאַך אויף אַ באַשטימטען אופן. לאָמיר זאָגען, מיר ווילען לערנען דאָס דריי אָדער פיער יעהריגע קינד צייהלען. מיר געבען איהם דאן צו צייהלען געוויסע גענענשטאנדען, די פינגער פון זיינע הענט, די לעפעל און גאָפּעל ביים טיש, די מענשען אין הויז, זיינע שפּילצייג און אנדערעס. דעם קינדס פאָרטשריט וועט זעהר פיעל אפּהענגען פון דעם, אויף וויפיעל די גענענשטאנדען וועלען איהם פאראינטערעסירען, אַז עס זאָל נאָך אַמאָל און ווידער אַמאָל ווידערהאָלען די איבונגען, ביז דאָס צייהלען וועט פאר איהם ווערען נ אַ ט י ר ל י ך דורך ג ע ו ו א ו י נ־ ה י י ט.

רעכענדיג זיך מיט דער נויטוועגדינקייט פאר ווידערהאָלטע איבונגען, ווערען וואָס ווייטער צוגעטראכט אלץ מעהר און מעהר ספּעציעלע מאַטעריאלען וואָס זיינען גענוג אנציהענד פאר דעם קינד, אַז עס זאָל וועלען אַ סך מאָל טאָן דיזעלבע זאַך, און אויף אַזאַ אופן זיך געוואוינען צו באַשטימטע איבונגען. ווען מען גיט דעם קינד קרעלען אָדער שטעקאלעך, אָדער וואָס אנדערס צום צייהלען, רעכענט מען זיך מיט דעם קאָליר פון די גענענשטאנדען, מיט דער גרויס און מיט אנדערע אייגענשאַפטען. אַלעס דארף זיין צוציהענד פאר דעם קינד, אַלעס דארף ביי איהם אַרויסרופען דעם חשק צו געוואוינען זיך טאָן די ארבייט.

דעם קינדס געוואוינהייטען.

און טאַקע ווייל געוואוינהייט פארנעמט אַזאַ וויכטיגען פּלאַץ אין דעם מענשענס ענטוויקלונג, אַזוי גוט ווי אין זיינע האנדלונגען, מוזען מיר לעגען זעהר פיעל געוויכט אויף דעם קינדס געוואוינהייטען פון נעבוירען אָן. מיט דעם וואָס מיר שטרענגען זיך אָן גלייך צו

ענטוויקלען ביי איהם גוטע געוואוינהייטען, מאכען מיר איהם גייסטיג שטארקער און פארלייכטערען פיעל זיין וועג צו ווייטערער ענטוויקלונג.

דאכט זיך, וואס פאר א וויכטיגע ראָל קען דאָס שפּילען, אז מען ווינט אביסעל צו דאָס קליינע קינד ווען עס וויינט. און דאָך, טראכט מען זיך איין, איז ניט שווער צו פארשטעהן, אז דאָס קינד, וואָס איז געוואוינט איינצושלאָפען אליין, ניט זייענדיג אפּהענגיג פון א צווייטענס וויגען אָדער זינגען, איז אויף דיזען קלייניקען געביט שטארקער און זעלבסטשטענדיגער פון דעם קינד, וואָס העננט אָפּ מיט זיין רוה, ניט נאָר פון זיין אינערליכען פארלאנג צו רוהען נאָר פון א צווייטענס שאָקעל. אָדער נעמט איהר א קינד, וועלכען מען האָט פון פּיצעלע וויז אָן אין אלעס נאָכגעגעבען, ביים'ערשטען געוויין גענומען אויף די הענט, ארומגעטראָגען איבער דער שטוב ; אלע מאָל געגעבען זויגען, ווי עס האָט נאָר אָנגעהויבען וויינען, ארויסגענומען ביינאכט אין א ליכטיגען צימער, וועט איהר באמערקען אז דאָס קינד איז אין פּרט פון זיינע געוואוינהייטען, א גייסטיגער קאליקע. דאָס מענשעלע איז קאפּריזנע, נערוועז און קען זיך אליין קיין אָרט ניט געפינען. עס מוז אויף שריט און טריט אָנקומען צו א צווייטענס הילף און ווען עס וואקסט אונטער און די מוטער הויבט איהם אָן אָפּצוגעוואוינען פון די שלעכטע מדות, ליידט עס אָפּט זעהר פיעל, ווייל ס'איז פּונקט אזוי שווער אָפּצוברעכען א געוואוינהייט ביי א קינד, ווי ביי אָן ערוואקסענעם .

אז מען געוואוינט דאָס קינד גלייך פון געבוירען אָן צו עסען נאָר אין א באשטימטער צייט, שלאָפען אין צייט און רוהיג, ניט זיצען פיעל אויף די הענט, זיך שפּילען אליין, וועט עס אויסוואקסען געזונטער, זיינע נערווען וועלען זיין רוהיגער, און סיי דעם קינד, סיי דער מוטער וועט זיין גרינגער צו לעבען אויף דער וועלט.

מערסטענס נעמען זיך די שלעכטע געוואוינהייטען ביי קליינע קינדער ענטוועדער פון דער מוטערס אונוויסענהייט אָדער פון איהר ווייכהערציגקייט. דאָס פּיצעלע קינד וויינט אָפּט. דאָס איז איינענטליך דער איינציגער וועג ווי עס קען לאָזען וויסען דער וועלט וועגען זיינע פאָדערונגען. עס וויינט ווען עס וויל עסען,

ווען עס איז נאַס, ווען עס פיהלט וועהטאָג און אַמאָל ווײנט עס און עס איז אונמעגליך אויסצוגעפינען די אורזאַכע. אָפט פאַר־שאַפט דאָס וויינען ניט דעם קינד קיין גרויסע ליידען און עס העלפט איהם פיעל אין דער ענטוויקלונג פון זיינע לונגען. די מוטער כאַפּט דאָס קינד גלייך אויפ'ן האַנט און פּרובירט עס באַרו־הינען דורך שאָקלען, טאַנצען אָדער געבען די ברוסט. אַמאָל גיט זיך איהר איין צו באַרוהיגען דאָס נפש'ל אויף אַ ווײלע. זי ענטוויי־קעלט אין איהם אָבער די געוואוינהייטען פון עסען ניט אין צייט און אריינלאָזען זיך אין אויפרעגענדע פיזישע באַוועגונגען. אַזעלכע געוואוינהייטען וועלען פיעל מעהר שאַדען ברײנגען דעם קינדס געזונט ווי דאָס וויינען. אַז די מוטער טוט עס ניט וויסענדיג, וועלכע רעזולטאַטען דאָס קען ברײנגען, קען מען צו איהר קיין טענות ניט האָבען. עס זיינען אָבער פאַראַן מוטערס וואָס האָבען יאַ אַ באַגריף וועגען די געזעצען פון קינדער־היגיענע און ווייסען, ווי נויטיג עס איז פאַר דעם קינדס וואוילזיין דיזע געזעצען דורכ־צופיהרען, און דאָך קענען זיי זיך ניט קאָנטראָלירען. דער רחמנות אויפ'ן קינד איז ביי זיי אַזוי שטאַרק, אַז ווי זיי דערהערען זיין געוויין כאַפּען זיי זיך איהם באַרוהיגען מיט אַלערליי מיטלען, ניט טראַכטענדיג וועגען די רעזולטאַטען.

צוליעב דעם זעלבען רחמנות־געפיהל ענטוויקעלט מען אויך שפּעטער שלעכטע געוואוינהייטען ביים קינד. דאָס קינד עסט אַמאָל ניט אַזוי גוט, דערצעהלט מען איהם מעשות, מען זאָגט איהם צו „גאָלדענע בערג" אַבי עס זאָל עסען. אין אַ קורצער צייט געוואוינט זיך דאָס קינד צו עסען ניט וויל עס האָט אַפּעטיט, נאָר ווייל עס קריגט אַ באַלוינונג. דאָס קינד וואַרפט אַרונטער זיינע שפּילצייג, איילט מען זיך אימער זיי אויפהויבען פאַר איהם, און דאָס קינד באַגרייפט ניט, אַז ווען מען וויל דעם פאַרגעניגען פון אַראָפּוואַרפען די זאַכען, דאַרף מען אויך נעמען אויף זיך די פאַר־אַנטוואָרטליכקייט פון אויפהויבען. עס קריגט די געוואוינהייט צו ווערען אימער באַדיענט.

ווען מוטערס זאָלען ווייניגער האָבען רחמנות אויף די קינדער און זעהן זיי זאָלען זיך געוואוינען לעבען נאָרמאַל און זעלבסט־שטענדיג אויף וויפיעל זייער ענטוויקלונג דערלאָזט דאָס, וואָלטען

זיי געטאָן אַ פיעל גרעסערע טובה די קינדער ווי זיי טוען עס מיט זייער רחמנות.

ווען מיר ריידען וועגען געוואוינהייטען, דארפען מיר געדענ־קען צוויי וויכטיגע כללים.

ע ר ש ט ע נ ס : יעדע געוואוינהייט מוז זיך ענטוויקלען אין אַ געוויסער צייט.

צום ביישפיל, אַ קינד פון דריי יאָהר איז נאָך ניט רייף צו געוואוינען זיך שפּילען קלאַוויר, דאָס הייסט, זיינע מוסקולען זיינען נאָך ניט ענטוויקעלט גענוג אום עס זאָל קענען יעדען טאָג דורכ־מאַכען די געוויסע איבונגען, דורך וועלכע דאָס שפּיעלען זאָל ווערען אַ ג ע װ ו א ו י נ ה י י ט און זאָל אויף אַזאַ אופן ווערען אַ גרינגע ארבייט. פאַר אַ מענשען פון פופציג יאָהר ווידער, איז צו שפּעט צו לערנען שפּילען קלאַוויר, ווייל זיינע מוסקולען זיינען צו שטייף צו ג ע װ ו א ו י נ ע ן זיך שפּילען, און ווי גוט ער זאָל די מוזיק ניט פארשטעהן, וועט פאַר איהם דאָך דאָס שפּילען ניט זיין לייכט און נאַטירליך. דערפאַר איז עס ראַטזאַם צו ענטוויקלען ביי דעם קינד די געוואוינהייט צו שפּילען קלאַוויר, זאָגען מיר, צווישען אכט און צעהן יאָהר, ווען די ענטוויקלונג פון זיינע מוסקולען איז פונקט צוגעפּאַסט צו די נויטיגע איבונגען.

צ ו ו י י ט ע נ ס : אין דעם פּראָצעס פון ענטוויקלען גוטע געוואוינהייטען טאָר מען ניט ערלויבען קיינע אויסנאַמען. ביז די געוואוינהייט לאָזט אַזעלכע טיפע וואָרצלען אין קינד, אַז עס ווערט פאַר איהם נ א ט י ר ל י ך צו האנדלען אויף אַ געוויסען שטייגער, טאָר מען פון וועג ניט פארקערען.

נעמען מיר ווידער דעם ביישפּיעל מיט וויינען. אַ קינד פון אַ יאָהר, וועלכעס איז אימער געוואוינט אנטשלאָפען צו ווערען ניט געוויגט, וועט זיין געוואוינהייט ניט ברעכען צוליעב דעם וואָס מען וועט עס אַמאָל אַ וויג טאָן. גיכער פון אַלעם וועט דאָס קינד זיך באַציהען צום וויגען גאַנץ גלייכגילטיג, אָדער עס וועט זיך אַמור־זירען אַ פּאָאָר מינוטען, אַזוי ווי מיט הוידען זיך אויף אַ הוידאַלקע. אויף מאָרגען קען עס ווידער גאַנץ רוהיג איינשלאָפען אָהן וויגען, ווייל ביי איהם איז שוין פעסט איינגעשטעלט די געוואוינהייט פון איינשלאָפען אַליין. פּרובירט מען אָבער אַ וויג טאָן אַ קינד

פון צוויי, דריי וואָכען. ריזיקירט מען, אז עס וועט זיך צוגעוואוינען צום וויגען, ווייל עס האלט נאָך דערווייל אין ענטוויקלען זיינע שלאָף־געוואוינהייטען.

נאָכפאָלגענדיג דיזע צוויי כללים איז עס העכסט וויכטיג צו בעאָבאַכטען דאָס קינד, אום צו קענען ענטוויקלען זיינע גע־וואוינהייטען לויט זיין עלטער, לויט זיינע פיזישע און גייסטיגע פעהיגקייטען; און ניט צו ערלויבען איהם זיך צו אוועקקעהרען פון ריכטיגען וועג דאַן, ווען די געוואוינהייט האלט נאָך אין פאָר־מירען זיך און איז נאָך ניט געוואָרען קיין צווייטע נאַטור.

זעכסטער קאַפּיטעל

נאָכאַהמונג

דער אָנפאַנג פון די פאַרשיידענע מינים נאָכאַהמונג

איינער פון די הויפּט פאַקטאָרען אין דער ענטוויקלונג פון קינד איז נאָכאַהמונג. עס הערט און זעהט וואָס אנדערע טוען און וויפיעל זיינע פעהיגקייטען ערלויבען טוט עס נאָך. אויף אַזאַ אופן לערענט עס זיך אוים אַליין צו טאָן דאָס וואָס די אנדערע אַרום איהם טוען.

אין אָנהויב האָט דעם קינדס נאָכטאָן גאָר ניט צו טאָן מיט זיין פאַרשטאַנד. ווען מען לאַכט צו איהם און עס לאַכט אויך, אָדער מען רעדט צו איהם און עס לאָזט אַרויס קלאַנגען, ווי עס וואָלט נאָכגערעדט, ווערט דאָס אַלץ געטאָן אונווילקירליך, רעפלעקטיוו. אַזוי צום ביישפּיעל, געגעצען מיר, ווען מיר זעהען אַ צווייטען געגעצען, ניט דערפאַר ווייל דאָס געפעלט אונז און מיר ווילען עס נאָכטאָן, נאָר ווייל מיר קענען זיך ניט העלפען, מיר טוען עס אונווילקירליך.

שפּעטער אַביסעל ווערט שוין דעם קינדס נאָכאַהמונג מעהר באַוואוסטזיניג, עס איז אָבער נאָך אַלץ אָהן אַ באַשטימטען צוועק. עס טוט נאָך אַ געוויסע טאַט צוליעב דער טאַט זעלבסט און ניט צוליעב דעם, וואָס פון דעם וועט אַרויסקומען. אַז מען וואַרפט עפּעס פּרובירט עס אויך וואַרפען, מען פּאָכט מיט אַ שטיקעל פּאַפּיר טוט עס אויך דאָס זעלבע, מען שטעלט אַרויס אַ צונג, שטעלט עס אויך אַרויס. דעם קינד געפעלט דאָס אַלץ אַלס שפּיעל און עס וויל זיך איהם אַליין דורכמאַכען די פאַרשיידענע ערפאַהרונגען. קיין תכליתים זוכט עס אָבער דערביי ניט.

די ערשטע צייט מוז דאָס קינד אויך האָבען אַ ביישפּיעל פאַר זיינע אויגען בשעת עס טוט נאָך. געשפּיעלט מיט אַ שמאַטקע פּונקט ווי די מוטער, און די מוטער געהט אַוועק, אַזוי איז די גאַנצע

שפיעל ארוים פון קאָפּ און מען ווידערהאָלט דאָס ניט מעהר. שפּע־טער צו אָבער, ווען עס ענטוויקעלט זיך שוין א ביסעל דער זכרון, הויבט דאָס קינד אָן נאָכצוטאָן זאכען וואָס עס האָט געזעהן אין דער פארגאנגענהייט. די פארגאנגענהייט איז דערווייל ניט קיין ווייטע, א שעה אָדער צוויי. מיט דער צייט געדיינקט עס אָבער אַלץ ווייטערע און ווייטערע פּאַסירונגען.

דאָס מענשעלע וואקסט און אָט טראַכט עס שוין וועגען תכליתים. עס הויבט אָן נאָכטאָן צוליעב א באשטימטען צוועק. עס נעמט א לעפעל אין האַנט פונקט ווי א צווייטער, ווייל עס וויל עסען. עס שטופּט די טיר לויט דעם מוסטער וואָס עס האָט אמאָל באמערקט, ווען עס וויל ארוים פון צימער.

דער ערציהער דאַרף זיך רעכענען מיט די אַלע אויסגערעכענטע מינים נאָכאהמונג, ווייל זיי שטעלען זיך אַלע אָפּ ביים מענשען אויף זיין גאַנצען לעבען.

אונבאַוואוסטזיניגע נאָכאַהמונג.

דאָס נאָכטאָן אונווילקירליך, אָפּשפּיגלענדיג אונבאַוואוסטזיניג א צווייטענס טאט אָדער שטימונג איז דער איינציגער סאָרט נאָכ־אהמונג אויף וועלכען דאָס קינד איז פעהיג דאָס ערשטע האַלב יאָהר פון זיין לעבען. דאָס איז אָבער א נייגונג וואָס מיר באַזיצען אימער. זעהר לייכט גיבען זיך אויף אַזאַ אופן איבער געפיהלען און שטימונגען. זעלטען ווען א מענש הערט געלעכטער און לאַכט אַליין ניט, אָדער ער קומט צווישען מענשען, וואָס טרויערען און עס ווערט איהם ניט טרויעריג.

אויב די מוטער בייזערט זיך כסדר, דער פאָטער איז אויפ־גערעגט און זידעלט זיך אָפט קענען זיי ניט ערוואַרטען, זייער קינד זאָל זיין ליעבליך און גוטמוטיג געשטימט. ניט ווילענדיג, אינ־סטינקטיוו נעמט עס איבער די שטימונגען פון די ארומיגע. העפ־ליכקייט, גוטמוטיגקייט, פרעהליכקייט, דאָס זיינען אַלץ מעלות, וואָס גיבען זיך לייכט איבער פון איינעם צום צווייטען, מען שטעקט זיך אָן דערמיט, אויב מען זעהט דאָס ארום זיך. א קינד, וואָס שטעהט אויף אינדערפריה און ווערט ליעבליך באַגריסט; עס

לעבט אין אַן אטמאָספערע פון העפליכקייט; עס הערט פריינד־ליכע און הארציגע אויסדריקע צווישען די ערוואקסענע; עס ווערט אין אַן ערדלע, צערטליכע שפּראך אויפגעפאָדערט צו געהן עסען, באָדען זיך, שלאָפען און ז. וו.; עס זעהט ארום זיך פרעה־ליכע געזיכטער און הערט אָפט געלעכטער, אזא קינד האָט אלע שאנסען אויסצעוואקסען גליקליכער און בעסער, ווי דאָס קינד, וואָס קריגט אַ פּאָרציע בייזקייט צו פריהשטיק, זידלערייען און קללות צו מיטאָג און אַ זויערע מינע צום געהן שלאָפען. אין לעצטען פאל ווערט זיין גאנצע באציהונג צום לעבען און צו זיינע מיטמענ־שען אַ פארביטערטע, עס טרויעט קיינעם ניט, און קריגט עס אַ געלעגענהייט גיסט עס אויס זיין גרימצאָרן צו וועמען עס מאכט זיך, פונקט ווי טאַטע־מאמע טוען. אָפט מאָל וואונדערט מען זיך. אַ מענש באקלאָגט זיך, ער האָט געהאט אַ פינסטערע קינדהייט, אָהן ווארעם און אָהן ליכט, אָהן פרייד און אָהן געלעכטער, ער פיהלט אז דאָס האָט ביי איהם געראובט זיינע קינדהייטס־פריידען, צו וועלכע ער איז געווען בארעכטיגט פון דער נאטור, און דאָס האָט אויף אייביג געמאכט אַ ריס אין זיין נשמה. לאָגיש וואָלט זיך געדאכט, אז ווען אזא מענש האָט אַ קינד, דארף ער טאָן אלעס מעגליכע צו געבען דעם קינד דאָס, וואָס איהם האָט געפעהלט. לאָזט זיך אָבער אויס, אז הגם מאַטעריעל טוט ער אלעס אום צו באזאָרגען זיין קינד מיט דאָס בעסטע, באהאנדעלט ער עס זאָנסט ניט בעסער, ווי זיינע עלטערען האָבען איהם אמאָל באהאנדעלט. ער קוקט ניט אריין אין קינדס נשמה, ער בארעכענט ניט דעם קינדס געפיהלען. פארוואָס? ווייל זיין אומגעבונג האָט אויף איהם געהאט אזא שטארקע ווירקונג, אז אין יאָהרען ארום, זייענדיג אין דער זעלבער לאגע, וואָס זיינע עלטערען זיינען אמאָל געווען, טוט ער זיי אונבאוואוסטזיניג נאָך. געוויס, פיעלע באקעמפען זיך אליין און ווערען אנדערש, בעסער, צערטליכער, אָבער אונגעהייער פיעלע ביישפּיעלען זעהען מיר פון ערשטן סאָרט.

באוואוסטזיניגע נאָכאהמונג.

און אויב אונווילקירליכע, אונבאוואוסטזיניגע נאָכאהמונג האָט

אזא גרויסע באדייטונג אין מענשענס ענטוויקלונג, האט באוואוסט־זיניגע נאכאהמונג נאך א פיעל וויכטיגערע באדייטונג.

דאס קינד פון זעקס־זיבען מאנאטען הויבט אן נאכמאכען פארשיידענע קלאנגען און טענער פון דער שפראך, וואס עס הערט ארום זיך, און שפעטער מאכט עס נאך זילבען און גאנצע ווערטער, ביז אויף אזא אופן לערענט עס זיך אוים ריידען גלייך מיט די ערוואקסענע. עס הויבט אן נאכמאכען פארשיידענע באוועגונגען און צו ביסלאך, צו ביסלאך קען עס אלעס נאכטאן, אלעס וואס א מענש דארף אום צו קענען לעבען צווישען מענשען. דא דארף אן ערציהער זעהן אימער געבען דעם קינד אזעלכע ביישפילען, וואס זאלען זיין כדאי נאכצוטאן.

אום דאס קינד זאל ריידען א גוטע שפראך איז נויטיג עס זאל גלייך פון אנהויב אן הערען אזא שפראך. אייניגע האבען האלט צו ריידען מיט דעם קינד „קינדער לשון" און ווען דאס פיצעלע וואקסט אונטער און עס גיז איהם שווער זיך אויסצולערנען גוט ריידען, זיינען די עלטערען שטארק ניט צופרידען. שולדיג זיינען אבער זיי אליין, ווייל זיי האבען געלעגט שווערע שטיינער אין קינדס וועג מיט דעם, וואס זיי האבען גלייך פון אנהויב, ווען דאס קינד האט געפאלגט זייער ביישפיעל, נאכריידענדיג די שפראך, איהם ניט געגעבען דעם ריכטיגען מוסטער.

אלעס וואס מען וויל דאס קינד זאל נאכטאן מוז פאר איהם ערשיינען זעהר איינפאך און דייטליך, ווי אין שפראך אזוי אין אנדערע הינזיכטען. ווען מען רעדט צום קינד איז נויטיג, עס זאל הערען יעדען קלאנג אזוי דייטליך ווי מעגליך, אום עס זאל איהם זיין לייכט נאכצוריידען. און ווען מען וויל איהם ווייזען ווי צו טאן עטוואס מוז עס זעהן יעדע באוועגונג, וועלכע עס איז נויטיג דורכצומאכען אום ערפאלגרייך נאכצוטאן. נעמען מיר א שטייגער אזא פאל: מען וויל ווייזען דעם קינד ווי צו פארקנעפלען די שיך. ווען מען קנעפעלט שנעל איינס נאך'ן צווייטען, וועט דאס קינד ניט באמערקען יעדע באוועגונג, וואס דער, וואס קנעפעלט מאכט מיט זיינע פינגער און עס וועט איהם זיין שווער נאכצוטאן. ווען אבער מען קנעפעלט לאנגזאם און מען האלט די פינגער אזוי, אז דאס קינד זאל קענען באאבאכטען יעדע באוועגונג, יעדען דרעה

מיט די פינגער, וועט עס באַקומען א באַגריף, ווי די זאַך ווערט געטאָן און עס וועט לייכטער קענען נאָכטאָן, און אויף אַזאַ אופן זיך אויסלערנען פאַרקנעפּלען די שיך. נאַטירליך, מוזען דערצו די מוסקולען פון זיינע פינגער זיין פעהיג דורכצומאַכען אַלע נויטיגע באַוועגונגען.

צי, זאָגען מיר, מען וויל אויסלערנען דאָס קינד אויפהענגען זיינע קליידער. אויב מען וועט דאָס טאָן שנעל, וועט דאָס קינד אפשר גאָר ניט באַמערקען, אַז דאָס מאַנטעלע הענגט פון דעם קליינעם צונגענעהטען הענגערעל. דאָס קינד האָט ניט גענוג ער־פאַהרונג, אום צו וויסען די פונקציע פון דעם צוגענעהטען בענ־דעלע און, באַמערקענדיג דעם גאַנצען פאַקט, אַז דאָס מאַנטעלע הענגט קען עס לייכט דורכלאָזען די איינצעלהייט, אַז עס הענגט פון דעם בענדעלע. און ווען עס וועט שוין יאַ וויסען, וועט עס ניט פאַרשטעהן וואָס אייגענטליך ס'איז נויטיג צו טאָן אום דאָס בענדעלע זאָל זיך אַזוי אויסבייגען אַז עס זאָל זיך אויפהענגען, ווי א שלייפעל. ווען מען מאַכט אָבער דורך אַלע באַוועגונגען, וואָס זיינען נויטיג אום אויפצוהענגען דאָס מאַנטעלע אַזוי לאַנגזאַם און דייטליך, אַז דאָס קינד זאָל זיך קענען צוקוקען און באַמערקען דעם גאַנצען פּראָצעס, וועט איהם אָנקומען פיעל גרינגער צו ווידערהאָלען דיזען פּראָצעס שריט ביי שריט.

אָפט לערענט מען א קינד געהן אָדער שטריקען און דאָס קינד קען דאָס ביים בעסטען ווילען ניט איבערנעמען. די פּערזאָן ווידער וואָס פיגורירט אַלס לעהרער אָדער לעהרערין איז שטאַרק ערשטוינט, וואָס דאָס קינד, אָדער אין מאַנכע פעלע זאָגאַר אַן ערוואַקסענער, קען ניט נאָכטאָן אַזאַ איינפאַכע זאַך. דער אמת איז אָבער, אַז דער שילער האָט פשוט ניט געזעהן, ניט באַמערקט יעדע באַוועגונג און אין דער קייט פון די נויטיגע באַוועגונגען פעהלען איהם א פּאָר אָדער אַמאָל ניט מעהר ווי איינע, און דאָס מאַכט די ארבייט אַזוי אונפּאַלקאָם אַז זי האָט קיין עהנליכקייט ניט צום מאָדעל.

און ניט נאָר מוז דאָס קינד הערען יעדען קלאַנג, אָדער באַאָבאַכ־טען יעדער באַוועגונג אום נאָכצוריידען אָדער נאָכצוטאָן, עס מוז אויך טאָן. עס מוז אליין האָבען די ערפאַהרונג, אליין פיהלען ווי עס רעדט זיך אָדער עס טוט זיך. אום זיך עפּעס אויסצולערנען

איז אויך ניט גענוג איין מאָל נאָכצוטאָן אָדער נאָכצורייידען. מען מוז פיעלע מאָל ווידערהאָלען דאָס וואָרט וואָס מען האָט געהערט אָדער די טאט וואָס מען האָט באָאבאכטעט. דאָס הייסט אין אנ־דערע ווערטער, דאָס קינד מוז זיך ג ע וו ו א ו י נ ע ן דורך ווידערהאָלטע איבונגען צו טאָן אָדער ריידען לויט דעםביישפּיעל וואָס עס האָט געזעהן אָדער געהערט.

נאָכטאָן פון זכרון.

אום דאָס קינד זאָל ווידערהאָלען א געוויסע איבונג איז ניט נויטיג עס זאָל האָבען דעם ביישפּיעל פאר די אויגען. דאָ קומט איהם צוניץ זיין זכרון. מען האָט איהם, א שטייגער, געוויזען ווי צו פארקנעפּלען די שיך. עס האָט זיך טיילוויז אויסגעלערנט די מלאכה, צוקוקענדיג זיך, ווי דער לעהרער אָדער די לעהרערין האָט עס געטאָן און נאָכמאכענדיג יעדע באוועגונג מיט דעם ביישפּיעל, מיט דער קאָפּיע פאר די אויגען. די ארבייט געהט אָבער נאָך ניט ווי עס באדארף צו זיין, „די הענט לעגען זיך ניט". אום צו פאר־פאָלקאָמען זיך אין דער ארבייט זיינען נויטיג ווידערהאָלטע איבונ־גען. אָט די איבונגען, מאכט דאָס קינד ווידער און ווידער, ניט זעהענדיג פאר זיך דעם מוסטער נאָר ג ע ד ע נ ק ע נ ד י ג ווי די זאך דארף געטאָן ווערען. עס טוט אַלזאָ נאָך פון זכרון.

נאָכאהמונג פון זכרון פיהרט אמאָל דאָס קינד צו נייע ענט־דעקונגען. למשל, דאָס קינד זיצט אויף דער מוטערס שויס און שפּיעלט זיך מיט איהר יאַקעל. דאָס יאַקעל שפּילעט זיך אויף העקעלאך. דאָס קינד מאכט מיט די פינגער פארשיידענע באוועגונגען, וועלכע עס געדענקט פון פריהער, ווייל עס האָט זיי אמאָל אימיצען נאָכגעמאכט און שפּילענדיג אזוי גיט זיך איהם איין צו פארשפּילען און אויפשפּילען דער מוטערס יאַקעל. אין דיזען פאַל האָט דאָס קינד פאר זיך ניט קיין שום ביישפּיעל און עס האָט ער־רייכט דעם ערפאָלג פון זיך אליין, דורך א פּלוצלינגער ענטדעקונג. דיזער סאָרט לערנען פון זיך אליין, דורך אייגענע ענטדעקונגען פיהרט צו דער העכסטער שטופע פון גייסטיגער ענטוויקלונג. דאָס ענטוויקעלט אין קינד אָריגינאַליטעט, גייסטיגע אונאַבהענגיגקייט.

אַ בעמיקער שטודירט און שטודירט בעמיע און ווייסט זיין וויסענשאַפט פון „א“ ביז „ת“. ער טוט אָבער אימער ווי אין ביכעל שטעהט און, הגם ער איז זעהר גוצליך פאַר זיין וויסענשאַפט, האָט ער קיין באַזונדערע בייטרעגע ניט געמאַכט. ער האָט מעהר ניט ווי קאָפּירט אָדער נאָכגעטאָן דאָס, וואָס אַנדערע האָבען פאַר איהם געטאָן. מיט אַמאָל אָבער מאַכענדיג זיינע פאַרשיידענע בעמישע קאָמבינאַציעס, ענטדעקט ער, אַז ווען מען זאָל צוזאַמענבינדען די און די שטאָפען וועט אַרויסקומען נאָר אַ נייער בעמישער שטאָף, מיט וועלכען מען וועט וועלטען קעהרען אויף דעם מעדיצינישען געביט, אין דער פאַרבען אינדוסטריע, צו אין וועלכען אַנדערען צווייג פון מענשליכער טעטיגקייט. דער דערמאָנטער בעמיקער ווערט פיעל גרעסער, ווי ער איז ביז דאַן געווען, ער האָט געמאַכט אַ ווירקליכען בייטראַג צו דער בעמישער וויסענשאַפט. ער פיהלט זיך אינערליך באַפרידיגט פון זיין אויפטו, און דורך דעם קריגט ער מעהר און מעהר באַגייסטערונג ווייטער צו אַרבייטען אויף זיין געביט. מיר רעדען דאָ ניט פון דער אויסערליכער באַפרידיגונג, דאָס געלט און דעם כבוד וואָס ער קריגט, ווייל דאָס אינטערעסירט אונז ניט אין דיזען פאַל. מיר ווילען נאָר באַטאָנען זיין אינערליכע פרייד און זיין גייסטיגען וואוקס.

דאָס איז פונקט וואָס פּאַסירט מיט'ן קינד, ווען עס ענטדעקט אַליין, ווי צו פאַרשפּילען דער מוטערס יאַקעל אָדער ווי אויפצוטאָן אַן אַנדער שטיקעל אַרבייט, וועלכע איז פאָלקאָם ניי און גאַנץ גרויס אין זיינע אויגען.

אמת, דער בעמיקער וואָלט ניט געווען געקענט מאַכען זיין ענטדעקונג, ווען ער שטודירט ניט יאָהרען לאַנג, ווען ער טוט ניט נאָך וואָס אַנדערע האָבען שוין פאַר איהם געטאָן; און דאָס קינד וואָלט זיין ענטדעקונג ניט געווען געמאַכט, ווען עס זאָל זיך ניט געווען אויסלערנען מאַכען די ריכטיגע פינגער־באַוועגונגען, נאָכטועענדיג דעם ביישפּיעל פון אַנדערע. אין דעם זין זיינען זיי ביידע ניט אָריגינעל, ניט דער בעמיקער און ניט דאָס קינד. זיי זיינען ביידע געקומען צו זייערע ערפּאָבערונגען נאָכטועענדיג, אָדער בויענדיג אויף פריהערדיגע ביישפּיעלען. די ערפּאָבערונג איז אָבער גרויס, ווייל אין די פעלע פון אַזא ספּעציעלען בעמישען צוזאַמענשטעל,

אָדער פון דעם פארשפּילען העקעלאַך, האָבען זיי פ ו ן ז י ך א ל י י ן אויפגעטאָן א נייעס, געמאכט אַן ענטדעקונג.

וואָס גייסטרייכער מען וויל דאָס קינד זאָל זיין, אַלץ מעהר דאַרף מען עס לאָזען מאכען זיינע אייגענע ענטדעקונגען. עס איז נויטיג צו פארלייכטערען דעם קינדס וועג דורך דעם, וואָס מען ווייזט איהם אייגענע ביישפּיעלען. טוט מען דאָס אָבער צופיעל ווערט דאָס קינד אפּהענגיג, און עס פארלירט זיך אָפט זיין אָריגינעלקייט.

ווען מען ברענגט, למשל, דעם קינד דאָס ערשטע מאָל א קעסטעל מיט ברעטלאַך (בלאָקס), איז גוט צו מאכען פאר איהם א פּאָר מאָדעלען, א הויז, א בריק, אַן אלמער, אום עס זאָל וויסען וואָס מען קען אזוינס אויפטאָן מיט דער סחורה. וועט מען אָבער כסדר בויען הייזקעס מיט בריקען פאר דעם באזיצער פון די רויהע מאטעריאַלען, וועט עס אימער קומען און פאָדערען „בוי פאר מיר“. עס וועט אפשר דאן נאָכמאכען די מאָדעלען, עס וועט אָבער אליין גאָרניט ענטדעקען; עס וועט קאָפּירען, עס וועט אָבער פון זיך אליין גאָרניט אויפטאָן. לאָזט מען דאָס קינד צורוה נאָך די ערשטע פּאָר מאָדעלען און עס בויעט אליין, מאכט עס אונענדליכע ענטדעקונגען. מיט אמאָל קומט פון אַן אונערוואַרטעטער קאָמבינאַציע פון צוויי ברעטלאַך ארוים א שטול און אַן אנדערס מאָל א טיש. מיט א פּאָר עקסטרא ברעטלאַך קריגט דאָס הויז, וואָס איז גע־בויט לויט דעם מאָדעל, א באַלקאָן פון פאָרענט. און די אַלע זאַכען זיינען אָריגינעלע אויפטועכצען און אייגענע פארדיענסטען. ווי העל עס שיינען דערביי דעם קינדס אויגען, ווי ליכטיג עס שמייכעלט זיין געזיכט! אָפט שפּרינגט עס אין דער לופטען און עס קלאַפּט א האנט אין א האנט פאר נחת, א קליינינקייט, אליין, אָהן קיינעמס הילף אזוי פיעל עררייכט. און עס וואַקסט דער מוט, עס ענטוויקעלט זיך דער פליים אליין צו טאָן, אליין צו עררייכען.

דראַמאַטישע נאָכאַהמונג.

דראַמאַטישע נאָכאַהמונג באַגרינדעט זיך דורכאויס אויף דעם זכרון. און ניט נאָר איז נויטיג צו געדענקען וואָס מען האָט גע־

הערט און געזעהן, מען מוז אויך באזיצען פארשטעלונגס־קראפט צו קענען שאפען נייע טיפען און נייע באדינגונגען.

אין אנהויב ווער דער יונגער אקטיאר אדער די אקטריסע זיך באנוגענען מיט דעם, וואס ער ווער אנטאן דעם טאטענס הוט און געהן פארדינען געלט, אדער זי ווער נעמען דער מאמעס קוישעל און געהן איינקויפען. אין אזא פאל קאפירט דאס קינד אויף א דראמאטישען שטייגער נאר דאס, וואס עס האט געזעהן. עס באנוצט זיך מיט דעם זכרון, זיין פארשטעלונגס־קראפט אבער ווייזט זיך דערווייל נים שטארק ארויס. שפעטער פיהרט די דראמאטישע נאכאהמונג דאס קינד אריין אין פארשיידענארטיגע וועלטען, וואס וואלטען פאר איהם זאנסט געבליבען אונערגרייכבאר. אויף דיזען געביט איז נאר ניטא קיין אונמעגליכעס. א קינד פון דריי יאהר קען זיין אזוי באשרענקט אין דער ענטוויקלונג פון זיינע מוסקולען, אז עס זאל נים קענען נאכמאכען די איינפאכע באוועגונגען וואס זיינען נויטיג צו פארקנעפלען די שיך. זיין פארשטעלונגס־קראפט איז אבער נים צו ארעם, אז עס זאל קענען שפילען די ראל פון א קעניג, א ריעז, א פערד, א לאקאמאטיוו און וואס נים. דראמאטיש קען עס נאכמאכען אלעס אין דער וועלט. אמת די דראמעס זיינען נים אימער לעבענס־טריי, אבער צו וואס דארף מען רעאליזם, אז מען קען זיך באגעהן אהן דעם?

אויך אויף דיזען געביט דארף מען דאס קינד לאזען זיין אריגינעל און שאפען זיינע אייגענע ראלען. דער קליינער קינסטלער נויטיגט זיך נים מען זאל פאר איהם שאפען דראמען, ער טוט דאס אליין מיט גרויס ערפאלג. ווען מען לאזט דאס קינד אליין שאפען און שפיעלען זיינע ראלען קען מען לייכט אויסגעפינען אין וואס דאס קינד איז אם מעהרסטען פאראינטערעסירט. וועלכע געגענשטאנדען און ערשיינונגען ציהען זיין אויפמערקזאמקייט. ווען א קינד נעמט זיך קריכען אויף אלע פיער און מיאוקען ווי א קאץ, איז עס א זיכערער סימן אז די קאץ האט אויף איהם געמאכט אן איינדרוק. און שפיעלענדיג די קאץ און פרובירענדיג זיך אריינלעבען אין איהר ראל, ווערט דאס קינד זיך נאך מעהר פאראינטערעסירען מיט דער אנגערופענער חיה, און ווערט קריגען א באגעהר צו שטודירען איהר אויסזעהן און איהרע געוואוינהייטען. טרעפט אבער או

אן ערוואקסענער ווענט זיך פארוואנדלען אין א קאץ און זאגען צום קינד.

„אט אזוי באוועגט זיך די קאץ און אזוי מיאוקט זי. טו אויך אזוי".

דאס קינד וועט זיך פאראינטערעסירען, עס וועט נאכטאן און קריגען פון דעם גרויס פארגעניגען. עס טוט אבער דאן נאך ניט דער קאץ, נאר א מענשען וואס מאכט זיך פאר א קאץ, א נאכגע־מאכטער קאץ. די אמת'ע קאץ האט דער חברה־מאן אפשר גאר ניט באמערקט און וועט איהר אפשר ווייטער אויך ניט באמערקען. ווען דאס קינד נעמט זיך מיאוקען זעהט עס פאר זיך אפשר ניט דאס בילד פון דערווירקליכער קאץ, נאר דאס בילד פון דער קאץ אין מענשען־געשטאלט.

וואס מעהר מען לאזט דאס קינד אליין שאפען, אלץ מעהר ענט־וויקעלט זיך זיין אייגענע דראמאטישע שאפונגס־קראפט.

דראמאטישע נאכאהמונג איז באזונדער שטארק ענטוויקעלט פון דריי ביז זיבען יאהר. ניט נאר גיט דאס קינד אריין א נשמה יעדער טויטע זאך, עס פארוואנדעלט זיך אליין אין אלעם אין דער וועלט און שאפט זיך פאנטאסטישע חברים, וועלכע טוען נאך דעם קינד אליין, אדער די אנדערע מיטגלידער פון דער פאמיליע. א שטיק האלץ ווערט פארוואנדעלט אין א שלעכט קינד, וואס פאלגט ניט די מאמע און טוט אלעם להכעיס. און דער גאנצער מוטערלי־כער צארן ווערט אויסגעגאסען צום ברעטעלס קאפ. אין דעם פאל טוט דאס קינד נאך דער מוטער און מאכט דאס ברעטעל נאכטאן זיך אליין.

וויכטיגקייט פון גוטעביישפילען.

הגם דאס יונגע קינד טוט ניט נאך אלעם וואס עס זעהט און הערט, נאר עס קלייבט אויס נאכצוטאן אזעלכע זאכען, וואס האבען פאר איהם א באזונדער אינטערעס און זיינען צוגעפאסט צו זיין פיזישער און גייסטיגער ענטוויקלונג, קען עס אבער נאך ניט אויס־קלייבען צווישען גוט און שלעכט. עס בלייבט דאריבער פאר דעם ערציהער צו ווייזען דעם קינד נאר אזעלכע ביישפיעלען, וועלכע

עס איז ווינשענסווערט פאַר דעם קינד נאָכצופאָלגען. וויפיעל מען זאָל דעם קינד ניט פּרעדיגען, אז עס זאָל זיך באַנעמען גוט מיט מענשען, עס זאָל האָבען שעהנע טיש־מאַנערען, א. ז. וו. וועט דאָס אַלץ זיין אַרויסגעוואָרפענע רייד אויב די, פון וועלכע דאָס קינד נעמט זיך א ביישפּיעל, האַנדלען ניט ווי מען פאַרלאַנגט פון זיי, אַז זיי זאָלען האַנדלען. דאָס קינד מוז פאַר זיך האָבען דעם ביי־שפּיעל, ניט די פּרינציפּען ערקלערונגען.

ווען א טאַטע שרייט אויף דעם אינגעל און רופט איהם „לאופער", „שגץ", „אידיאָט", „אייזעל", און נאָך אזעלכע ליעבליכע נעמען, לערענט ער אונבאַוואוסטזיניג זיין קינד ווי צו באַנעמען זיך מיט מענשען. עס איז דאַן גאָר קיין וואונדער ניט אויב דער זוהן וואַקסט אויס אַן עזות פּנים אפילו געגען דעם אייגענעם טאַטען. פּיעלע פרויען זיינען ניט קיין גרויסע בריה'ס, זיי וואָלטען אָבער זעהר וועלען, זייערע טעכטער זאָלען זיין ריין און ציכטיג. וואָס דאַרפען אזוינע מאַמעס טאָן? פּשוט צוליעב די קינדער זיך אַליין נעמען אין דער האַנט און ווערען דאָס, וואָס זיי ווילען די טעכטער זאָלען זיין. אויב די מוטער וועט ריין האַלטען איהר הויז וועט דאָס קינד איהר נאָכטאָן. עס וועט שייערען און רייניגען זיינע שפּיל־צייג, וואַשען דעם דיל, אָפּשטויבען די ווענט מיט דעם מעבעל, און ווען עס וועט אויסוואַקסען, וועט רייניליכקייט פאַר איהם זיין אַן אבסאָלוטע נויטווענדיגקייט. און אויב די מאַמע וועט אַליין אימער געהן ריין און פּינקטליך אָנגעטאָן, וועט די טאָכטער ניט דאַרפען קיין „לעקטשורס" וועגען דעם, אַז עס איז ניט שעהן צו טראָגען א יאַקעל מיט אָפּגעריסענע קנעפּלאַך, אָדער צו געהן מיט צופּודעלטע האָר.

עס איז געגוג זיך צוצוהערען ווי קינדער ריידען בשעת זיי שפּילען זיך אום צו באַשטימען פון וואָס פאַר א היימען זיי קומען. אויב די מאַמע פון דער שפּיעל וועט זאָגען צו איהר קינד: „קום, וועל איך דיך אויסבאָדען איידער דו געהסט שלאָפען, און פאַרגעס נאָר ניט אויסצובערשטען דיינע ציינדלאַך", מעגט איהר זיין זיכער אַז דאָס קינד קומט פון א היים וואו רייניליכקייט און היגיענע זיינען באַשטענדיגע איינוואוינער. ווען די פרוי פון אַן אנדער שפּיעל וועט זאָגען צו דעם מאַן, „איך קען שוין פון דיר ניט אויסהאַלטען.

דו פארטרינקסט דיינע שכירות יעדען שבת און מיך מיט די קינדער לאזטו הונגערען", פארשטעהט מען די צרות, וואס דאס קינד זעהט אין איהר היים.

עס איז אן אנגענומענער כלל, צו „גרויסע קייען און קליינע שפייען", דאס הייסט, וואס די ערוואקסענע טוען טוט דאס קינד אויך נאך.

צווייטער טייל

ערציהונגס־באדינגונגען.

זיבעטער קאפיטעל

פרייהייט

צוואַנג־סיסטעם און הפקרות.

מיר טרעפען מעהרסטענס צוויי ערליי עלטערען. איינינע זיינען שטרענג מיט זייערע קינדער, זיי ווילען די קינדער זאָלען זיי אימער פאָלגען, זאָלען אַנערקענען זייער אויטאָריטעט. אום דאָס צו ערגייכען ריידען זיי מיט די קליינע אין א שטרענגען טאָן, שטראָפען זיי ביי יעדער געלעגענהייט, און אז ס'קומט דערצו זשאַלעווען זיי קיין פאטש אויך ניט. אַזעלכע עלטערען גלויבען, וואַהרשיינליך, אז דאָס קינד ווערט געבוירען זעהר שלעכט און ווען מען „לאָזט איהם לויפען", וואָלט עס נאָר געטאָן וואָס מען דאַרף ניט, עס וואלט וועלטען געקעהרט אויס צולאָזענהייט. דערפאר מוז מען איהם בסדר לערנען, כסדר זאָגען: „טו אזוי, טו אנדערש. און, פארשטעהט זיך, זעהן אז דאָס קינד זאָל פאָלגען, ווארום, אַז ניט, ווי אַזוי וועט עס ווערען א מענש?

די אַמאָליגע אידישע ערציהונגס־חכמה האָט זיך שטארק גע־האַלטען ביים כלל, אַז „אַ פאטער וואָס ליעבט זיין קינד אָם שטארק־סטען, שטראפט עס אָם מעהרסטען".

דער צווייטער סאָרט עלטערען זיינען דער היפוך פון די ער־שטע. ביי זיי איז דאָס קינד אונגעשטערט פריי, ריכטיגער — הפקר, לויף, קינד, אין דער וועלט אריין, טו וואָס דו ווילסט, איך מיש זיך ניט, — איז זייער כלל. אָפט זיינען דאָס מענשען, וועלכע זיינען אַליין אויסגעוואקסען „אונטער דער רוט".

זיי באַגרייפען דאָס גאנצע אונרעכט פון דער צוואַנג־סיסטעם. זיי טוט באנג פאר זייערע פארלוירענע קינדערשע יאָהרען. זיי פיהלען אַז זיי וואָלטען געווען פיעל גליקליכער און פאָלקאָמער, אַלס ערוואַקסענע, ווען מען זאָל אין זיי ניט געווען דערשלאָגען זייער קינדערשע לעבענס־לוסט, מען זאָל זיי געווען לאָזען פריי טאנצען,

פריי לאכען, פריי לעבען און וואקסען. און ווען אַט די מענשען ווערען אַליין עלטערען, באַשליסען זיי, אַז זייערע קינדער מוזען וואקסען פריי און גליקליך. אָבער זיי געהען אריבער צום צוויי־טען עקסטרעם. זיי כאַפּען אַריבער די מאָס. ניט זיי געבען זייערע קינדער פרייהייט, נאָר איינפאַך זיי לאָזען זיי אויף הפקר. ווען עס טרעפט, אַז ביי אַזעלכע עלטערען וואקסען אויס קינדער ווילד, צולאָזען, אויבערפלעכליך, אָהן אַ שום דיסציפּלין, וואונדערען זיך די עלטערען און קוועטשען מיט די פּלייצעס: „דאַכט זיך וואָס האָט איהם געפעהלט ביי מיר? אַלעס פאַר איהם געטאָן. אימער איהם פאַרזאָרגט מיט דעם בעסטען און שענסטען. קיין האַנד ניט געלעגט, קיין שטרענג וואָרט ניט געזאָגט און זעהט וואָס דאָס איז אויסגעוואקסען“. — מען ווערט פּעסימיסטיש. אויך מען הויבט אָן צווייפלען אין דער ווירקזאַמקייט פון „פרייער ערציהונג“. אין דער אמת'ן איז דער אונטערשייד צווישען הפקרת און פרייהייט אַ גרויסער, הגם נאָר ווייניגע באַגרייפען דאָס.

ווען מיר פּלאַנצען בלומען, מוזען מיר זיי געבען די פרייהייט צו וואקסען. יעדער פאַרשטעהט, אַז ווען מיר זאָלען נעמען אַ קליי־נעם רויזען־קוסט, וועלכער האָט אין זיך די קראַפט צו וואקסען זעקס פוס הויך און אויסבויען איבער איהם אַ דעכעל צוויי פוס פון דער ערד וועט דער קוסט זיך בויגען אויף די זייטען, ער וועט זיך אָפּשטעלען אין זיין ענטוויקלונג איידער ער וועט האָבען די מעגליכקייט צו ערגרייכען זיין פולען וואוקס. דאָס וואָלט הייסען, אַז מיר האָבען גערויבט ביי דער פּלאַנצונג די פרייהייט און דורך דעם געשטערט איהר וואוקס. מיר האָבען איהר געצוואונ־גען צו פאַרבלייבען קלענער און ארעמער, ווי זי האָט געקענט זיין. מיר זיינען געגען דעם רויזען קוסט באַגאַנגען דעם זעלבען פאַר־ברעכען, וואָס שטרענגע עלטערען און לעהרערס באַגעהען אָפט געגען זייערע קינדער.

דורך דעם וואָס זיי זוכען ארויפצוצווינגען אויף דעם קינד אַ באַשטימטע דיסציפּלין און באַשטעהען דאַרויף, אַז דאָס קינד זאָל זיך פיהרען לויט באַשטימטע באַפעהלען, וועלכע עס באַקומט פון די עלטערע, פאַרמויערען זיי דעם קינד'ס גייסט און לאָזען איהם

ניט פריי ענטוויקלען זיך. זיי צווינגען די קינדער צו בלייבען גייסטיג נידעריגער ווי זיי האָבען געקענט אויסוואַקסען.

פיעלע עלטערען דערצעהלען, אז ווען זייערע קינדער זיינען געווען קליין און זיינען נאָך ניט געגאַנגען אין שול, זיינען זיי געווען וואונדערבאַר קלוג און פעהיג. מען האָט ערוואַרטעט, אַז פון זיי וועלען אויסוואַקסען גאונים. ווי אָבער די קינדער זיינען געוואָרען אביסעל עלטער זיינען זיי געוואָרען טעמפּער, זייער חכמה האָט זיך אָפּגעשטעלט און דער גאַנצער גלאַנץ איז פארשוואונדען. זיי זיינען געוואָרען, ווי די מעהרסטע קינדער, אַזוי זיך, מיטעלמעסיג. און גראַד פאַלט דאָס אויס אין דער צייט ווען דאָס קינד הויבט אָן געהן אין שול און שעפּען תורה גאַנצע עמער־ווייז. דאָס איז אָבער גאָר ניט קיין צופאַל. די היינטיגע שול טראָגט זעהר פיעל ביי דערצו, אַז דעם קינד'ס גייסטיגער וואוקס זאָל זיך אָפּשטעלען. די שול סיסטעם האַלט אין איין בויען דעכלעך איבער די קינדערשע מוחות, זיי זאָלען זיך חלילה ניט אויפהויבען צו הויך. דורך דעם צווינגען די קינדער צו זיצען שעה'ן לאַנג שטיל און אונבאַוועגליך; דורך דעם, וואָס מען גיט זיי ניט די מעגליכקייט אויסצוקלייבען, וואָס זיי ווילען טאָן אָדער וואס זיי ווילען לערנען, נאָר מען צווינגט זיי זיך שטאָפּען מיט וואָס דער לעהרער הייסט, און דורך נאָך פאַרשיידענע צוואַנג־מיטלען, שאַפט די שול אַ תפיסה ארום קינד'ס גייסט. און עס איז כלל ניט קיין אייגנערעדטע זאַך אַז פיעלע קלוגע און פעהיגע קינדער ווערען ניט מעהר ווי מיטעלמעסיגקייטען, ווען זיי קומען אריין אין שול. אַבי באַקומען גינסטיגע קענצייכענס (מאַרקס) און אריבערגעגאַנגען פון קלאַס אין קלאַס. ווייטער קימערט זיך דער שילער ניט. דער אינסטינקטיווער הונגער נאָך וויסען, דער פאַרלאַנג צו לערנען אום ווירקליך צו קענען, איז פאַרטעמט געוואָרען אין דער גייסטיגער תפיסה. דער געוועזענער קליינער פאָרשער און תלמוד חכם האָט זיך געצוואונגענערהייד אָפּגעשטעלט אין זיין וואוקס און איז געוואָרען פלאַך, מיטעלמעסיג.

קומען מיר צוריק צום רויזען קוסט. אַזוי ווי מיר ווילען איהם ניט שטערען זיין וואוקס, באַשליסען מיר צו לאָזען איהם וואַקסען פריי. מיר געבען איהם זיין פרייהייט גאָר אויף אַן איינפאַכען

וועג. מיר זעצען איהם אריין אין דער ערד און מיר לאָזען איהם וואקסען. מיר שטערען איהם פון אונזער זייט אין קיין היגזיכט ניט, און דאך וואקסט אוים א קאליקע. די צווייגלאך זיי־נען קליין, די בלעטלעך פול מיט לעכלעך און אויב עס באווייזט זיך וואו ניט וואו א קנאָספּ, פאלט ער ארונטער נאך איידער ער עפענט זיך. דאן קומען מיר צו א געניטען גערטנער און מיר קלאגען זיך אויף אונזער פארזעהעניש. גענעבען איהם פולע פרייהייט צו וואקסען, מיט קיין זאך ניט געשטערט און דאך איז ער ארויסגע־קומען אזוי אָרעם און קראנק. און עס פרעגט אונז דער גערטנער:

— האָט איהר צואקערט די ערד און אוועקגעראמט אלע שטיי־נער, איידער איהר האָט דעם רויזען־קוסט פארזעצט?

— ניין.

— האָט איהר דורכגעמישט די ערד מיט די שטאָפּען, וואָס זיינען נויטיג צו מאכען זי נאהרהאפט, אום די וואָרצלען זאָלען האָ־בען פון וואנען צו שעפּען זייער חיונה?

— ניין.

—האָט איהר באגאָסען די ערד, ווען עס איז קיין רעגען ניט געווען, אום די פּלאַנצונג זאָל ניט דארען?

— ניין.

— האָט איהר ארומגעריסען די שעדליכע גראָזען, וואָס זיינען געוואקסען ארום קוסט?

— ניין.

— האָט איהר פארניכטעט די קליינינקע פּאראזיטען, די פליג־לאך און ווערעמלאך וואָס האָבען גענעסען די בלעטער און די וואָרצלען?

— ניין.

— ווי אזוי־זשע, וועט ווייטער פרעגען דער גערטנער, האָט איהר געקענט ערוואַרטען די פלאַנצונג זאָל וואקסען נאָרמאַל?

—מיר האָבען דאך איהר געגעבען פרייהייט, און אין קיין זאך ניט געשטערט.

— ניין, וועט ערקלערען דער גערטנער, איהר האָט אייער רויזען־קוסט ניט געגעבען קיין פרייהייט צו וואקסען, ווייל איהר האָט איהם ניט פארזאָרגט מיט די באַדינגונגען וואָס זיינען נויטיג

פאר זיין וואוקס. איהר האט איהם געלאזען אויף ה פ ק ר, און פון הפקרות קען מען קיין גינסטיגע רעזולטאטען ניט ערווארטען.

וואס איז פרייהייט?

יעדער לעבעדיגע זאך איז פריי נור דאן, ווען זי האט די נויטיגע באדינגונגען צו לעבען און וואקסען.

די פארטיידיגער פון דער יעצטיגער געזעלשאפטס־ארדנונג טענה'ען, למשל, אז מיר האבען פאלקאמע אינדיווידועלע פרייהייט, מיר קענען טאן וואס מיר ווילען. קיינער זאגט אונז ניט: דו מוזט זיין א שניידער אדער דו מוזט זיין א שוסטער. דו מוזט ארבייטען 8 שעה א טאג אדער 16 שעה א טאג. מיר קענען אליין אויסקלייבען, וואס מיר ווילען טאן. זאגען מיר אבער, אז דאס איז ניט קיין פרייהייט, ווייל מיר האבען ניט די עקאנאמישע באדינגונגען, וועלכע זאלען מאכען מעגליך פאר אונז אויסצוקלייבען. מיר טוען זאכען ניט ווייל מיר ווילען, נאר ווייל די נויט, אדער דער פארלאנג צו זיין רייך טרייבט אונז. אזוי צי אזוי, קלייבען מיר ניט אויס פריי לויט אונזער נאטירליכע נייגונגען. אונזער אויסוואהל איז געשטערט פון אונזערע באדינגונגען. מיר זיינען ניט פריי.

דאס פראבלעם פון פרייער ערציהונג איז אלזא ווי צוצופאסען דעם קינדס באדינגונגען אזוי, אז עס זאל קענען אנגעשטערט ענטוויקלען אלע זיינע נאטירליכע אוצרות צו דער העכסטער מ ע ג ל י כ ע ר שטופע.

נאטירליכע באגרענצונגען.

מיר שטרייכען אונטער מ ע ג ל י כ ע, ווייל זעהר פיעלע ערציהערס רעכענען זיך אין גאנצען ניט מיט דיזען פונקט. זיי באשטימען אויף פריהער, אז א קינד פון צעהן יאהר דארף זיך געפינען אין אזא און אזא קלאס. דאס הייסט, אז יעדער צעהן־יעהריג קינד דארף קענען אזוי פיעל און אזוי פיעל אריפמעטיק, אזוי פיעל און אזוי פיעל שרייבען, אזוי פיעל און אזוי פיעל געאגראפיע, א.

ז. וו. אַז וואָס איין קינד איז באַגאַבט פון דער נאַטור מיט גרויסע מאַטעמאַטישע פעהיגקייטען, וועהרענד אויסלענגען ווערטער קריכט איהם ניט אין קאָפּ, און דאָס צווייטע קינד פאַרמאָגט אָראַטאָרישע פעהיגקייטען און איז טעמפּ אין אַריטמעטיקע, מיט ‏יעם רעכענט מען זיך ניט. יעדער קינד מוז זיך ענטוויקלען לויט דעם זעלבען רעצעפּט. דאָס מיינט, אַז דאָס קינד איז ניט פריי צו ענטוויקלען זיינע נאַטירליכע פעהיגקייטען צו דער העכסטער מעגליכער שטופע. עס איז דאָך פאַרשטענדליך, אַז די נאַטור האָט ניט יעדען באַשאָנקען מיט די זעלבע פעהיגקייטען און וועהרענד פאַר איינעם איז מעגליך צו ווערען אַ גרויסער מאַטעמאַטיק, איז פאַר דעם צווייטען מעגליך צו ווערען אַ פּראַכטפאָלער אָראַטאָר.

פיעלע, וואָס רעכענען זיך ניט מיט די נאַטירליכע מעגליכקייטען דיינקען אויף אַזאַ שטייגער: „איך וועל מאַכען פון מיין קינד דאָס און דאָס. איך מוז זעהן מיין קינד זאָל האָבען אַ גוטען כאַראַקטער. מיר געפעלט קונסט, איך וועל מיין קינד זעהן פאַראינטערעסירען אין קונסט און זאָל עס ווערען אַ קינסטלער. איך גלויב אַז פּעדאַגאָגיע איז די דאַנקבאַרסטע אַרבייט פאַר אַ פרוי, איך מוז פון מיין טאָכטער מאַכען אַ לעהרערין. שעמעוודיגקייט איז אַ גרויסער חסרון, מיין קינד טאָר זיך ניט שעמען". ווען מענשען ריידען זיך איין, אַז זיי קענען טאָן מיט די קינדער וואָס זיי ווילען, שטעלען זיי זיך אין דער לאַגע פון גרויסע אויטאָריטעטען איבער זייערע קינדער און נאַטירליך מוזען זיי באַשטעהן דאַרויף אַז די קינדער זאָלען דורכפיהרען זייער פּראָגראַם. ווי אָפט וועט איהר הערען אַזעלכע טענות.

„איך וויל פון דיר מאַכען אַ גרויסע פּיאַנאָ־שפּיעלערין. איך בין באַרייט אַלעס פאַר דיר מקריב צו זיין, אַבי נאָר דו זאָלסט זיך אויסצייכענען אין מוזיק. איך וויים, אַז דאָס וואָלט דיר פאַרשאַפען כבוד און גליק אין לעבען. און דו ווילסט ניט אַרבייטען, ווילסט ניט פּראַקטיצירען. צוליעב דיין ניט־פאָלגען דיינע עלטערען, די איבערגעבענסטע און געטרייעסטע מענשען, וואָס דו האָסט, פאַרשפּילסט דו דיין קאַריערע, דיין צוקונפט".

און פּונקט אַזוי נאַטירליך, ווי עס איז פאַר אַזעלכע מענשען

צו פאָדערען, אז דאָס קינד זאָל צוליעב זיין אייגענעם גליק זיך לאָזען אויסגיסען אין א פורם, וועלכען די עלטערען האָבען פאַר איהם צוגעגרייט, זיך לאָזען אויספאָרמירען לויט א באשטימטען מאָדעל, פונקט אזוי נאַטירליך איז די ענטווישונג, וואָס קומט שפּע־טער. דאָס מיידעל איז קיין מוזיקאַלישע גרויסקייט ניט געוואָרען, ניט ווייל זי האָט טאטע־מאמע ניט געפאָלגט, נאָר ווייל איהר האָט געפעהלט דער אנגעבוירענער טאלאנט, ד י נ א ט י ר ל י כ ע מ ע ג ל י כ ק י י ט. אבער די וואָס האָבען זיך אונטערגענומען צו געבען איהר גליק אויף זייער אייגענעם שטייגער זיינען צובראָכען. זייער ארבייט האָט זיך זיי ניט איינגעגעבען, זייערע האָפנונגען זיינען צושמעטערט.

יעדער קינד באזונדער דאַרף האָבען פרייהייט צו עררייכען די העכסטע שטופע פון ז י י ן פאָלקאָמענהייט. מען קאָן ניט טרייבען דאָס קינד, מען קען עס ניט ערציהען „צו אָרדער". יעדער וועט עררייכען די שטופע צו וועלכער זיינע נאַטירליכע פעהיגקייטען קאָנען איהם ברייננגען. מען מוז אלע מאָל געדענקען, אז מיר קענען דעם קינד ניט געבען אזעלכע מעלות, צו וועלכע עס האָט ניט קיין נאַטירליכע נייגונג. מיר קענען דארויף קיין „נייעם קאָפּ ניט ארויפזועצען".

ווען די שרייבערין פון די שורות איז געווען נאָך א קליין קינד, האָט איהר פאָטער באגעגענט זיינעם א חבר און האָט פאַר איהם, ווי דער שטייגער איז, געלויבט זיין טאָכטער. דער חבר איז נעפאלען אויף א שכל. „הער נאָר, אויב דיין קינד איז פעהיג און לערענט זיך גוט, פאָלג מיך און שיק איהר אוועק אין א קאָנסערוואַ־טאָריום. זאָל זי אויסוואקסען א זינגערין. דאָס איז היינט א טייערע פרנסה און א צירונג פאַר דער משפחה". יעדער קען זעהען די לעבערליכקייט פון דעם פּלאַן דאָרט, וואו די נאַטור האָט ניט באשאָנקען דאָס קינד מיט קיין גוטען געהער אָדער שטים. מאכען אָבער פון זוהן א דאָקטאָר דער מעדיצין, אָדער פון דער טאָכטער א לעהרערין, בעת זייערע נאַטירליכע נייגונגען ציהען גאָר צו אנדערע געביעטען, איז א געוועהנליכע זאַך. דאָס איז אָבער פונקט אזוי פאלש.

יעדע לעבעדיגע באשעפעניש, צי איז דאָס א פלאַנצונג, א חיה

אָדער א מענש, קומט אויף דער וועלט מיט באשטימטע אינערליכע נייגונגען און מיר קאָנען נאָר באהילפיג זיין דיזע נייגונגען צו ענט־וויקלען. מיר קענען בשום אופן ניט שאפען קיין נייע נייגונגען.

אונזער ראָל אלס העלפער צו דער נאטור איז אָבער זעהר א גרויסע און זעהר א וויכטיגע. פארשטעהען מיר ניט ווי דורכ־צופיהרען אונזער ארבייט, שטערען מיר אָפט דעם פראָצעס פון ענטוויקלונג און מיר ברענגען אונזערע קינדער שאדען, אנשטאט נוצען. געוועהנליך זיינען מיר צופרידען, ווען די קינדער וואקסען אויס „ביים וועג", מיטעסמעסיג, און מיר רעכענען, אז מיר האָבען געטאָן אונזער פולע פליכט. ווער ווייסט אָבער וויפיעל מיטעל־מעסיגקייטען עס האָבען געקאָנט אוועק גאָר ווייט, ווען זיי וואָלטען געוועזן האָבען די פולע פרייהייט צו ענטוויקלען אלע זייערע אינער־ליכע אוצרות? אמת, דער זשעני אָדער דער גרויסער טאלאנט וועט זיך מעהרסטענס דורכשלאָגען דורך פיעלע שוועריגקייטען, אָבער, צווישען זשעני און מיטעלמעסיגקייט זיינען פאראן אזוי פיעל שטופען און עס ווענדט זיך אָן דער ערציהונגס־ארבייט פון די וואָס זיינען פאר דעם קינד פאראנטוואָרטליך, אויף וועלכער שטופע דאָס קינד וועט בלייבען שטעהן.

הויפט-באדינגונגען פון פרייהייט.

די הויפט באדינגונגען פון פרייהייט זיינען אומגעבונג און נאהרונג.

ווען אונזער רויזען־קוסט וואקסט אין גוטער, צואקערטער ערד, קיין שעדליכע גראָזען אדער פליגלאך זיינען ארום איהם ניטאָ, און דערצו נאָך האָט ער גענוג זונען־שיין און וואסער, האָט ער די נאהרונג און די אומגעבונג, וועלכע געבען איהם די מעגליכקייט פריי צו וואקסען. דאָס הייסט, פריי ענטוויקלען די כוחות מיט וועלכע די נאטור האָט איהם באזאָרגט.

דאָס קינד, ווי יעדער חיה אָדער פלאנצונג, קומט אויך אויף דער וועלט מיט באשטימטע איינגעבוירענע פעהיגקייטען, מיט א באשטימטער קראַפט צו וואקסען און ענטוויקלען זיך. וואָס אונז בלייבט צו טאָן איז געבען איהם סיי די פיזישע, סיי די גייסטיגע

נאהרונג, נאָך וועלכער עס הונגערט, און געבען איהם די אומגע־בונג, אין וועלכער עס קען וואקסען פריי און אונגעשטערט. אויף אזא אופן וועט עס קענען ענטוויקלען זיינע איינגעבוירענע קרעפ־טען. פונקט ווי עס איז ניט נויטיג צו טרייבען דאָס קינד צום עסען, ווען נור מען גיט איהם די ריכטיגע שפייז צו באפרידיגען זיין פיזישען אפעטיט, אזוי איז עס אויך ניט נויטיג איהם צו טרייבען צו באפרידיגען זיין גייסטיגען הונגער אבי נור מען פאסט צו די ריכטיגע גייסטיגע שפייז. נאטירליך, הענגט איינס שטארק אָפּ פון דעם צווייטען. דעם קינד'ס גייסטיגע ענטוויקלונג ווערט זעהר פיעל געשטערט אויב עס איז פיזיש ניט פריי אָדער ניט געזונט. „אין א געזונטען קערפער געפינט זיך א געזונטער גייסט". דעם קינד'ס געזונד ווידער, הענגט זעהר פיעל אָפּ פון דעם ווי עס פיהלט זיך גייסטיג. ווען א קינד איז אונצופרידען, אויפגערעגט, ווערט עס נערוועז, עס שלאָפט ניט גוט, דער בלוט־פארקעהר ווערט גע־שטערט און אָפט רופען זיך אזעלכע שטימונגען אויך אָפּ אויף זיין מאָגען. ווען איינער ערגערט זיך בשעת'ן עסען, פארדייט ער זיין שפייז פיעל ערגער, ווי ווען ער עסט אין א גוטער שטימונג.

אומגעבונג.

אין פאל פון רויזען קוסט האָבען מיר שוין געזעהן אז אום צו האָבען די פ ר י י ה י י ט צו ערייכען די העכסטע שטופע פון זיין פאָלקאָמענהייט מוז ער האָבען די צוגעפאסטע א ו מ־ג ע ב ו נ ג.

יעצט לאָמיר נעמען א ביישפיעל אויף אָן אנדער געביט. ווען איהר גיט א הינטעל א גרויסען פרייען פלאץ וואו ארומצולוי־פען, וועט עס ענטוויקלען זיינע באוועגונגען ביז צו דער העכסטער פאָלקאָמענהייט. עס וועט ענטוויקלען פלינקהייט, גראציע, און זיין בילען וועט עדות זאָגען, אז עס איז פול מיט פרייד, ווייל עס געהט אונגעשטערט צו זיין לעבענס־ציעל, צו דער העכסטער ענטוויק־לונג פון זיינע נאטירליכע נייגונגען.

נעמט אָבער א פייגעלע און גיט דעם דיזעלבע פרייהייט צו פליהען, וועט דאָס זיין זעהר ווייט פון זיין גליק, עס וועט כלל

ניט זיין פריי. דאָס פייגעלע מוז האָבען צווייגעלעך, אויף וועלכע זיך אָפּצורוהען. וועט עס אימער זיין געצוואונגען זיך אראָפּצו־לאָזען אויף דער ערד, ווען עס וויל מעהר ניט פליהען; וועט עס ניט האָבען די מעגליכקייט צו ענטוויקלען זיינע נאַטירליכע נייגונ־גען ביז צו זייער פאָלקאָמענהייט, וועלען די טענער פון זיינע ליעדער ניט דערצעהלען אונז וועגען לעבענס־פרייד. זאָגאר אין די שטייגעלאך, וואו מיר האַלטען די פייגעלאך ארעסטירט, באַזאָרגען מיר זיי מיט צווייגעלאך, ווייל מיר וויסען, אז דאָס איז א נויט־ווענדיגקייט אין דער אומגעבונג פון דעם פייגעלע, אָהן וועלכער עס קאָן ניט אויסקומען.

וועלכע באדינגונגען געבען מיר אָבער אונזערע קינדער? פאַרזאָרגען מיר זיי מיט די צווייגעלאך, וועלכע זיינען נויטיג פאַר זיי, זיי זאָלען קענען נעהן פריי און אונגעשטערט צו זייער לעבענס־ציעל? שאַפען מיר פאַר זיי אַן אומגעבונג, וועלכע זאָל זיי העלפען אויסצונוצען זייער פרייהייט? שטערען מיר ניט דעם פּראצעס פון זייער ענטוויקלונג זאָגאר ווען מיר לאָזען זיי פריי, נאָר מיר באַזאָרגען זיי ניט מיט די נויטווענדיגע באדינגונגען פאַר פרייהייט?

ווי מיר האָבען אויבען באהויפּטעט איז עס ניט גענוג צו גע־בען דעם קינד פרייהייט. מיר מוזען איהם געבען די מעגליכקייט צו באנוצען זיין פרייהייט אויף אזא אופן, אז עס זאָל ענטוויקלען אַלע זיינע נאַטירליכע קרעפטען, — די פיזישע אזוי גוט ווי די גייס־טיגע. מיר מוזען פאַר דעם קינד שאַפען א ספּעציעלע אומגעבונג, צוגעפּאַסט צו זיינע נאַטירליכע נייגונגען, און ערשט דאַן איהם לאָזען פריי וואַקסען און זיך ענטוויקלען.

אזא אומגעבונג קען אמבעסטען געשאַפען ווערען אויף א גע־זעלשאַפטליכען שטייגער. אָהן צווייפעל וואָלט די שול געדאַרפט זיין דער פּלאַץ, וואו דאָס קינד באַקומט אַלע וויסענשאַפטליך צו־געפּאַסטע באדינגונגען, וואָס זיינען נויטיג פאַר זיין פאָלקאָמען פי־זישען און גייסטיגען וואוקס. די שול וואָלט געקענט ווערען אַן איינריכטונג, וואו דאָס קינד לעבט און וואַקסט, וואו עס בילדעט זיך לויט זיינע איינגעבוירענע פעהיגקייטען. און ניט א געביידע מיט קלאַסען וואו מען צווינגט די קינדער שעה'ן לאַנג צוהערען זיך

וואָס קלוגע מענשען האָבען זיי צו זאָגען, צו די קינדער ווילען עס צו נים. די שול וואָלט אויך געדאַרפט אָרגאַניזירען דעם קינד'ס לעבען אויף דעם גאַנצען טאָג, צופּאַסען אַן אומגעבונג פאַר פרייער שפּיעל אויף דער פרישער לופט. דערוויייל זיינען אַזעלכע שולען אָבער אויסנאַמען און נור אייגצעלנע קינדער זיינען געבענשט מיט אַ גוטער ערציהונג.

די מעהרסטע קליינוואַרג זיצען ענטוועדער פאַרשפּאַרט אין אַ גייסטיגער תפיסה, וואָס רופט זיך שול, אָדער זיי בלייבען אין גאַס אויף הפקר, „אויף גאַס'ס באַראַט". וואו ניט וואו געפינען זיך שוין אָרגאַניזירטע שפּיעל פּלעצער (פּליי גראַונדס). זעלטען אָבער ווען אויף די שפּיעל פּלעצער געפינט זיך ווער עס זאָל אויף די קינדער אויפּפּאַסען, ווער עס זאָל זיין זייער וועג־ווייזער. און אויפּ־פּאַסונג מוזען קינדער האָבען, וואו זיי זאָלען זיך ניט געפינען. יע־דענפאַלס זיינען די שפּיעל פּלעצער אַ גרויסער פאָרטשריט אין פאַרגלייך מיט דער אָפענער גאַס. עס זיינען דאָרט ניטאָ די גע פאַהרען פון דער גאַס און אַלעס איז אַזוי צוגעפּאַסט, אַז דאָס קינד מאַכט גימנאַסטיקע, עס אָטעמט פריי, עס קלעטערט, שפּרינגט און מאַכט אַלע יענע איבונגען אויף דער פרישער לופט, אין וועלכע זיין אָרגאַניזם נויטיגט זיך. דאָס קינד ערפילט דערמיט אַ טייל פון די ציעלען, וואָס די נאַטור האָט פאַר איהם אָנגעצייכענט, זעהר אַ נויטיגען און ניצליכען טייל, — עס ענטוויקעלט זיינע פיזישע כוחות.

מיר לעבען אָבער ניט אַלעמאָל אין דער פרייער נאַטור. פּונקט ווי אונזערע קינדער זיינען גענייגט צו איבען און באַוועגען זיך אין דער אָפענער לופט, האָבען מיר אויך אַ נייגונג צו לעבען אין היי־זער. ווינטער איז אונז קאַלט, זומער איז אונז הייס. מיר שטרע־בען גאַנץ נאַטירליך צו פאַרמיידען דעם ניט אַנגענעמען געפיהל פון היץ אָדער קעלט. אַזוי צו אַזוי, פון דור דורות האָבען מיר געהאַל־טען אין איין ענטוויקלען אַן אומגעבונג, וואָס זאָל באַפרידיגען אָט די נייגונג אונזערע צו באַהאַלטען זיך צייטענווייז פון דער אָפענער נאַטור. מיר האָבען ערדייכט די הויכע שטופע פון דער מאָדערנער וואוינונג מיט דאַמף־באַהייצונג (סטים) און עלעקטרי־ציטעט, מיט שעהן מעבעל, אייז־קאַסטענס און אנדערע באַקוועמ־

ליכקייטען. וואָס טוען מיר אָבער צוצופּאַסען די היים צום לעבען און וואַקסען פון קינד? פּיעלע מוטערס קלאָגען זיך, אַז די קינדער ווערען ווילד אין גאַס, אַז עס איז פון זיי אין שטוב ניט אויסצו־האַלטען. דאָס קינד שפּרינגט אויף די בענקלעך, אויף די טישען, עס ברעכט די שעהנע וואַזעס און פיגורען, וואָס באַפּוצען דעם „פּאַרלאָר", עס קעהרט מעשים.

א שטרענגע מאַמע לאָזט ניט. זי שרייט, זי פאַרווערט, און, גאַנץ אונבאַוואוסט פאַר זיך אַליין, באַרויבט זי דערמיט דאָס קינד פון דער מעגליכקייט פריי צו באַוועגען זיך און אויסצואיבען זיין ענערגיע. אַן אַנדער מוטער „לאָזט לויפען", און טראַכט דעם וואָס זי איז מקריב איהר מעבעל, באַפריגיט זי דאָך ניט דעם קינדס נאַטירליכע באַדערפניש.

וואָס דאָס קינד באַדאַרף אין דעם הויז, איז אַזאַ אומגעבונג וואָס איז צוגעפּאַסט פאַר פרייער און גראַציעזער באַוועגונג. אָבער די שטולען, טישען, קאַמאָדען און אַנדערע מעבעל, וואָס מיר, ערוואַקסענע, נוצען, זיינען צו גרויס פאַר דעם קינד. עס קען זיך מיט זיי ניט באַנוצען און אַלעס וואָס עס בלייבט פאַר'ן קינד צו טאָן, איז צו קלעטערען און צו שפּרינגען אויף זיי, ווי אויף טרעפּ, בערג, הוידאַלקעס א. ד. גל. דאָס קינד זוכט צו מאַכען פון דעם הויז דעם זעלבען פרייען שפּיעל־פּלאַץ וואָס עס געפינט, מיט אַזוי פיעל נוצען פאַר זיך, אין דער גאַס.

שטעלט אייך פאָר, ווען מען לאָזט אונז אַריין אין א צימער, וואו די שטולען זיינען אַזוי גרויס, אַז אום זיך אַנידערצוזעצען מוזען מיר אויף זיי אַרויפקלעטערען. און זיצען מיר שוין אויף א שטול, איז דער טיש אַזוי הויך, אַז קוים וואָס מיר גרייכען צו איהם מיט דער נאָז, און פון אַזאַ טיש דאַרפען מיר עס שלעפּען א לעפעל זופּ צום מויל, אָדער אויסשטרעקען די האַנד און שרייבען אויף דעם פּאַפּיער וואָס ליגט אויפ'ן טיש. און ווילען מיר אַרויסציהען א שופלאָד פון א קאַמאָד אָדער שרייב־טיש, איז דאָס אונמעגליך, סיידען מיר מאַכען גרויסע אַנשטרענגונגען. אין אַזאַ פאַל וואָלטען מיר אַסור געפיהלט זיך זעהר פריי אין אונזערע באַוועגונגען, און וואָל־טען ניט געפיהלט קיין גרוים ליעבע צו דער אומגעבונג. ווייניגער פון אַלץ וואָלטען מיר זי געשאַנעוועט. מיר וואָלטען געטאָן ווי די

קינדער: מיר וואָלטען אַרויפגעקלעטערט אויפ'ן טיש און זיך געזעצט אויף אַלע פיער אום צו פיהלען כאָטש עטוואס באַקוועם. דעם שפּיגעל וואָלטען מיר מכבד געווען מיט וואָס ס'וואָלט אונז אַריינגעפאַלען אין דער האַנט אַריין. וואָס טויג אונז דער שפּיגעל אַז מיר קענען זיך ניט זעהן אין איהם? עס רעגט נאָר אויף. און מיט די אַנדערע זאַכען וואָלטען מיר זיך אויך ניט בעסער באַגאַנגען. און וואָלטען מיר געווען סאָליד גענוג צו פאַרשטעהן, אַז עס איז ניט פיין זיך אַזוי צו באַגעהן מיט ניצליכע זאַכען, וואָלטען מיר געקלאָגט און געוויינט, אַז מיר האָבען קיין פרייהייט ניט צו טאָן וואָס מיר דאַרפען., און ווער ווייס וויפיעל אונזערע נערוועז וואָלטען דערביי געליטען. און, אַזוי ווי דאָס קינד איז אויך „ניט מעהר ווי אַ מענש", איז עס גרינג זיך פאָרצושטעלען, ווי שווער אויף איהם מוז ווירקען דער פאַקט, אַז עס דרעהט זיך אימער אַרום אין אַ הויז מיט זאַכען, געמאַכט פאַר מענשען וואָס זיינען אַזוי פיעל גרעסער פון איהם, און פאַר איהם טויגען זיי ניט.

ווי מיר זעהען אַלזאָ האָלט עס מיט דעם קינד'ס היים ניט פיעל בעסער, ווי מיט דער שול און מיט דער גאַס. וועהרענד אָבער די עלטערען זיינען מעהרסטענס מאַכטלאָז קעגען דער שול און קענען אויך ווייניג טאָן צו פאַרבעסערען די גאַס, קענען אייניגע פון זיי זיך פאַרגינען צו פאַרבעסערען דעם קינדס אומגעבונג ביי זיך אין הויז.

קיין אָפּפער קען ניט זיין צו גרויס אום צו געבען דעם קינד א היים. מען דאַרף טאָן אַלעס מעגליכע צו געבען איהם אַ באַזונדער צימער מיט קליינינקע, לייכטע מעבעל. אַ צימער, וואו עס שטעהט דעם קינד'ס בעטעל און דערביי אַ גרויסער קאַמאָד, אַ גרויסער שאַקעל־שטול, אַ גרויסער שרייב־טיש, א. ד. גל. איז נאָך אַלץ ניט דעם קינד'ס צימער. אַלץ, אַבסאָלוט אַלץ דאַרף זיין צוגעפאַסט צום קינד'ס וואוקס, צו זיין גרויס. דאָס מעבעל מוז זיין אַזוי קליין און אַזוי לייכט, אַז דאָס קינד זאָל זיך קענען דערמיט באַגעהן ווי מיר ערוואַקסענע באַגעהען זיך מיט אונזער מעבעל. וויל עס זעצען זיך, דאַרף עס קענען אָוועקרוקען דעם שטול. וויל עס צוטראָגען דעם שאַקעל־שטול צום פענסטער, דאַרף עס ניט זיין איבער זיינע כחות. וויל עס אַ קוק טאָן אויף אַ בילד, דאַרף דאָס בילד

הענגען אזוי נידריג, אז דאָס אויג זאָל עס לייכט קענען באטראַכ־
טען. און ווען דאָס קינד קומט אין די יאָהרען, ווען עס הויבט אָן
צו „שטודירען“, דאַרף דער שרייב־טיש זיין קליין גענוג, דער
תלמיד זאָל זיך פיהלען באקוועם. מיט איין וואָרט, די גאנצע אויס־
שטאַטונג דאַרף זיין צוגעפּאסט צום קינדס וואוקס און צו זיין
עלטער.

נאָר אין אזא אומגעבונג וועט זיך דאָס קינד פיהלען פריי
און עס וועט ניט קלעטערען, ניט וואַרפען, ניט ברעכען — עס
וועט זיך צופּאסען צום לעבען אין א הויז, און גלייכצייטיג וועלען
זיינע באוועגונגען ענטוויקלען זיך לייכט און גראציעז. דאָס פיהלען
זיך פריי און לייכט וועט דעם קינד געבען אַן אינערליכע רוהיגקייט,
וועלכע העלפט בויען זיין כאראקטער, און זיינע נערווען וועלען
דערביי זיין פעסטער, נאָרמאַלער.

מאנכע קוקען אויף די קינדערשע מעבעל ווי אויף שפּיעלציינ.
מען קויפט אמאָל א שטולכעל אָדער א ראקערל „אָט גלאט אזוי“
— זאָל זיך דאָס קינד שפּיעלען. דאָס איז א פאַלשער שטאַנד־
פּונקט. מען דאַרף קוקען אויף דעם קינד׳ס צימער און זיין מעבעל
זעהר ערנסט, ווייל דאָס קינד וואקסט, עס האלט אין ווערען א
מענש און זעהר, זעהר פיעל הענגט אָפּ פון דעם, ווי עס לעבט
בשעת עס וואקסט. לאָזט דאָס קינד ארבייטען ביי זיין אייגענעם
טיש, גיט איהם אַן אָרט וואו עס קען לייכט אויפהענגען און אראָפּ־
נעמען זיינע קליידער ווען עס דאַרף, זאָל עס קענען אויפהויבען
זיין שטול ווען נויטיג, און ז. וו. און עס וועט וואקסען פיעל
זעלבסטשטענדיגער, און וועט וועניגער אָנקומען צו א צווייטענס
הילף.

געוויס וועלען פיעלע לעזער, באַזונדער פון די, וואָס וואוינען
אין גרויסע שטעדט, שמייכלען און זאָגען: „עס איז אזוי אויך
ניטאָ וואו זיך אהינצוטאָן, דערצעהלט מען אונז פון באַזונדערע
צימערען פאַר די קליינע“.

יא, די וואָס וואוינען אין דריי, פיער „רומקעס“, מיט 5—6 קינ־
דער, קענען דאָס זיכער ניט אויספיהרען; מען איז צופרידען, אז
מען האָט וואו צוצושטעלען די בעטען אויף ביינאכט. אָבער אין
אזעלכע „היימען“ זיינען דאָך די גרויסע אויך אויף צרות. ווער

רעדט דארט וועגען געזונטע נערוועז, וועגען אינערליכער רוהיגקייט און בפרט נאך וועגען גראציעזע באוועגונגען. פאראן אבער א סך, וועמעס פארדינסטען זיינען אפילו אביסעל קלענער פון ראקעפעלער'ס, און דאך לעבען זיי באקוועם. זיי האבען א זאל, וואו קיינער שלאפט ניט, אדער א באקוועמען פארפוצטען עס־צימער, און דערצו האבען זיי ניט מעהר ווי איינס אדער צוויי קינדער. ביי אזעלכע אומשטענדען קען מען זיך אנטאן א כח, אפשאפען דעם זאל אדער אריינשטעלען פאר זיך א „דעווענפארט“ אדער אן אנדער צונויפגעלעגטע בעט אין עס־צימער און אפטיילען איין צימער, ווי ווייט מעגליך א גרויסען און לופטיגען, פאר דאס קליינוואַרג. ווען ניט, גיט מען זיך אן עצה און מען דינגט טאקע א וואוינונג מיט א צימער מעהר. עלטערען, וועלכע לעבען מעהר אדער ווייניגער באקוועם, דארפען נאר בּאגרייפען ווי וויכטיג אזא אומגעבונג איז פאר זייער קינד, און זיי וועלען שוין געפינען וועגען ווי אזוי עס דורכצופיהרען. און איז א באזונדער צימער דורכאויס אונמעגליך, גיט אפ דעם קינד א באזונדער ווינקעל פאר זיין מעבעל און שפיעלצייג.

גייסטיגע נאהרונג.

א חוץ דער אומגעבונג מוז דאס קינד האבען גינסטיגע פיזישע און גייסטיגע נאהרונג. מיר וועלען זיך דא ניט פארנעמען מיט דער פראגע פון פיזישער שפייז, ווייל דאס באלאנגט צו דער פיזישער ערציהונג פון קינד, ווערענד דיזער בוך האנדעלט נאר מיט גייסטיגער ערציהונג.

פונקט ווי דאס קינד מוז האבען נאר אזא און נאר אזוי פיעל פיזישע נאהרונג ווי זיין מאגען קען פארדייהען, מוז עס אויך באקומען נאר אזא און נאר אזוי פיעל גייסטיגע נאהרונג ווי זיין גייסט קען פארדייהען. יעדע זאך מוז זיין צוגעפאסט צו זיין עלטער און צו זיין ענטוויקלונג און עס דארף אויך ניט האבען צופיעל געגענשטאנדען.

אום צו באפרידיגען דעם קינדס גייסטיגען הונגער מוזען זיך אין זיין אומגעבונג געפינען גענוג געגענשטאנדען, וואס זאלען

ציהען זיין אויפמערקזאמקייט, איהם פאראינטערעסירען און איהם שאפען ארבייט, דורך וועלכער זיין גייסטיגער הונגער וועט ווערען צופרידענגעשטעלט. די ארבייט דארף זיין אזא וואס זאל העלפען דעם קינד זיך גייסטיג פארפאלקאמען, דאס הייסט ענטוויקלען זיינע חושים אזוי גוט ווי זיינע אינטעלעקטועלע פעהיגקייטען.

אזוי, זאגען מיר, דעם קינדס אויג זוכט זיך אויף וואס אפצו־שטעלען, דארפען זיך אין צימער געפינען שעהנע בילדער, וועלכע זיינען פאר דעם קינד פארשטענדליך און צו וועלכע עס קען לייכט צוקומען. אויך דארפען זיך געפינען שעהנע קליינע געגענשטאנדען צו באפוצען דאס צימער ווי א וואזע מיט בלומען, א מעשען לייכ־טערל און דעסגלייכען. אלע אזוינע זאכען וואס וועלען באפרידי־גען און ווייטער ערציהען דעם קינדס עסטעטישען געשמאק.

און ווייל דאס קינד הערען קלאנגען דארף עס פארמאגען גלאָ־קען, וואס געבען ארויס הארמאנישע קלאנגען און וואס מעהר עס ענטוויקלען זיך זיינע פעהיגקייטען צו באנעמען קלאנגען, אלע מעהר דארף עס געזאנג און אינסטרומענטאלע מוזיק.

אום צו קענען באאבאכטען דעם פראצעס פון לעבען און וואוקס דארף עם האבען טעפלעך אדער קעסטלעך מיט פארזעעטע בלומען אדער גרינסען; לעבעדיגע פישלעך, א שנעק, א טשערע־פאכע, א קעצעל, א הינטעל. און הויפטזעכליך מוז עס האבען גענוג געגענשטאנדען פאר זעלבסטשטענדיגער שפיעל און ארבייט.

זאכען, מיט וועלכע אן עלטערער קען מאכען פארשיידענע קונצען און דערמיט אמוזירען דאס קינד, זיינען ווייט ניט צוגעפאסט צו ענטוויקלען דעם קינד׳ס פעהיגקייטען, צו באפרידיגען זיין גייס־טיגען הונגער. אלעס וואס דאס קינד פארמאגט מוז זיין אויסשליס־ליך פאר זיין זעלבסטשטענדיגער ארבייט. גענויער דעם וועגען דעם וועט דער לעזער געפינען אין קאפיטעל וועגען שפיעל און ארבייט.

אויפפאסונג און אנווייזונג.

וואס פאר א גוטע אומגעבונג מיר זאלען ניט שאפען פאר די קינדער, קענען זיי זיך דאך ניט באגעהן אהן דער אויפפאסונג

און די אָנווייזונגען פון אַן עלטערען. דער עלטערער, דער ערציהער דאַרף אָבער ניט זיין קיין אויטאָריטעט, וועמענס באַפעהלען דאָס קינד מוז דורכפיהרען, נאָר אַן אויפּפּאַסער, גרייט צו געבען אַ גוטע עצה אָדער יעדער אַנדער הילף אין וועלכער דאָס קינד נויטיגט זיך.

מען דאַרף אויפּפּאַסען דאָס קינד זאָל האַלטען זיינע זאַכען אין אָרדנונג; ווען עס שפּיעלט מיט אַנדערע קינדער זאָל עס זיי ניט שטערען, עס זאָל זיך אויסלערנען רעספּעקטירען אַ צווייטענס רעכט. מען דאַרף איהם אָנווייזען ווי צו פיהרען זיך, ווי צו נוצען די פאַרשיידענע געגענשטאַנדען, ווי צו ראַמען דאָס צימער, שייערען, פּרעשען, און ז. וו. מען טאָר אָבער ניט פאָדערען פון קינד, עס זאָל טאָן מעהר, ווי זיין ענטוויקלונג אָדער זיינע כחות ערלויבען איהם. מען דאַרף זיך היטען פון געבען דעם קינד צופיעל אָנווייזונגען אָדער ניט קיין געבעטענע עצות. מען דאַרף איהם קיין מאָל ניט זאָגען, — טו דאָס און דאָס, אָדער שפּיעל זיך מיט די און די שפּיעלצייג. אַנשטאָט דעם זאָל מען אימער וואַרטען ביז דאָס קינד קלייבט אַליין אויס זיין שפּיעל אָדער אַרבייט, און דאַן איהם אַרויסהעלפען מיט אָנווייזונגען, ווי צו טאָן אַזאַ זאַך, וואָס עס ווייסט נאָך אַליין ניט ווי צו טאָן.

ווען מען לאָזט דאָס קינד אַליין פריי אויסקלייבען וואָס צו טאָן, וועט עס זעלטען זיך נעמען צו אַ זאַך, וואָס איז איבער זיינע כוחות, און נעמט עס זיך יאָ צו אַזאַ טעטיגקייט וועט עס זיך באַלד איבערצייגען אַז די אויפגאַבע איז צו אַ שווערע און עס וועט וואַרפען די אַרבייט און זיך נעמען צו אַ צווייטער.

אַזוי למשל האָט די דריי יעהריגע ש., זיך שטאַרק מסקנא געווען אין די קינדער וואָס זיינען געשפּרונגען איבער אַ שטריק. די מוטער האָט איהר געוואָרענט, אַז זי איז ניט ענטוויקעלט גענוג פאַר אַזאַ גימנאַסטיקע, דאָך האָט דאָס קינד באַשטאַנען אויף איהרען, אַז זי וויל אַ שטריק. זי האָט דעם שטריק באַקומען און געפּרובירט שפּרינגען. ווי זי האָט זיך אָבער איבערצייגט, אַז דער מין ספּאָרט איז פאַר איהר ניט דורכפיהרבאַר, האָט זי דעם שטריק אַוועקגעלעגט און זיך באַלד גענומען פאַר אַן אַנדער אַר־בייט. וואָלט די מוטער ענטשיידען ענטזאַגט דעם קינד אין

שטריק, וואלט זיך די טאכטער געפיהלט געקריינקט און זי וואלט נאך מעהר מקנא געווען די גליקליכע שפרינגערס.

געוויס מוז מען אימער אויפפאסען אויף דעם קינד און איהם אנווייזען וואס איז ריכטיג צו טאן און וואס ניט, וואו עס איז פאראן א געפאהר, וואו מען דארף נוצען ריכטיגע אויסדריקען, און ז. וו. אום אבער דאס קינד זאל זיין ווירקליך פריי, דארף מען אויף ווי ווייט מעגליך זיך אפהאלטען פון געבען איהם באפעהלען, וועלכע עס מוז דורכפיהרען. אויב עס וויל די אנווייזונגען ניט אנ־נעמען און קיין געפאהר איז דערביי ניט פאראן, דארף מען איהם לאזען פרובירען זיינע כוחות, און זאל עס זיך אליין איבערצייגען וואס עס קען טאן און וואס עס קען ניט טאן.

שטראף און באלוינונג.

נאך א באדינגונג פאר פרייער ערציהונג איז ניט צו פאר־שפרעכען דעם קינד קיין באלוינונג פאר פאלגען און שטראף פאר ניט פאלגען. ווי קען דאס קינד זיין פריי צו טאן, וואס זיינע געפיהלען אדער זיין פארשטאנד דיקטירען איהם, ווען פאר זיינע אויגען שטעהט א נאשעריי, א שעהן שפיעלצייג אדער די סכנה צו זיין פארשפארט אין א צימער, ניט געהן שפיעלען מיט די קינדער, א. ד. גל.?

ווען מען זאגט אונז, אז מיר קענען ריידען אדער שרייבען וואס מיר ווילען, נאר מיר מעגען ערווארטען אז פאר אויסדריקען געוויסע געדאנקען דורךווארט אדער שריפט וועט מען אונז איינשפארען אין געפענגנים, האבען מיר דען רעדע און פרעס פרייהייט? פונקט אזא פרייהייט האט דאס קינד, ווען עס ערווארטעט באלוינונג אדער שטראף.

פארשטעהט זיך, אז ווען מען זוכט ארויפצוצווינגען אויף דעם קינד באשטימטע ארבייטען מיט א באשטימטער דיסציפלין, ניט רעכענדיג זיך מיט זיינע אייגנעבוירענע אינערליכע נייגונגען, מוז מען איהם אפקויפען מיט א באלוינונג אדער אנשרעקען דורך שטראף. ווען ניט ענטזאגט זיך דאס קינד אנצונעמען די קלוגע עצות. שאפט מען אבער פאר דעם קינד אזא וועלטעל, אין וועל־

בען עס געפינט אלעס, וואס עס דארף צו ענטוויקלען אלע זיינע נאטירליכע כוחות, איז עס צופרידען, טעטיג און גוטמוטיג און עס נעמט די ריכטיגע גייסטיגע גאהרונג אהן שום לוין אדער שטראף.

אין די געוועהנליכע אלטע קינדער שולען, צום ביישפיעל, מוז מען האבען שטראף מיט באלוינונג. עס איז אזוי אומנאטירליך פאר קינדער צו זיצען צוגעשמידט צו זייערע שטולען און ניט ריהרען זיך; צוצוהערען זיך צו די לערערס, צו זיי זיינען דאס גראד דאן גענייגט צו טאן צו ניט; צו לערנען די זעלבע געגענשטאנדען אין דער זעלבער צייט, און אויף דעם זעלבען אופן וואס אלע אנדערע קינדער לערנען אהן שום אכטונג אויף די פארשייי־דענע אינדיווידועלע אייגענשאפטען פון יעדען קינד באזונדער, אז ווען ניט דאס ארויסקוקען אויף א הויכען מארק (קען־צייכען) אדער די שרעק פאר א שלעכטען מארק מיט אלע אנדערע מינים לוין און שטראף, וואלטען די קינדער וואהרשיינליך ערקלערט א סטרייק און וואלטען זיך איינגאנצען צולאפען פון די שולען.

ווען מיר קומען אבער אין די נייע, פרייע שולען, וואו אלעס איז אזוי צוגעפאסט אז דאס קינד זאל זיך פיהלען פריי און זאל אליין וועלען לערנען און ארבייטען, געפינען מיר, אז שטראף און באלוינונג זיינען איינגאנצען אפגעשאפט. די קינדער באקומען זייער באלוינונג אין זייער אייגענעם ערפאלג.

דאס זעלבע איז אויך אין דער היים. אויב דאס קינד קריגט א פרייע ערציהונג אונטער צוגעפאסטע באדינגונגען דארף עס ניט קיין שטראף און ניט קיין באלוינונג אום צו טאן וואס איז ריכטיג. דאס פרייע קינד איז צופרידענער און בעסער און זיין ווילען איז שטארק גענוג צו קאנטראלירען זיך ווען עס איז נויטיג ניט צו שטערען א צווייטען.

באגרענצונגען.

פיעלע, וואס הערען ווענען די אלע אויסגערעכענטע באדינגונגען, צו וועלכע דאס קינד איז בארעכטיגט אום צו וואקסען פריי און אונגעשטערט, ארגומענטירען אזוי:

— אויב מיר וועלען די קינדער געבען פולע פרייהייט און אלע

נויטיגע באַדינגונגען אויסצונוצען דיזע פרייהייט, וועלען זיי ווערען צולאָזען, עגאָאיסטיש, זיי וועלען מיינען, אַז עס קומט זיי אַלעס אין דער וועלט. זיי וועלען אימער טאָן, וואָס זיי וועט געפעלען, ניט רעכענענדיג זיך מיט דעם צווייטענס באַקוועמליכקייטען.

דאָס שטעלט אַרויס די פראַגע וועגען די גרענעצען, וואָס מוזען געמאַכט ווערען צום קינדס פרייהייט. ווען קינדער לעבען אין אַ גרופע שליכטעט זיך געוועהנליך דאָס פּראָבלעם פון זיך אַליין.

אין אַ פרייעם געזעלשאַפטליכען לעבען אַרבייטען זיך די קינדער אַליין אויס זייערע געזעצען, אַז איינער זאָל ניט שטערען דעם צווייטען, איינס זאָל דאָס צווייטע ניט עקספּלואַטירען. דעם קינדס נאַטירליכע נייגונג צו לעבען אין דער געזעלשאַפט פון אַנדערע קינדער שטעלט אַ צאַם צו דעם פרייעם שפּיעל פון זיינע אינסטינקטען אויף וויפיעל דאָס קען שטערען דעם צווייטען. דעם קינדס איינגעבוירענער אינסטינקט ווידער צו העלפען דעם צווייטען, באַזונדער דעם שוואַכערען פון זיך פיהרט דערצו אַז עס זאָל אָפט טאָן אַזעלכע זאַכען, וואָס וועלען פון איהם פאָדערען קרבנות אום צו טאָן גוטס פאַר דעם חבר. אויף אַזאַ אופן לערענט זיך דאָס קינד אַליין אויס צו שטעלען גרענעצען זיין אייגענער פרייהייט.

בנוגע צו די עלטערען קען אָבער דאָס קינד ניט האָבען דיזעלבע געפיהלען, וואָס עס האָט בנוגע צו די חברים. עס איז געוואוינט די עלטערען זאָלען עס מיט אַלעס באַזאָרגען און בשעת עס איז קליין קען נאָך וועניג גערעדט ווערען פון זיינע פליכטען צו טאַטע-מאַמע. עס האָט נאָך דערוויייל מעהר, וויט מעהר רעכטען ווי פליכטען. אויף וויפיעל עס איז אָבער מעגליך, מוזען עלטערען אָנווייזען דעם קינד די גרענעצען פון זיין פרייהייט. דאָרט וואו עס האַנדעלט זיך וועגען אונגערעכטערהייד שטערען אַ צווייטענס פרייהייט, אָדער וועגען טיראַניזירען די אַנדערע, קען מען דעם קינד קיין פרייהייט ניט ערלויבען.

זאָגען מיר, דאָס קינד געהט מיט דער מוטער און די מוטער שטעלט זיך אָפּ מיט אַ פריינד ריידען. דאָס קינד איז אונצופרידען און פאָדערט די מוטער זאָל מיט איהם אַוועקגעהן. די מוטער זעהט אָבער איין, אַז דאָס קינד איז אין זיין פאָדערונג ניט בארעכטיגט, ד. ה., דער פריינד האָט ניט פאַרשאַפט דעם קינד

קיינע אונאנגענעמליכקייטען. מעהר ניט דאָס קינד וויל דער מוטערס גאנצע אויפמערקזאמקייט און עס ערלויבט איהר דערפאַר ניט אוועקצוקערען זיך פון איהם זאָגאר אויף א קורצע ווײלע. אין אזא פאַל איז עס ניט נאָר דער מוטערס רעכט, נאָר זאָגאר איהר פליכט פאַרצוזעצען דעם געשפרעך מיט איהר פריינד און ניט נאָכ־געבען דעם קינד זיין פאָדערונג. עס איז ניט נויטיג דאָס קינד צו שטראפען פאר אזא אָדער עהנליכע אונגערעכטע טאטען, אָבער נאָכגעבען דארף מען זיכער ניט.

דאָס קינד איז אזוי הילפלאָז און איז אזוי פיעל ביי אונז אין די הענט, אז מיר קענען איהם זעהר לייכט ברייגנען דערצו, אז עס זאָל זיך האלטען אין די נויטיגע גרענעצען. עס איז קיין מאָל ניט נויטיג איהם צו שטראפען, מיר קענען פשוט ניט נאָכגעבען און דאָס אלעם.

געבענדיג דעם קינד אָט די אלע באדינגונגען פאר פרייער ענט־וויקלונג פון זיינע נאטירליכע נייגונגען און פעהיגקייטען, העלפען מיר איהם זעהר פיעל אין זיין שווערער אויפגאבע צו „ווערען א מענש“.

געוויס גאראנטירט דאָס אלץ נאָך ניט, אז די קינדער וועלען אויסוואקסען זעהר ערפאָלגרייך, ווייל, ערשטענס, האָבען פיעלע אין זיך ניט דעם נאטירליכען מאטעריאל דערצו. צווייטענס, זיינען אחוץ דער היים דאָ גענוג באדינגונגען וואָס באאיינפלוסען דאָס קינד, אזוי ווי די שול, די גאס, די פארגניגונגס־פלעצער און ד. גל. און זעהר אָפט זיינען יענע איינפלוסען פונקט דער היפך פון דעם, וואָס מיר זוכען צו געבען אונזערע קינדער. אויף וויפיעל אָבער מיר זיינען בכוח בייצוטראָגען צום קינדס ענטוויקלונג, דארפען מיר זעהן ניט שטעלען איהם קיין שטערונגען דורך צוואנג, און ניט פארנאכלעסיגען איהם דורך הפקרת. פרייהייט, און ווי ווייט מעגליך פאסענדע באדינגונגען אויסצונוצען זיין פרייהייט, זיינען די נויטיגע לעבענס באדינגונגען, וואָס העלפען דעם קינד זיך אליין צו פארפאָלקאָמען.

אכטער קאפּיטל

געהאָרכזאַמקייט

קאמף צווישן עלטערן און קינדער.

איינע פון די שווערע פּראָבלעמען, וואָס עלטערן האָבן אין דער ערציהונג פון קינדער איז, ווי צו באאיינפלוסן די קליינוואַרג, אַז זיי זאָלן פאָלגן טאַטע־מאַמע.

זעהר אָפט ווען איהר קוקט זיך צו צום לעבן פון א פאמיליע, וואו עס זיינען דאָ קליינע קינדער, קריגט איהר דעם איינדרוק, אַז דאָרט קומט באשטענדיג פאָר א פאַרביטענער קאמף צווישן צוויי געגנערישע גרופּען. איין גרופּע באשטעהט פון די עלטערן, די צווייטע פון די קינדער. ווען די מוטער געפינט אַז אליין איז זי צו שוואך צו „זיעגען" אַפּעלירט זי געוועהנליך צו דער גרעסערער מאכט, צום פאטער.

„איך וועל דערצעהלען דעם טאַטען", איז א פראזע, וואָס די קינדער הערען עטליכע מאָל א טאָג, און וועלכע צייגט זיי, ער־שטענס, אַז די מאמע איז צו שוואך זיי בייצושטעהן; צווייטענס, אַז דער פּאַפּאַ איז א מין „בוגי־מען", פאר וועלכען מען מוז מורא האָבען. און פרעגט איהר זיך נאָך, וואָס פאַראורזאכט אָט די באַ־שטענדיגע מלחמה, געפינט איהר אויס אַז די לאגע איז עפּעס גאָר ניט קיין געוועהנליכע. די „שונאים" האָבען גאָר ניט קיין געגענ־געזעצטע אינטערעסען. איינער זוכט ניט צו פארכאפּען ביים צווייטען די עקאָנאָמישע אָדער פּאָליטישע מאכט, אויך קומט דאָרט ניט פאָר דאָס, וואָס איז אין דער היינטיגער געזעלשאפט, באקאנט אלס קלאסען־קאמף. אין געגענטייל, די געגנער זיינען גאָר פאַר־אינטערעסירט איינער אין צווייטענס וואוילזיין; מען קען איינס אָהן צווייטען כמעט ניט לעבען. די געגנערישע גרופּע, וואָס רופט זיך עלטערן ארבייט דאָס גאנצע לעבען פאר דעם גליק פון די קידנער, און די „שונאים", וואָס רופען זיך קינדער זיינען אזוי צוגע־

בונדען צו די עלטערען, אז זיי ווילען זיך פון זיי אויף א טאג ניט שיידען. צוליעב וואס זשע אלזא די מלחמה? צוליעב דעם וואס די קינדער ענטזאגען זיך צו פאלגען די עלטערען.

כמעט יעדער וועט אייך זאגען, אז ער וואלט וועלען זיין קינד זאל אויסוואקסען א מענש מיט א שטארקען ווילען, מיט א שטאל־צען כאראקטער. ער זאל זיך פאר קיינעם ניט בויגען און באקעמ־פען אלע שוועריגקייטען, וואס וועלען איהם קומען אויף זיין לע־בענס־וועג. וואס פאדערט מען אבער פון קינד, פון וועלכען עס דארף אויסוואקסען דער צוקינפטיגער שטאלצער מענש? עס זאל זיין געהארכזאם און אונטערטעניג, עס זאל זיך אימער בויגען און ברעכען זיין אייגענעם ווילען, און פאלגען דאס וואס אנדערע הייסען איהם טאן. און ווי אויף להכעיס וויל דאס קינד טאן דוקא דאס וואס איהם וויל זיך, און ניט דאס וואס מען הייסט איהם.

אורזאכען פון ניט פאלגען.

קינדער דארפען פאלגען, זיי מוזען פאלגען. זיי האבען ניט די ערפאהרונג און ניט די שטארקייט צו פיהרען א זעלבסטשטענ־דיגען לעבען און קיינעם ניט פאלגען. אבער ווי אזוי פאלגען?

עס גיט זיך אפט איין צו צווינגען קינדער זיי זאלען פאלגען, ווייל זיי האבען מורא, אז ווען ניט וועלען זיי ווערען באשטראפט פון יענע, וואס האבען איבער זיי צו שאפען. דאס הייסט אלזא, אז זייער ווילען איז געבראכען, זיי גיבען זיך אונטער. אזעלכע קינדער זיינען גאנץ שוואך פון דער נאטור און מען רופט זיי „גוטע קינדער", אבוואהל קיין גרויסע העלדען וועלען פון זיי אפשר ניט ארויסוואקסען. אנדערע אבער האבען אין זיך אן איינגעבוירענעם שטארקען ווילען, וועלכען עס איז גאנץ שווער צו צוברעכען. על־טערען און לעהרערס האבען א סך צרות פון אזעלכע חברה־לייט, זיי ווילען ניט פאלגען, עס איז מיט זיי ניט אויסצוקומען. אין פראצעס פון ברעכען דעם קינדס ווילען מאכט מען עס דערווייל נערוועז און גאר א היבש ביסעל עקשנות'דיג. עס ענטוויקעלט זיך ביי איהם א געפיהל פון געגנערשאפט צו זיינע הערשער און עס

צושפּיעלט זיך גאַנץ אָפט דער פאַרלאַנג צו טאָן להכעית, טאַקע פּונקט פאַרקעהרט פון דעם, וואָס די אַנדערע ווילען.

און ניט בלויז קינדער, נאָר אויך ערוואַקסענע ענטזאַגען זיך אָפט צו פאָלגען. אום צו צווינגען מענשען צו פאָלגען, קלערט מען פאַר זיי צו אַלערליי שטראָף. פאַר ניט פאָלגען זעצט מען אין געפענגניס, מען רויבט בירגערליכע רעכטע, מען גיט אפילו טויט־שטראָף. מען האַלט דעם מענשען אין מורא, און דאָך העלפט ניט. עס געפינען זיך אימער אַזעלכע וואָס ווילען ניט פאָלגען. זיי רעכענען זיך ניט מיט אַלע געפאַהרען און ברעכען דאָס געזעץ.

די זאַך איז, וואָס ווירקליך פאָלגען, פאָלגען ניט פאַר מורא, נאָר פאָלגען אַזוי, אַז עס זאָל איהם ניט פאַרדריסען בשעת ער פאָלגט, קען דער מענש נאָר אַזעלכע געזעצען, וואָס געהען ניט געגען איהם, געגען זיין אינערליכען איך. מען דאַרף, צום ביי־שפּיל, גאָר קיין שטראָף ניט צוקלערען אום די פרויען זאָלען פאָלגען די מאָדע. די מאָדע באַפרידיגט אַן אינערליכען פאַרלאַנג צו געפעלען. ווען אַ פרוי דענקט, אַז דורך דעם וואָס זי וועט זיך קליידען לויט דעם לעצטען זשורנאַל וועט זי מעהר נושא חן זיין, איז זי אַזוי געהאָרכזאַם צום גאָט פון דער מאָדע, אַז זי באַקלאָגט זיך גאָר קיין מאָל ניט אויף זיינע משפּטים. עס איז אויך ניט שווער פאַר אַ נאָרמאַלען מענשען צו פאָלגען דאָס געשריבענע געזעץ: הרג'ע ניט. ער האָט אינסטינקטיוו מעהר ליעבע ווי שנאה צו מענשען און הרג'ענען איז פאַר איהם אין געוועהנליכע צייטען ניט נאַטיר־ליך. דאָס זעלבע איז וועגען ניט ראַבעווען און נאָך פיעלע אַזוינע געזעצען, וואָס זיינען אַבסאָלוט נויטיג אום אויפצוהאַלטען דעם געזעלשאַפטליכען בוי. ווען אַלעס איז רוהיג און שטיל, דעם מענש געהט גוט און ער האָט אַ מעגליכקייט צו לעבען און געניסען אונ־געשטערט, פאָלגט ער דאָס געזעץ גאַרניט געצוואונגענערהייד, ווייל דאָס געזעץ ענטשפּרעכט דאַן זיין אינסטינקטיווער שטרעבונג צו לעבען אונגעשטערט אין אַ רוהיגער געזעלשאַפט.

מאַכט זיך אָבער אַז די געזעצען קומען אין ווידערשפּרוך מיט דעם מענשענס אינערליכע אינסטינקטען. זאָגען מיר אַ מענש הונ־גערט. זיין גאַנצער איך איז קאָנצענטרירט אין דיזען געפיהל. אַלעס

אין איהם שטרעבט צו באפרידיגען זיין הונגער, דאן קומט דאָס געזעץ און זאָגט: פאָלג, גנב'ע ניט. עס הויבט זיך אָן א קאמף און אָפט זיעגט דער הונגער, דער מענש גנב'עט. ווען עס קומט אזא שטארקער אינסטינקטיווער אָנשטויס ווי הונגער, ווערט אזוי נאַטירליך פאר דעם מענשען ניט צו פאָלגען, אז מען קען אויף איהם מעהר קיין מורא ניט ווארפען.

איין גרופע מענשען ווערט עקספּלואטירט פון א צווייטער וואָס הערשט איבער איהר. יאָהרען געהען אוועק און די עקספּלואטירטע פאָלגען די עקספּלואטאטארס און האָבען מורא פאר זיי. די געזעלשאפט געהט זיך איהר גאנג, דאָס לאנד ענטוויקעלט זיך, און אלעס איז רוהיג. קומט אָבער א צייט פון א קריזיס, דאָס פאָלק ליידעט, עס הונגערט. דאן קלייבט זיך אָן צופיעל גאַל. מען הויבט אָן איינצוזעהן אז עס איז ניט כדאי ווייטער אזוי צו לעבען. עס ערוועקט זיך שטארק דער אינסטינקט צו קאמף. מען פייפט אויפ'ן געזעץ מיט אלע אויטאָריטעטען און מען מאכט א רעוואָלוציע. דער אינסטינקט פון קאמף איז אין יענעם היסטאָרישען מאָמענט שטארק גענוג גובר צו זיין די מורא און מען הערט אויף פאָלגען די געזעצען וואָס האָבען אויפגעהאלטען א געוויסען רעזשים.

פאָלגען אלזא איז נאטירליך, אָבער נאָר דאן, ווען עס ווידערשפּרעכט ניט צופיעל די איינגעבוירענע מענשליכע אינסטינקטען.

פאָלגען פאר מורא.

וואָס פאר א מין פאָלגען פאָדערט מען פון דעם קינד? מען פאָדערט עס זאָל פאָלגען אָן אויטאָריטעט וואָס רופט זיך מוטער, פאָטער אָדער לעהרער, ניט קוקענדיג דארויף צו דאָס וואָס מען וויל פון איהם איז אין איינקלאנג מיט זיינע אינערליכע שטרעבונגען צו ניט. דעם קינד'ס נשמה מעג ווי הונגערען נאָך שפּיעל, נאָך באוועגונג, זאָגט אָבער דער לעהרער „דו מוזט זיצען אויף א ביינקעל און זיך צוהערען צו מיינע קלוגע רייד", און דאָס קינד מוז פאָלגען. אויב ניט ווערט עס באשטראפט. אָדער אָט האָבען מיר אָן אנדער פאַל.

אין דער פאמיליע ד. איז געוועזן א איינגעל פון פינף יאָהר.

איין מאָל זיינען אַהין געקומען צו גאַסט אַ מוטער מיט אַ מיידעלע פון דריי יאָהר. די קינדער האָבען זיך געשפּיעלט. דעם מיידעלע איז עפּעס ניט געפעלען געוואָרען און זי האָט זיך גענומען שלאָגען דאָס אינגעלע. דער קאוואַליער האָט זיך גענומען פאַרטיידיגען זיין אייגענעם גוף, ער האָט צוריקגעגעבען פּעטש אַזוי גוט, ווי ער האָט געקענט. די מוטער ד. איז שטאַרק אויפגערעגט געוואָרען פון אַזאַ פאַרשווערונג פון דעם אָנגענומענעם עטיקעט. זי האָט דעם בחור אָװעקגעשלעפּט און זיך גענומען פּרעדיגען.

„דו גראָבער יונג, דו, זי איז אַ מיידעל און דיין גאַסט נאָך אויך דערצו און אינגער פון דיר און דו לעגסט דיין האַנט אויף איהר, שעמען מעגסט דו זיך. לאָז צורוה דאָס קינד, ווען ניט וועל איך דיר ווייזען, וואָס איך קען מיט דיר טאָן ווען איך וויל״.

דער אינגעל האָט זיך דערשראָקען און האָט זיך אָנגע־ברוגז'טער אָװעקגעזעצט אין אַ ווינקעל. פון זיין ווייטערדיגער האַנדלונג האָט מען לייכט געקענט אַרויסזעהן, אַז קיין ווארעמע געפיהלען האָט ער צו זיין גאַסט ניט געהאַט. ער האָט זי באַטראַכט פאַר דער אורזאַכע פון זיין באַליידיגונג.

װעלען מיר זיך פאַנאַנדער קלייבען אין דער פּאַסירונג און זעהן ווער עס איז געוועזען גערעכט. דער אינגעל איז נאָך געווען צו יונג צו האָבען העכערע מאָראַלע באַגריפען, אָדער צו פאַרשטעהן דעם אָנגענומענעם עטיקעט. ניט דער מיידעלע'ס יאָהרען, ניט איהר געשלעכט און ניט דער פאַקט, וואָס זי איז געוועזען זיין גאַסט האָבען געשפּיעלט אַ וויכטיגע ראָל אין זיין אָפּשעצונג. ער האָט געוואוסט, אַז ער שפּיעלט מיט נאָך אַ קינד און האָט פון דעם וואָהר־שיינליך הנאה געהאַט. ווען דאָס מיידעלע — זיין גלייכען, לויט זיין אָפּשעצונג איז אויף איהם אָנגעפאַלען, האָט ער, נאַטירליך, געכאַפּט זיך פאַרטיידיגען. דער אינסטינקט פון זעלבסט־באַשי־צונג האָט געפיהרט זיין האַנט, בעת ער האָט זי אויפגעהויבען אויף דעם צווייטען קינד.

וואָלט זיך די מוטער ניט אַריינגעמישט, וואָלט דער גאַנצער אינצידענט זיך וואָהרשיינליך באַלד געענדיגט. דאָס מיידעלע וואָלט דערפיהלט אַז עס לוינט ניט צו פאַרמעסטען זיך מיט כחות מיט אַ פינף־יאָהריגען בחור. ער ווידער וואָלט באַפריעדיגט זיין נאַ־

טירליכען ראכע געפיהל און דער כעס וואָלט איהם פאָריבער. אזוי ווי קינדער בעטען זיך אין אַלגעמיין זעהר שנעל איבער וואָלטען די צוויי קינדער אויך באַלד פארגעסען די מלחמה און וואָלטען זיך אפשר גאַנץ גוט פאַרבראַכט די איבעריגע צייט פון דעם באַזוך.

האָט זיך אָבער באַוויזען דער פּאָליצייאישער אויטאָריטעט אין דער פּערזאָן פון דער מוטער. און טאַקע ווי אַן אמת'ער פּאָליציים־קע האָט זי געפאָדערט, אַז די געזעלשאַפטליכע אָרדנונג מוז אָפּגע־היט ווערען. ווען ניט באַקומט דער „פאַרברעכער" די „פאַרדיענ־טע" שטראָף. אָרדנונג איז איינגעשטעלט געוואָרען, און דער באַשטראָפטער, ווי אַלע באַשטראָפטע איז געבליבען פאַרבי־טערט. און אָט צוליעב דער פאַרביטערטקייט האָט דער אינגעל גאָר ניט געקענט לערנען פון דעם לעסאָן. ער האָט נור דערשטיקט זיין אימפּולס צו נעמען נקמה, ווייל ער האָט מורא געהאט פאר שטראָף, ער האָט אָבער ניט געפאָלגט, ווייל ער האָט באַגריפען אַז עס איז אין געגעבענעם פאַל ריכטיג צו פאָלגען. ער האָט גע־פיהלט, אַז די מוטער איז געגען איהם באַגאַנגען אַן אונרעכט, און האָט פון דעם ניט געקענט ציהן קיין שלוסען, אַז עס איז כדאי זי צו פאָלגען.

אמאָל גיט זיך אויך איין צו צווינגען דאָס קינד, אַז עס זאָל פאָלגען צוליעב באַלוינונג אדער צוליעב דעם וואס עס וויל נושא חן זיין. מען דערצעהלט איהם „אַז אַ קינד פאָלגט ניט, האָבען איהם אַלע פיינט". „אַז דו וועסט מיך פאָלגען וועל איך דיר געבען גוטע זאַכען". און אַז. וו. איז אָבער אַזאַ מעטאָד ווינשענסווערט? דאָס שטענדיג זוכען צו געפעלען אַ צווייטען אזוי גוט ווי דאָס טאָן געוויסע זאַכען צוליעב באַלוינונג מאַכט דאָס גינד אויבערפלעכליך, פאלש, ניט ערנסט און ווילענלאָז.

דאָס קינד איז אָבער דאָך יונג און אונערפארען און עס איז פאר איהם גוט עס זאָל פאָלגען. ווי־זשע מאַכט מען, עס זאָל פאָלגען ווילענדיג?

פאַקטאָרען אין דער ענטוויקלונג פון געהאָרכזאַמקייט.

1) לעבענס באַדינגונגען.

דאָס קינד דאַרף לעבען אַזוי, אַז עס זאָל ניט ווערען ניט פאָל־גען.

ווען דער ערוואַקסענער לעבט רוהיג, און האָט אַלעס וואָס איהם פעהלט צום לעבען סיי מאַטעריעל, סיי גייסטיג איז איהם בכלל ניט שווער צו פאָלגען דאָס געזעץ. ווען דאָס קינד לעבט רו־היג, קיינער רייצט עס ניט, קיינער שאַפט זיך מיט איהם ניט און דערצו איז עס געזונט, האָט אַלעס צו באַפרידיגען זיינע פיזישע פארלאַנגען און אויך גענוג און פאַסענדע שפיעלצייג און געזעל־שאַפט צו באַפרידיגען זיין גייסטיגען הונגער, וועט זיך אין איהם וועניגער ענטוויקלען דער פאַרלאַנג צו טאָן להכעיס, פונקט פאַר־קערט, ווי מען פאַרלאַנגט פון איהם.

2) באַפרידיגונג פון נאַטירליכע נייי־גונגען.

מען דאַרף אויף ווי פיעל עס איז מעגליך ניט שטעלען דעם קינד אַזעלכע פאָדערונגען, וואָס זיינען אין ווידערשפּרוך מיט זיינע נאַטירליכע נייגונגען. דערצו פאָדערט זיך, אַז מען זאָל זוכען צו פאַרשטעהן דאָס קינד און זיין כאַראַקטער. אַז מען נעמט אַ שטיי־גער אַ לעבהאַפטען דריי יעהריגען אינגעל און מען האַלט איהם אין איין דרשנ'ען: זיץ שטיל, שפּרינג ניט, לויף ניט, איז עס פאַר דעם קינד אונמעגליך צו פאָלגען מיט זיין פרייעם ווילען. אַלעס אין איהם שטרעבט צו באַוועגונג און דיזע שטרעבונגען מוזען באַקומען זייער פרייעם אויסדרוק, גראַד ווי וואַסער מוז קריגען זיין פּלאַץ וואו צו פליסען. פון דעם קינד פאָדערט זיך דאָן צו פאָלגען אַ באַפעהל, וואָס איז אין דירעקטען ווידערשפּרוך מיט זיינע אינער־ליכע נייגונגען. ווען מען פאַרלאַנגט אָבער פון דעם זעלבען אינ־געל, ער זאָל נעמען זיינע שפּילצייג און שפּילען מיט זיי אין הויף אָדער אויף דעם באַלקאָן אנשטאָט צו מאַכען טומעל אין הויז, וועט ער זיך ניט שטאַרק שטעלען דאַגעגען, ווייל פרייע באַוועגונגען אויף

דער פרישער לופט וועלען ענטשפרעכען זיין איינגעבוירענעם שטרעבען נאָך שפיעל און נאָך לופט.

3) געגוגענדע אורזאכען.

דאָס קינד דאַרף האָבען אַן אורזאכע פארוואָס צו פאָל־גען, מען דאַרף פון איהם ניט פאָדערען עס זאָל פאָלגען, ווייל אַן עלטערער הייסט אזוי, נור ווייל א געוויסע אורזאכע פאָדערט עס.

מען הערט גאַנץ אָפט אזא מין באפעהל: — „געה יעצט ניט אין גאַס.״ — „פאַר וואָס?״ — „ווייל איך הייס ניט״. אויב דאָס קינד האָט מורא וועט עס אפשר פאָלגען. אָבער צו וואָס אזא פאָלגען? אזוי פאָלגט אַן אונטערדריקט פאָלק א הערשער, ביז עס ברעכט אויס אַ רעוואָלוציע. בײ׳ם קינד מוז אויך אין דיזער הינזיכט קומען אַ רעוואָלוציע. עס קומט א צייט, ווען מען קען שוין דאָס קינד ניט אָנשרעקען, עס איז צו גרוים דערצו. און ווי עס דערפיהלט זיך שטארק גענוג, ערקלערט עס, — איין מאָל ניין, איך פאָלג ניט מעהר אָהן אַ פארוואָס. וויסענדיג, אז קיין ענט־פער אויפ׳ן פארוואָס וועט עס ניט באַקומען, דערוויילטערט עס זיך אין גאַנצען און זוכט קיין עצות ניט. די עלטערען קלאָגען זיך, אז דאָס קינד איז אַוועק פון זיי, עס איז אָבער זייער שולד. אז מען ווערט עלטער און דער שכל, אזוי גוט ווי דער ווילען, ענטוויקלען זיך, וויל מען זיך קיינעם בלינד ניט אונטערוואַרפען. די רעוואָלו־ציע איז א שטילע, ניט קיין בלוטיגע, אָבער דער הערשער געהט סיי ווי אראָפּ פון ביינקעל. פארלוירען דעם אויטאָריטעט און כאָטש צוריים זיך.

ווען מען זאָגט אָבער דעם קינד: „געה יעצט ניט אין גאַס, ווייל דו ביזט דערהיצט און דו קענסט זיך לייכט צוקיהלען.״ פיהלט עס, אז דאָס רעדט ניט קיין אויטאָריטעט, נור דאָ רעדט א נאַטור געזעץ, וועלכען מען דאַרף פאָלגען צוליעב דעם אייגענעם געזונד. אויב דעם קינד׳ס פארלאַנג צו געהן אין גאַס איז אזוי שטארק, אז עס וויל זיך ניט רעכענען מיט דעם געפאַהר פון פארקיהלען, וועט עס זיך נעמען דיסקוטירען מיט דער מוטער ווי מיט א גלייכען, עס וועט זי זוכען צו איבערצייגען, אז עס איז ניט געפעהרליך. די מוטער וועט אָבער ניט ערשיינען אַלס טיראַן וואָס באַפעהלט, נור אלס

פריינד וואס גיט א פאַרנינפטיגע עצה. קיין געגנערשאַפט וועט די מוטער צו זיך דערמיט בשום אופן ניט ערוועקען. עס וועט קיין מאָל ניט נויטיג זיין זיך צו באַפרייען פון איהר מאַכט. ווער זוכט זיך עס צו באַפרייען פון אַן ערפאַהרענעם פריינד? גוטע עצות פאָלגט מען מיט מעהר פאַרגעניגען ווי באַפעהלען, און אויב מען פאָלגט זיי ניט אין געגעבענעם מאָמענט, קומען זיי צונוץ אַן אַנדערם מאָל. דאָס קינד איז אימער באַרעכטיגט צו וויסען פאַרוואָס עס זאָל פאָלגען.

דער ערציהער דאַרף ערשיינען פאַר דעם קינד אַלס מענש וואָס האָט מעהר ערפאַרונג אין לעבען און, דערפאַר ווייסט ער די נאַטירליכע און געזעלשאַפטליכע געזעצען, וועלכע מיר מוזען זיך אונטערוואַרפען צוליעב אונזער אייגענעם וואוילזיין. מיר וואַרפען זיך אונטער דעם דאָקטאָר אין צייט פון קראַנקהייט, ניט ווייל ער איז א גאָט געבענשטער הערשער, וועלכער קען אונז באַהערשען מיט דעם וואָס ער וואַרפט אויף אונז אַן א מורא. מיר טוען עס דערפאַר, וואָס דער דאָקטאָר האָט ספּעציעל געשטודירט די מעדיצינישע וויסענשאַפט און דעריבער זיינען מיר זיכער, אז ער קען אונז באַהילפיג זיין דערמיט וואָס ער וועט פאַר אונז דאַרלעגען די מעדיצינישע געזעצען, לויט וועלכע מיר דאַרפען זיך פיהרען אין געגעבענעם פאַל. מיר באַטראַכטען דעם דאָקטאָר ניט אלס הערשער, נור אלס אויטאָריטעט אויף א באַשטימטען געביעט און מיר פאָלגען זיינע עצות אָהן שום פּראָטעסט. אום דאָס קינד זאָל באַטראַכטען דעם ערציהער מיט דעם זעלבען דרך ארץ און האָבען צו איהם דעם זעלבען צוטרוי, וואָס מיר האָבען צום דאָקטאָר, איז נויטיג דאָס קינד זאָל אימער פיהלען, אז עס פאָדערט זיך ניט פון איהם צו פאָלגען דעם ערוואַקסענעם, ווייל יענער רופט זיך טאַטע, מאַמע אָדער לעהרער, נור ווייל יענער ערוואַקסענער האָט דורך זיין ערפאַהרונג באַקומען דעם אויטאָריטעט אָנצואווייזען אויף באַשטימטע געזעצען אין וועלכע א מענש, אָדער א געזעלשאַפט נויטיגט זיך. דאָס קינד ווייסט דאַן די אורזאַכע פאַרוואָס עס זאָל פאָלגען.

און וואָס מעהר דאָס קינד וואַקסט אונטער אַלץ מעהר ווערט עס באַקאַנט מיט נאַטירליכע און געזעלשאַפטליכע געזעצען וואָס

דינען צום וואוילזיין פון איינצעלנעם אדער פון כלל. אין דער זעלבער צייט ענטוויקלען זיך אויך זיין פארשטאנד און זיין ווילען. עס ווערט אינגעוליך דיסציפלינרירט און עס לערענט זיך אויס צו קאנטראלירען זיינע אינסטינקטען אזוי, אז עס זאל קענען פאלגען, ווען נויטיג.

עס איז א סך גרינגער צו פאלגען, ווייל מען וויל פאלגען, ווייל מען איז איבערצייגט, אז עס איז בעסער צו פאלגען, ווי צו פאלגען אויס מורא פאר ווערען.

איהר האט, צום ביישפיעל, זעהר פיינט צו נעמען ריצען־אויל. דאך ווען איהר לייזט פון פארשטאפונג, און איהר ווייסט אז דאס וועט אייך העלפען, צווינגט איהר זיך צו נעמען דעם אבשטויסענ־דען מיטעל. דאס צווינגט אייך אבער אייער אייגענער ווילען און ניט דער ווילען פון א צווייטען. איהר פאלגט דא א נאטור געזעץ, איהר פאלגט דעם אויטאריטעט פון דער מע־דיצינישער וויסענשאפט און ניט דעם אויטאריטעט פון א מענשען וואס האט דאס רעכט אייך צו באפעהלען.

דאס קליינע קינד קען, נאטירליך, ניט פארשטעהן אזוי גוט ווי דער ערוואקסענער, פארוואס עס מוז נעמען דעם ריצען־אויל אדער אן אנדער רפואה. און אזוי ווי די רפואה איז אפט א לע־בענס נויטווענדיגקייט מוז מען איהם צווינגען צו נעמען עס געגען זיין ווילען. ווי אבער דאס קינד בארוהיגט זיך און מען קען זיך מיט איהם דורכשמועסען, דארף מען איהם ערקלערען, ווי וויכטיג די רפואות זיינען פאר איהם. א מאל קען מען עס טאן דורך א מעשה׳לע און אמאל דורך דעם, וואס מען ווייזט אן דעם קינד אויף זיין אייגענעם פאל, ווי שלעכט עס האט זיך געפיהלט ביז עס האט גענומען די רפואה און אויף וויפיעל עס איז איהם נאכדעם געווא־רען בעסער.

אויף אזא אופן וועט דאס קינד מיט דער צייט פארשטעהן, אז די רפואה איז ניט קיין שטראף פון אימיצען, נאר אז דאס רע־טעט איהם פון ערגערע איבלען. ווי עס וועט נאר פארשטעהן גענוג צו קענען זיך איבערצייגען אז עס מוז אזוי זיין צוליעב א באַ־שטימטער אורזאכע, צוליעב זיין געזונד, וועט עס שוין אליין זוכען זיך צו קאנטראלירען. מיט דער צייט, ווען זיין ווילען וועט זיך

פארשטארקען, וועט זיך איהם איינגעבען בייצוקומען זיין נאטיר־ליכען אבשיי צום שלעכטען טעם פון דער רפואה. ער וועט קענען פאָלגען זיין אייגענעם ווילען צו זיין געזונט.

4) שטרענגע אָפּהיטונג פון אמת.

אום צו פאָלגען דעם דאָקטאָר אלס אויטאָריטעט אין דער מע־דיצינישער וויסענשאפט איז ניט גענוג ער זאָל פאר אונז דערלעגען די געזעצען פון דיזער וויסענשאפט. מיר מוזען זיין איבערצייגט, אז ער דערצעהלט דעם אמת. אמאָל איבערצייגען מיר זיך אז דער דאָקטאָר פאלש ט דעם אמת צי צוליעב זיין אונוווי־סענהייט, צי צוליעב אנדערע זייטיגע צוועקען, ווי צו קריגען אן איבעריגע פאָר דאָלאר, און דאן פארלירט זיך זיין גאנצער אויטאָ־ריטעט. מיר גלויבען איהם ניט מעהר און מיר רעכענען זיך ניט מיט זיינע עצות.

די זעלבע זאך פאסירט מיט דעם קינד. ווי עס ווערט גרוים גע־נוג צו קענען אונטערשיידען צווישען אמת און ניט אמת, אורטיילט עס וועגען זיינע אויטאָריטעטען לויט די זעלבע כללים. ווער עס נארט קיין מאָל ניט אָפּ, דעם גלויבט מען, און ווער עס פאלט אריין מיט א ליגען, א פאלשקייט, אויף דעם הויבט מען אן קוקען פאר־דעכטיג.

עס איז דערפאר פון העכסטער וויכטיגקייט צו זאָגען דעם קינד אימער דעם אמת און בלויז דעם אמת.

עס זיינען פאראן מענשען וואָס מיינען, אז אום אויפצוהאלטען זייער אויטאָריטעט ביי די קינדער מוזען זיי פאר די לעצטע ער־שיינען אלס אלוויסענד. דאָ איז א ביישפיעל פון אזא באציהונג.

דאָס איז געווען אין דער צייט, ווען אין די רוסישע גרויסע שטעדט האָט זיך צוערשט באוויזען די קאָנקע, (פערד־קאר). אין א קליין־שטעדטעלדיגע הויז איז געזעסען א פריילין און האָט דערצעהלט פאר די קינדער גרויס־שטעדטיגע נסים. אליין איז זי אין קיין גרויסער שטאָדט ניט געוועז, אָבער אזוי ווי זי איז געווען א געבילדעטע און באלעזענע מיידעל האָט זי, נאטירליך, געדארפט וויסען וועגען אלעס אין דער וועלט. ווען עס איז צורייד געקומען

וועגען דער קאַנקע, זיינען די קינדער געווען זעהר ערשטוינט. אזא וואונדער, צוויי פערד קענען פיהרען א וואַגען מיט דרייסיג אָדער מעהרערע מענשען. איין קינד האָט געשטעלט א פראַגע:

„און וואָס טוט מען, אז די קאַנקע דאַרף אַרויפפאָרען אויף א הויכען בארג?"

דער ענטפער האָט ניט געלאָזט אויף זיך לאַנג וואַרטען:

„אין אזא פאַל שפּאַנט מען צו זעכצעהן פערד."

זעכצעהן פערד, דאָס לאָזט זיך שוין דיינקען. דאָס קינד האָט דייטליך געזעהן פאַר זיך דאָס בילד פון דער קאַנקע מיט מענשען, וועלכע זעכצעהן פערד, צו צוויי אין א רייהע, שלעפּען באַרג אַרויף. וואס פאַר א גרויסער מענש די געבילדעטע פריילין מוז זיין. אַלעס ווייסט זי, וועגען אַלעס געלעזען.

האָט זיך אָבער געמאַכט, אז דאָס קינד איז אביסעלע אונטער־געוואַקסען און האָט אליין אָנגעהויבען לעזען. פון ערגיץ א אונ־צווייפעלהאַפטען קוואַל האָט זי זיך דערוואוסט אז א קאַנקע געהט קיין מאָל ניט מיט קיין זעכצעהן פערד.

און צו ביסעלאַך, צו ביסעלאַך האָט אָנגעהויבען פאַלען דער אויטאָריטעט פון דער אַלוויסענדער פריילין. אז מען זוכט, געפינט מען. דאָס קינד האָט זיך אָנגעהויבען דערמאַנען אָן נאָך פאַר־שיידענע פעלע, וואו איהר אויטאָריטעט'ס וויסענשאַפטליכע ענט־פערס האָבען ניט ענטשפּראָכען דעם אמת. עס האָט ניט לאַנג גע־נומען, און דער גרויסער אויטאָריטעט האָט אזוי צוזאַמענגעשראַנ־קען, אז עס איז פון איהם גאָרניט געבליבען. דאָס קינד האָט אָנ־געהויבען שטאַרק צווייפלען אין דעם אמת פון די ענטפערס און האָט אויפגעהערט שטעלען פראַגען.

קלאָגט זיך אָבער א מוטער: „איך האַלט אין איין ענטפערען מיין אינגעלע, איך ווייס ניט און איך ווייס ניט. איך וויל קיין מאָל ניט אָפּנאַרען דאָס קינד מיט פאַלשע ענטפערס. וואָס־זשע מיינט איהר איז דער רעזולטאַט? דאָס קינד איז זעקס יאָהר אַלט, ווייס ער שוין אז איך בין אונוויסענד. אָפט וויל ער עפּעס פרע־גען און פאַרכאַפּט זיך. — דו ווייסט סיי ווי ניט וויסען, וואָס צו ענטפערען. — איך לייד דערפון שרעקליך. וואָס מעהר מיין קינד וועט אָנהויבען לערנען, וועט ער אַלץ מעהר פאַרלירען זיין רעס־

פעקט צו מיר, ער וועט מיך רעכענען פאַר פיעל נידעריגער פון זיינע לעהרערינס.״

דאָס קינד וועט אָבער אויך פאַרשטעהן מיט דער צייט, אַז וועהרענד זיין מוטער האָט ניט געהאַט קיין מעגליכקייט צו געניסען פיעל בילדונג, האָט זי זיך אָבער באַצויגען אָרענטליך, האָט איהם קיין מאָל ניט גענאַרט און האָט קיין מאָל ניט געזוכט צו ערשיינען פאַר איהם אַלס מעהר ווי זי איז געוועזן.

געוויס, וואָס מעהר די מוטער ווייסט, אַלץ בעסער קען זי דאָס קינד צופריעדענשטעלען. קינדער אינטערעסירען זיך מיט אַלעס, וואָס זיי באַמערקען, און וועגען אַלעס ווילען זיי וויסען. אַ מוטער וואָס האָט אַביסעל איבעריגע צייט, וואָלט עס גערארפט האַלטען פאַר איהר פליכט צו לעזען וועגען אַזעלכע געגענשטאַנדען, וואָס ווילען איהר העלפען מעהר אָדער ווייניגער באַפרידיגען דעם קינד׳ס הונגער נאָך וויסען. פיעלע פרויען געבען אוועק גאַר אַ סך צייט אויף העפטען קליידעלאַך פאַר די קינדער, אָדער אויף אַנדער האַנט־ארבייט. אַנדערע נוצען אוים די צייט אויף צו לעזען שעהנע ליטעראַטור. דאָס זיינען אַלץ גוטע זאַכען פאַר דער מוטער, דעם קינד אָבער ברענגען זיי ניט פיעל נוצען. ווען די יונגע מוטער זאָל בעסער אויסנוצען איהר צייט אויף צו לעזען וועגען קינדער ערציהונג, וועגען דעם ווי צו שפּיעלען מיט דעם קינד, ווי צו פאַרענטפערען זיינע פראַגען און דערגלייכען, וואָלט זי זיך פיעל מעהר פאַרפאָלקאָמט אַלס מוטער. נאָך אַלעמען האָט אַ מוטער זעלטען אַן אויפגאַבע וואָס שטעהט העכער, ווי איהר אויפגאַבע צו זיין אַ מעגליכסט פאָלקאָמענערע מוטער.

דאָס מיינט אָבער ניט אַז די אונוויסענדע מוטער קען ניט האַלטען איהר קינד׳ס צוטרוי אָדער זיין ליעבע. עלטערען ליעבט מען אפילו אויב מען צווייפעלט אין זייער הויכער אינטעלעקטועלער ענטוויקלונג. עס איז גאָר ניט געזאָגט געוואָרען, אַז אַ מוטער אָדער אַ פאַטער דאַרפען זיין ענציקלאָפּעדיעס. מען מעג זיי ניט האַלטען פאַר אויטאָריטעטען איבער אַסטראָנאָמיע, ביאָלאָגיע און אַנדערע וויסענשאַפטען און דאָך רעכענען זיך מיט זייער ערפאַהרונג אין לעבען און פאָלגען זיי סיי אוים צוטרוי, סיי אוים ליעבע.

איין זאַך דאַרפען אָבער געדענקען די, וואָס האַנדלען מיט קינ־דער. פאָלגען אויף אַן אמת'ן, מיט זיין אייגענעם ווילען קען דאָס קינד נאָר די, צו וועמען עס האָט צוטרוי. און צוטרוי קען עס נור האָבען צו די וואָס נאַרען עס ניט.

אַ חוץ וואָס אייניגע נאַרען אַמאָל די קינדער, אום צו שאַפען דעם איינדרוק, אַז זיי ווייסען אַלעס, באַנוצט מען זיך אויך אָפט מיט ליגענס אום אונטערצוקויפען דאָס קינד אַז עס זאָל פאָלגען און טאָן אַ זאַך וואָס איז פאַר איהם ניט אַנגענעם. דאָס קינד איבער־ציינגט זיך אָבער באַלד, אַז מען האָט איהם אָפּגעקויפט מיט אַ ליגען און נאַטירליך ברעכט דאָס אונטער זיין צוטרוי.

אַט, למשל, איהר קומט מיט ז'עם קינד צו גאַסט. דאָס קינד פאַרברענגט זיך גוט, עס פאַראינטערעסירט זיך מיט די שפּיעלצייג און מיט דער געזעלשאַפט פון אנדערע קינדער און ווען עס קומט צום אַהיים געהן, זאָגט עס, ניין. איהר שלאָגט איהם פאָר צו ענדיגען די אָנגעהויבענע שפּיעל, אין וועלכער עס איז שטאַרק פאַר־אינטערעסירט און דאַן געהן. דאָס קינד ענדיגט און עס וויל נאָך אַלץ ניט געהן, עס איז זיך איהם שווער צו שיידען, אַוועקצוגעהן פון יענעם הויז. דאָס בעסטע איז דאַן צו זאָגען דעם קינד.

„מיר קענען דאָ לענגער ניט פאַרבלייבען, מיר זיינען נאָר געקו־מען צו גאַסט און יעצט איז צייט צו געהן צוריק אַהיים.“

אויב דאָס קינד פרעגט וויטערע פראַגען, ער־קלערט איהר איהם אַז איהר האָט וואָס צו טאָן אין דער היים; אָדער אַז די מענשען צו וועלכע איהר זייט געקומען קענען זיך מיט אייך וויטער ניט אונטערהאַל־טען; אָדער אַז עס איז שוין באַלד צייט צו געהן שלאָפען, מיט איין וואָרט, איהר זאָגט איהם דעם אמת, און גיט איהם אַ ריכטיגען באַגריף וועגען געוויסע מענשליכע באַציהונגען. וועגען דעם, וואָס עס מיינט געהן צו גאַסט, ווען מען דאַרף זיין ביי זיך אין דער היים, און ז. וו. דאָס קינד וועט אייך ניט גלייך פאַרשטעהן, אָדער עס וועט ניט זיין גלייך בכוח אַוועקצורייסען זיך פון דער געזעל־שאַפט, אָבער עס פאַרשטעהט זיך, אַז עס וועט מוזען געהן, ווייל איהר קענט דאָרט וויטער ניט פאַרבלייבען.

אויף אַזאַ אופן שטעלט איהר גלייך אַוועק פאַר דעם קינד

דעם הויפּט פּונקט: קומען צו גאַסט הייסט פאַרברענגען אַ ווײַלע און דאַן אַהיים געהן. מיט דער צייט וועט אייך דאָס קינד פאַרשטעהן, און ווי אנגענעם עס וועט פאַר איהם ניט זיין צו פאַרברײנגען אין אַ געוויסער הויז, וועט עס דאָך פאָלגען דעם אָנגענומענעם כלל און אָהן שום טענות וועט עס פאַרלאָזען אַ פרעמד הויז, ווען נויטיג. עס וועט קריגען איבונג אין קאָנטראָלירען זיך, אין צוריקהאַלטען זיך. עס וועט דאַן פאָלגען ניט דער מאַמעס אַ פאַרלאַנג נאָר אַ כלל אין געזעלשאַפטליכען לעבען.

נעמט איהר אָבער דאָס זעלבע קינד און צווינגט איהם צו נעהן אהיים דורך דעם וואָס איהר קויפט איהם אונטער מיט אַ ליגען. איהר זאָגט איהם, אַז אין דער היים וואַרט אויף איהם אירגענד אַ געליעבטער קרוב מיט שעהנע פּרעזענטען. אָדער אַז איהר וועט איהם אין דער היים געבען די בעסטע מאכלים. דאָס קינד אײַלט זיך אַהיים צו קומען און געפינט, אַז די צוגעזאָגטע גליקען זיינען ניט געשטויגען און ניט געפלויגען. דאָס קינד פיהלט זיך ענטוישט, אָפּגענאַרט. מיט דער צייט פאַרשטעהט עס אַז „צוזאָגען און ליעב האָבען קאָסט קיין געלט ניט.“ עס פאַרלירט זיין צוטרוי צו עהנליכע פאַרשפּרעכענס, און עס הויבט אויך אַליין אָן אָפּצונאַרען. אַז די מאַמאַ מעג צוזאָגען און קיין וואָרט ניט האַלטען, מעג דאָך דאָס קינד געוויס. קיין פאַרלאַנג צו פאָלגען קען אַזאַ מעטאָד געוויס ניט ענטוויקלען.

אייגענטליך איז די פראַגע וועגען געהאָרכזאַמקייט די שווערסטע אויף וועלכער די מעהרסטע עלטערען שטויסען זיך אָן. עס זיינען פאַראַן זעהר ווענינגע וואָס קענען האַנדלען לויט די אָנגעוויזענע כללים. דערצו פאָדערט זיך אונגעהייער פיעל געדולד און אַ טיעפע פאַרשטענדניס פון דעם קינדס פּסיכאָלאָגיע. און ניט נאָר דאַרף מען קענען אַלגעמיינע פּסיכאָלאָגיע, נאָר נאָך וויכטיגער איז צו פאַרשטעהן יעדעס קינד באַזונדער מיט וועלכען עס קומט אויס צו האַנדלען. עס זיינען פאַראַן גאַנץ איינפאַכע, ניט געבילדעטע מוטערס, וועלכע פאַרשטעהען זייערע קינדער פיעל בעסער, ווי אַנערקענטע שול־לעהרערס. אַזעלכע מוטערס וויסען זיך ווי צוצופּאַסען צו זייערע קינדער, אַז זיי זאָלען פאַרמיידען קאָנפליקטען און אין דער זעלבער צייט ניט „נאָכגעבען די שמד“. די מעהרסטע מענ־

שען אבער זיינען ניט געבענשט פון דער נאטור מיט קיין טיפען איינבליק אין דעם מענשענס און באזונדער אין קינד'ס נשמה. און מאנכע וואס קענען יא אריינקוקען און פארשטעהען, וואס אין קינד קומט פאר, האבען ניט דאס געדולד צוצופאסען זיך און די באדינגונגען צום קינד'ס פאדערונגען אזוי, אז עס זאל פאלגען ווילענדיג, ניט געצוואונגען, ניט גענארט און ניט אונטערגעקויפט. היינט ווער רעדט שוין פון די פיעלע, פיעלע עלטערען און לעהרערס אין וועמען זייערע לעבענס און ארבייטס-באדינגונגען דערשטיקען יעדע פעהיגקייט צו זיין ערציהערס.

עס איז געוויס א שווערער, זעהר א שווערער פראצעס צו ענטוויקלען אין קינד דעם ווילען צו פאלגען. עס איז פיעל גרינגער איהם צו צווינגען דורך אנשרעקען אדער אפנארען. אבער ווי זאגט בערנארד שאו, רעדענדיג וועגען דעם ווי שעדליך עס איז צו שלאגען א קינד, אויב אפילו מען צווינגט איהם דערמיט צו פאלגען. „ווען מיר ווילען זיך ארונטערלאזען פון דעם 80טען עטאזש פון א וואלקען-קראצער, קען מען אם לייכטסטען דערגרייכען די גאס, ווען מען נעהט ארויס דורך דעם אפענעם פענסטער און מען פארלאזט זיך אויף דער צוציהונגס קראפט פון דער ערד, אז זי וועט ארויסהעלפען אין דער אונטערנעמונג. פון דעסטוועגען נעמען זיך מענשען געדולדיג די צייט צו ווארטען אויף דער פאהר-שטול (עלעוויטאר), אדער זיי געהען צו-פוס.”

דעם קינדס גייסט ליידט אפשר ניט פיעל ווייניגער פון דעם שנעלען אונגעדולדיגען מעטאד פון אפנארען אדער אנשרעקען, ווי עס וואלט געליטען דער קערפער פון דעם אונגעדולדיגען שפרונג פון פענסטער.

אבער, ווי נעמט מען די אויגען צו זעהן דעם גייסט, אזוי ווי מען זעהט דעם קערפער?

נײַנטער קאַפּיטל

אומאָפּהענגיקייט און זעלבסטשטענדיקייט

וואָס איז ווירקליכע זעלבסטשטענדיגקייט?

ווען מיר באַגעגענען זיך מיט אַ מענשען, וואָס פיהלט זיך שטאַרק און זעלבסטשטענדיג אין אַלעס, וואָס ער טוט, וואָס האַנדעלט פעסט און זיכער און פאַרטראַכט זיך ניט יעדע ווײַלע צי האָט ער געטאָן ריכטיג צי ניט; ער פרעגט ניט יעדע ווײַלע קיין עצות; האָט ניט קיין מורא, אַז ער וועט פון וועמען עס איז באַשטראָפט ווערען, — זיינען מיר אַזאַ מענשען מקנא, מיר האַלטען, אַז ער איז גליקליך. אויף איהם, זאָגען מיר, קענען מיר זיך פאַרלאָזען, „ער וועט שוין באַשטעהן זיין שטעדטעל". אָבער, דאָס אַליין, וואָס מיר האָבען דאָ אויסגערעכענט, איז נאָך ניט גענוג צו מאַכען אַ מענשען דורכאויס זעלבסטשטענדיג. פולע זעלבסטשטענדיגקייט שליסט אויך איין אונאָפּהענגיגקייט.

אָפּהענגיג איז אַ מענש ניט נור ווען ער איז שוואַך, קראַנק אָדער אָרעם און הענגט אָפּ פון דעם צווייטענס הילף, נור אויך דאַן ווען ער הענגט אָפּ פון אַ צווייטענס באַדיענונג. ווי זאָגט דר. מאָנטעססאָרי: — „מיר האַלטען זיך אָפּט פאַר אונאָפּהענגיג איינפאַך דערפאַר, וואָס קיינער באַפעהלט אונז ניט, און מיר באַפעהלען אַנדערע; אָבער דער אַדעלמאַן, וועלכער דאַרף רופען אַ דיענער צו זיין הילף איז אין דער ווירקליכקייט אָפּהענגיג, ער איז ריקשטענדיג אין פאַרגלייך מיט זיין דיענער." און ווייטער: „מיר זיינען נאָך ביז איצטער ניט דורכגעדרונגען מיט דעם באַגריף וועגען אונאָפּהענגיגקייט אין העכסטען זין פון וואָרט דערפאַר, וואָס מיר לעבען אונטער אַ געזעלשאַפטליכער אָרדנונג, וואו עס עקזיסטירט דיענערשאַפט. אין אַ ציוויליזאַציע, וואו עס זיינען דאָ באַדיענער, קען זיך ניט פריי ענטוויקלען דער אמת'ער באַגריף און

די פאָרמע פון לעבען, וועלכע רופט זיך „אונאָפּ־הענגיגקייט". עס איז ניט שווער צו זעהן דעם אמת פון דיזע באַ־הויפּטונגען. נעמען מיר, צ. ב. א רייכע פאַרשווענדערישע פרוי. וואָס הענגט דורכאויס אָפּ פון איהר מאַן, ער זאָל מיט זיינע פאַר־דיענסטען מאַכען מעגליך איהר נאַרישען, לוקסוספולען לעבען. און פון צווייטען זייט הענגט זי אָפּ פון איהרע דיענסטען, זיי זאָלען מיט זייער ארבייט איהר געבען די מעגליכקייט צו לעבען ווי זי וויל. אליין איז זי צו שוואַך און ניט דערוואַקסען, און צי דער מאַן וואָלט איהר פאַרלאָזען, צי די דיענסטען וואָלטען זיך ענטזאגט צו דיענען, איןביידע פעלע וואָלט איהר געווען שרעקליך שווער צו לעבען זעלבסטשטענדיג. זי הענגט אָפּ סיי פון איהר בעל הבית סיי פון איהרע דיענסטען.

צו זיין פאָלקאָמען אונאָפּהענגיג הייסט, אלזאָ, ניט צו זיין צו וועמען עס איז פאַרשקלאַפּט און ניט צו דאַרפען וועמעס עס איז הילף.

אויף וויפיעל, ווידער, מיר הענגען אָפּ געזעלשאַפטליך פון די איבעריגע מיטגליעדער פון דער גרופּע, צווישען וועלכער מיר לע־בען, אויף אזוי פיעל דאַרפען מיר אויך טאָן אונזערע פליכטען צו יענער גרופּע, אזוי אז די באַציהונגען צווישען איינעם און צווייטען וועלען זיין באַגרינדעט אויף דער גענענזייטיגער הילף פון זעלבסטשטענדיגע מיטגליעדער, און ניט אויף אָפּהענגיגקייט פון וועמען עס איז.

ווען, צום ביישפּיעל, יעדער מיטגליעד פון א פאַמיליע טוט זיין טייל ארבייט אויף צו פאַרבעסערען דאָס לעבען פון דער פאַ־מיליע, הייסט עס, אז אלע אינאיינעם האַלטען אויף דעם וואוויל־זיין פון דער קליינער גרופּע. יעדער איז א נויטיגער טייל, און איי־נער שטערט ניט דעם צווייטען, הענגט אויך ניט אָפּ פון דעם צווייטען מעהר, ווי דער צווייטער הענגט אָפּ פון איהם. ווען אָבער אין אזא פאַמיליע איז פאַראַן אן מיטגליעד א קראַנקער, א פוי־לער אָדער אזא, וועלכער עקספּלואַטירט אויף וועלכען עס איז אופן די איבעריגע מיטגליעדער פון דער פאַמיליע, הייסט עס, אז ער טוט ניט זיין פליכט צו דעם וואוילזיין פון די איבריגע און עס הענגט דורכאויס אָפּ פון זייער גוטען ווילען, אָדער פון זייער נאַריש־

קייט איהם אויסצוהאַלטען. צי איז ער אַ טיראַן, צי איז ער אַ שקלאַף, יעדענפאַלס איז ער ניט אונאפהענגיג און פאַלגליך ניט זעלבסטשטענדיג, ווייל די איבריגע קענען אויסקומען אָהן איהם און ער אָהן זיי קאָן ניט אויסקומען.

דעם קינד'ס אונאפהענגיגקייט.

וואָס טוט מען צו ערציהען אונזערע קינדער אזוי, אַז זיי זאָלען ערררייכען די מעגליכסט העכסטע שטופע פון זעלבסטשטענ־דיגקייט ?

געוועהנליך ווערט דעם קינד'ס זעלבסטשטענדיגע האנדלונג זעהר פיעל געשטערט פון די ערוואַקסענע. אמת, זיי ווילען דער־מיט באַהילפיג זיין דעם קינד, אָבער זיי פארשטעהען ניט, אַז אנ־שטאַט איהם צו ברייגגען נוצען שטערען זיי מיט זייער הילף זיין פרייער ענטוויקלונג.

ווען דאָס קינד קומט צו אונז איז עס דורכאויס הילפלאָז, און ווען מיר זאָלען עס דאָן לאָזען לעבען פאַר זיך, אָהן אונזער הילף וואָלט עס איינגאַנצען אונטערגעגאַנגען. אָבער וואָס ווייטער באַ־פרייט זיך עס אַלץ מעהר פון זיין הילפלאָזיגקייט און עס ווערט מעהר זעלבסטשטענדיג. אַט האַלט עס שוין אליין אַ שטיקעל ברויט אין האַנט. אַט קען עס שוין ארומגעהן אויף זיינע אייגענע פיסלאַך, און מען דאַרף עס שוין מעהר ניט ארומטראָגען אויף די הענט. אַט הויבט עס שוין אָן אליין צו באַנוצען זיך מיט דעם לע־פעלע ביים עסען. באַלד פּרובירט עס זיך אַליין אָנטאָן די שיכ־לעך און זעקלעך, און שפּעטער אַביסעל אויך די קליידעלעך. עס טוט אַלעס זיך צו באַפרייען פון אונזערע הענט, צו ווערען אונאפּ־הענגיג. מיר, אָבער, ווייסען, אַז מיר האָבען די אויפגאַבע צו באַ־שיצען דאָס קינד, איהם צו העלפען, — און מיר זיינען אזוי גע־וויסענהאַפט אין אונזער ארבייט, אַז מיר כאַפּען אריבער די מאָס.

נאָך גאָר ניט לאַנג צוריק פלעגט מען די קינדער שטעלען אין גאַנג־וועגעלעך און אויף פארשיידענע אַנדערע אופנים זיי העלפען געהן, ביז מען האָט זיך ארומגעקוקט, אַז דאָס קינד קאָן געהן אָהן אונזער הילף, און זיינע פיסלעך זיינען גלייכער און שטאַרקער ווען

מיר לאָזען איהם אַליין „שטעלען זיך אויף די פים“. וואָלטען מיר איהם וועניגער געהאָלפען אין אַנדערע הינזיכטען, וואָלטען מיר געפינען דעם זעלבען סורפּריין. דאָס קינד וואָלט אָהן אונזער הילף ערדייכט מעהר, ווי מיט אונזער הילף.

מעהרסטענס פּאַסירט, אַז ווי מיר זעהען דאָס קינד נעמט זיך עפּעס טאָן, קומען מיר איהם גלייך צו הילף אָדער מיר הויבען איהם אָן דערצעהלען וואָס עס דאַרף טאָן. דאָס קינד נעמט זיך אַליין אַרויפציהען די זעקעלעך, באַלד כאַפּען מיר זיי צו און ציהען זיי אָן אויף זיינע פיסלעך. דאָס קינד וויל אַרויפקריכען די שטיגען, לויפען מיר אונטער און נעמען איהם אויף די הענט, מיט דער באַמערקונג „קריך ניט, דו וועסט פאַלען“. דאָס פּיצעלע נעמט א גלאָז אין האַנט, באַלד כאַפּט מען די גלאָז אַרויס; „ניט, דו וועסט צוברעכען“. דאָס מענשעלע קריגט א מתנה אַ פייפעלע, עס האָט נאָך קיין צייט ניט דאָס גוט צו באַטראַכטען און זעלבסט־שטענדיג צו ענטדעקען, וואָס מען קאָן דערמיט אויפטאָן, ווי עס שיטען זיך שוין אויף זיין קעפּעלע ווערטער מיט ווערטער, „האַלט עס אָט אזוי, פייף אָט אזוי“. און ווי עס מאַכט א טעות, „גיב, וועל איך דיר ווייזען. ניט אזוי, דאָס טויג ניט, אָט אזוי נעם דאָס, אזוי האַלט דאָס, אזוי פייף“. ווען מען זאָל אנשטאַט די אַלע ווערטער, געבען דעם קינד דאָס פייפעלע און דערביי גאָר איין פייף טאָן, אום עס זאָל זעהן דעם צוועק פון שפּיעלצייג און ווייטער גאָר ניט ריידען, וואָלט דאָס קינד פיעל מעהר געוואונען פון דעם שפּיעלכעל. עס וואָלט זיך אָוועקגעלאָזט שטודירען דעם נייעם געגענשטאַנד און מאַכען ענטדעקונגען ביז עס וואָלט אויסגעפונען, אַז עס קען אַליין פייפען אזוי גוט, ווי דער ערוואַקסענער מתנה געבער. דאָס קינד וועט זיך דאַן פיהלען זעלבסטשטענדיג און צו־פריעדען, און די זאַך וועט פאַר איהם האָבען א פיעל גרעסערען אינטערעס און באַדייטונג. ווען איהר לאָזט דאָס 14 אָדער 16 מאָנאַטדיגע קינד אַליין קריכען אויף די שטיגען, וועט איהר זיך איבערצייגען, אַז עס וועט זיך גאָר שנעל אויסלערנען קלעטערען און עס וועט זיין פיעל מעהר פאָרזיכטיג, ווי ווען איהר האַלט איהם אין איין דערצעהלען, אַז עס דאַרף זיך היטען. פונקט אזוי גוט מעג מען דעם קינד אַנפאַרטרויען גלעזער, טעלער און אַנדערע

זאכען, וואס ברעכען זיך לייכט. איהר דארפט נאר זעהן, אז די זאַכען זאָלען ניט געברויכט ווערען אלס שפּיעלצייג, נור בלויז פאר דעם צוועק, פאר וועלכען איהר געברויכט זיי אליין. אמת, דאס יונגע קינד וועט אמאָל אריינפאלען אין דער שטימונג צו ווארפען זאכען און וועט אפשר א ווארף טאָן א גלאָז, נאר ווען איהר רעגט עס ניט אויף, פּאסירען אזעלכע שטימונגען גאנץ זעלטען און צו קיין גרויסען שאָדען קומט עס ניט. דערפאר אָבער קריגט דאס קינד א געפיהל פון זעלבסטשטענדיגקייט און עס לערענט זיך אויס „געהן מיט זיכערע שריט“, טאָן אלעס רוהיג, געלאסען, און פאָרזיכטיג. ווען דאס קינד וועט ניט ווילענדיג צוברעכען א טעלער, און איהר וועט איהם דערביי קיין לעקטשורס ניט לעזען, וועט עס פון דעם צוברעכען אליין פיעל מעהר לערנען וועגען פאָרזיכטיגקייט, ווי איהר קענט עס ווען עס איז אויסלערנען מיט אייערע ווערטער.

ווי דאס קינד ווערט אביסעל עלטער און קריגט א שטארקען פארלאנג זיך אליין צו וואשען, זיך אליין אָנצוטאָן, איז עס ניט מעהר ווי רעכט צו געבען איהם די פולע פרייהייט צו טאָן די אלע זאכען. די זייף, דער האנדטוך, דער קאם און אלע אנדערע זאכען, וואס עס דארף צום אויספוצען זיך דארפען זיך געפינען אויף אזעלכע ערטער, וואו דאס קינד קען זיי לייכט גרייכען ווען עס דארף זיי געברויכען. און זאָל דאס מענשעלע אליין בעל הבתי'־ווען ארום זיך.

אמת, מען דארף דערצו א סך גערולד, ווייל עס נעמט דעם קינד זעהר לאנג, ביז עס לערענט זיך אויס די פארשיידענע פראָצעסען, אָבער אָהן גערולד קען מען איבערהויפט קיין קינד ניט ערציהען.

ווען א קינד הויבט אָן ארויסצוהעלפען דער מאמע'ן אין איהר בעל הבית'ישקייט איז צייט צו באזאָרגען איהם מיט אלע קלאָ־פערגעצייג, וואס די מאמע פארמאָגט, נאטירליך, אין א קליינעם פארמאט, און עס לאָזען בעל הבית'עווען. א בעזעם, א מאשינקע צו קערען די קאווי׳ארען, א שמאטע ארומצואווישען, א האנטוך צו ווישען געשיר, א וואש ברעטעל, א פרעסעל א. אַז. וו. און אַז. וו. דאס זיינען אלץ זאכען, מיט וועלכע מען קאָן טאָן נוצליכע ארבייט.

מען איבט די מוסקולען, און מען ענטוויקעלט א געפיהל פון זעלבסטשטענדיגקייט.

אויב דאָס קינד האָט דאָס גליק צו פארמאָגען אַן אייגען ציר מער, אָדער ווענינסטענס אַן אייגען ווינקעל פאַר זיינע זאַכען דאַרף מען איהם אויך ווייט מעגליך ערמוטיגען אַליין אויפצופאַסען אויף זיינע זאַכען. געוויס דאַרף מען זיך רעכענען מיט זיינע כוחות. מען קען ניט ערוואַרטען אַז אַ קינד פון דריי יאָהר זאָל טאָן אַ זאַך וואָס פאָדערט אַ סך געדולד, אָדער פיזישע קרעפטען, וועלכע דאָס קינד פארמאָגט נאָך ניט.

אויף וויפיעל אָבער דאָס קינד נעמט זיך אַליין ארבייטען טאָר מען איהם געוויס קיין מאָל ניט שטערען.

אַ קינד פון פינף־זעקס יאָהר, וואָס קען זיך אַליין ארומוואַשען, אָנטאָן, צוקלייבען אין זיין אייגענעם צימער, צואוואַשען אַ פּאָר קלייניגקייטען און נאָך העלפען דער מאַמע צו ווישען די געשיר פיהלט זיך אונאָפּהענגיג און זעלבסטשטענדיג. אַ קינד אָבער אין זעלבען עלטער, וואָס דאַרף נאָך יעדער קלייניגקייט אָנקומען צו דער מאַמע'ס הילף איז אַ שוואַכע, הילפלאָזע בייבי.

זעלבסטשטענדיגקייט אין דענקען און אין אויסדריקען געדאַנקען.

און ניט נאָר אויף דעם געביט פון ארבייט איז גוט מיר זאָלען די קינדער לאָזען זיין זעלבסטשטענדיג, נאָר אויך אויף דעם געביט פון דענקען. אנשטאט צו דערצעהלען זיי מעשות און געבען ערקלערונגען, וועגען אַלעס, וואָס זיי זעהען, איז פיעל בעסער צו לאָזען זיי אַליין באטראַכטען די זאַכען און ווען זיי פאראינטערעסירען זיך און פרעגען פראַגען דאַן זאָל מען ענטפערען קורץ און צום פּונקט.

צוםביישפּיעל, מיר בויען פאַר אַ קינד אויס אַ הייזקעלע פון קלעצעלעך. מיר קענען דאַן טאָן איינס פון די צוויי: מיר קענען זיך גלייך נעמען ערקלערען „דו זעהסט, דאָס זיינען פענסטערלעך, דאָס איז אַ טיר, און דאָ זיינען די שטיגען און אַז. וו.“ אָדער מיר קענען לאָזען דאָס קינד באטראַכטען די געביידע און געוועהנליך

וועט עס פרעגען: „וואס איז דאס?“ אויף יעדען טייל, וואס עס וועט ניט דערקענען, און זעהר אפט אויך אויף טיילען, וואס עס וועט יא דערקענען. דאס בעסטע איז נאך יעדער פראגע איהם צו־ריק פרעגען, „וואס דענקסט דו איז דאס?“ ווען עס ווייסט ווער עס ענטפערען און ווען עס ווייסט ניט, זאגען מיר איהם. אויף אזא'ן אופן ווערט דאס קינד אי דענקען אי אויסדריקען זיינע גע־דאנקען זעלבסטשטענדיג. טוען מיר אבער ווי אין ערשטען ביי־שפיעל, שוואכען מיר אפ זיין דענקונגס קראפט און רויבען פון איהם די געלעגענהייט זיך אליין אויסצודריקען. אנשטאט זעלבסטשטענדיגע געדאנקען געבען מיר איהם „אן אפגעשיילטע איי אין מויל אריין“, און אנשטאט זעלבסטשטענדיג זיך אויסצודרי־קען, זאגט עס נאך פרעמדע ווערטער.

מיר קענען אמאל ציהן דעם קינד'ס אויפמערקזאמקייט צו ערשיינונגען, וועלכע מיר ווילען דאס קינד זאל באמערקען. מיר דארפען איהם אבער גארניט דערצעהלען וועגען די ערשיינונגען, אויסער ווען דאס קינד פרעגט און ציינט מיט דער פראגע, אז די ערשיינונג האט ערוועקט זיין אינטערעס. איהר ווילט, א שטייגער, דאס קינד זאל באמערקען די נאטור און די פארשיידענע באשעפע־נישען אין דער נאטור. ציהט איהר זיין אויפמערקזאמקייט אויף אזא שטייגער: „זעה, אט פליהט א שעהנע זומער־פייגעלע. ווי געפעלט דיר דאס ווערעמעל? די בוימער ווערען גרין. דער ווינד שאקעלט די צווייגען“. איהר דארפט דערביי זיין פארזיכ־טיג ניט צו מאכען מעהר ווי איין באמערקונג אויף א מאל, ווייל דאס קינד קען זיך ניט אפשטעלען אויף די פארשיידענע גענגע־שטאנדען מיט איין מאל. אויב איהר ווילט דאס קינד זאל בא־מערקען דאס ווערעמעל קענט איהר צו איהם אין דער זעלבער צייט ניט ריידען וועגען פייגעלע, זאנסט ווערט איינס פארשטעלען דאס צווייטע.

נאך א פאר אזעלכע באמערקונגען ווערט דאס קינד שוין אליין אייך פארווארפען מיט פראגען וועגען „נאטור־וויסענשאפט“. אבי־סעל שפעטער ווערט עס אויך אנהויבען פארגלייכען פארשיידענע זאכען, אדער פארשיידענע באשעפענישען, וואס האבען דיזעלבע איינענשאפטען. איהר ווערט הערען, צום ביישפיעל, אזוינע ערקלע־

רונגען : „דאָס פייגעלע אויף דעם בילד איז אזוי בלוי ווי מיין קליידעלע, אָדער: דאָס זומער פייגעלע האָט פליגעלאך. דאָס ווערעמעל קריכט און די מוראשקע קריכט". אין אזעלכע פעלע ווערט עס הייסען, אז מיט א קליינעם שטוים פון אייער זייט ווערט איהר ארויספיהרען דאָס קינד אויפ'ן וועג אליין צו ענטוויקלען זיין באַאָבאַכטונגס־קראַפט. דאַן ווערט עס שוין גאַר זעלבסטשטענדיג, אינגאַנצען אונאָפּהענגיג פון אייך, דורך אייגענע ענטדעקונגען, ענטוויקלען זיין פאַרגלייכונגס־קראַפט. די ביידע קרעפטען, די קראַפט צו באָאָבאַכטען און די קראַפט צו פאַרגלייכען זיינען זעהר וויכטיג אין דעם אינטעלעקטועלען וואוקס פון מענשען. גיט איהר דעם קינד אימער גרייטע „לעסאָנס" וועגען אלעם און לאָזט איהם ניט פריי און זעלבסטשטענדיג ענטוויקלען דיזע און עהנליכע נאַטירליכע קרעפטען, שטערט איהר איהם זעהר פיעל אין זיין וואוקס, איהר שוואכט אָפּ זיינע פעהיגקייטען.

פאַראַנען אויך עלטערען וואָס דיקטירען די קינדער, וואָס זיי זאָלען זאָגען און וואָס זיי זאָלען טאָן אום צו מאַכען א גוטען איינדרוק אויף מענשען. „זאָג דעם אָנקעל : לאָזט גריסען דער טאַנטע. זאָג צום מיידעלע : קום מיך ווידער באַזוכען" אָדער, „דעקלאַמיר עפּעס פאַר דער טאַנטע. זינג א לידעלע, מאַדאַם זאַ און זאַ וויל הערען, ווי שעהן דו קענסט זינגען". אזעלכע אויפפאָדערונגען הרג'ענען אוועק דעם קינד'ס זעלבסטשטענדיגקייט. בעסער זאָלען מענשען ניט זעהן דעם קינד'ס חכמות, און בעסער זאָל עס זיך ניט אויסלערנען אזוי גיך דעם אָנגענומענעם עטיקעט, ווי עס זאָל נאכפּלאַפּלען א צווייטענס ווערטער אָדער באַווייזען זיך מיט חכמות, ווען א צווייטער פאָדערט עס. דעם קינד'ס זעלבסטשטענדיגע ענטוויקלונג איז פיעל, פיעל וויכטיגער ווי די גוטע געזעלשאַפטליכע מיינונג.

מען באַגעגענט אָפט פעהיגע, קלוגע קינדער און עס דוכט זיך, אז לויט זייערע יאָהרען, זאָגען מיר 10—12, וואָלטען זיי שוין געקענט זיין גאַנצע מענשען. פון דעסטוועגען האַנדלען זיי ווי קליינע קינדער. ווען איהר רעדט צו זיי, ענטפערען זיי ניט פריי, נור זיי קוקען זיך ארום צו דער מוטער. ווען איהר שלאָגט זיי פאָר עפּעס טאָן א קלייניגקייט, אָדער עפּעס עסען, פרעגען זיי דער מו־

טער׳ס ערלויבניש. איהר פרעגט זייער מיינונג וועגען עפּעס, זוכט מען ווידער דער מאמע׳ס אויג. איהר פיהלט, אז דאס גרויסע פעהיגע קינד דארף זיך נאך באהאלטען אונטער דער מאמע׳ס פארטוך. און די שולד איז אין אזעלכע פעלע טאקע נור דער מוטער׳ס. ווען מען זאל לאזען אזעלכע קינדער אליין אויסקלייבען דאס שטאף און די פאסאנען פון זייערע קליידער; אליין אויסקלייבען פרעזענטען פאר אנדערע קינדער צו זייערע געבורטסטעג; אליין באשטימען וואו זיי ווילען געהן שפאצירען; אליין פלאנעווען זייערע אייגענע שמחות, אליין טאן, וואס זיי זיינען בכח צו טאן, וואלטען אט די אלע פארשיידענע זאכען זיי פיעל געהאלפען צו ווערען שטאר־קע און זעלבסטשטענדיגע מענשען. עס וואלט זיי מעהר און מעהר געלערענט צו פארלאזען זיך אויף זיך אליין. זיי וואלטען ניט גע־דארפט אימער קוקען דער מאמען אין די אויגען אריין.

לאזט דאס קינד אויף ווי וויט מעגליך אליין טאן, אליין דענ־קען, און אליין אויסדריקען זיינע געדאנקען, וועט איהר פארקירצען די צייט פון זיין הילפלאזיגקייט און איהר וועט איהם העלפען בויען אין זיך א שטארקען, פרייען און אונאפהענגיגען כאראקטער.

דעם קינד׳ס פריוואטע אנגעלעגענהייטען.

עס זאגט א גלייכווערטעל: „א סוד איז דיין שקלאף אזוי לאנג ווי דו האלסט איהם ביי זיך. ער ווערט דיין הערשער אזוי שנעל ווי דו לאזט איהם ארויס.“

יעדער פון אונז פיהלט, אז אין אונזער פריוואט לעבען זיינען דא אזעלכע זאכען, אויף וועלכע א צווייטער האט קיין רעכט ניט צו קוקען. ווען מיר האבען עפעס א סוד און מיר דארפען אימער ציטערען אז א צווייטער וועט דיזען סוד ארויסגעבען צו וועמען ער וויל, פיהלען מיר זיך ניט פריי און מיר הענגען דורכאויס אפּ פון דעם צווייטענס גוטען ווילען דיזען סוד צו דערצעהלען, אדער צו האלטען פאר זיך.

פונקט אזוי אפּהענגיג פיהלט זיך דאס קינד, ווען עס ווייסט אז אט, אט וועט מען דערצעהלען וועגען איהם זאכען וועלכע ער וואלט וועלען האלטען פאר זיך פריוואט.

אום ניט צו שטערען זיין אונאפהענגיגקייט דארפען מיר שאנעווען זיינע געפיהלען און היטען זיינע סודות. זאל דאס קינד אליין, אונאפהענגיג פון א צווייטען, באשטימען וועלכע פון זיינע פריוואטע אנגעלעגענהייטען עס וויל ארויסגעבען און וועלכע עס וויל האלטען בסוד.

ווילט איהר מאכען דעם קינד א פארוואורף, טוט דאס ווען קיינער הערט ניט. אפשר וויל דאס קינד ניט, אנדערע זאלען וויסען, אז עס האט זיך פארדיענט אייער פארוואורף. ווי וואלט געפיהלט א הילפלאזע פרוי ווען איהר מאן מאכט איהר פארווירפע אין געזעלשאפט? זי וואלט געפיהלט, אז זי הענגט אזוי פיעל אפ פון איהר מאן, אז ער האט אפילו א רעכט צו פארשעמען זי צווישען מענשען. פונקט אזוי און אפשר נאך ערגער פיהלט זיך דאס קינד. עס איז צו הילפלאז צו באפרייען זיך פון די עלטערען און עס מוז ליידען יעדע באליידיגונג, מיט וועלכער זיי זיינען איהם מכבד. אין הארצען ווערט עס אבער פארביטערט און עס טוט אלעם צו באהאלטען זיך פון זיינע הערשער.

אין א באקאנטער, אינטעליגענטער פאמיליע איז געווען, וואס מען רופט, א שלעכטער אינגעל. די מאמע פלעגט אפען דערצעהלען יעדען איינעם, אז דא האט ער גע'גנב'עט א פאאר סענט, דארט האט ער אפגענארט א. אז. וו. דאס האט זי איהם געוואלט פארשעמען פאר לייטען. דער אינגעל האט קיין מאל ניט דערצעהלט, וואס ער האט געפיהלט. מיט דער צייט איז ער וואהרשיינליך געווארען גאנץ גלייכגילטיג צו די מיינונגען פון דער „אינטעליגענטער געזעלשאפט“. וואס ווייטער איז ער אבער ערגער געווארען, און ווער ווייסט? אפשר איז דאס טאקע געווען צוליעב דעם, וואס יעדער האט געקענט אזוי אפען קריכען צו איהם אין דער נשמה. קען זיין, אז ווען די מוטער וואלט נור גערעדט צום קינד פריוואט צווישען פיער אויגען, זי וואלט איהם געוויזען אז זי היט זיינע סודות, וואלט זיך דאס קינד געפיהלט שטארקער און זעלבסטשטענדיגער און עס וואלט איהם געווען גרינגער בייצוקומען זיין שלעכטע מדה. דערצו וואלט איהם אויך געהאלפען זיין רעספעקט פאר דער געזעלשאפטליכער מיינונג.

אין דעם דערמאנטען פאל האט שוין אבער דאס קינד סיי ווי

פארלוירען זיין האפנונג אויף דער געזעלשאפטליכער מיינונג. זיי האבען איהם שוין געזעהן אויף דעם שאנד קלאץ. קעגען דער מוטער איז ער געווען פארביטערט, ווייל זי האט איהם געצויגען צום שאנד־קלאץ. זיין פארביטערטקייט האט אין איהם אפגעשוואכט דעם ווילען זיך בייצוקומען און ער איז געפאלען טיעפער און טיעפער אין אפגרונט אריין.

זאל דאס קינד בלייבען דער הערשער פון זיינע סודות אנשטאט צו ווערען זייער שקלאף.

צעהנטער קאפיטעל

שפּיעל און אַרבייט

וואָס איז שפּיעל?

שפּיעל איז אַ טעטיגקייט מיט וועלכער מען פאַרנעמט זיך צו־ליעב דער טעטיגקייט זעלבסט און ניט אום צו עררייכען וועלכען עס איז באַשטימטען צוועק. ווען איינער נעמט אַ שטיקעל האָלץ און שניצט דאָס מיט דעם באַוואוסטזיניגען צוועק צו מאַכען אַ ריימעל פאַר אַ בילד איז דאָס שניצען אַן ארבייט. ווען אָבער אַ קינד נעמט אַ שטיקעל האָלץ און שניצט דאָס הויפּטזעכליך, ווייל איהם געפעלט דאָס שניצען, איז דאָס שפּיעל, אויב זאָגאַר אין פּראָצעס פון שניצען וועט זיך דעם קינד איינגעבען אויסצו־פאָרמירען אַ ריימעל. דער הויפּטצוועק איז דאָ ניט דאָס ריימעל נור דאָס שניצען — טעטיגקייט צוליעב דער טעטיגקייט זעלבסט.

די פאַרשיידענע צוועקלאָזע טעטיגקייטען וואָס רופען זיך שפּיעל העלפען אונגעהייער פיעל דער ענטוויקלונג פון מענשען אַזוי גוט ווי דער ענטוויקלונג פון די פאַרשיידענע חיות. דאָס קע־צעל וואָס שפּרינגט און לויפט שפּיעלענדיג מיט אַ קנויל באַנוועל אָדער מיט אַ פּילקע צוליעב דעם שפּרינגען און לויפען, און ניט ווייל עס וויל באַזיצען דעם קנויל אָדער די פּילקע, ענטוויקעלט אַזוי איהרע באַוועגונגען, אַז איהר איז פיעל גרינגער צו כאַפּען מייז, ווי עס וואָלט געווען ווען זי זיצט אונבאַוועגליך און שפּיעלט ניט. דאָס קינד שפּיעלט מיט זאַמד און שטיינדלאַך צוליעב דעם שפּיעלען, דערווייל ענטוויקלען זיך זיינע מוסקולען. עס באַקומט אַ באַגריף וועגען די פאַרשיידענע אייגענשאַפטען פון זאַמד און שטיינדלאַך, און אין פּראָצעס פון שפּיעל מאַכט עס אַלערליי ענט־דעקונגען, וואָס מען קען מיט די מאַטעריאַלען אויפטאָן. שפּיעל פיהרט דאָס קינד אונבאַוואוסטזיניג אויף אַ העכערער שטופע פון פיזישער און גייסטיגער ענטוויקלונג.

די ענטוויקלונג פון שפיעל ביי׳ם קליינעם קינד.

אזוי ווי שפיעל קומט פון דעם אינערליכען באגעהר נאך גע־וויסע טעטיגקייטען אדער ערפארונגען איז דאס שוין במילא צו־געפאסט צום קינד׳ס כוחות. אזוי, צום ביישפיעל, וועט א קינד פון ניין מאנאטען ניט פרובירען קלעטערען אויף א בוים. זיין אינערליכער פארלאנג וועט ניט געהן ווייטער, ווי מאכען די בא־וועגונגען, וואס זיינען נויטיג צום קריכען אויף דעם דיל.

ביי דעם גאר קליינעם קינד דריקט זיך דאס שפיעלען אויס אין פארשיידענע קערפערליכע באוועגונגען. צוערשט ווארפט עס מיט די הענט און פיס, דאן הויבט עס אן באוועגען דעם גאנצען קערפער. אויף אזא אופן לערענט עס זיך אויס צו באלאנסירען זיין קערפער, צו זיצען, שטעהן, געהן, לויפען. און הגם דער צוועק, וועלכען דאס קינד ערדרייכט דורך זיינע באוועגונגען איז זעהר א וויכטיגער, עס פארפאלקאמט זיך קערפערליך, פון דעסט־וועגען קענען די אלע באוועגונגען וואס פיהרען צום צוועק מיט רעכט באטראכט ווערען אלס שפיעל, ווייל דאס קינד שטעלט זיך קיין צוועק ניט און מאכט די באוועגונגען נור צוליעב די פארגע־ניגען וואס עס קריגט פון די באוועגונגען גופא.

דאס קליינע קינד האט אויך זעהר ליעב אזעלכע שפיעלען וואס ווירקען אויף זיינע חושים. הויכע קלאנגען, העלע קאלי־רען, זאכען וואס מען קען טאפען מיט די הענט אדער מיט די לי־פען. עס קריגט אויך פארגעניגען פון שפיעלען מיט זיין אייגענעם קערפער. קוקען אויף די הענט, לעקען די פיס, הערען זיין אייגענע שטימע.

שפעטער אביסעל שפיעלט א גרויסע ראל אין קינד׳ס שפיעל דאס פארניכטען פון זאכען. עס רייסט, ווארפט, ברעכט כמעט אלעס וואס קומט איהם אין האנט אריין. אין א גרויסער מאס נעמט דאס זיך פון דעם קינד׳ס נייגעריגקייט אלעס צו ערפאר־שען, עס וויל אויסגעפינען, וואס עס טוט זיך אינעווייניג. אויך קומט דאס דערפון, וואס דאס קינד האט האלט צו פרובירען זיינע כוחות. א קלייניגקייט אז א מענש איז בכוח א ווארף טאן א טע־

לער אין דער ערד און דאָס צוברעכען אויף קליינע שטיקלאך. מען פיהלט זיך דערביי ממש אַלס גבור.

דער דראַמאַטישער געפיהל הויבט זיך אויך אָן ארויסווייזען אין קינד'ס שפיעל בשעת עס איז נאָך גאַנץ יונג. עס האָט ליעב צו שפּיעלען פאַרשיידענע ראָלען. אַ קינד וואָס קען נאָך קוים רייד־ דען וועט אָנטאָן דעם פּאַפּאַ'ס הוט און געהן צו דער ארבייט, אָדער נעמען דער שוועסטער'ס ביכלאך און געהן אין שול.

דאָס קליינע קינד שפּיעלט הויפּטזעכליך אליין און נויטיגט זיך ניט אין קיין חברים צו טיילען אָדער מיטהעלפען זיין טעטיגקייט. עס האָט אימער ליעב צו האָבען נעבען זיך ערוואַק־ סענע, וואָס זאָלען קוקען און וואָס איז נאָך בעסער, באַוואונדער־ רען זיינע גרויסע אויפטועכצען. עס דאַרף אָבער ניט קיין שותפים. אנשטאַט צו טיילען זיך מיט די ראָלען אָדער מיט דער ארבייט וויל דאָס מענשעלע אימער טאָן דוקא דאָס זעלבע, וואָס דאָס אנדערע קינד טוט. האַלט אַן אנדער קינד אַ שפּיעלצייג איז דאָס גראַד פּונקט די זאַך, נאָך וועלכער עס לוינט זיך צו שטרעבען, זאָל מען דערביי אפילו דאַרפען אָנווענדען פיזישע קראַפט. מען שלאָגט זיך ביז בלוט, אויב קיינער שטעלט ניט אָפּ, נור צו קריגען דעם צווייטענ'ס אוצר.

דער איבערגאַנג פון שפּיעל אין ארבייט.

ווען דאָס קינד ווערט אַלט אַ יאָהר צוויי, און אָפטמאָל נאָך פריהער, באַקומט עס דעם פאַרלאַנג צו בויען. עס מאַכט פאַר־ שיידענע געביידעס פון ברייטלאך מיט שטיינדלאך. אַביסעל בלאָ־ טע ווערט פאַרוואַנדעלט אין אַ קוכען. פון אַ שטיקעל טעג, וואָס די מאַמע וואַרפט צו אין קיך קנייט מען אויס וואונדערבאַרע חלות, מען וועלגערט בלעטלעך לאָקשען.

דאָס איז אייגענטליך די צייט ווען דעם קינד'ס שפּיעל פאַנגט אָן צו קריגען אַ צוועק, דאָס מענשעלע הויבט אָן צו ביסלעך אר־ בייטען. אמת, דאָס הויז וואָס מען בויעט איז ניט געפּלאַנעוועט אַלס שטאַרקע געביידע וואָס דאַרף יאָהרען לאַנג שטעהן אויף איין אָרט. עס איז רעכט אויסצובויען און גלייך אומצוואַרפען, אָבער

דאָך האָט די ארבייט פון בויען אַ צוועק, און אויב נור דעם קינד ניט זיך איין צו דערפיהרען זיין ארבייט ביז צום סוף, באַקומט זיך דער רעזולטאַט, דאָס הויז.

ווען דאָס קינד קייקעלט אַ פּילקע אָדער עס וואַרפט די פּילקע אין דער לופטען איז עס אויסשליסליך שפּיעל. ווען אָבער עס לעגט צונויף שמאַטקעס אין אַ קעסטעלע אום צו האָבען אַ וויעך בעט פאַר דעם פּופּע, איז עס שוין ארבייט.

ווען עס פּאָרעט זיך מיט זאַמד און שטיינדלאַך גלאַט אַזוי אין דער וועלט אריין, שפּיעלט עס נור. ווי אָבער עס הויבט אָן צו באַנוצען דיזע מאַטעריאַלען אום צו „פּראָדוצירען” הייזער אָדער אַנדערע געגענשטאַנדען איז עס ארבייט.

די צוועקלאָזע שפּיעל פאַרשווינדט קיין מאָל ניט אין גאַנצען. קינדער און אויך ערוואַקסענע האָבען אימער ליעב שפּיעל צוליעב שפּיעל, אַזוי ווי דאָס שפּיעלען באַל, שפּיעלען קאַרטען אָהן געלט, שפּיעלען שאַך און נאָך פאַרשיידענע טעטיגקייטען וואָס פיהרען ניט צו קיין באַשטימטען צוועק, נור זיי זיינען אינטערע־סאַנט אָן און פאַר זיך. אָבער ווען דאָס קינד נעמט שוין אין דער האַנט אַ שטיקעל רויען מאַטעריאַל מיט דעם באַוואוסטזיניגען צוועק מיט דעם עפּעס אויפצוטאָן, הויבט די ארבייט אָן צו שפּיע־לען אַ גרויסע ראָל אין זיין ענטוויקלונג.

וואָס דאָס קינד ווערט עלטער אַלץ מעהר פאַרגעניגען באַקומט עס פון שאַפען, פון פּראָדוצירען. שפּעטער אַביסעל הויבט עס אָן צייכענען אַלערליי פיגורען אויף פּאַפּיער, אויף דעם אַספאַלט אין גאַס אָדער וואו עס מאַכט זיך.

„יעדער אָנפאַנג איז שווער”, זאָגט אַ גלייכווערטעל. דעם קינד'ס ערשטע געביידעס אַזוי גוט ווי זיינע ערשטע צייכנונגען לאָ־זען זיך גאַנץ שווער דערקענען פאַר דאָס וואָס זיי באַצוועקען פאַר־צושטעלען. צוויי, דריי שטיינדלאַך צונויפגעלעגט איינס אויפ'ן צווייטען ווערען באַצייכענט אַלס הויז און אַ פּאָאַר צודרייטע לי־ניעס אויף אַ שטיקעל פּאַפּיער שטעלען מיט זיך פאַר אַ פערד. דאָס קינד ווערט אָבער ניט ענטוישט און, הגם באַמערקט עס טאַקע אָפט ניט די פעהלערען. די פּאָר שטיינדלעך זיינען אַ קוואַל פון באַגייסטערונג. ניט נור איז דאָס הויז ארכיטעקטאַריש צו־

פריעדענשטעלענד, דאָס גיט אויך שפּייז פאַר בויען גאַנצע לעבענס פּלענער. אין הויז וועלען זיך באַזעצען די גאַנצע משפּחה, דער פּאַפּאַ, די מאַמאַ, און דער בויער אַליין. דאָרט וועט מען אָנפּיה־רען פונקט די זעלבע טעטיגקייטען, ווי אין גרויסען, ריכטיגען הויז, און „עס וועט זיך טאָן אויף טיש און אויף ביינק". די פּאָאר שטריכען אויפ'ן פּאַפּיער וואָס שטעלען פאָר א פערד, וועלען דעם העלד אַוועקטראָגען אין ווייטע וועלדער און ברייטע פעלדער.

אין אַלגעמיין בויעט דאָס קינד פון צוויי ביז זיבען־אכט יאָהר, גאַנצע וועלטען. זיין שפּיעל באַשטעהט אין זעהר א גרויסער מאָס פון אריינבלאָזען א רוח חי — א לעבעדיגען גייסט אין טויטע געגענשטאַנדען. א שטיקעל שמאַטקע ווערט א הינטעל, א שטעקעל קריגט די נשמה פון א פערדעל און דאָס קליינע מענשעלע בעל־הבית'עוועט אין זיין אייגען־געמאַכטע וועלטעל, ווי איהם געלוסט זיך. אָט בייזערט מען זיך אויפ'ן שטעקען און מען שמייסט איהם, ער זאָל לויפען געשווינד, אַזוי ווי דעם שכן'ס גרויס פערד, און אָט לעגט מען א נאָז טיכעל שלאָפען און מען פּארוויגט די „בייבי" מיט דער גאַנצער צערטליכקייט אויף וועלכער א מוטער איז פעהיג. דער דראַמאַטישער געפיהל איז אַזוי שטאַרק אין די יאָהרען, אז דאָס קינד לעבט כמעט מעהר אין א וועלט וואָס עקזיסטירט נור אין זיין פאַנטאַזיע, ווי אין דער זינדיגער וועלט, וועלכע איז גרייט אריינצוּוואַרפען דעם יונגען קרבן אין טיעפען אָפּגרונט פון ווירק־ליכקייט.

אין די יאָהרען ווערט דעם קינד'ס שפּיעל אויך מעהר און מעהר געזעלשאַפטליך. הגם די מעהרסטע טעטיגקייטען זיינען נאָך אַזעלכע, וואָס עס פיהרט דורך אָהן שותפים, הויבט עס זיך שוין אָבער אָן צונויפריידען מיט חברים, און אינאיינעם אָרגאַניזירט מען אויך אַלערליי דראַמאַטישע שפּיעלען מיט ראָלען פאַרטיילט צווישען אַלע שפּיעלער.

מיר וועלען זיך דאָ ניט אָפּגעבען מיט דער פראַגע פון שפּיעל נאָך זיבען־אכט יאָהר און זעהן וואָס מיר, די ערוואַקסענע קענען פון אונזער זייט בייטראָגען אז דעם קינד'ס שפּיעל און ארבייט ביז אין די שול־יאָהרען זאָלען איהם פיהרען אויף א העכערער

שטופע פון ענטוויקלונג און איהם לייכטער מאכען זיין ארבייט ווען עס קומט אָן דער ערנסטער פעריאָד פון לערנען.

פיזישע שפיעל

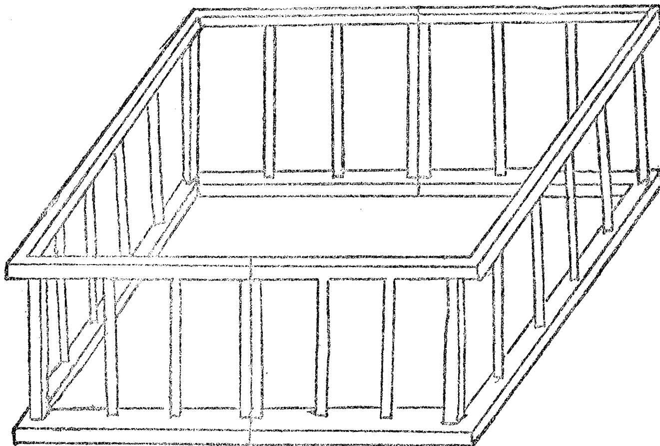
דאָס קינד הויבט אָן צו שפיעלען ווען עס איז א פאָר וואָכען אלט. זיין הויפט מאַטעריאַל איז דאַן זיין אייגענער קערפער. כמעט זיין גאַנצע שפיעל דריקט זיך דערוויל אויס אין פיזישע באַוועגונגען. אַלעס וואָס מיר קענען איהם דאַן העלפען איז איהם געבען די מעגליכקייט צו מאַכען די פיזישע באַוועגונגען אויף וועלכע עס איז פעהיג. קיין סך פאַרלאַנגט עס נאָך ניט, ניט אין הינזיכט פון צייט און ניט אין הינזיכט פון פלאַץ.

מעהרסטענס געהט דאַן די צייט אַוועק אין שלאָף און פון די אייניגע וואַכענדיגע שטונדען געהט אויף א היבש ביסעל אַוועק אויף עסען און באָדען זיך. עס בלייבט אַלזאָ ניט מעהר ווי א שעה, צוויי אויף צו פאַרברייינגען אין פאַרגעניגען, דאָס הייסט, אויף צו שפיעלען מיט זיך אַליין. וואָס אַנבאַלאַנגט פלאַץ איז וויפיעל קען מען, מישטיינס געזאָגט, פאַרנעמען אז דער קערפער ריהרט זיך ניט פון אָרט? דאָס אייגענע בעטעל איז דאַן א גענוג גרויסער פעלד פאַר טעטיגקייט. אז די מאַמע צואוויקעלט נור דאָס קערפערעל און לאָזט פריי די הענט מיט די פיס, קען מען זיך אָפליגען א האַלבע שעה אָדער א שעה אין בעטעל, קוקענדיג אויף די הענט, וואַרפענדיג מיט די פיס און פיהלען די העכסטע באַפרידיגונג.

דאָס קליינע בעטעל איז גענוג פאַר דעם קינד'ס פיזישע שפיעל ביז עס ווערט א מאָנאַטען דריי־פיער און עס קען זיך שוין א דרעה טאָן, זיך לעגען אויפ'ן בויך און פאַררייסען די פיס מיט די הענט, און וואָס ווייטער מאַכען אַלץ מעהר און מעהר קונצען. דאַן דאַרף מען פאַרבייטען דאָס קליינע בעטעל מיט א גרויס בעט, וואו מען קען זיך ערלויבען מעהר פלאַץ. געוועהנליך וואָס ווענינער דאָס קינד שלאָפט אַלץ מעהר צייט מעג מען איהם געבען אויף צו שפיע־לען. ווען דאָס קינד הויבט זיך שוין אָן איבערצוקאַטשען פון די פלייצעס אויפ'ן בויך און צוריק, זיך אויפצוזעצען, זיך א רוק טאָן,

ווערט דאָס גרויסע בעט אויך ניט גאַנץ זיכער, ווייל עס איז דאָ א געפאַהר אַרונטערצופאַלען. דאַן איז גוט אויסצושפּרייטען אַ קאָלדרע אויפ'ן דיל און אַרונטערלאָזען דאָס קליינע נפש'ל, זאָל עס שעפּען פאַרגניגען אָהן געפאַהר.

ווען עס ווערט נאָך עלטער און עס הויבט אָן אַרומצוקריכען אָדער עס שטעלט זיך שוין אַליין אויף די פיס, וועט איהם זעהר צונוץ קומען אַ קריך־שטייגעל, דאָס באַשטעהט פון פיער ווענט־לעך מיט שטאַבעטלאַך, וועלכע זיינען צוגעפּעסטיגט איינס צום

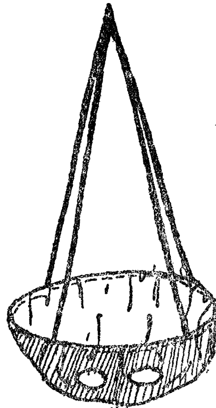

נומער 1. אַ קריך־שטייגעל.

צווייטען מיט זאַוועסקעס און קיימעלעך. ווען מען נוצט דאָס ניט קען מען עס לייכט צונויפלעגען אַזוי, אַז דאָס פאַרנעמט גאָר ווייניג אָרט. דאָס קען מען באַקומען צו קויפען, אָדער ווען עס געפינט זיך אַ מאַן אַ בריה אין הויז קען ער דאָס אַליין מאַכען. אין אַזאַ פאַל איז ניט נויטיג צו מאַכען די שטאַבעטלאַך. מען מאַכט נור אַ הילצערנע ראַהם, און אַנשטאָט די שטאַבעטען ציהט מען אָן אויף דעם ראַהם אייגענע אַ שיטער שטיקעל שטאָף.

דאָס שטייגעל פארהיט דאָס קינד פון דעם געפאהר צו באגעגענען אויף זיין וועג געגענשטאנדען, וועלכע וועלען איהם ענטווישען אין זיין לעבענס גאנג, ווי, למשל, אַ שטול אָן וועלכען מען קען צו־קלאפען אַ קאָפּ, אַ הייסען אויווען, וואָס וועט צוברענען דאָס לייב אָהן רחמנות. מאלע וואָס פאר אַ סכנות הנפש עס געפינען זיך אויף דער וועלט פאר אַן אונערפארענעם יונגען מענשען.

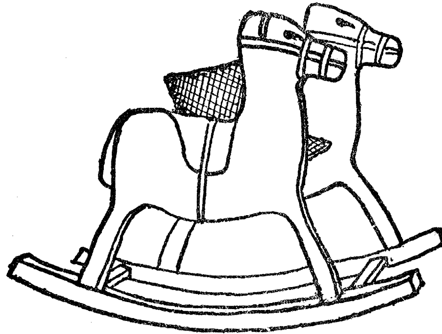
ווען דאָס קינד קען שוין זיצען אליין, ניט אונטערגעשפאר־טערהייד, איז אָם פלאַץ איהם צו פּרעזענטירען מיט אַ הוידאלקע, ווי אויף דער צייכנונג נומער 2. געוועהנליך דארף מען ניט

נומער 2. אַ הוידאלקע פאר דעם פּיצעלע קינד, וואָס הויבט נאָר אָן צו זיצען אַליין. מען הענגט זי אויף אויף אַ טיר־ראָהם.

דערלאָזען דאָס נפש'ל זאָל זיך דערוויייל צופיעל ארייגלאָזען אין ספּאָרט, אָבער אביסעל אַ הוידע טאָן זיך שאדט ניט אפילו אַ קינד פון זיבען־אכט מאָנאטען און עס פארשאפט גרוים פארגניגען. נאָך אַ פיינער מין ספּאָרט איז פאר דעם יונגען מענשעלע צו שאָקלען זיך אויף אַ שאָקעל שטול ווי אויף צייכנונג נומער 3. יעדעם מאָל

וואָס דאָס קינד וויל צושאָקלען דעם שטול דאַרף עס איהם געבען א שפּאַר אָפּ מיט די פיסלעך און פאַר א חברה מאַן, זאָגען מיר פון א יאָהר, אנדערטהאַלבען, איז דאָס א גאַנץ גוטע פיזישע איבונג.

נומער 3. אַ שאָקעל־שטול פאַר אַ קליין קינד.

איינער פון די בעסטע געגענשטאַנדען פאַר דעם קינד׳ס איבונגען איז א גומענער באָל. ווי מען הויבט מיט דעם אָן שפּיעלען, קאטשעט עס זיך אַוועק און אויף אזא אופן פארשאפט עס אימער אביסעל פיזישע אנשטרענגונג. צו עס קומט אוים א שנעלען קריך צו טאָן אָדער א לויף טאָן עס כאַפּען, יעדענפאַלס איבט מען די יונגע, שוואכע גליעדער.

ס׳איז פאַראַן א סאָרט פיזישע שפּיעלען וועלכע דאָס קליינע קינד האָט שטארק ליעב, ס׳איז אָבער גלייכער, אז עס ווייסט פון זיי וואָס ווייניגער. דאָס זיינען שפּיעלען אין וועלכע דאָס קינד מאכט ניט זיינע באוועגונגען פאָלקאָם פריי מיט זיין אייגענעם קערפּער, נור עס קריגט דערביי די הילף פון ערוואקסענע. מען טאנצט מיט איהם, מען ווארפט איהם אין דער לופטען, מען קיצעלט איהם און אַז. וו. דאָס קינד אַמוזירט זיך, אָבער עס באַקומט פון דעם מעהר שאדען ווי נוצען. ערשטענס רעגען אזוינע שפּיעלען צופיעל אויף זיינע נערוועז, וועלכע נויטיגען זיך דאָס ערשטע יאָהר אין וואָס מעהר און מעהר רוה, צווייטענס ענטוויקעלט דאָס ביי דעם קינד די שלעכטע געוואוינהייט פון ניט אראָפּגעהן פון די הענט. באַזאָנדערס שעדליך איז אזא סאָרט שפּיעל פאַר־

נאכט־צו, איידער דאָס קינד געהט שלאָפען, אָפט מאָל איז דער רע־זולטאַט אַ אונרוהיגע נאַכט.

פיעלע האָבען האַלט אָנצונעמען דאָס קינד ביי די הענטלעך און איהם לערנען געהן. דאָס איז נאָך אַן איבערבלייבעניש פון די צייטען, ווען מען האָט געמיינט, אַז מען מוז וויקלען די קינדער, זייערע ביינער זאָלען זיין גלייך און זיי געבען גאַנג וועגלאַך, זיי זאָלען זיך לערנען געהן. היינט ווייסט מען שוין, אַז דאָס איז ניט נויטיג, אָבער דאָך פיהרט מען דאָס קינד ביי די הענטלאַך אלס א מין שפּיעל. דאָס איז פאַר דעם קינד זעהר ניט קיין ווינשענס־ווערטער פאַרגניגען. ווען דעם קינד'ס פיסלאַך ווערען שטאַרק גע־נוג צו טראָגען זיין קערפּערעל, שטעלט עס זיך אליין און עס הויבט אליין אָן געהן. ווען מיר נעמען זיך אָבער איהם ארויסהעלפען זיינען די פיסלאַך נאָך ניט גענוג שטאַרק פאַר דער וואָג פון זיין קערפּער און די אַנשטרענגונג טוט איהם קיין גוטס ניט.

ווען מען פּאַסט נור צו דעם קליינעם קינד'ס אומגעבונג אַזוי, אַז עס זאָל זיך קענען פריי באַוועגען און שפּיעלען און מען לאָזט עס דאָן צורה, מאַכט מען זיין ערשטען אריינטריט אין לעבען פיעל רייכער אין ערפאַהרונגען, און דערביי פאַרלייכטערט מען אויך דער מוטער איהר ארבייט, ווייל זי דאַרף זיך ניט אימער האַלטען מיט דעם קינד אויף די הענט און איהם אַמוזירען.

נאַטירליך, וואָס עלטער דאָס קינד ווערט אלץ קאָמפּליציר־טער ווערען זיינע פיזישע באַוועגונגען און אלץ אַ גרעסערען פעלד דאַרף עס פאַר זיינע פיזישע איבונגען אָדער שפּיעל. עס וויל זיך הוידען, לויפען, קלעטערען, אויפהויבען שווערע געגענ־שטאַנדען, שפּרינגען, טאַנצען, שווימען, גליטשען. און נאָך און נאָך אַזוינע „ווילדע מעשים". ניט נור נויטיגט זיך דאָס קינד אין פיזישער באַוועגונג, נור עס קען גאָר שטיל ניט זיצען. פּונקט ווי דאָס יונגע קעצעל אָדער הינטעל שפּרינגט, לויפט און קלעטערט אַזוי איז אויך דאָס יונגע מענשעל. עס איז כמעט אימער באַ־וועגליך.

דאָס גאָר פּיצעלע קינד שטערט ניט פיעל די ערוואַקסענע מיט זיין פיזישער שפּיעל, ווייל זיינע באַוועגונגען זיינען נאָך לאַנג־זאַמע, זיין שטימאַלע קליין און זיס. דערצו איז נאָך דאָס נפש'ל

אַ גאַסט אויף דער וועלט און מען פרייט זיך מיט יעדער נייער באַוועגונג, „מען קוועלט אַן פון נחת". ווערט אָבער דאָס קינד אַלט אַ יאָהר צוויי־דריי, ווערט זיין פיזישע קראַפט שטאַרקער, זיין שטימע העכער און זיינע באַוועגונגען געשווינדער. מיט מיידלעך איז גאָך ווי עס איז, אָבער מיט אינגלעך איז שוין דאָן גאַנץ שווער אויסצוקומען, און מוטערס באַקלאָגען זיך טאָקע. — „ער שפּרינגט, ער קלאַפּט, ער שרייט, ער רייסט זיינע קליידער קלעטערענדיג אויף פּלויטען, אויף שטיינער". דאָס קינד הויבט אָן צו הערען פון אַלע זייטען, — געה ניט, קריך ניט, לויף ניט, שפּרינג ניט. עס איז אַ סדרה פון נ י ט, בסדר נ י ט. אין דער אמת זייגען אָבער אָט די אַלע „ווילדע מעשים" ניט מעהר ווי אַ פּאַרטזעצונג פון דעם קינד'ס פיזישען שפּיעלען און זיי זיינען פּונקט אַזוי נויטיג פאַר זיין ווייטערדיגער ענטוויקלונג, ווי עס איז פאַר איהם נויטיג געווען צו שטעלען זיך אויף די פיס און זיך אויסצולערנען געהן. פּונקט ווי פאַר דעם פּיצעלע, אַזוי איז אויך פאַר דעם עלטערען קינד, אַבסאָלוט נויטיג צו האָבען די ריכטיגע אומגעבונג פאַר דער פרייער שפּיעל פון זיין קערפּער. מעהר ניט, אַמאָל איז געווען גענוג אַ בעמעל, דאָן אַ בעט, אַ דיל, אַ שטייגעל און יעצט דאַרף עס אַ פיעל גרעסערען פּלאַץ מיט מעהר פאַרשיידענע געגענשטאַנדען, וואָס זיינען צוגעפּאַסט פאַר פיזישע איבונגען.

דאָס קינד וואָס לעבט אין דאָרף אָדער אין אַ קליינער שטאָדט געפינט נאָך ווי עס איז אַן אומגעבונג וואָס מאַכט מעגליך זיין פיזישע שפּיעל. אַ פּלויט, אַ באַלקאָן איבער וועלכע מען קען קריכען און שפּרינגען ; אַ בוים צו דראַפּען זיך אויף איהם ; אַ קעלער־טיר אָדער אַ פאַרענטשע פון וועלכע מען קען זיך אַראָפּגליטשען ; האָלץ צום האַקען ; שטריק מיט ברעטער צו מאַכען הוידאַלקעס. היינט ווער רעדט אַז מען איז געבענשט מיט אַ פערדעל צום פאָהרען רייטענדיג איז דאָך געוויס אַ לעבען. מיט איין וואָרט, דער יונגער דאָרפס־מענש אָדער דער פּראָווינציאַל געפינט אין דער הינזיכט גענוג פאַרטיגען מאַטעריאַל און נויטיגט זיך ניט שטאַרק אין די אַלע מאָדערנע אַפּאַראַטען פאַר גימנאַסטישע איבונגען.

דאָס שטאָדט־קינד אָבער האָט זעלטען אַ היים אין וועלכער

עס קען זיך פארגינען פרייע קערפערליכע באוועגונגען, און דער־פאר נויטיגט עס זיך זעהר אין א ספעציעלען שפיעל־פלאץ מיט הוידאלקעס, גליטש־ברעטער, שטריק לייטערס און אנדערע גימ־נאסטישע אפאראטען. האט דאס קינד ניט אלע לעבענס־באדער־פעניששען, זוכט עס זיך, נאטירליך, צו באפרידיגען מיט דער גאס. ווארפט עס א באל און טרעפט אין א פענסטער, הענגט עס זיך אן אויף א וואגען און קריגט שמיץ פון דעם בעל עגלה, קריכט עס אויף אן אויטאמאביל און דער שאופער טרייבט עס.

טאטע־מאמע בייזערען זיך געוועהנליך און טוען אלעס מעג־ליכע אפצושטעלען דעם חברה־מאן אין זיין ווילדער שפיעל. אפט גיט דאס זיך זיי אין גאנצען ניט איין און אמאל האבען זיי ער־פאלג דורך דעם, וואס זיי שרעקען דאס קינד אן מיט פארשיידענע שטראף. דאס קינד קאנטראלירט זיך, ווייל עס האט מורא פאר א פאטש, אדער פאר וועלכע אנדערע שטראף. ווי אבער עס איז דא א מעגליכקייט צו פאר׳גנב׳ענען זיך פון די „הערשער" איז מען זיך נוקם און מען גיסט אויס דאס ביטערע הארץ באגעהענדיג נאך ערגערע „פארברעכענס" ווי פריהער. אויף אזא אופן עררייי־כען די עלטערען ניט פיעל; מען רויבט ביי׳ם קינד זיין נאטירלי־כען רעכט אויף פרייער שפיעל, און מען ערוועקט ביי איהם א גע־פיהל פון געגנערשאפט צו זיך אליין.

געווים איז עס זעהר שווער צו לאזען דאס קינד פריי לויפען ווי פיעל זיין הארץ גלוסט, ווען עס איז ניטא די נויטיגע אומגע־בונג דערצו. ווידער ווייסט טאקע אפט דאס קינד ניט ווען זיך אפצושטעלען און עס קען אמאל שמעקען מיט געפאהר פאר זיין געזונד. עס איז, למשל, אבסאלוט נויטיג דאס קינד זאל האבען א באשטימטע צייט צו געהן שלאפען, צו געהן עסען און אפט מאל קומט אויס איהם אפצורייסען פון שפיעל צוליעב אזא צוועק. אדער א קינד וועט זיך ניט וועלען רעכענען מיט דעם וועטער, זועהרענד די מוטער ווייסט, אז דאן זיינען געוויסע שפיעלען פאר איהם שעדליך און זי וועט איהם מוזען אוועקנעמען. מען קען אויך ניט ערלויבען דעם קינד צו שפרינגען, לויפען, קלאפען, ווען מען וואוינט אויף א הויבערשטען שטאק און אונטען וואוינען אנדערע, וואס ווילען, און מיט רעכט, ניט ליידען, מען זאל שטערען זייער

רוה. נאָך און נאָך פיעלע פעלע קומען פאָר, ווען דאָס קינד מוז ווערען געשטערט אין זיין שפּיעל און באַזונדער אין זיין פיזישער שפּיעל. אָבער דאָס געפאהר איז אין שטערען צופיעל.

ווי ווייט נור מען קען אויספיהרען דאַרף מען ערלויבען דעם קינד צו „צופיהרען זיך די הענט“, צו געבען זיין קערפּער פרייע באַוועגונג. מען דאַרף לאָזען דאָס קינד וואָס מעהר אַרומלויפען אויף דער פרייער לופט; פאַרזאָרגען איהם מיט אַזעלכע שפּיעלצייג ווי אַ באַל, אַ שפּרינג שטריק, אַ וועגעלע אָנצולאָדען עס מיט שטיינער און בלאָטע און אַרומפיהרען, אַ זאַסטופּ, אַ גראַבליע צו באַארביי־טען די ערד, אַ וועלאָסיפּעד אָדער אַן אַנדער פאָהר־אַפּאַראַט, אַ ראָד צום קייקלען און אַנדערע געגענשטאַנדען וואָס וועלען איהם געבען די מעגליכקייטען פאַר פיזישע איבונגען.

דער באַל שפּיעלט אַ באַזונדער וויכטיגע ראָל, ווייל דאָס ווארפען און לויפען איהם כאַפּען גיט די מעגליכקייט צו איבען אַלע טיילען פון קערפּער.

די מוטער דאַרף זיך ניט שטאַרק נעמען צום הארצען וואָס דעם קינד'ס מלבושים טראָגען זיך אָפּ. נאָך אַלעמען זיינען די קליידער געמאַכט פאַר דעם קינד און ניט דאָס קינד פאַר די קליי־דער. דאָס בעסטע איז אָנצוטאָן דאָס קינד אין זיינע ערגסטע קליידער, ווען עס געהט שפּיעלען און איהם איינגאַנצען ניט דערמאַ־נען, אַז עס דאַרף זיך רעכענען מיט זייער גאַנצקייט אָדער ריינ־קייט. דערפאַר אָבער, ווען מען נעהט מיט איהם צו באַזוך אָדער אויף אַ שפּאַציר, פאַרפּוצט מען איהם און מען דערמאַנט איהם, אַז יעצט טראָגט עס ניט קיין אַרבייט קליידער, נור יום־טוב'דיגע און עס איז כדאי זיי אָפּצוהיטען. די מעהרסטע קינדער האָבען ליעב צו זיין שעהן געקליידעט, אויב עס פאָדערט זיך דערצו נישט קיין צופיעל אָנשטרענגונג און פיהלען זיך גאַנץ שטאָלץ אויב זיי קענען באַווייזען זיך ריין צו האַלטען אין ספּעציעלע פעלע. אויב נור זיי הערען ניט אימער קיין געשפּרעכען וועגען זייערע טואַלע־טען וועלען זיי די יום־טוב'דיגע הלבשה האַלטען מ ע ה ר אָ ד ע ר ו ו ע נ י ג ע ר אין אָרדנונג. מעהר ווי דאָס טאָר מען פון זיי ניט פאָדערען. עס איז אַ פאַרברעכען צו שטערען זייער פרייען וואוקס צוליעב די שמאַטקעס. עס איז נאַריש פאַר אַן ער־

וואקסענעם צו פארשקלאפען זיך צו קליידער, בפרט פאר א קינד מוז מען געווים זוכען באקוועמליכקייט, און שעהנקייט פארזארגען נור דאן, ווען עס שטערט דעם קינד ניט אין קיין הינזיכט.

אויסער די קערפערליכע איבונגען אויף דער פרישער לופט איז אויך גוט פאר דעם קינד צו טאן הויז ארבייט. וואשען, קערען, שייערען, דאס זיינען אלע אזוינע טעטיגקייטען וואס העלפען דעם קינד׳ס פיזישער ענטוויקלונג. איידער דאס קינד ווערט געניט אין דעם מין ארבייטען, וועט עס אפט פארגיסען די וואסער, אמאל צוברעכען א שטיקעל געשיר אדער ארייפארען מיט׳ן בעזים וואו מען דארף ניט. דאס פאסירט אבער נור אין אנהויב. שפעטער, לערענט זיך דאס קינד אוים, דורך ווידערהאלטע איבונגען צו טאן די ארבייט גוט און פינקטליך און פאראורזאכט מעהר קיין שא־דען ניט. מען טאר ניט צווינגען קיין קינד צו טאן צופיעל הויז ארבייט, ווייל עס האט נאך ניט קיין גערולד דערצו, אבער אויף וויפיעל איהם ווילט זיך טאן, איז עס זעהר גוט פאר איהם. און אגב איז עס אזא לוקסוס, וואס דער גרעסטער ארעמאן קען זיך פארגינען צו געבען זיין קינד.

די ווירקונג פון שפיעל אויף דער גייסטיגער ענטוויקלונג פון קינד.

דעם קינד׳ס חושים, אינסטינקטען אזוי גוט ווי זיינע אנדערע גייסטיגע איינענשאפטען קומען אלע צום אויסדרוק אין זיין שפיעל.

און פונקט ווי מיר קענען העלפען זיין פיזישער ענטוויקלונג ווען מיר שאפען פאר איהם די ריכטיגע אומגעבונג פאר פיזישער שפיעל, אזוי קענען מיר העלפען זיין גייסטיגער ענטוויקלונג, ווען מיר שאפען פאר איהם די ריכטיגע אומגעבונג פאר גייסטיגער שפיעל און ארבייט, מיר ג׳נבען איהם די ריכטיגע גייסטיגע שפיין.

די הויפט פראגע וואס שטעלט זיך אין פארבינדונג מיט דיזעם פראבלעם, איז וועלכע געגענשטאנדען אדער וועלכע שפיעל־צייג צו געבען דעם קינד, אום זיי זאלען ווירקליך דיענען זיין גייס־טיגער ענטוויקלונג?

די צאָהל און צוגעפּאסטקייט פון שפּיעלצייג.

די מעהרסטע עלטערען, קרובים און פריינד האָבען ליעב צו ברענגען מתנות פאַר די קינדער און געוועהנליך ברענגען זיי שפּיעל־צייג. זיי פאַרטראַכטען זיך אָבער זעלטען וועגען דער ניצליכקייט פון די זאַכען, וואָס זיי קויפען. וואָלטען זיי זיך יאָ פאַרטראַכט וואָלטען פון דעם שטאַרק געליטען די שפּיעלצייג־פאַבריקאַנטען, וואָרום ניט נאָר קויפט מען איין צופיעל סחורה נאָר דאָס רוב „טויג אויף כפּרות".

„וואָס צו איז איבריג", זאָגט אַ אידיש גלייכווערטעל. דאָס איז אין קיין פאַל ניט מעהר אַנווענדבאַר, ווי אין פאַל פון באַזאָר־גען קינדער מיט שפּיעלצייג. פּונקט ווי צופיעל עסען פאַרדאַרבט דעם קינד'ס מאָגען אַזוי פאַרדאַרבען צופיעל שפּיעלצייג זיין גייסט, זיין אינטערעס. גלייכער אַז עס זאָל אַביסעלע הונגערען, שטרעבען צו דער זאַך און דאַן זי נעהעריג אָפּשעצען, ווען זי קומט, ווי ווערען צופיעל איבערגעזעטיגט. אַ קינד וואָס באַקומט צופיעל שפּיעל־צייג איז ווי אַן ערוואַקסענער, וואָס לעבט אין צופיעל לוקסוס. אַזאַ מענש האָט ווייניג אינטערעס אין איינצעלנע זאַכען. ער לאַנג־ווייליגט זיך, טראַץ דאָס פיעלע וואָס ער האָט, ווייל ער האָט צו פ י ע ל . אַזוי אויך דאָס גייסטיג איבערזעטיגטע קינד. אימער וויל עס עפּעס נייעס און קיין זאַך האָט ביי איהם קיין ווערט ניט. אַ קוק געטאָן, אַ דרעה געטאָן און אוועקגעוואָרפען און דאַן ווידער פאַרלאַנגט אַ נייעס. אַזאַ קינד לאַנגווייליגט זיך פיעל און פאַר־אינטערעסירט זיך מיט גאָרניט. עס ווערט דאַריבער אויבער־פלעכליך, נערוועז, אַלעס דערעסט איהם און עס דערעסט די ער־וואַקסענע. מען הערט כסדר, — גיב מיר דאָס; קויף מיר יענעס; וואָס האָסט דו מיר געבראַכט?

געהט איהר אריין מיט אַזאַ קינד אין אַ קראָם, וועט איהר נאָכאַנאַנד הערען: „קויף מיר אָט דאָס פערדעלע, גיב מיר אָט דאָס קעצעלע", אַ. אַז. וו. דאָס קינד איז אונטער דעם איינדרוק, אַז עס דאַרף אַלץ האָבען, אַז אַלעס, וואָס עס זעהט באַלאַנגט צו איהם.

אַ קינד דאַרף האָבען ווייניג שפּיעלצייג און נור אַזעלכע

וואָס קענען עס פאַראינטערעסירען. דאָן פאַרברענגט עס מעהר צייט מיט די זאַכען, בינדט זיך מעהר צו צו זיי, שעצט זיי בעסער אָפּ און ווערט דעריבער טיעפער, גייסטיג רייכער און גייסטיג שטאַרקער. אזא קינד קוקט ניט יעדען אין די הענט צו זעהן, וואָס מען האָט געבראַכט, ווייל עס איז ניט געוואוינט מען זאָל איהם אי־מער ברייגגען. עס באַקומט א באַגריף אַז אין זיין פערזענליכען פאַרמעגען דאַרפען אריין נור א באַשרענקטע צאָל געגענשטאַנדען און עס זוכט דעריבער ניט „איינצושלינגען די גאַנצע וועלט". עס קען זיך גאַנץ רוהיג ארומשפּאַצירען אין א קראַם און זעהן אַלערליי אַנטיקען און דאָך ניט פאַרלאַנגען, אַז דאָס זאָל אריבערגעהן אין זיין באַזיץ.

ווען עס טרעפט ביי'ם קינד א געבורטסטאַג אָדער אַן אַנדער שמחה און עס ווערט מיט אַמאָל באַגליקט מיט צופיעל רייכטום, איז ראַטזאַם אויסצוקלייבען א פּאָר זאַכען, וואָס קענען זיין אינ־טערעסאַנט פאַר איהם אין יענער צייט, און לאָזען איהם פריי שפּיעלען מיט זיי. די איבעריגע פּרעזענטען דאַרף מען גלייך באַ־האַלטען, איידער זיי ווערען צו וואַכעדיג. ווען די צייט קומט און מען פאַרשטעהט, אַז דאָס קינד נויטיגט זיך אין א נייער זאַך, נעמט מען ארויס איינע פון די פאַרבאַהאַלטענע שפּיעלכער און מען דערלאַנגט דאָס איהם. מען טאָר בשום אופן ניט דערלאָזען, דאָס קינד זאָל פאַר'שכור'ט ווערען פון צופיעל פאַרמעגען אויף א מאָל.

פּונקט אָבער ווי דאָס קינד טאָר ניט ווערען איבערזעטיגט, אַזוי טאָר עס אויך ניט ווערען פאַרהונגערט. יעדעס קינד מוז האָ־בען גייסטיגע שפּייז אַזוי גוט ווי פיזישע, עס מוז האָבען מיט וואָס צו שפּיעלען. מען האַרף נור געדענקען אַז אַלעס איז גוט אין דער מאָס. צו ווייניג עסען, ניט קיין נאַרהאַפטע שפּייז, פאַרצערט דעם קינד'ס קערפּער מאַכט אָרים זיין בלוט.

צו ווייניג שפּיעלצייג, צו אַן אָרעמע אומגעבונג פאַרצערען זיין נשמה, מאַכען אָרעם זיין גייסט.

צו פיעל עסען, צו רייכע שפּייז פאַרדאַרבט דעם קינד'ס מאַ־גען, רואינירט זיין קערפּער.

צו פיעל שפיעלצייג, צו א רייכע אומגעבונג פארדארבען זיין כאראקטער, רואינירען זיין גייסט.

די שפיעלצייג, וואס דאס קינד באקומט דארפען זיין צוגעפאסט צו זיין עלטער און צו זיינע פעהיגקייטען, אום עס זאל ווירקליך באקומען די נויטיגע נוצען פון דעם שפיעלען, אום די אונשולדיגע שפיעל זאל פיהרען צו ענטוויקלונג און פארפאלקאמענהייט. פונקט ווי דאס קינד פון נייו מאנאטען דארף פאר זיין פעלד פון טעטיגקייט, וואס דריקט זיך אויס אין קריכען, א דיל און ניט קיין בוים, אזוי דארף דאס זעלבע מענשעלע פאר זיין גייסטיגען קלעטערען, זאגען מיר, א רויט קניילעכעל פאדעם וואס וועט באפרידיגען זיינע חושים פון זעהן און פון אנטאפען, און ניט קיין גרויס הילצערען פערד, וועלכעס עס קען נאך ניט באהערשען און פאלגליך ניט אפשאצען.

די ערשטע שפיעלצייג.

אומגעפעהר צו פיער מאנאטען הויבט דאס קינד אן שטרעקען זיינע הענטלאך און אנכאפען זאכען, וועלכע עס קען גרייכען, און באלד וועט עס די זאכען טראגען צום מויל, און פרובירען זיי באטאפען מיט די ליפען, דאן איז צייט א טראכט צו טאן וועגען שפיעלצייג. מען דארף אויסקלייבען אזעלכע, וואס האבען א גוטע ווירקונג אויף דעם קינד'ס חושים, דאס הייסט, אויף זיין גייסטיגער ענטוויקלונג און וואס זיינען פאר איהם ניט שעדליך.

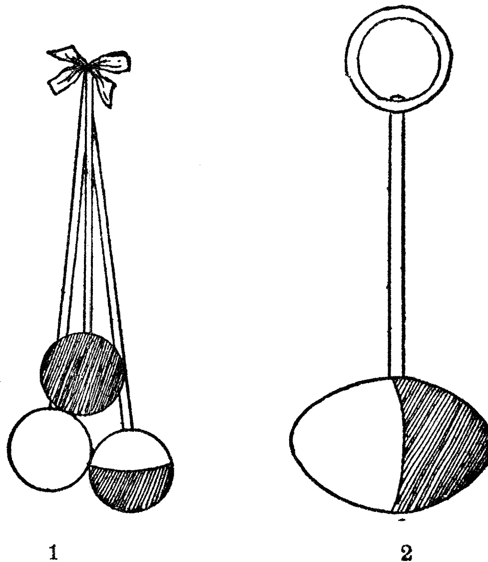
אום צו זיין זיכער פון געפאהר דארפען די זאכען זיין ערשטענס, אזעלכע וואס ברעכען זיך ניט און קענען זיך לייכט וואשען. צווייטענס, מוזען זיי זיין ניט צו קליין אום דאס קינד זאל זיי ניט קענען איינשלינגען, און ניט צו גרויס, אום דאס קליינע הענטעלע זאל זיי קענען אנכאפען. דריטענס, טארען ניט זיין קיין שארפע שפיצען, אדער וועלכע עס איז אנדערע איינגענשאפטען, וואס קענען אונטער געוויסע אומשטענדען ברענגען שאדען.

אן אגעשטאפטע חיה, וואס זאמעלט שטויב, א בלעכענער גלעקעל, וואס זשאווערט, אן אנגעשאטענע פופע, וואס וואשט זיך

ניט לייכט אָדער זאַכען וואָס האָבען אויף זיך פאַרב וועלכע קען אָפּקריכען זיינען פאַר יענער צייט כלל ניט פּאַסיג.

אין אַלגעמיין זיינען דאָן ניט נויטיג קיין פּופּעס אָדער חיות, אפילו ווען זיי זיינען געמאַכט פון א ניט שעדליכען מאַטעריאַל. דאָס קינד וועט נאָך אַ לאַנגע צייט ניט קענען אונטערשיידען קיין פאָרמען. עס וועט אפילו ניט ענטדעקען אין דער פּופּע די עהנ־ליכקייט צו דעם מענשליכען געזיכט, וועלכעס עס זעהט אַזוי אָפט. און אַ ציגעלע אָדער אַ קעלבעלע וועט זיכער פאַר איהם בלייבען אַן אונפאַרשטענדליכע באַשעפעניש, אַ סוד, פאַר אַ לענגערע צייט.

ווען דאָס קינד קען זיך נאָך ניט אויפזעצען איז עס ראַטזאַם אַנצובינדען די שפּיעלצייג אויף דעם בעטעל, זיי זאָלען אַזוי אַרונ־טערהענגען, אַז עס זאָל זיי קענען אָנכאַפּען מיט די הענטלאַך און זיך שפּיעלען מיט זיי. פאַר דיזען צוועק זיינען פאַראַן קליינע

1 2

נומער 4. 1.—צעלולאָידענע פּילקעס פון פאַרשיידענע קאָלירען.
2.—אַן עלפאַנד ביינערען קלאַפּערעל מיט צוויי קאָ־לירען.

פילקעס, געמאכט פון צעלולאיד אדער ביין, ווי אויף צייכנונג נום. 4. ס'איז גוט אז די פילקעס זאלען האבען אינוועניג שראט־לעך, אזוי אז זיי זאלען אויך דיענען אלס קלאפערלאך. די קאלירען מעגען זיין פארשיידענארטיג, אבער דער הויפט קאליר פון אזא קינד'ס שפיעלצייג דארף זיין רויט, ווייל דער קאליר ציהט אם מעהרסטען זיין אויפמערקזאמקייט. א גוטע זאך איז אויך אנ־צובינדען פארשיידענע גלעקלאך אום דאס קינד זאל הערען די קלאנגען. מען דארף אבער זעהן עס זאל די גלעקלאך ניט קענען נעמען אין מויל אריין אום זיך ניט צו שעדיגען מיט זיי.

א חוץ די פילקעס און גלעקלעך וועט אויך צונוץ קומען א קלאפערעל אויף א שטעקעלע, ווי אויף צייכנונג 4, אז דאס קינד זאל עס קענען האלטען אין הענטעל. דאס קלאפערעל דארף זיין א שטארקס, ווייל זאנסט קען דאס זיך לייכט צוברעכען און עס וועלען זיך פון דעם ארויסשיטען שרעטלעך אדער ארבעסלעך, וועלכע דאס קינד קען ארייבכאפען אין מויל.

עס איז זעהר שעדליך אנצוהענגען שפיעלצייג אויף דעם קינד'ס וואגען אנטקעגען זיינע אויגען, בשעת מען פיהרט עס אין גאס. ווען דער וואגען באוועגט זיך, שאקלען זיך די זאכען צו שנעל און עס שווינדעלט דעם קינד אין די אויגען. דאס שאדעט זיין זעה־קראפט.

ווען דאס קינד ווערט עטוואס עלטער און עס הויבט אן ארומ־צוקריכען, וועלען איהם שטארק אינטערעסירען קיילעכדיגע זא־כען, וואס קייקלען זיך אוועק און מען האט אן ארבייט „נאכצו־לויפען" און זיי כאפען. די אלטע פילקעס וועלען נאך זיין אם פלאץ.

וואס עלטער דאס קינד ווערט זוכט עס אלץ מעהר אקטיווי־טעט. יעצט קומט די צייט, ווען עס האט ליעב צו שליידערען זאכען, צוברעכען, צורייסען.

ארגומענטירען מיט דעם קינד, אז אזא טעטיגקייט ברענגט קיין נוצען ניט, איז דאן פיעל מעהר נוצלאז, ווי די טע־טיגקייט גופא. דעם קינד'ס פארניכטענדע מעשים פארשאפען איהם פארגעניגען, ווייל זיי באפרידיגען א נאטירליכע נייגונג. אויך לערנען זיי איהם עפעס וועגען דער נעברעכליכקייט פון פאר־

צעליי און דער פעסטקייט פון האַלז, וועגען דער שוואַכקייט פון פאַפיער און דער שטאַרקייט פון וואָל שטאָף און נאָך פילע אזעלכע וויסענשאַפטליכע כללים. דער מאַמע'ס פרעדיגען אָבער וועגען וואָס מען מעג און וואָס מען טאָר ניט געהט גאָר אין קאָפּ ניט אַריין. דאָס קינד פאַרשטעהט דאָס ניט. און פרובירט מען שטראָפען מיט א פאַטש, מיט א געשריי, קען מען אפשר אָנשרעקען, אָבער בשום אופן גאָרניט אויסלערנען. און וויכטיג איז דאָך נאָך אַלעמען דעם קינד'ס ענטוויקלונג, וועלכע עס באַקומט דורך דעם שפיעלען און ניט זיין מורא פאַר דער מוטער אָדער פאַר דעם פאַטער. איידער דאָס קינד איז אַלט גענוג צו פאַרשטעהן דעם אונטערשייד צווישען שעדליך און נוצליך איז דערפאַר דאָס בעסטע צו באַזייטיגען אַזוינע געבריכליכע זאַכען וואָס מען וויל האַלטען גאַנץ, און דאָך געבען איהם גענוג געגענשטאַנדען צום שליידערען און וואַרפען, ווי א גאָמענעם באַל, א הילצערנעם קוביק, א שפולקע פון פאָדעם. דערביי דאַרף מען אָבער ביי'ם קינד ניט אין גאַנצען רויבען דעם פאַרגעניגען פון פאַרניכטען. פאַפיער צום רייסען איז געוויס ניט כדאי צו זשאַלעווען. מעהר ניט, מען דאַרף נאָכדעם צוראַמען דאָס צימער, אָבער קיין גרויסער קרבן איז דאָס ניט.

ניט אימער איז אפילו דאָס גאָר קליינע קינד א משחית. אין א געוויסער מאָס האָט עס אויך ליעב קאָנסטרוקטיווע אַרבייט, ווי צום ביישפיעל, עפענען פידעלאַך, פלעשלעך און דאַן זיי פאַרמאַכען, פאַרשרויפען. אויב איהר האָט אין הויז קעסטלאַך וואָס פאַרמאַכען זיך, פאַרשרויפען זיך, פרובירט דאָס געבען א קינד פון צעהן־צוועלף מאָנאַטען און איהר וועט זיין ערשטוינט ווי שנעל עס וועט זיך אויסלערנען די מלאכה פון אויפעפענען און פאַרמאַכען. דאָס איז אויך זעהר א גוטע איבונג פאַר די מוסקולען פון די פינגער. א פלעשעל מיט א קאָריק איז אויך א וואַזשנע אינסטרומענט. א קנוילעכעל קאָלירטע פאָדעם, וועלכעם מען קען שלעפען, ציהען, איז גאָר א גאַנצער אוצר.

די אַלע אויסגערעכענטע זאַכען, וואָס דאָס קינד קען אָנטאַפען, שלעפען, ציהען, רייסען, וואַרפען זיינען די בעסטע שפיעלצייג, ווייל זיי פאַרשאַפען איהם טעטיגקייט, און זיי זיינען גאַנץ

גענוג פאַר דעם ערשטען יאָהר. מיט זייער הילף איבט עס זיינע מוסקולען, עס געפינט אויס די איינגענשאַפטען פון פאַרשיידענע זאַכען, עס פּאַסט זיך צו צו זיין אומגעבונג.

אַזעלכע מינים שפּיעלצייג קאָסטען זעהר ביליג, אָבער וואָס פאַר אַ ווערט האָט אין פאַרגלייך מיט זיי די קאָסטבאַרע אָנגעשטאָפּטע קאַץ, די טוכענע גאַנז, און עהנליכע אַנטיקען? זייער זאָפאָלאָגישען ווערט ווייס דאָס קליינע קינד ניט, אַרבייטען מיט זיי לאָזט זיך אויך ניט. שלייערט מען זיי אַרום אָהן נוצען, אָדער מען צורייסט און מען צוברעכט צו זעהן וואָס עס טוט זיך אינעווייניג, אפשר וועט מען דאָרט דאָך ענטדעקען עטוואָס אינטערעסאַנטערעס. דאָס געלט וואָס מען גיט אויס איז דורכאויס אַן איבעריגע פאַרשוועגדונג, ווייל דאָס קינד קריגט פון דעם, אין בעסטען פאַל, ניט מעהר פאַרגעניגען, ווי פון דעם פּאַפּיער וואָס לאָזט זיך גרינג רייסען, און זיכער אַ סך וועניגער ווי פון דער לערער שפּולקע אָדער פון דער פילקע, וועלכע קייקלען זיך אַזוי קונציג.

שפּיעלצייג און ווערקצייג פון צווייטען יאָהר אָן.

ווען דאָס קינד טרעט אַריין אין צווייטען יאָהר, קריגט עס שוין מעהר באַגריף ווי צו שפּיעלען און דאַן דערנקעט עס אויך דאָס אויסזעהן פון די פאַרשיידענע חיות, וועלכע עס האָט אין זיין לעבען געזעהן. דאַן קען מען איהם געבען קעצלעך, הינטלעך און אַנדערע חיות אָדער פויגלען. אם בעסטען זיינען די, וואָס זיינען געמאַכט פון צעלולאָיד, ווייל דאָס קינד האָט נאָך אַלץ ליעב אַלעס צו פאַרזוכען מיט דעם מויל און צעלולאָיד וואַשט זיך אם לייכטסטען. אויך קען מען שוין דאַן אַריינברענגען די פּופּע (דאָל). מען דאַרף איהר אָבער באַטראַכטען גאַנץ ערנסט, באַזונדער פאַר דער מיידעלע.

ערשטענס רופט דאָס שפּיעלען מיט דער פּופּע אַרויס דעם מוטערליכען אינסטינקט. צווייטענס, פאַרשאַפט זי זעהר פיעל מעגליכקייטען פאַר טעטיגקייט. מען דאַרף זי וואַשען, אָנטאָן, לעגען שלאָפען, אַרומפיהרען שפּאַצירען, קאָרמענען און וואָס ניט.

אַט טאָקע פונקט אזוי פיעל ארבייט ווי די מאַמע האָט מיט איהר קינד, האָט דאָס קינד מיט דער קלייני נקער „בייבי".

מען דאַרף דעם קינד ניט געבען קיין פּופּע, ווען עס שלייי־דערט זי נאָך ארום גלייך מיט אנדערע זאכען און געפינט נאָך ניט ביי זיך אין הארץ קיין באַזונדער ווארעם ווינקעלע פאַר דער „בייי־בי". בעסער האָבען געדולד און ווארטען ביז 14—15 מאָנאַטען, נאָר די פּופּע זאָל ניט ווערען צו וואָכעדיג. האָט איהר באַמערקט ווי אַ קינד וויל זיך ניט שיידען מיט דער אַלטער צוקאַליעטשעטער פּופּע, אפילו ווען זי קריגט אַ נייע, אַ פיעל שעהנערע און בעסע־רע? אַט דאָס געפיהל איז דאָך אזוי שעהן און אזוי ערנסט. עס קאָן זיך אָבער אַם בעסטען ענטוויקלען, ווען דאָס קינד האָט נאָר איין פּופּע און ווען זי קאָן איהר שוין אונטערשיידען פון אנדערע ניט־לעבעדיגע זאַכען.

ווי עס וואַקסט דאָס קינד אזוי דאַרפען אויך, צוזאַמען מיט'ן קינד, וואַקסען די באַדערפעניששען פון דער פּופּע, מען דאַרף קלייי־דער, שיך, אַ קאַרעטקע, אַ בעטעלע, אַביסעלע קליינינקע מעבעל, מאַלע אין וואָס אַ לעבעדיגער מענש נויטיגט זיך. אָבער, ניט אַלעס אויף אַ מאָל. זאָל נור דאָס מיידעלע זיך גוט צוגעוואוינען ארומפיהרען די קאַרעטקע, דאַן וועט זי אָפּשעצען אַ בעטעלע, און ווען זי וועט זיך שוין גוט אויסלערנען בעטען דאָס בעט, וועט זי זיך אמת דערפרייען מיט איהר קינד'ס נייעם בענקעלע און אזוי ווייטער.

צוליעב דעם וואָס די פּופּע פאָדערט אזא פארשיידענאַרטיגע טעטיגקייט איז דער אינטערעס אין איהר אַ דויערהאַפטער. אפילו אַ קינד פון 12—14 יאָהר האָט נאָך ליעב צו נעהן פאַר דער פּופּע און צו פּוצען זי. געוועהנליך וואָס עלטער דאָס קינד אַלץ אַ קאָסטבאַרערע פּופּע קען מען איהר פאַרטרויען.

פאַר גאָר אַ קליין קינד וואָס נעמט נאָך זאכען אין מויל און איז נאָך ניט פאָרזיכטיג, ווי עס באַגעהט זיך מיט זיי, איז גוט צו קויפען אַ צעלולאָידענע פּופּע. זי איז לייכט צום האַלטען, וואַשט זיך גוט און קען גאַנץ פיין שווימען אין דער וואַנע. פאַר אַ קינד וואָס איז אַביסעל עלטער, נור עס קען נאָך אַלץ ניט גוט אָפּהיטען זיינע שפּיעלצייג, איז כדאי צו קויפען אַ הילצערנע פּופּע

אין וועלכער דער קאפ מיט די הענט און פיס האלטען זיך אויף שפרונגזינגעס און מען קען זיי קירעווען וואו מען וויל. אזא פופע קאסט גאנץ טייער, זי איז אבער שטארק און דויערהאפט, און ווער וויל עס ניט, דאס „קינד" זאל לאנג לעבען?

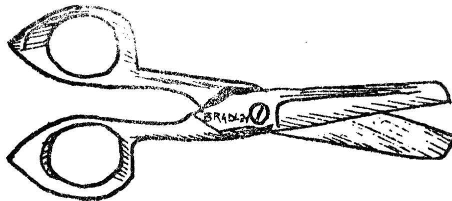
די פארשיידענע אנגעשטאפטע חיות וואס ריהרען זיך פון ארט ניט און פארשאפען קיין ארבייט ניט איז גלייכער אין האנט ניט צו נעמען. אויב דאס קינד קען האבען א לעבעדיגע קעצעל אדער א הינטעל צו שפיעלען זיך איז געוויס גוט. דאס ענטוויקעלט ביי איהם א ליעבשאפט און א צוגעבונדענקייט צו א לעבעדיגער זאך און פארשאפט איהם אונענדליכע פארגעניגען. די מוטע חיה קען אבער דאס ארט פון דער לעבעדיגער ניט פארנעמען, און דערצו איז זי געוועהנליך זעהר ווייניג ענליך צו דער לעבעדיגער. מעהר ניט, עס זאמעלט זיך אין איהר שטויב און זי פארנעמט אן איבריג ארט. אויך זיינען איבריג די פארשיידענע מעכאנישע שפיעלצייג וואס לויפען, ווען מען דרעהט זיי אן. דאס קינד קען ניט טאן מעהר ווי קוקען אויף זיי און קוקען, אליין גאר ניט טוענדיג דערביי, קען עס ניט לאנג. דעריבער איז גלייכער אז די איינציגע מינוטען וואס דאס קינד קען זיך אפגעבען מיט קוקען, מיט באטראכטען א זאך מיט'ן אויג זאלען אויסגענוצט ווערען אויף קוקען אויף א זאך וואס וועט דורך דעם אויג בארייכערן דעם גייסט, ענטוויקלען זיין קינסטלערישען געשמאק. די בעסטע זאכען פאר דיזען צוועק זיינען שעהנע בילדער, און אזעלכע וואס וועלען ציהען דעם קינד'ס אויפמערקזאמקייט. הויפטזעכליך זיינען דאס בילדער פון חיות, דאן קומען בילדער פון קינדער און פון ערוואקסענע. אויב לעבעדיגע בלומען זיינען דעם קינד ניט פרעמד, וועט עס אויך מיט פארגעניגען זיך איינקוקען אין געמאלענע בלומען.

דאס קינד וואקסט אונטער און זיין שפיעל געהט אלץ מעהר און מעהר אריבער אין ארבייט. עס הויבט אן צו זוכען א צוועק אין וואס עס טוט, עס קען שוין פאראויסזעהן רעזולטאטען. עס מאכט נאס דעם דיל, איילט עס זיך צו נעמען א שטיקעל פאפיער אדער א לאפען און אויסווישען, נאכטוענדיג דער מוטער. דאן איז אן אלטער לאפען פיעל מעהר ווילקאמען און אויך פיעל מעהר

בילדענד ווי אַ קאָסטבאַרע שפּיעלכעל, וועלכע דאָס קינד קען נאָך
ניט אָפּשעצען. באַלד וועט אַ לאַפּען צונויפקומען צום ארומווישען
דאָס גאַנצע מעבעל אין הויז. אין דער מאַמע'ס בעל הבית'שקייט
עפענט זיך פאַר דעם קינד אַ גאַנצע וועלט. וואָס עס ווערט על־
טער, אַלץ שווערערע געצייג קען עס באַהערשען. אַט ווייסט עס זוי
צו ארודעווען מיט אַ בעזעמיל און באַלד איז די מלאכה אויף אַ
וואַש ברעטעלע אויך ניט צו שווער.

אַ קינד פון צוויי יאָהר מעג מען שוין געבען אַ שיסעל וואַ־
סער מיט אַ וואַש־ברעטעלע און אַ פּאָר קליינינקייטען צום וואַ־
שען. דאָס קינד וועט דערפון באַקומען גרויס פאַרגעניגען און ניט
ווייניגער נוצען. עס וועט זיך אויסלערנען ווי צו באַגעהן זיך מיט
וואַסער און ניט פאַרגיסען זיך פון קאָפּ ביז די פיס. די ערשטע
צייט וואָס מען לאָזט איהם צו צו „וואַסערדיגער" ארבייט, קען
מען איהם אָנטאָן אַ ציראַטענעם פאַרטוכעל. דאָס וועט אָבער ניט
זיין נויטיג אויף לאַנג. אויב מען וועט איהם לאָזען וואַשען וועש
און וואַשען זיך אליין וועט עס זיך גיך אויסלערנען ווי אזוי מען
קען ארויס טרוקען.

וואָס וויטער אַלץ רייכער דאַרף ווערען דעם קינד'ס פאַרמע־
גען אין ווערקצייג. צו ערשט אַ לאַפּען, אַ בעזעמעל, דאַן אַ מאַ־
שינקע צו קערען קאַוויאָרען, אַ וואַש־ברעטעלע, וועש־קלאַמערס
(קלאָוז פינס) מיט אַ שטריק צו הענגען דאָס וועש. דאַן קומט אַ
זאַסטופּ, אַ גראַבליע, אַ האַמער און נאָך ענליכע אינסטרומענטען,
וועלכע דאָס קינד קען שוין מעהר אָדער ווייניגער באַהערשען.
ארום צוויי יאָהר מעג מען איהם אויך פאַרטרויען אַ שעראַלע. אם
בעסטען איז צו קויפען אזא, ווי אויף דער צייכנונג נומ. 5. ער־

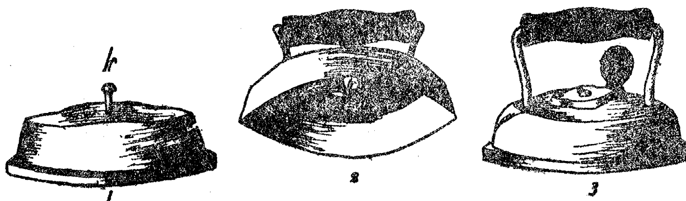

נומער 5. אַ שערעלע, פּראָדוצירט פון דער פירמע
M. Bradley & Co., Springfield, Mass.

שטענס, זיינען די שפיצען פארקיילעכדיגט און, אויב עס טרעפט אז דאָס קינד באַנעהט זיך מיט דעם ניט פּאָרזיכטיג, וועט עס איהם ניט פיעל שעדיגען. צווייטענס, זיינען די רינגלעך אין וועלכע די פינגער געהען אריין אזוי געמאַכט, אַז דאָס קינד קען פריי האלטען די פינגער. עס דאַרף זיי ניט אזוי בייגען ווי מיט אַ געוועהנליך שערעל און אויך קוועטשט עס ניט.

אַ קינד פון אַ יאָהר דריי מעג שוין אָנהויבען ארבייטען מיט אַ נאָדעל. די ערשטע נאָדלען דאַרפען אָבער זיין אָהן שפיצען, מען זאָל זיך מיט זיי ניט קענען פארשטעכען. מען רופט זיי שטאָפּ־נאָדלען, ווייל מען נוצט זיי צום שטאָפּען זאָקען. באלד וועט שוין דאָס מענשעלע קענען פּרובירען זיינע פעהיגקייטען מיט אַ זעג צו זעגען האָלץ. אביסעל שפּעטער קען מען אויך צוגעבען אַ פּרעסעל.

אום דאָס פּרעסעלע זאָל ווירקליך ברייגגען נוצען און ניט נור דיענען אלס שפּיעלכעל איז גוט צו קריגען אזא ווי אויף צייכנונג

נומער 6. 1.—דאָס אייזען.

2.—דאָס הענטעל מיט דעם דעקעל, וואָס טוט זיך אַרויף אויף דעם אייזען.

3.—דאָס אייזען ווי עס זעהט אויס צונויפגעשטעלטערהייד.
דאָס אייזען אויף דער צייכנונג רופט זיך Dover Sad Iron, No. 902.

נומ 6. דאָס באַשטעהט פון צוויי טיילען. 1) דאָס אייזען, וועלכעס מען שטעלט אויף דעם פייער דערהיצען און, 2) דער אויבערשטער טייל מיט דעם הילצערנעם הענטעל, וואָס טוט זיך ארויף אויף דעם אייזען. דאָס לעבעלע פון אויבערשטען טייל, וועלכעס איז באַצייכענט מיט „א" טוט זיך ארויף אויף דעם שטיפט פון פּרעסעלע, וועלכער איז באַצייכענט מיט דעם זעלבען בוכשטאַב.

ווען עס פֿאַרמאַכט זיך זעהט עס אויס ווי נום. 3 אויף דער צייכ־נונג. דאָס הענטעל בלייבט אימער קאַלט און דאָס קינד קען דאָס דערפֿאַר האַלטען אָהן אַ לאַפּען און ניט צוברענגען די הענט. דער פּראָצעס פֿון דעם ביגלען איז אויף אַזאַ אופֿן גרינג און אָהן געפֿאַהר.

אַלערליי געשיר אין קליינעם פֿאָרמאַט ווי טעפּלעך, פֿאַנען, טעלער, טאַסען און אַז. וו. זיינען אויך אינטערעסאַנטע און ביל־דענדע שפּיעלצייג, אָבער נור דאַן, ווען דאָס קינד באַנוצט זיי, אַזוי ווי די גרויסע. אַ קינד פֿון דריי־פֿיער יאָהר, למשל, קען שוין אַליין צושניידען און אָפּקאָכען אַ קאַרטאָפֿעל אין אַ טעפּעלע, צו־קלאַפּען און אָפּפּרעגלען אַן איי און מאַכען נאָך פֿיעלע אַזעלכע איינפֿאַכע מאכלים. צוגיסען מילך פֿון אַ קליין קריגעל אין די קליינע טאַסען און טראַקטירען דערמיט אַ פּאָר פֿריינד איז אויך ניט איבער די כוחות פֿון אַזאַ יונגען מענשען.

אַ קינד פֿון פֿינף, זעקס יאָהר קען זיך שוין באַנוצען מיט שפּיזלעך, אַ העקעל־נאָדעל און אַ נאָדעל און פֿינגערהוט.

די אַלע פֿאַרשיידענע אַרבייטען וועגען וועלכע דאָ איז גע־רעדט געוואָרען אַנטוויקלען דעם קינד׳ס פֿעהיגקייטען און גריי־טען איהם צו צו אַ זעלבסטשטענדיג לעבען.

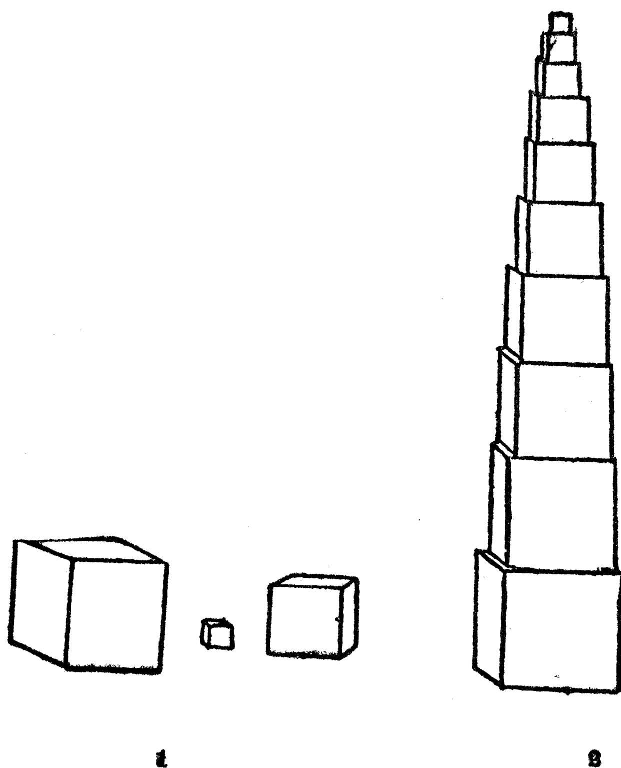
אַ חוץ די אַלערליי אַרבייט־געצייגען, וועלכע האָבען אַ גרוי־סען ערציהערישען ווערט, זיינען פֿאַראַן מאַסען שפּיעלצייג, וואָס זיינען וויסענשאַפֿטליך צוגעגרייט און פֿיהרען דאָס קינד צו באַ־שטימטע צווייגען פֿון בילדונג, ווי צייכנען, בויען, מאָדעלירען, וועבען, רעכענען, שרייבען, לעזען און וואָס ניט.

מיר ווילען דאָ באַשרייבען איינינגע אַזעלכע שפּיעלצייג, אָדער ריכטיגער, אַרבייטס־מאַטעריאַלען.

ערשטענס, קומען די פֿאַרשיידענע קלעצעלאַך (בלאָקס) צום בויען.

צייכנונג נום. 7 ווייזט אַ טורם, צונויפֿגעשטעלט פֿון צעהן קוביקעס פֿון פֿאַרשיידענע גרויסען. דאָס קלענסטע איז פּונקט אַ צעהנטעל די גרויס פֿון דעם גרעסטען.

קליינע קינדער פֿון צוויי, דריי יאָהר האָבען זעהר ליעב צו בויען דעם טורעם, איהם צוואַרפֿען און ווידער בויען.

1 2

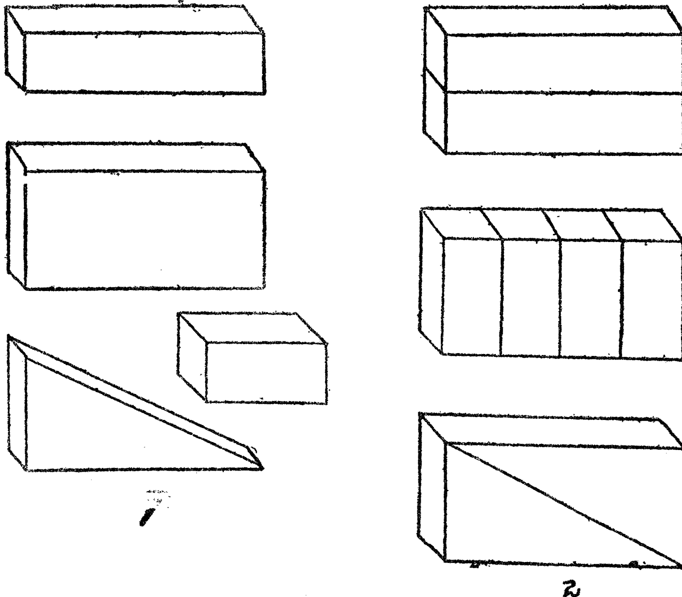
נומער 7. 1.—קוביקעס, וועלכע מען נוצט צום בויען א טורם.

2.—דער אויסגעבויטער טורם.

די קוביקעס רופען זיך — Dr. Montessori's Rose Color Tower.
עס פראָדוצירט זיי — The House of Childhood, New York, N. Y.

אויף ציי‌כנונג נומ. 8 וועט דער לעזער געפינען א פּאָאר קלעצעלעך פון פארשיידענע גרויסען. בשעת דאָס קינד בויעט מיט

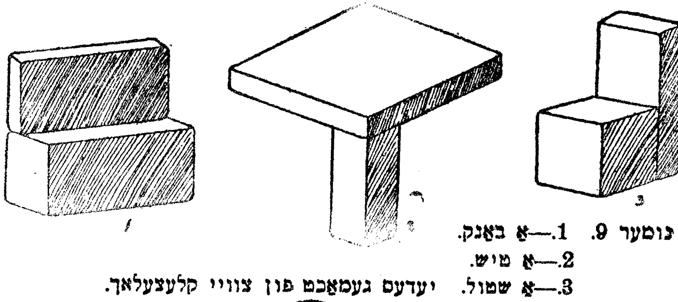
אזעלכע קלעצלאך באפרידיגט עס ניט נור זיין פארלאנג צו בויען נור עס באקומט אויך א באגריף פון פראפארציע, סימעטריע און פון דער טיילבארקייט פון איין גאנצעס אויף פארשיידענע טיילען, ווי האלבע, פיערטלען און ד. גל. נומ. 2 אויף צייכנונג 8 ווייזט

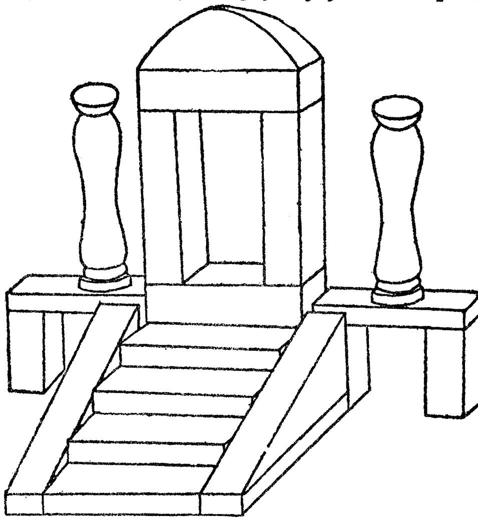
נומער 8. 1.—איניגע קלעצעלאך וואס רופען זיך Columbia blocks
2.—האלבע און פיערטלען פון די קלעצעלאך, צונויפגעשטעלט אין גאנצע.

אזעלכע צוטיילונגען. עס זיינען פאראנען פארשיידענע אזעלכע קלעצעלאך און זיי קאסטען גאר ניט טייער. עס איז מיט זיי לייכט צו בויען און נאך לייכטער דאס אויסגעבויטע צו צעוואר־פען. זיי זיינען דערפאר זעהר גוט צוגעפאסט פאר דעם גאר יונ־גען קינד, זאגען מיר פון א יאהר צוויי, ווייל עס באקומט פארגע־

נמינען ניט נור פון בויען נור אויך פון צושטערען. צייכנונג נומ. 9 ווייזט א פאר געגענשטאנדען וואס זיינען געמאכט פון צוויי קלעצע־לאך יעדע. דאס דורכשניטליכע קינד וועט נאך פאר די צוויי

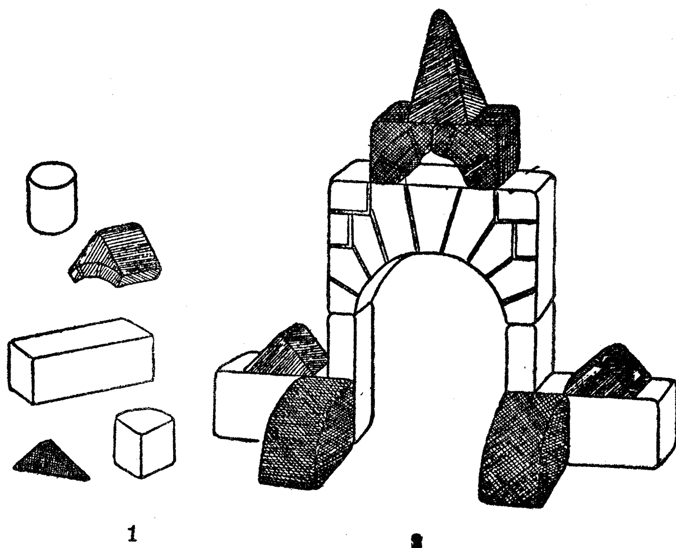
נומער 9. 1.—א באנק.
2.—א טיש.
3.—א שטול. יעדעס געמאכט פון צוויי קלעצעלאך.

נומער 10. ארייננאנג מיט טרעפ, געמאכט פון —Columbia blocks

יאהר קענען מאכען אזעלכע שטיק מעבעל. אזעלכע געביידעס ווי די, וואס געפינט זיך אויף צייכנונג נומ. 10 זיינען אויך זעהר איינפאך און א יונג קינד קען זיי מאכען.

נאָך א סאָרט בלאָקס װאָס זײנען פּאַסיג פאַר דעם קלײנעם קינד פון דרײ־פיער יאָהר, זײנען די אויף צײכנונג 11. זײ זײנען שטײנערנע און קומען אין דרײ קאָלירען, בלוי, רויט און לעדער־קאָליר. דאָ באַקומט שוין דאָס קינד אויך די מעגליכקײט צו

נומער 11. 1.—אײניגע שטײנדלאך װאָס רופען זיך Anchor blocks

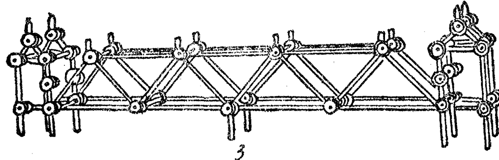
2.—א מויער געמאַכט פון אַזעלכע בלאָקס.

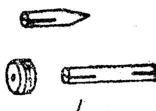
ענטװיקלען זײן געשמאַק אין צונויפשטעלען די קאָלירען. די געבײדעס װאָס מען קען מאַכען זײנען זעהר פארשײדענאַרטיג און געבען דעם קינד גענוג מעגליכקײט צו ענטװיקלען זיך אין דער בויאונגס קונסט.

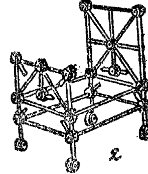
א קינד פון א יאָהר פיער קען אויך פיעל אויפטאָן מיט די

קלעצעלאַך און שטעקעלאַך ווי אויף צייכנונג 12. זיי עפענען אַ גרויס פעלד פאַר טעטיגקייט.

פּיעל קאָמפּליצירטער זיינען די ברעטעלאַך און קלעצעלאַך אויף צייכנונג 13. זיי קומען אין פּיעל פאַרשיידענאַרטיגערע

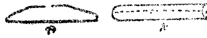

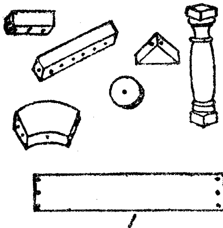
נומער 12. 1.—אַ קלעצעלע מיט שטעקלאַך, וואָס הייסען —Tinkertoy

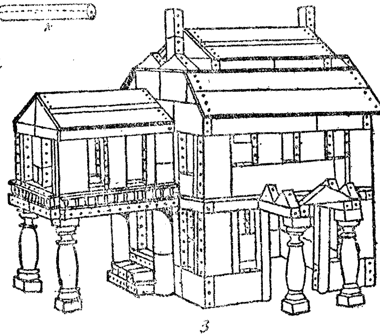
2.—אַ בעט, און

3.—אַ בריק, געמאַכט פון דיזען מאַטעריאַל.

2

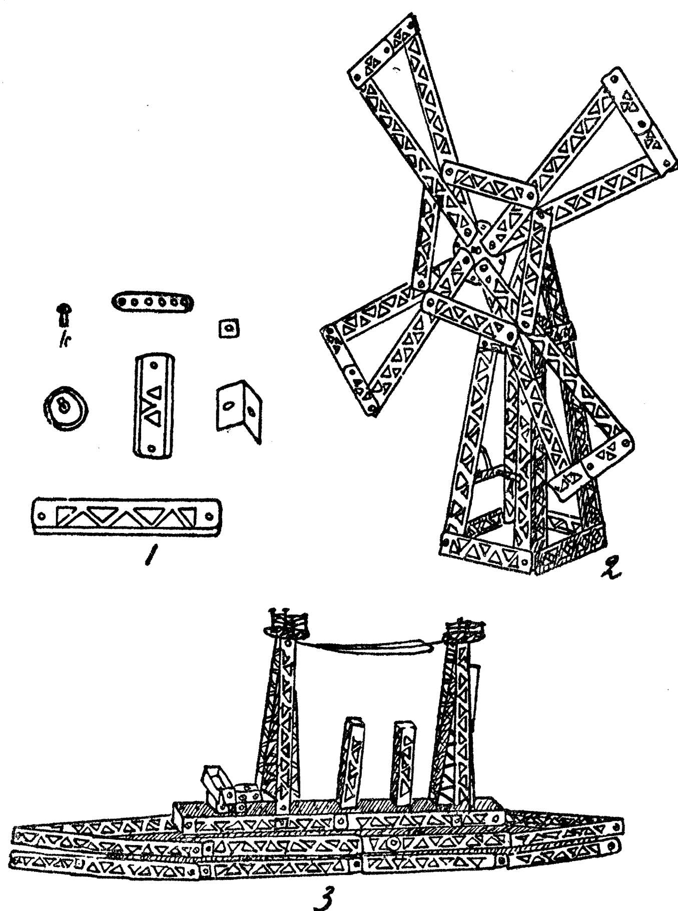

נומער 13. 1.—קלעצלאך מיט ברעטלאך, וואָס רופען זיך:
Peg Lock blocks

2.—א— אַ שטיפט און —ב— אַ דרעטעל, מיט וועלכע מען שליסט צונויף די בלאָקס.

3.—אַ הויז, געמאַכט פון אַזעלכע בלאָקס.

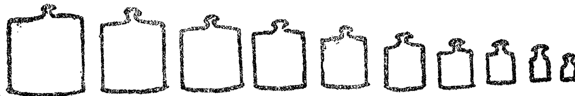
נומער 14. 1.—פארשיידענע שטיקלאך שטאל פון א שפיעלצייג, וואס רופט זיך Erector —א— ווייזט א שטיפט צו־גויפצושליסען די שטיקלאך שטאל.
2.—א ווינד־מיהל, און
3.—א שיף, געמאכט פון אזעלכע שטיקלאך שטאל.

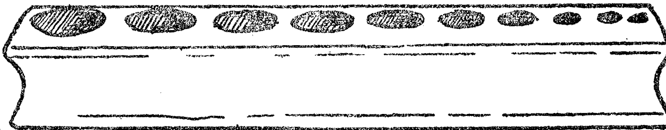
פארמען און גרויסען און מיט זיי קען מען מאכען שיפען, בריקען, הייזער, וואגענס און אנדערע זאכען וואס לאזען זיך ניט לייכט אומוואַרפען. און וויל מען זיי צונעמען אויף שטיקלאך דארף מען זיך אנטאן א כוח. יעדע שטיקעל האלץ האט לעכעלאך און ווען מען דארף זיי צונויפשטעלען איינס מיט דעם צווייטען טוט מען דאס מיט דער הילף פון א שטיפטיק ווי —א— און אמאל באנוצט מען זיך אויך מיט א דרעטעל ווי —ב—.

אזעלכע בלאקס זיינען פאסיג פאר א קינד פון א יאהר פינף אדער עלטער.

נאך א שווערערע מלאכה איז צו ארבייטען מיט שטאל ווי אויף צייכנונג 14. דא קומט שוין אויס צו באנוצען זיך מיט א שרויפען־ציהער. מען קען ווערען א גאנצער אינזשעניר און בויען די וואונדערבארסטע אנטיקען. דאס קינד וואס באקומט אזא מתנה דארף זיין ניט אינגער פון זעקס־זיבען יאהר. א קינד פון א יאהר ניין־צעהן וועט נאך מעהר אויפטאן מיט דעם שטאל און אייזען.

פון גרויסען ערציהערישען ווערט זיינען פאר דעם קליינעם קינד די דיקע ברעטלאך מיט די אריינגעזעצטע קלעצלאך ווי אויף צייכנונג 15. עס קומען דריי דיקע ברעטלאך וועלכע

נומער 15. א ברעטעל מיט קלעצעלאך. עס רופט זיך: Dr. Montessori's Solid Inserts, און ווערט פראדוצירט פון דער פירמע: The House of Childhood, New York, N. Y.

ענטהאלטען צו צעהן אויסגעטאקטע לעכלאך יעדע. דערצו זיינען פאראן צו צעהן אויסגעטאקטע קלעצעלאך, וואס

פאסען זיך אריין אין די לעכלאך. דאס קינד נעמט ארויס די קלעצלאך, מישט זיי צונויף און נאכדעם שטעלט עס זיי אליין אריין צוריק. מאכט דאס קינד א פעהלער, וועט עס זיך אליין פאררעכטען אין דער ווייטערדיגער ארבייט. א גרעסער קלעצעל וועט אין א קלענער לעכעל ניט אריין און דאס קינד וועט, נאטירליך, אויפזוכען דאס גרעסערע לעכעל. און שטופט עס אריין א קלענער קלעצעלע אין א גרעסער לעכעל, וועט נאכדעם אויסען בלייבען א גרעסער קלעצעל מיט א קלענער לעכעל, און ווידער וועט דאס קינד אזוי לאנג זוכען, ביז איינס וועט פאסען צום צווייטען.

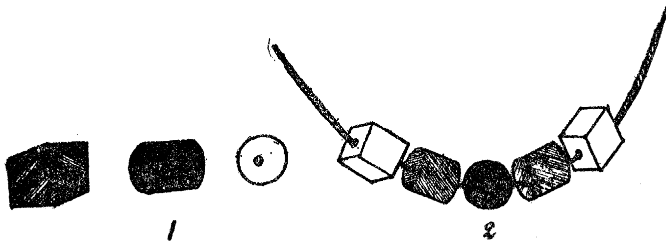
דער פאקט וואס דאס קינד קען אליין אויסגעפינען ,ווען עס מאכט א טעות מאכט דאס שפיעלצייג זעהר ווערטפאל פאר דעם קינד'ס זעלבסט־בילדונג. מיט דער צייט געוואוינט עס זיך אזוי צו ארבייטען מיט די קלעצעלאך, אז ווי עס גיט א קוק אויף א לעכעלע דערקענט עס שוין וועלכעס קלעצעלע וועט זיך פאסען. דאס העלפט פיעל צו ענטוויקלען זיין אויג אזוי, אז עס זאל לייכט דערקענען די גרויס פון פארשיידענע געגענשטאנדען.

די דריי ברעטלאך האבען פארשיידענע לעכלאך און קלעצלאך. אין איינעם אונטערשיידען זיי זיך אין דער לענג, אין צווייטען אין דער ברייט און אין דריטען איןביידע, אין לענג און אין ברייט. דאס לייכטסטע איז צו ארבייטען מיט די, וואס אונטערשיידען זיך אין ברייט. דאס קען מען געבען א קינד פון אנדערטהאלבען אדער צוויי יאהר.

עס זיינען פאראן פיעלע שפיעלצייג וואס ענטוויקלען דעם קינד'ס קונסט־געשמאק און לערנען איהם צו אונטערשיידען קאָ־לירען.

צוערשט וועלען מיר נעמען די הילצערנע קרעלען ווי אויף צייכנונג 16. זיי קומען אין זעקס קאלירען: רויט, אראנדזש, געלב, גרין, בלוי און פיאלעטעווע. זיי קומען אין קוגעל־פארמע, קוב־פארמע און צילינדער־פארמע.

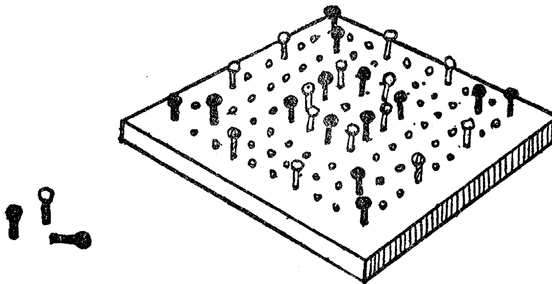
א קינד פון צוויי־דריי יאהר האט שטארק הנאה פון סילען דיזע קרעלען אויף א שנור־שנירעל. דערוייל באמערקט עס די פארשיידענע פארמען און קאלירען.

נום. 16. 1.—הילצערנע קרעלען פון פאַרשיידענע פאָרמען: א) קוגעל־פאָרמע, ב) צילינדער־פאָרמע, און ג) קוב־פאָרמע.
2.—דיעלבע קרעלען אָרויפגעסילעט אויף אַ שוך־שנירעל.

פון סילען די הילצערנע קרעלען קען דאָס קינד אריבערגעהן צו סילען ריכטיגע קרעלען מיט דער הילף פון אַ שפּיצלאָזער נאָדעל (זעהט זייט 189).

נעקסט צו די הילצערנע קרעלען קומט אַ ברעטעל מיט שטיפּטען ווי אויף צייכנונג 17. די שטיפטען זיינען פון די זעלבע זעקס

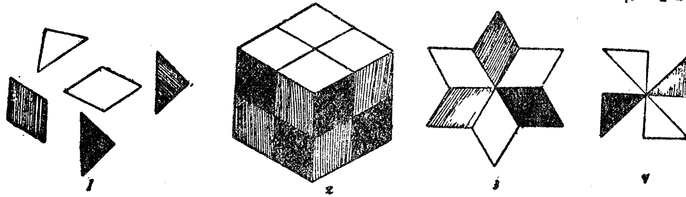

נום. 17. 1.—שטיפטען.
2.—דאָס ברעטעל מיט די אריינגעשטעלטע שטיפטען.
פּראָדוצירט פון מ. ברעדלי ענד קאָ.

קאָלירען, און דאָס קינד קען מיט זיי אויסמאַכען פארשיידענע מוסטערען. דאָס שפּיעלצייג איז פּאַסיג פאַר אַ קינד פון דריי־פיער יאָהר.

אומגעפעהר אין זעלבען עלטער אַ קינד וועט אויך פאַרשטעהן

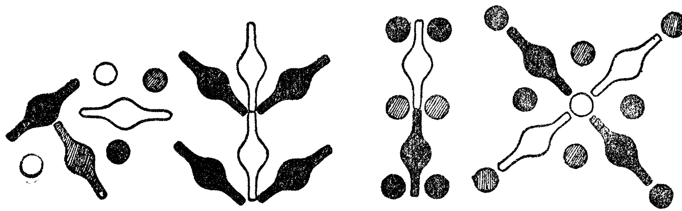
ווי זיך צו באנוצען מיט די פארקעט ברעטעלאך ווי אויף צייכ־נונג 18. זיי קומען אויך אין די זעקס קאלירען און דיענען צום מאכען פארקעט מוסטערען.

נום. 18. 1.—פיער־עקיגע און דריי־עקיגע פארקעט־ברעטעלאך.
2.—א קוב.
3.—א שטערען, און
4.—א פליגעל פון א ווינט־מיהל, געמאכט פון די ברעטעלאך.
פראדוצירט פון מ. ברעדלי ענד קא.

א קינד פון א יאהר פינף, וואס קען זיך שוין ארבייטען מיט קליי, וועט קריגען גרויס פארגעניגען און נוצען פון מאכען די זעלבע מוסטערען פון פאפיערלעך, אנגעקלעפט אויף א בויגען ווייס פאפיער. די פאפיערלעך קען דאס קינד אליין אויסשניידען, לויט די פארמען פון די ברעטעלאך.

צייכנונג 19 ווייזט נאך א מאטעריאל צו מאכען מוסטע־

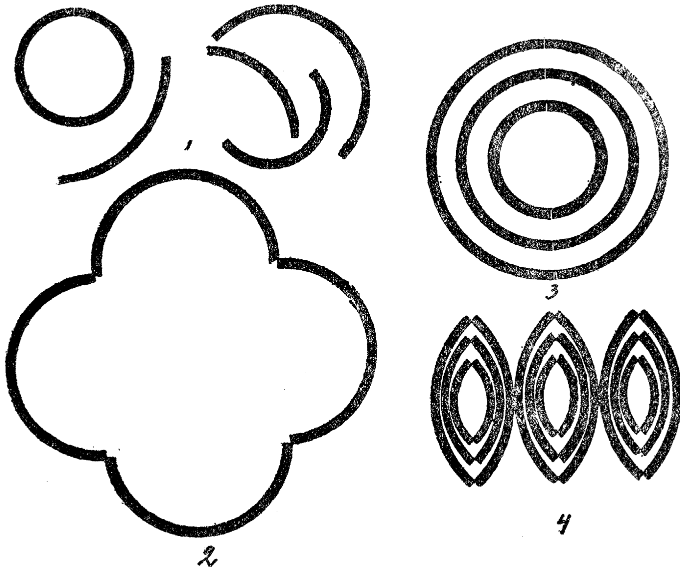

נום. 19. שטיקלאך קארדאן־פאפיער און פארשיידענע מוסטערען, וואס מען קען פון זיי מאכען. פראדוצירט ביי — מ. ברעדלי ענד קא.

רען. דאס זיינען שטיקלאך קארדאן־פאפיער, וואס קומען אויך אין די זעקס קאלירען. דאס קינד לעגט זיי אויס לויט די מוסטע־רען וואס עס באקומט אדער ווי איהם געפעלט אליין.

א אינטערעסאנט שטיקעל מאטעריאל צו מאכען מוסטערען זייי־

נען די אייזערנע רינגען ווי אויף צייכנונג 20. זיי קומען אין גאנצע, האַלבע, און פיעטלען. דאָס קינד לעגט אויס די פאַרשיידענע מוסטערן און באַקומט אויך דעם באַגריף פון דער צוטיילונג פון רינג. ניט וויסענדיג וועט זיך, א שטייגער, זעלטען ווער כאַפּען אַז נום. 4 אויף צייכנונג 20 ענטהאַלט פונקט א האַלב מאַטעריאַל און איז

נום. 20. 1.—אייזערנע גאַנצע, האַלבע און פיערטעל רינגען.
2.—אַ מוסטער פון האַלבע רינגען.
3.—אַ מוסטער פון גאַנצע רינגען.
4.—אַ מוסטער פון פיערטעל רינגען.
פּראָדוצירט פון מ. ברעדלי ענד קאָ.

פונקט א דריטעל די ברייט פון נום. 3 אויף דער זעלבער צייכנונג. דער פאַקט אָבער וועלכען דאָס קינד ווייסט, ווען עס ארבייט מיט די רינגען, איז, אַז מוסטער 4 איז צונויפגעלעגט פונקט לויט דעם זעלבען פּלאַן ווי מוסטער 3, מעהר ניט, איינער באַשטעהט פון פערטלען און דער צווייטער פון האַלבע רינגען.

ווען דאָס קינד קען שוין קלעפּען באַקומט מען דיזעלבע רינגען געמאַכט פון פּאַפּיער אין די זעקס קאָלירען און עס קלעפּט מיט זיי אויס מוסטערען אויף ווייס אָדער אַן אַנדער קאָליר פּאַפּיער.

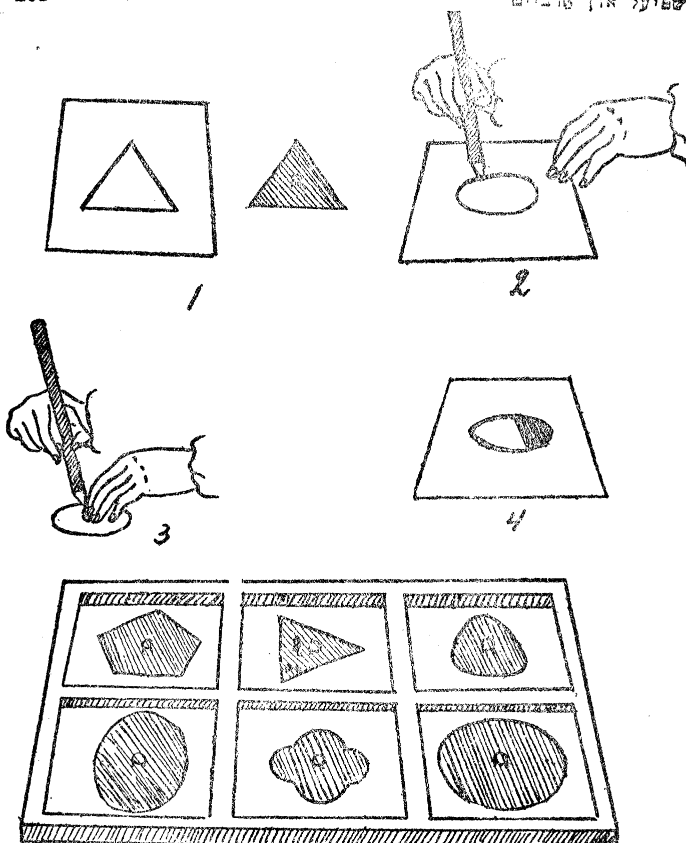
דורך די אַלע מאַטעריאַלען לערענט זיך דאָס קינד צו פאַר־שטעהן פאָרמע און קאָליר און דאַן, ווען עס באַקומט פּאַסטעל שטיפטען און פאַרבען אין דער האַנט האָט עס שוין אַ גרונט אויף וועלכען ווייטער צו ענטוויקלען זיינע קונסט פעהיגקייטען.

איידער מען נעמט זיך צו פרייער, זעלבסטשטענדיגער מאַה־לעריי מוז מען, נאַטירליך, קענען צייכענען.

די פרייע צייכנונגען, וואָס אַ קינד מאַכט מיט קרייד אויף דער גאַס אָדער מיט אַ בליישטיפט אויף פּאַפּיער פאַרשאַפען איהם גרויס פאַרגעניגען. זיי בילדען איהם אָבער ניט פיעל, אויב עס באַקומט ניט קיין באַשטימטע ארבייט אין צייכנען לויט אַ פּלאַן.

די אייזערנע אריינגעשטעלטע פאָרמען ווי אויף צייכ־נונג 21 זיינען אַם בעסטען צוגעפּאַסט צו לערנען דאָס קינד צייכנען און צוצוגרייטען זיין האַנט צו מאַכען די באַוועגונגען וואָס זיינען נויטיג צום שרייבען. יעדע פאָרמע שטעלט זיך אריין אין אַ פּלאַץ, וואָס איז אויסגעשניטען אין דעם קוואַדראַטען שטיקעל אייזען, ווי אויף נומ. 1, אויף דער צייכנונג. דאָס קינד שרייבט ארום מיט אַ קאָלירטען פּאַסטעל־שטיפט ארום דעם ווענטעל פון דער אויסגעשניטענער פאָרמע נומ. 2, דאַן לעגט עס ארויף די גאַנצע פאָרמע נומ. 3 און מאַכט ווידער אַ ליניע ארום און ארום. אַלס רעזולטאַט קומט ארויס אויף דעם פּאַפּיער די זעלבע פאָרמע און צוויי אויסען ליניעס ווי נומ. 4, דאַן פילט מען די אויסען־ליניעס אויס מיט אַן אַנדער קאָליר שטיפט. וואָס מעהר דאָס קינד ארבייט אַלץ פאָלקאָמער ווערען, נאַטירליך, די שטריכען.

דיזע פאָרמען קאָסטען גאַנץ טייער אין פאַרגלייך מיט אַלע אַנדערע אויסגערעכענטע שפּיעלצייג. זיי זיינען אָבער אונצו־שטערבאַר און אַ קינד קען מיט זיי ארבייטען מיט גרויס נוצען פון אַ יאָהר פיער ביז צעהן־צוועלף. וואָס מעהר עס צייכענט אַלץ מעהר ענטוויקלען זיך זיינע פינגער צו מאַכען די געהעריגע שטרי־כען. שפּעטער־צו קען דאָס קינד אויך מאַכען פאַרשיידענע מוס־טערען צונויפשטעלענדיג צוויי אָדער מעהרערע פאָרמען. באַנו־

נומ. 21. 1.—אַ קוואַדראַט שטיקעל אייזען, אין וועלכען עס איז אויס־געשניטען אַ דרייעקיגע עפנונג און אַ דרייעקיגע אייזערנע פאָרמע, וואָס שטעלט זיך אריין אין דער עפנונג.

2.—ווי צו צייכנען אַ ליניע ארום די וועגטלעך פון דער אויס־געשניטענער פאָרמע.

3.—ווי צו צייכנען אַ ליניע ארום דער אייזערנער פאָרמע, וואָס ליגט אויף דער ערשטער ליניע.

4.—די צווייטע ליניעס טיילווייז אויסגעפילט.

5.—אייניגע פון די אייזערנע געאָמעטרישע פאָרמען, ווי זיי זעהען אויס צונויפגעשטעלטערהייד. זיי רופען זיך: Dr. Montessori's Geometric Iron Insects און ווערען געמאכט אין The House of Childhood, New York, N. Y

צענדיג זיך מיט די קאָלירטע פּאַסטעל־שטיפטען מאַכט עס אויך פאַרשיידענע קאָלירען־קאָמבינאַציעס.

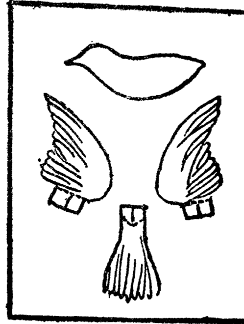
די פאָרמען זיינען כמעט אַלע געאָמעטרישע און ווען מען ניט דעם קינד א פאָרמע איז גוט איהם אויך צו זאָגען וואָס דאָס איז. ווי „דאָס איז אַ קוואַדראַט, דאָס איז א דריי־עק", און אַזוי ווייטער.

אין די פאָרמען, אין די קאָלירען פון די פּאַסטעל־שטיפטען און אין די פאַרשיידענע מוסטערען וועט דאָס קינד זעהר אָפט גע־פינען אַ ווידערהאָלונג פון די זעלבע אייגענשאַפטען, וועלכע עס האָט געפונען אין די אַנדערע מאַטעריאַלען, מיט וועלכע עס האָט געמאַכט מוסטערען.

די ווידערהאָלונגען וועלען נאָך מעהר באַפעסטיגען זיינע גייסטיגע עראָבערונגען אויף דעם געביעט פון קונסט.

אין אָנהויב, ווען דאָס קינד באַקומט פאַרבען און פּאַסטעל־שטיפטען איז איהם נאָך ניט מעגליך צו שאַפען מיט זיי זעלבסט־שטענדיג, מיט א פרייער האַנט. אום איהם אריינצופיהרען אין דער נייער קונסט פון באַנוצען זיך מיט פאַרבען זיינען דערפאַר פאַראַן פאַרשיידענע צייכנונגען וואָס געבען נור דעם קאָנטור פון די פיגורען און דאָס קינד דאַרף זיי אויספילען מיט די פאַרבען לויט זיין געשמאַק און זיינע קענטניסע. פיעלע אַזעלכע צייכנונגען קו־מען געבונדען אין ביכער און דאָס קינד האָט ביי זיי ניט קיין אַנ־דער ארבייט, ווי דאָס אויספאַרבען מיט פּאַסטעל, אָדער מיט דעם בערשטעל און פאַרב. אַנדערע ווידער פאַרשאַפען נאָך מעהר אר־בייט, ווייל א חוץ דעם אויספאַרבען דאַרף מען זיי אויך אויסשניי־דען און צונויפשטעלען.

צייכנונג 22 ווייזט אזא מאַטעריאַל. די אויסעז־ליניעס פון דעם קערפּער, עק, און פליגלען פון א פויגעל זיינען אָנגעצייכענט יעדע באַזונדער. דאָס קינד פאַרבט זיי אויס, שניידט זיי אויס מיט אַ שערעל און נעהט זיי צונויף. דאַן באַקומט זיך א פויגעל,

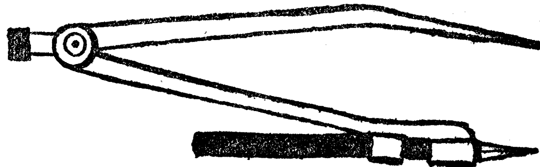
נום. 22. 1.—די אויסען־ליניעס פון אַ פויגעל.
2.—דער פאַרטיגער פויגעל.
פּראָדוצירט פון מ. ברעדלי ענד קאָ.

וועלכען מען קען אויפהענגען אויף א פאַדעם. אַזעלכע צייכנונגען קען מען געבען אַ קינד פון א יאָהר פינף־זעקס.

עס זיינען אויך פאַראַן פאַרשיידענע עהנליכע בילדער צום אויסשניידען און אָנקלעפּען, וועלכע מען דאַרף ניט פאַרבען, זיי זיינען דערפאַר גוט פאַר אינגערע קינדער, אום צו געבען זיי איבונג אין שערען אויף אַ באַשטימטער ליניע און אין אויפקלעפּען ווי געהעריג איז.

אַ קינד פון אַ יאָהר זעקס־זיבען וואָס האָט געהאַט די נויטיגע פאַרבערייטונג קען זיך שוין באַנוצען מיט אַ צירקעל ווי אויף צייכ־

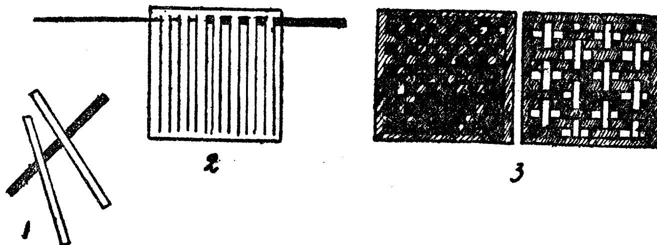
נונג 23. שאפענדיג זיינע אייגענע מוסטערן אדער קאפירענדיג פון א מוסטער.

נומ. 23. א צירקעל.

אויך וועט איהם פאר דעם זעלבען צוועק צונוץ קומען א ווירעלע.

ציכנונג 24 ווייזט מאטעריאל צום וועבען. דאס איז א

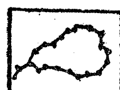
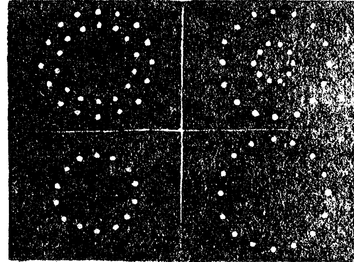

נומ. 24. 1.—פאפיערענע פראנזען צום וועבען.
2.—די נאדעל מיט דער פראנז, דורכגעצויגען דורך די איינגעשניטענע ליניעס פון א קוואדראטער שיקעל פאפיער.
3.—פארטיגע קאווירען.
פראדוצירט פון מ. ברעדלי ענד קא., ספרינגפיעלד, מאסס.

קוואדראטע שטיקעל קאלירטע פאפיער, מיט איינגעשניטענע לי־ניעס. שמאלע פאפירענע פראנזען פון אנדערע קאלירען ציהען זיך דורך מיט דער הילף פון א ספעציעלער נאדעל. עס באקומט זיך א קלייניקער קאווייאר מיט א באשטימטען מוסטער. די ארבייט איז פאסיג פאר א קינד פון פיער־פינף יאהר. ווען דאס קינד לערענט זיך אויס וועבען מיט דעם פאפיער, געהט עס אריבער צום וועבען מיט פאדעם, שנירלעך, שטרוי און אז. וו. עס זיינען פאראנען פארשיידענע ריימלעך וואס מען נוצט ביי'ם וועבען.

צו מאַכען אינטערעסאַנט און לייכט דעם קינד׳ס ערשטע שריט אין גענעה, איז גוט איהם צו געבען די דורכגעשטאָכענע קאַרטען ווי אויף צייכנונג 25. מיט א שפּיצלאָזער נאָדעל און

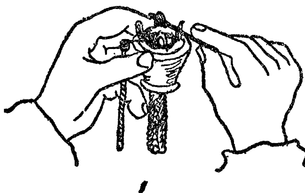
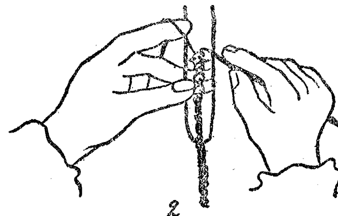

1 2

נומ. 25. 1.—דורכגעשטאָכענע קאַרטען צום נעהען.
2.—דורכגעשטאָכענע קאַרטען צום שנורעווען.

וואָל אָדער פאָדעם קען א פיער יאָהריגער מענש מאַכען די שעהנ־סטע שטיקערייען אויף דיזע קאַרטען. נומ. 2 אויף צייכנונג 25 ווייזט עהנליכע קאַרטען מיט גרעסערע לעכלעך צום שנירעווען די שטעך אנשטאַט נעהען.

שטריקען און העקלען זיינען אויך זעהר גוטע איבונגען פאַר דעם קינד׳ס פינגער אזוי גוט ווי פאַר זיין גערולד. זעהר א גרינ־גער וועג צו העקלען איז מיט א שפּול ווי אויף צייכנונג 26.

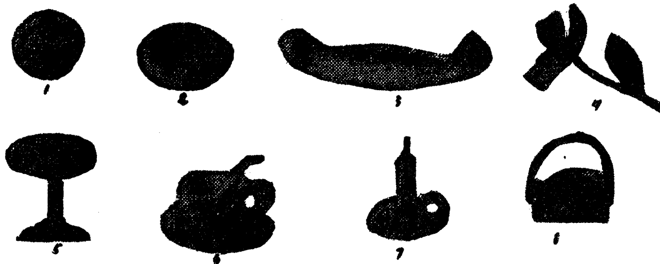

1 2

נומ. 26. 1.—דאַס העקלען אויף אַ שפּול.
2.—דאַס העקלען אויף אַ האָר־נאָדעל.

אויך וועט פאר א קינד זיין לייכט צו העקלען אויף א האָרנאָדעל ווי אויף דער זעלבער צייכנונג. די געצייגען העלפען מאכען גלייכע איינלעך.

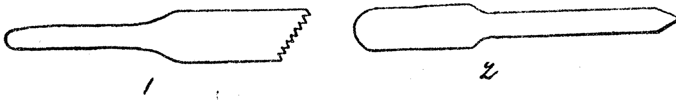
צו העלפען דעם קינד מאכען די ערשטע שריט אין סקולפּטור גיט מען איהם מאָדעלירונג־ליים. מען באקומט עס ענטוועדער ביי'ם פונט אין איין קאָליר, אָדער מען קויפט דאָס אין קעסטעלאך. זעהט צייכנונג 27. דאָס ערשטע ווייזט מען דעם קינד ווי

נום. 27. 1.—אַ ליימענע קניידעל.
2.—אַ שיסעלע, געמאַכט פון דעם זעלבען קניידעל.
3.—אַ שיפעלע
4.—אַ בלום.
5.—אַ טישעלע.
6.—אַ טאַסע, שאָל און לעפעלע.
7.—אַ לייכטער און ליכט.
8.—אַ קוישעלע.

אויסצוקייקלען קליינע, רונדע קניידלעך. דערצו פאָדערט זיך נים קיינע געצייג. די הוילע הענט קענען דאָס גאַנץ לייכט מאכען. דער צווייטער שריט איז אין דעם קניידעל מאכען א גריבעלע מיט'ן פינגער אזוי, אז עס זעהט אוים ווי א שיסעלע. ווייטער קען מען גאַנץ גרינג מאכען טאַסען, שאָלען, לייכטער און נאָך אַזעלכע איינפאַכע זאַכען. ווען עס איז ניט גענוג צו ארבייטען בלויז מיט די

פינגער, באנוצט מען זיך מיט הילצערנע לאפעטקעס ווי אויף צייכנונג 28.

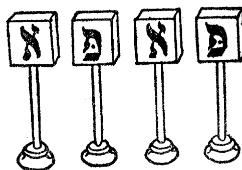

נומ. 28. לאפעטקעס צום מאדעלירען.

א קינד פון פיער יאהר קען שוין עפעס אויפטאן מיט מאָ־דעלירונג ליים און וואס עלטער עס ווערט אלץ פיינערע זאכען קען עס מאכען.

א קינד פון דריי־פיער יאהר איז שטארק פאראינטערעסירט אין נומערען און בוכשטאבען. און אביסעלע שפעטער באקומט עס גרויס פארגעניגען פון צונויפשטעלען די בוכשטאבען אין ווערטער.

אין די מאנטעסארי מאטעריאלען זיינען פאראן בוכשטאבען, אויסגעשניטען פון זאמד־פאפיער און אנגעקלעפט אויף קארדאן־פאפיער. דאס קינד לערענט די קלאנגען פון די בוכשטאבען, בשעת עס טאפט זיי מיט די פינגער, מאכענדיג די זעלבע באַ־וועגונגען ווי צום שרייבען. שפילענדיג זיך אויף אזא אופן לערענט עס זיך אוים סיי שרייבען די בוכשטאבען, סיי זיי לעזען . דאס איז זעהר א גוטע סיסטעם, מען מוז אבער דערצו האבען אן ערציהער, וואס ווייסט גוט, ווי אזוי אנצוצייגען דעם קינד צו טאן ריכטיג די ארבייט. פיעל גרינגער, הגם ניט אזוי ווירקזאם איז צו געבען דעם קינד קלעצעלאך מיט בוכשטאבען און נומערען און איהם זאגען וואס זיי זיינען. עס זיינען פאראן פארשיידענע אזעלכע קלעצע־לאך. די וואס געפינען זיך אויף צייכנונג 29 זיינען זעהר גוט.

נומ. 29. קלעצלאך מיט בוכשטאבען. זיי הייסען Tinkertoy Letters

ווייל זיי ענטהאלטען ניט קיין אנדער זאך אויסער דעם בוכשטאב.

אנדערע קלעצעלאך האבען אויסער דעם בוכשטאב א בילד מיט קאלירען. בשעת דאס קינד קוקט אויף דעם קלעצעלע באקומט עס צופיעל איינדריקען אויף אמאל. עס האט צו באמערקען די פיגורען און די קאלירען און עס קען דערפאר ניט שענקען זיין גאנצע אויפמערקזאמקייט צו דעם בוכשטאב. ווען עס זעהט אבער פאר זיך בלויז דעם בוכשטאב, געהט דער בוכשטאב בעסער אריין אין זיין זכרון.

מען דארף דעם קינד ניט געבען אלע בוכשטאבען אויף א מאל. מען גיט איהם צוערשט א דריי־פיער און צוביסלאך גיט מען צו מעהר און מעהר. אנשטאט צו זאגען דעם קינד דעם נאמען פון בוכשטאב, ווערט פאר איהם זיין פיעל גרינגער, אויב מען וועט איהם נור געבען דעם קלאנג. אנשטאט, למשל, צו זאגען אויף פ — פיי, איז בעסער ארויסצורייידען דעם קלאנג פ׳, אדער אנשטאט צו זאגען אן אלף זאגט מען א.

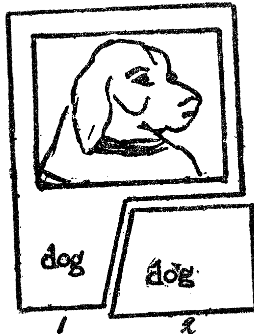
אזוי שנעל, ווי דאס קינד קען שוין איינינע בוכשטאבען ווייזט מען איהם, ווי אזוי צונויפצושטעלען ווערטער. ווען זיין באגריף ווערט ניט צומישט פון די נעמען פון די בוכשטאבען, איז פאר איהם זעהר גרינג צונויפצושטעלען ווערטער לויט די קלאנגען. ווי עס וועט דערזעהן פ—א—פ—א, וועט עס באלד דערקענען די קלאנגען און עס וועט ארויסזאגען דאס ווארט.

דערווייל ווייסען מיר ניט פון קיינע מאטעריאלען צו לערנען דאס קינד אידיש. די אידישע בוכשטאבען אויף דער צייכנונג האט דער צייכנער אליין אנגעשריבען אויף די קלעצעלאך. ווער עס וויל געבען דעם קינד אידישע בוכשטאבען, קען פאלגען דעם ביי־שפיעל.

ווען דאס קינד קען שוין צונויפשטעלען און דורכלעזען איי־נינע ווערטער איז גוט איהם צו געבען קלייניקע שפיעלכעלאך, ווי א קעצעלע, א טעפעלע און דאס גלייכען. אויף באזונדערע צעטע־לאך שרייבט מען די נעמען פון די געגענשטאנדען און מען שטעלט יעדען געגענשטאנד אויף דעם געהעריגען צעטעלע. דאן ניט מען זיי דעם קינד. דאס קינד קוקט זיך איין און צעווארפט די צעטעלאך, דאן פאסט עס זיי ווידער צו צו די געגענשטאנדען.

אין אָנהויב גיט מען ניט מעהר, ווי צוויי אזעלכע צעטעלאך, און וואָס ווייטער פארמעהרט מען זיי, ביז מען הענגט אויף א צעטעלע אויף יעדען געגענשטאַנד אין צימער און דאָס קינד מאַכט מיט זיי דורך דיזעלבע איבונגען. עס שפּיעלט זיך אויף אזא אופן און לערענט זיך דערווייל לעזען גאנצע ווערטער.

ציי‌כנונג 30 ווייזט **א בילד מיט דעם נאָמען פון בילד.**

נומ. 30. 1.—אַ בילד פון אַ הונט מיט דעם אונטערשריפט—Dog אַ הונט.
2.—אַ באזונדער קארטעל מיט דעם זעלבען וואָרט.
פּראָדוצירט פון מ. ברעדלי ענד קאָ., ספּרינגפּיעלד, מאסס.

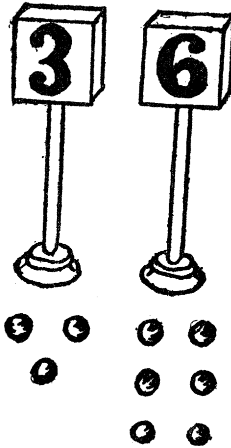
אויף א באזונדער קארטעל געפינט זיך ווידער דער זעלבער נאָמען. דאָס קינד באַקומט אייניגע אזעלכע בילדער. עס זוכט אויס דאָס ריכטיגע באזונדערע קארטעל און פּאסט עס צו צו דעם בילד מיט דעם זעלבען נאָמען. דיזען מאַטעריאַל קען מען אויך לייכט מאַכט אין אידיש. מען שניידט אויס בילדלאך און מען קלעפּט זיי אָן אויף קארדאָן-פּאַפּיער צוזאַמען מיט דעם נאָמען לויט דעם מוסטער פון דער ציי‌כנונג.

ווען דאָס קינד קען שוין לעזען ווערטער גיט מען איהם צע-טעלאך, אויף וועלכע עס זיינען אָנגעשריבען באַפעהלען, וואָס זיי-נען פאר דעם קינד לייכט איבערצולעזען און דורכצופיהרען. דאָס קינד באַקומט דאָס צעטעלע און פיהרט דורך דעם באַפעהל, ווי-זענדיג דערמיט, אַז עס האָט געלעזען און פארשטאַנען דאָס גע-לעזענע. אזוי, צום ביישפּיעל, אויב אויף דעם צעטעלע זיינען גע-

ווען די ווערטער — **ע פ ע ן ד י ט י ר** — און דאָס קינד האָט איבערגעלעזען און געעפענט די טיר, ווייזט עס, אז דאָס געלעזענע איז פאָלקאָם פארשטאַנענע געוואָרען.

די אלע איבונגען מוזען דורכגעפיהרט ווערען אלס שפיעל, וואָס אינטערעסירט דאָס קינד. דערפאר איז אימער בעסער ווען עטליכע קינדער ארבייטען אינאיינעם. דער ערציהער גיט יעדען א באזונדער צעטעלע מיט א באזונדער באפעהל און די קינדער איי־לען זיך זיי דורכצופיהרען.

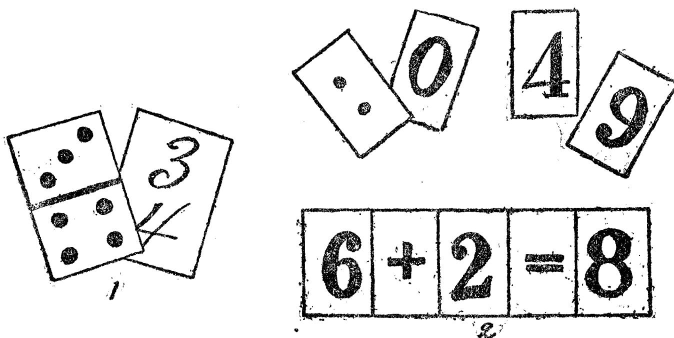
אויף דעם זעלבען אופן, וואָס דאָס קינד לערענט בוכשטאבען לערענט עס זיך אויך נומערען. אום די נומערען זאָלען פאר איהם האָבען א ממשות'דיגע באדייטונג און ניט ערשיינען אלס אן אב־סטראַקטער באגריף, דארף מען איהם ווייזען די נומערען אינאיי־נעם מיט די געהעריגע צאָלען געגענשטאנדען. מען קען זיך באַ־נוצען מיט פילקעס (מארבעלס) ווי אויף צייכנונג 31, אָדער מיט קרעלען, שטעקעלאך און עהנליכעס.

נומ. 31. „טינקערטאָי" נומערען מיט די געהעריגע צאָלען מאַרבעלס.

צייכנונג 32 צייגט קארטלעך מיט נומערען וואָס זיינען ספּעציעל צונויפגעשטעלט צו לערנען דאָס קינד רעכענען. עס זיי־נען פאַראַן פארשיידענע אזעלכע מאַטעריאַלען. דאָס בעסטע איז

אָבער אַ חוץ די מאַטעריאַלען אימער ווייזען דעם קינד, ווי צו רע־כענען ביי קאָנקרעטע מעטיגקייטען. אַזוי, צום ביישפּיעל, בעט מען איהם ברענגען זעקס עפּעל צו קאָכען קאָמפּאָט. מען פאָדערט איהם אויף צו העלפען גרייטען דעם טיש און דערביי פאַרגיט מען איהם די פּראָבלעם אויסצוציילען וויפיעל מענשען עס וועלען געהן עסען און לעגען די געהעריגע צאָהל לעפעל־גאָפּעל, אָדער אַנדערע נויטיגע געגענשטאַנדען.

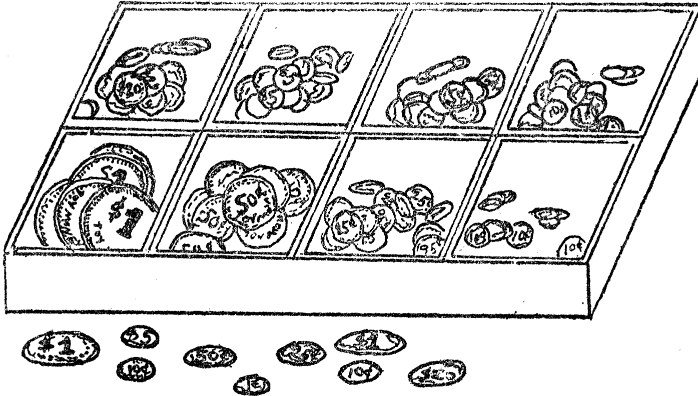
נום. 32. 1—אַ קאַרטעל מיט פּינטעלאַך און אַ קאַרטעל מיט נומערען. דאָס קינד דאַרף צוזוכען די ריכטיגע נומערען צו דער געגעבענער צאָל פּינטעלאַך.

2—באַזונדערע קאַרטלעך מיט נומערען און באַזונדערע מיט רעכנונגס־צייכענס צום נוצען ביי'ם רעכענען.
פּראָדוצירט פון מ. ברעדלי ענד קאָ., ספּרינגפיעלד, מאַסס.

ווען דאָס קינד ווערט עלטער קויפט מען איהם אַ וואָג און מען גיט איהם צו וועגען פּרוכט, קאַרטאָפעל און דאָס גלייכען. מען קען איהם אויך געבען אַ מאָס צו מעסטען פליסיגקייטען, אַ מאָס צו מעסטען לענגען, און אַזוי ווייטער.

אַ גוטע שפּיעלצייג צו לערנען דאָס קינד רעכענען איז דאָס

קינדער האָבען זעהר ליעב צו שפּיעלען געלט אויף צייכנונג 33.

נומ. 33. געלד געמאַכט פון קאַרדאָן־פּאַפּיער.
פּראָדוצירט פון מ. ברעדלי ענד קאָ.

קראָם און דאָס געלט אזוי גוט ווי די מאָסען קומען דאן גוט צונוץ. דאָס געלט איז געמאַכט פון הארט פּאַפּיער. די קופּערנע און גאָלדענע מטבעות זיינען געל און די זילבערנע ווייס.

עס איז גאָר קיין סוף ניטאָ צו די מאַטעמאַטישע פּראָבלעמען, וואָס דאָס קינד קען באַקומען אין דער היים אין זיין אַלטעגליכער ארבייט און שפּיעל.

מיט דער אויסנאַמע פון די פּאָר מאָנטעסאָרי מאַטעריאַלען, קאָסטען אַלע אנדערע אָנגעגעבענע געגענשטאַנדען גאַנץ ביליג. אזוי קאָסט, א שטייגער א שפּולקע צום שטריקען ווי אויף צייכנונג 26, 8 סענט. א קעסטעלע פּארקעט־ברעטעלאך ווי אויף צייכנונג 18, 20 סענט. א קעסטעל געלט ווי אויף צייכנונג 33, 40 סענט. א קעסטעל בלאָקס ווי אויף צייכנונג 13, 1 דאָלאַר. אין פאַרגלייך מיט אנדערע שפּיעלכער זיינען די אלע פּרייזען גאָר נידריג. די נוצען אָבער וואָס דאָס קינד באַקומט פון די געגענשטאַנדען זיינען ניט אין אָן ערך העכער, ווי די נוצען וואָס עס האָט פון די אנדערע געוועהנליכע שפּיעלכער.

דאָס קינד מוז קוקען אויף די זאַכען מיט מעהר אכטונג, ווי

קינדער קוקען געוועהנליך אויף שפּיעלבער. מען דאַרף עס לערנען אימער האַלטען זיינע זאַכען אויף אַ באַשטימטע אָרט. אויב עס פאַר־שטעהט נאָך ניט גענוג אַליין צו האַלטען זיין פאַרמעגען אין אָרד־נונג, דאַרף די מוטער זעהן יעדען אויפדערנאַכט אַלעס צוזאַמענקלייבען און אַוועקשטעלען אויף אַן אָרט, אַזוי, אַז דעם קינד'ס אויג זאָל זיך געוואוינען אימער צו זעהן זיינע זאַכען אין אָרדנונג. דאַס וועט מוזען האָבען אויף איהם די געווינשטע ווירקונג, און ווי עס וועט נור זיין ענטוויקעלט גענוג דאַס צו טאָן, וועט עס פאָלגען דער מו־טער'ס ביישפּיעל און אַליין אַוועקשטעלען די זאַכען נאָך דעם שפּיעלען.

אויך דאַרף דאַס קינד קיין מאָל ניט האַלטען נעבען זיך די זאַכען מיט וועלכע עס שפּיעלט ניט. ווען עס שפּיעלט מיט איין זאַך און ווערט מיעד דערפון, דאַרף עס דעם געגענשטאַנד אַוועק־שטעלען און דאַן ערשט נעמען אַן אַנדערען. דעם קינד'ס באַציהונג צו זיינע שפּיעלצייג און אַרבייטס־געצייג איז זעהר אַ וויכטיגער טייל פון זיין ערציהונג.

געוועהנליך האָבען מיר דאָ ניט אָנגעגעבען אַ ל ע שפּיעל־צייג וועלכע עס איז כדאי צו געבען דעם קינד. מיר האָבען אָבער דערמאָנט גענוג צו געבען דעם לעזער אַ באַגריף וועגען דעם ער־ציהערישען ווערט פון שפּיעלצייג. אין די קלענערע שטעדט איז אָפט זעהר שווער צו באַקומען די מינים שפּיעלצייג, וועגען וועלכע עס רעדט זיך דאָ. אין אַזעלכע פעלע איז דאָס בעסטע צו ווענ־דען זיך דירעקט צו די פירמעס, וואָס פּראָדוצירען די געגענשטאַנ־דען, נאָך קאַטאַלאָגען. און דאַן קען מען אַלעס באַשטעלען לויט די קאַטאַלאָגען.

די נעמען פון אייניגע פירמעס און די שטעדט, וואו זיי געפי־נען זיך זיינען אָנגעגעבען מיט די באַשרייבונגען פון די צייכנונגען.

אום דער ערציהער זאָל קענען בעסער פאַרשטעהן דעם קינ'ס אַרבייט און איהם באַהילפיג זיין ווען נויטיג, דאַרף ער זיך אַליין גוט באַקאַנען מיט יעדען געגענשטאַנד באַזונדער. ווי עס קומט אַריין אַ נייע זאַך אין הויז דאַרף די מוטער, אָדער דער פאַטער, אויב ער פּאַסט אויף אויף דעם קינד'ס אַרבייט, זיך נעמען אַר־בייטען מיט דעם נאָך איידער עס קומט אַריין צום קינד אין די

הענט. נור דאַן וועט דאָס קינד קענען באַקומען פון דעם אויפ־פאַסער די ריכטיגע אנווייזונגען. ווי עס איז שוין איינינגע מאָל אָנ־געוויזען געוואָרען דאַרפען די אָנווייזונגען קומען זעהר זעלטען. מעהרסטענס דאַרף דאָס קינד ארבייטען זעלבסטשטענדיג.

זעהר אינטערעסאַנט איז פאַר דעם קינד צו מאַכען זיינע אייגענע שפּיעלצייג, ווי אַן אַלמערעל פון קעסטעלאַך, אַ וועגעלע פון שפּולקעס מיט ברעטעלאַך. מיר האָבען זיך אָבער דאַרויף ניט אָפּגעשטעלט גענויער, ווייל דאָס דורכשניטליכע קינד קען די זאַ־כען ניט מאַכען פאַר אכט־ניין יאָהר.

אין וואָס פאַר אַ יאָהרען דאָס קינד זאָל ניט זיין און וואָס פאַר אַ שפּיעלצייג מען זאָל איהם ניט געבען איז אימער כדאי צו שטעלען די פראַגע: וואָס פאַר אַ מעגליכקייטען פאַר טעטיגקייט און זעלבסט־ענטוויקלונג וועט איהם דאָס שפּיעלצייג געבען? און וואָס איינפאַכער די שפּיעלצייג וועלען זיין און וואָס מעהר טעטיגקייט זיי וועלען ביי איהם אַרויסרופען אַלץ בעסער פאַר'ן קינד, אַלץ רייכער וועט דאָס מאַכען זיין גייסט.

דראַמאַטישע שפּיעל.

דאָס דראַמאַטישע שפּיעלען פון קינד באַגרינדעט זיך אויף דער נייגונג נאָכצואַהמען אַלעס וואָס קומט אַרום איהם פאַר. מען דאַרף קיין דראַמען פאַר דעם קינד ניט שאַפען, כמעט זיין גאַנצע טעטיגקייט איז דראַמאַטיש, זיין גאַנצע שפּיעל איז אַ פאָרשטעלונג. ווען דאָס קינד זאָל זיין וואַכענדיג אַלע 24 שטונדען אין מעת לעת וואָלט עס געהאַט גענוג ראָלען צו שפּיעלען און וואָלט זיך ניט גענויטיגט, אַז די גרויסע זאָלען איהם אַרויסהעלפען. עס ווערט לאַנגווייליג צו שפּיעלען אַ מוטער־ראָל, ווערט מען פאַרוואַנדעלט אין אַ קעכין; פאַרציהט זיך דאָס צו לאַנג, שפּיעלט מען די ראָל פון אַ הונט. מיט איין וואָרט, אבי צייט, קיין שטאָף נעמט זיך ניט אויס.

דאָס בעסטע איז ניט צו שאַפען פאַר דעם קינד קיין ראָלען נור לאָזען איהם אַליין שפּיעלען, ווי עס וויל. מען נעמט דאַן ניט צו ביי איהם זיין אייגענע איניציאַטיווע און עס ענטוויקעלט זיך אין איהם מעהר אָריגינאַליטעט. אַ חוץ איז דעם קליינעם קינד נאָך שווער צו אונטערשיידען צווישען אמת און ליגען. אויף ווי־

פיעל עס זוכט זיך צו דערוויסען דעם אמת, דאָס הייסט, אויף ווי־פיעל עס דורשט צו באקאנגען זיך מיט די פאקטען פון לעבען, גע־פינט עס געוועהנליך זיינע אויטאָריטעטען אין ערוואקסענע. אויף דיזע ערוואקסענע פארלאָזט זיך דאָס קינד, אז זיי וועלען איהם געבען אלע אויסקינפטע, אז זיי וועלען איהם דערצעהלען דעם אמת, און עס שענקט זיי זיין פולען צוטרויען. און אום דער ערוואקסע־נער זאָל ניט פארלירען דעם קינד'ס צוטרוי, איז עס אבסאָלוט נויטיג, דאָס קינד זאָל פון איהם נור הערען דעם אמת.

עס פאַסירט, למשל, אז איינער שפיעלט מיט א קינד. אלס שפיעלצייג דיענט א שטאָפען הינטעל. דער ערוואקסענער וועט מאַ־כען „האוו, האוו, דאָס הינטעלע האווקעט, אָט וועט דאָס דיך א ביס טאָן." דאָס קינד דערשרעקט זיך אויף אַן אמת און האָט זיך שוין מורא צו שפיעלען מיט'ן שפיעלצייג. דער ערוואקסענער האָט נור באצוועקט אן אונשולדיגע שפיעל מיט'ן קינד. דאָס קינד אָבער, האָט דאָס ניט פארשטאַנען און האָט ווירקליך געגלויבט, אז דאָס הינטעל קען בייסען. ווען דאָס קינד אָבער וועט אליין האלטען דאָס הינטעל און זאָגען „בייס, הינטעל, בייס". וועט עס וויסען אז דאָס איז נור א שפיעל, אז דאָס שפיעלצייג קען ניט בייסען.

אָדער זאָגען מיר א לעהרערין פון א קינדער־גאַרטען שפיעלט מיט די קליינוואַרג און זי דערצעהלט זיי: „אָט דאָס קלעצעלע איז א פערד, די פּאָאר קלעצעלאך זיינען א שטאַל, יעצט פיהרען מיר דאָס פערד אין שטאַל אריין". און זי רוקט איין קלעצעלע צו די אנדערע. ביים קינד אין געדאַנק צומישען זיך די באַגריפען. עס איז געוואוינט צו גלויבען דער לעהרערין אלעס, וואָס זי זאָגט. זי איז זיין אויטאָריטעט, און מיט אמאָל דערצעהלט זי איהם אזעל־כע מעשות. און ווידער וועדער ווייסט, אפשר איז טאקע דאָס א שטאַל, און אפשר איז טאקע דער נאָמען פון דעם ספעציעלען קלע־צעלע — פערד. שפעטער, ווען דאָס קינד באקומט די ריכטיגע אויסקינפטע וועגען וואָס ניט איז, קען עס ניט פינקטליך אור־טיילען צו איז דאָס אמת, אָדער דאָס איז אויך ניט מעהר ווי שפיעל.

עס איז דערפאַר גלייכער צו לאָזען דעם קינד'ס דראַמאַטישע קראַפט אליין שאַפען, פריי לויט זיין אויסוואהל. דאַן פיהלט דאָס

קינד דעם אונטערשייד צווישען דעם אמת, וועלכען עס האָט זיך דערוואוסט פון זיין ערוואקסענעם אויטאָריטעט און די אויסגע־טראכטע מעשות, וואָס קומען פון זיין אייגענער פאָרשטעלונגס קראַפט.

אויב די לעהרערין זאָגט דעם קינד: „דאָס זיינען קלעצעלאך, פון וואָס עס וועט וועלען, עס וועט אָבער וויסען, אז אין דער אמת קינד קיין צווייפעל ניט האָבען וועגען דעם ריכטיגען נאמען און דעם צוועק פון דעם מאַטעריאל. דאן אויב עס וועט אויסבויען א שטאַל און עס וועט פעהלען א פערד, וועט עס אליין שאַפען דאָס פערד פון וואָס עס וועט וועלען, עס וועט אָבער וויסען, אז אין דער אמת איז דאָס קלעצעלע א קלעצעלע.

איבערהויפּט איז ביי די קינדער אזוי שטאַרק דער דראַמאַטי־שער געפיהל, אז ער נויטיגט זיך ניט אין ערמונטערונג. אין וואָס דאָס קינד נויטיגט זיך אָבער יע, איז אין דערוויסען זיך דעם אמת וועגען אלע לעבענס פאַקטען, מיט וועלכע עס קומט אין באַריהרונג.

גוטע מעשה׳לעך העלפען פיעל צו בילדען דעם קינד׳ס דראַ־מאַטישען געפיהל. דאָס קינד פּרובירט געוועהנליך צו שפּיעלען די פאַרשיידענע ראָלען פון די העלדען פון די מעשה׳לעך, עס מאַכט נאָך זייער שפּראַך און זייערע מאַנירען. וואָס ליטעראַרישער די מעשה׳לעך זיינען אלץ א בעסערע ווירקונג האָבען זיי אויף דעם קינד׳ס דראַמאַטישע ענטוויקלונג. געוועהנליך מוז מען זיך רע־כענען מיט דעם קינד׳ס עלטער און מיט זיין פאַרשטאַנד יוען מען דערצעהלט איהם די מעשה׳לעך. ווי ליטעראַריש א מעשה׳לע זאָל ניט זיין, וועט דאָס דעם קינד קיינע נוצען ניט ברענגען, אויב עס וועט דאָס ניט פאַרשטעהן.

אויך אין די מעשה׳לעך דאַרף מען די קליינע קינדער ניט אָנ־ווייזען, וועלכע ראָלען צו שפּיעלען, זאָלען זיי זיך אליין אויסקלייבען און איינטיילען די ראָלען, און שפּיעלען אזוי גוט ווי זיי פאַר־שטעהען.

געזעלשאַפטליכע שפּיעל.

דאָס גאָר יונגע קינד שפּיעלט ניט מיט אנדערע קינדער און נויטיגט זיך ניט שטאַרק אין זייער געזעלשאַפט. עס האָט אָבער

זעהר האַלט די געזעלשאַפט פון ערוואַקסענע, און עס האָט פאַרגע־נינגען ווען מען שפּיעלט זיך מיט איהם.

ווי עס איז שוין באַמערקט געוואָרען (זייט 173) איז עס ניט ראַטזאַם צו שפּיעלען צופּיעל מיט׳ן פּיצעלע קינד און באַזאָנדערס אַזעלכע שפּיעלען וואָס רעגען עס אויף. אביסעל שאַדט אָבער ניט און ברענגט זאָגאַר נוצען. ווען דאָס קינד איז נאָך גאָר יונג קענען מיר צו איהם ריידען, זינגען פאַר איהם און אויף אַזאַ שמייגער עס לאָזען שעפּען פאַרגעניגען פון אונזער געזעלשאַפט. ווען עס ווערט אַלט אַ מאָנאַטען פינף־זעקס, האָט עס שטאַרק הנאה ווען מיר שפּיעלען זיך אביסעל מיט זיינע פינגערלאַך, זיינע הענטעלאַך ווי: „פּאַטש, פּאַטש קיכעלאַך", „סאַראַקאַ, וואַראָנאַ", און ענה־ליכע חכמות. אַ „בוץ" אָדער אַ „פינגער שפּיעל" איז אַ גאַנץ אונשולדיגער פאַרגעניגען, וואָס מען מעג דעם יונגען נפש פאַרגי־נען מיט׳ן גאַנצען האַרצען. אויך האָבען די קליינוואַרג ליעב שפּיעלען אין באַהעלטעניש. כלומר׳שט באַהאַלט מען זיך און כלומר׳שט דערזעהט מען און מען מאַכט „טיר־טיו".

ווען דאָס קינד ווערט עלטער איז אויך גוט פון צייט צו צייט אביסעל פאַרברענגען מיט איהם, אָבער מעהרסטענס זאָל זיך עס געוואוינען שפּיעלען אַליין, אָהן דער הילף פון ערוואַקסענע. אויף אַזאַ אופן וועט זיך ענטוויקלען זיין זעלבסטשטענדיגקייט.

אַ קינד פון צוויי־דריי יאָהר הויבט שוין אָן צו באַנעהרען די געזעלשאַפט פון אַנדערע קינדער. אמת, עס פאַרשטעהט נאָך ניט גוט ווי צו האַלטען זיך אין געזעלשאַפט. אַ גראָבעל טאָן, אַ שטופּ טאָן, אַ בייס טאָן אַן אַנדער קינד איז אַ גאַנץ געמיינליכער ספּאָרט. מען דאַרף זיך ניט שטאַרק שרעקען פאַר אַזעלכע געפּיהלען־אויס־דריקע. דאָס קינד וואַקסט געוועהנליך אַרויס פון דעם אַזוי שנעל, ווי עס געפינען זיך אַ פּאָר בעלנים צוריקצוגעבען. עס קען זיין, דאָס קינד וועט שפּעטער אויך ליעב האָבען צו געבען שלאָגענדע אַרגומענטען אָבער דאָס וועט שוין זיין באַוואוסטזיניג, צוליעב גע־וויסע אורזאַכען; ווייל מען וויל עפּעס צונעמען ביי אַ צווייטען, דער צווייטער האָט צוגענומען, אָדער מען וויל זיך אין איינעם נוקם זיין פאַר וועלכען עס איז אַנדער חטא. ביי דעם קליינינקען

קינד אָבער איז דאָס פארשאפען פיזישען וועהטאָג ניט מעהר ווי א שפּיעל, פּשוט עס פּרובירט זיינע כחות.

פון דריי יאָהר אָן דארף מען שוין נעמען ערנסט קוקען אויף דעם קינד'ס געזעלשאַפט. אויב ביז דאן איז פאר איהם גע־ווען גענוג צו געהן שפּאצירען מיט דער מאמע, צו שפּיעלען מיט דעם פּאפּא, ווערט איהם איצינד גאַנץ ענג אין אזא שמאָלען קרייז. עס וויל זיך ארוים ווייטער, אָנהויבען פיהרען א געזעלשאַפטליכען לעבען. דערצו וואקסט דער חשק צו דראַמאַטישער שפּיעל אויף א גרעסערער סצענע. עס איז שוין ניט גענוג דורכצומאכען אלע מוטערליכע ערפאהרונגען מיט דער פּופּע אליין. מען וויל שוין די „בייבי" זאָל האָבען א פּאַפּא. באלד וועט מען שוין דארפען שפּיע־לען „שול", „קראָם", „מלחמה" און דארט וועלען זיך געוויס פאָ־רערען עטליכע חברים צו צוטיילען די ראָלען.

אמבעסטען קען דיזער געפיהל צו געזעלשאַפטליכער שפּיעל באפרידיגט ווערען אין א שול. געהט אָבער דאָס קינד נאָך ניט אין קיין שול, דארף מען יעדענפאלס זעהן געבען איהם די גע־זעלשאַפט פון אנדערע קינדער. דאָס איז דער איינציגער וועג צו באפרידיגען דעם קינד'ס נאַטירליכען פארלאנג נאָך געזעלשאַפט און צו ענטוויקלען אין איהם דעם ריכטיגען באגריף וועגען באַ־ציהונגען מיט זיינע מיטמענשען, ווען עס וועט אויסוואקסען.

א קינד וואָס וואקסט אָהן קינדער איז זעהר עגאָאיסטיש, ווייל עס איז געוואוינט אימער צו קריגען פון די גרויסע מעהר ווי צו געבען. די נאַטירליכע ליעבע צו מיטמענשען ווערט אין איהם אָפּגעשוואכט און שפּעטער זוכט עס שוין גאָרניט צונויפצוקומען זיך מיט אנדערע. דער געזעלשאַפטליכער א י ך ווערט פאר־טונקעלט און דער עגאָאיסטישער א י ך ווערט צו פּראָמינענט. א קינד וואָס שפּיעלט ניט מיט קינדער פארלירט פיעל פון זיין אייגען לעבענס־גליק און קען וועניגער גליק פארשאפען די, וואָס זיינען מיט איהם.

דעם קינד'ס לעבען צווישען זיינע חברים לערענט איהם קאָנ־טראָלירען זיינע אינסטינקטען, ווען דיזע אינסטינקטען זיינען אין ווידערשפּרוך מיט די פאָדערונגען פון זיין געזעלשאַפטליכען לעבען. עס לערענט איהם נאָכצוגעבען א צווייטען, ווען נויטיג, און פאר־

בויגען אַמאָל די אייגענע אינטערעסען. עס מאַכט איהם אויך פריימוטיגער און גיט איהם אַ פאַרבערייטונג צו לעבען אין אַ געזעלשאַפט, ווען עס וועט אַרויס פון די קינדערשע יאָהרען.

ווי גוט אָבער עס איז ניט פאַר דעם קינד צו זיין צווישען אַנדערע קינדער, איז עס ניט ווינשענסווערט צו לאָזען איהם פיהרען זיין געזעלשאַפטליך לעבען אָהן דער אויפפאַסונג פון אַן עלטערען. עס איז דורכאויס נויטיג פאַר דער מוטער צו קענען די חברים, מיט וועלכע איהר קינד קומט זיך צוזאַמען. ביי דער בעסטער ערציהונג אין דער היים קען אַמאָל אַ קינד ווייזען זעהר טרויעריגע רעזולטאַטען, אויב עס קומט אין שלעכטער געזעלשאַפט און קריגט די ווירקונג פון דאָרט. מען קען ניט אימער צוקלייבען פונקט די געזעלשאַפט, וועלכע מען וואָלט וועלען פאַר דעם קינד. ווען מען קען אָבער די חברים, גיט זיך אַמאָל איין אויסצונוצען אַ ווירקונג אויף זיי.

מען דאַרף מאַכען די היים אַנציהענד פאַר די אַנדערע קינדער. זיי לאָזען שפּיעלען מיט דעם קינד'ס שפּיעלצייג, דערצעהלען זיי מעשות, מאַכען פאַר זיי פאַרשיידענע שמחות, אונטערהאַלטונגען. דאַן וועלען זיי שעצען דאָס הויז און זיי וועלען זיך אונטערגעבען אונטער דער ווירקונג פון די ערוואַקסענע, וואָס פאַרשאַפען זיי פאַרגעניגען. אויך וועט דער פאַקט, וואָס די קינדער וועלען זיך געפינען אין הויז, געבען דער מוטער אַ מעגליכקייט זיי צו בעאָבאַכטען און מערקען, ווי זיי שפּילען, וואָס פאַר אַ געשפּרעכען זיי פיהרען און דאָסגלייכען.

דאָס בעסטע איז נאַטירליך אויב עס גיט זיך איין צו קריגען דעם קינד'ס געזעלשאַפט צווישען באַקאַנטע, וואו די מוטערס קענען זיך צונויפריידען און ערציהען זייערע קינדער לויט אַ געמיינשאַפטליך אָנגענומענעם פּלאַן. קאָן מען אָבער דאָס ניט אויספיהרען בלייבט דאָס נעקסטע בעסטע צו בעאָבאַכטען און בעאיינפלוסען דעם קינד'ס חברים אַזוי, אַז זייער געזעלשאַפט זאָל ברענגען דעם קינד ניט נאָר פאַרגעניגען, נאָר אויך די מעגליכסט בעסטע נוצען.